مۇھەممەت زۇنۇن

مەدەنىيەت ـ سەنئەت
ۋە سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇھەممەت زۇنۇن

مەدەنىيەت ـ سەنئەت
ۋە سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى

(ماقالىلەر)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇھەررىردىن

مۇھەممەت زۇنۇن (ئاتىسىنىڭ ئىسمى مۇھەممەتئىلى) 1937 ـ يىل 10 ـ ئايدا قەشقەردە تۇغۇلغان . 1951 ـ يىلى شىنجاڭ داشۆسىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا كىرىپ ئوقۇغان . 1953 ـ يىلى بەنجىڭ پىداگوگىكا داشۆسىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا ئوقۇشىغا ئەۋەتىلگەن . 1958 ـ يىلى ئوقۇشنى پۈتتۈرۈپ ، شىنجاڭ داشۆسىگە ئوقۇتقۇچىلىققا تەقسىم قىلىنغان . ئۇ مەملىكەتلىك ياشلار بىرلەشمىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى ، ئاپتونوم رايونلۇق ياشلار بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ، شىنجاڭ پىداگوگىكا داشۆسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولغان . 1988 ـ يىلدىن بۇيان ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ نازىرى بولۇپ ئىشلەپ كەلمەكتە .

مۇھەممەت زۇنۇن 60 ـ يىللاردىن بۇيان ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا كۆپلىگەن سېئىر ، ئىلمىي ماقالە ۋە ئەدەبىي تەرجىمە ئەسەرلىرىنى ئېلان قىلدى . « جۇڭگودىكى تارىختىن بۇيانقى ئاز سانلىق مىللەتلەر توغرىسىدىكى ماقالىلەردىن تاللانما » ، « جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىيات تارىخى » ، « ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى » (ئالتە كىتاب) قاتارلىق مۇھىم ئەسەرلەرنى تۈزۈشكە قاتناشتى .

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ، لۇشۈن تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ ۋە جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ، شىنجاڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى ، شىنجاڭ ئون ئىككى

ـۇقام تەتقىقاتى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ۋە شىنجاڭ تاشقى دوستلۇق جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ، پروفېسسور .

بۇ كىتابقا ئۇنىڭ يېقىنقى يىللاردا يازغان بىر قىسىم ماقالىلىرى كىرگۈزۈلدى .

مۇنددەرىجە

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى ۋە مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتى 1
جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ قىبلىنا ـ مىسى 26
ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ ، كۆزقاراشنى يېڭىلاپ ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىسلاھاتىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى 51
ئېسىل ئەسەرلەر ئارقىلىق كىشىلەرگە ئىلھام بېرىش لازىم ... 73
« نۇتۇق » مەڭگۈ پارلاق نۇر چاچىدۇ 90
شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى ۋەتەن بىرلىكىنى مۇستەھكەملەش ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرايلى 111
ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىدە تىرىشىپ يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى 121
ئىتتىپاقلىشىپ ئىزدىنىپ ، شىنجاڭنىڭ تېياتىر چىلىق سەنئىتىنى راۋاجلاندۇرايلى ۋە گۈللەندۇرەيلى 141
ئامما ئۈچۈن مەدەنىيەتنى ئىسلاھات ، ئىجادىيەتنى داۋاملا گۈللەندۇرەيلى 157
شىنجاڭنىڭ بۈگۈنكى مەدەنىيەت ـ سەنئەت مۇڭەپپەقىيەتلىرى 185
ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنىڭ يېڭى باھارى 197
« مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش قانۇنى » نى

تېخىمۇ ياخشى ئىز چىللاشتۇرايلى 233
يېپەك يولى باغرىدىكى مېلودىك چەشمە ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى توغرىسىدا 255
شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ كەلگۈسى تەرەققىياتى نىشانى ۋە نۆۋەتتىكى ۋەزىپىلەر 271
سەنئەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ئاچقۇچى ئىجادىيەتتە 306

سوتسیالیستیك بازار ئیگلیكی ۋە مەدەنیيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتى

مەدەنیيەت ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەررەر يولى

يولداش جياڭ زېمىن پارتىيىنىڭ 14 ـ قۇرۇلتىيىدا بەرگەن دوكلاتىدا : ئېلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ نىشانى ـ سوتسیالیستیك بازار ئیگلیكی تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىش ، دەپ ئېنىق ئوتتۇرىغا قويىدى . بۇ ، سوتسیالیستیك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئومۇمىي ۋەزىيىتىگە مۇناسىۋەتلىك مۇھىم ھەل قىلغۇچ تەدبىر . ئۇ ، ئېلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىغا ئېنىق يۆنىلىش كۆرسىتىپ بەردى ، ئېلىمىزنىڭ ئیگلیكىنى تېز راۋاجلاندۇرۇشقا غايەت زور ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ قوشتى ، ئۇ ، مۇھىم رېئال ئەھمىيەتكە ۋە چوڭقۇر تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە .

سوتسیالیستیك بازار ئیگلیكىنى بەرپا قىلىش ـــ جۇڭخۇا ئېلىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەررەر يولى ، ھازىرقى باسقۇچتا جۇڭگودا سوتسیالیستیك ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى ئەڭ زور دەرىجىدە راۋاجلاندۇرۇشتىكى تارىخىي تاللاش .

سوتسیالیستیك بازار ئیگلیكى تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىش ئىقتىسادىي تۈزۈلمىدىكى زور ئۆزگىرىش بولۇپ ، بىر قېتىملىق ئۆلۈغ ئىنقىلاب . ئیگلیك تۈزۈلمىسىدىكى بۇ زور ئۆزگىرىش سوتسیالیستیك قۇرۇلۇش ئىشلىرىمىزنىڭ يېڭى بىر تارىخىي تەرەققىيات باسقۇچىغا قەدەم قويغانلىقىدىن دېرەك بەردى . بۇ ئۆزگىرىش ئېلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي ساھەسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپلا

قالماستىن ، ئېلىمىزنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسىنمۇ زىلزىلىگە كەلتۈردى . ئىقتىسادىي ھەربىكەت ئۇسۇلىنىڭ تارىخىي خاراكتېرلىك ئۆزگىرىشى مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمىسىنىڭ مۇناسىپ ئىسلاھ قىلىنىشىغا مۇقەررەر چوڭقۇر تەسىر كۆرسىتىدۇ ھەم ئۇنى ئىلگىرى سۈرىدۇ .

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلغانلىقى مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىمىزنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ھەم پۇرسەت يارىتىپ بەردى ، ھەم ئۇنىڭ تەرەققىياتىنى يېڭى رىقابەتكە يۈزلەندۈرۈپ ، قانداق قىلغاندا مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى بىلەن ماسلاشتۇرۇپ ئېلىپ بارغىلى ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇنى سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا ھەم مەدەنىيەت ـ سەنئەت تەرەققىيات قانۇنىيىتىگە ئۇيغۇنلاشتۇرغىلى بولىدۇ ، دېگەن چوڭ مۇھاكىمىنى چۆرىدىگەن ھالدا نۇرغۇن نەزەرىيىۋى ۋە ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ئالدىمىزغا قويدى .

قاتمال تۈزۈلمە ، ھازىرقى ھالەت ، يېڭى خىرىس

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئېچىۋېتىش داۋامىدا ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ ، جاسارەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشى ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش قاتارلىرىنى ئىجرا قىلىش ـ سەنئەتنىڭ كۆپ خىل رولىنىڭ بىرلىكىدە ، تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇش بىلەن دەۋرىنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى گەۋدىلەندۈرۈشنىڭ بىرلىكىدە چىڭ تۇرۇپ ، ئېسىل

مىللىي مەدەنىيەتنى زور كۆچ بىلەن جارى قىلدۇرۇپ ، ئەدەبىيات ، كىنو ، تېلېۋىزىيە ، مۇزىكا ، ئۇسسۇل ، گۈزەل سەنئەت ، تىياتىر قاتارلىق تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىدا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى دەۋر روھىغا ۋە شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ساغلام مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىن ئېتىپ ، خەلقنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى ئۈزلۈكسىز بېيىتىپ ، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى ، گۈللىنىشىنى ، مەدەنىيەتلىك بولۇشىنى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا مۇھىم تۆھپە قوشتى . لېكىن ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ ئومۇمىي تەرەققىياتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى بەرپا قىلىش تەلىپىگە ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ كۈنسايىن ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشالمايۋاتىدۇ . پىلانلىق ئىگىلىكتىن بازار ئىگىلىكىگە ئۆتۈشتىن ئىبارەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئارقىلىق رېئال تۇرمۇشىمىزدا غايەت زور ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەلگەن جۇشقۇن ۋەزىيەتتە مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسى يېڭى خىرىسقا دۇچ كەلمەكتە :

مەدەنىيەت ـ سەنئەتنىڭ ھازىرقى تۈزۈلمىسى پىلانلىق ئىگىلىكنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇلغان ھالدا ئورنىتىلغان . بۇ خىل تۈزۈلمىدە ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىغا قارىتا ئاساسىي جەھەتتىن دۆلەت ھۆددىگە ئېلىش چارىسىنى قوللىنىپ كەلگەن بولۇپ ، ئۇ ئەينى تارىخىي شارائىتتا ھەقىقەتەن بىر مۇنچە ئىجابىي رول ئويناغان بولسىمۇ ، بۇ خىل تۈزۈلمە ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ تەشەببۇسكارلىق ، ئىجادچانلىق روھىنى ، رىقابەت ئېڭىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ قويۇپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەشكىلاتلىرى « داشقازان تامىقى » ، « تۆمۈر تاۋاق » قا

ئادەتلىنىپ قالدى . « داشقازان تامىقى » ، « نۆمۇر تاۋاق » تۈزۈمى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ ئالىي دەرىجىلىك مەنىۋى ئەمگەكتىن ئىبارەت ئىچكى مېخانىزمنى بۇزۇپ تاشلاپلا قالماستىن ، بەلكى كىشىلەرنىڭ ماھىيەتلىك ئىجادىيەت ئىقتىدارىنىڭ چېكىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ ، كىشىلەرنى ئالغا ئىنتىلىشنى ئويلىمايدىغان ، تەقسىماتنىڭ تەڭ ـ باراۋەر بولۇشىنى تىلەيدىغان قىلىپ قويۇپ ، ئىجتىمائىي ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ ئاجىزلاپ كېتىشىنى ، كىشىلەرنىڭ ئىجادچانلىق كۈچىنىڭ قېتىپ قېلىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ ، قاتمال تۈزۈلمىنى مۇستەھكەملەپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ، جەمئىيەتنىڭ ئالغا ئىلگىرىلىشىدىكى جاھىل توسالغۇغا ئايلىنىپ قالدى . ئەدەبىيات ـ سەنئەت كۈچلىرىنى ئازاد قىلىشقا ئېغىر توسالغۇ بولدى ؛ ھەر دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىدە ئىشتىن ئادەم كۆپ بولۇش ، سەھنىگە چىقىدىغانلار بىلەن چىقمايدىغانلار ئوخشاش بولۇش ، ئىشقا كېلىدىغانلار بىلەن كەلمەيدىغانلار ئوخشاش بولۇش ، ياخشى ئىشلىگەنلەر بىلەن ياخشى ئىشلىمىگەنلەر ئوخشاش بولۇشتەك تولىمۇ نورمالسىز ھادىسىلەر كېلىپ چىقتى . نامۇۋاپىق كونا تۈزۈلمىدىكى قاتماللىق ، بەزى سەنئەت ئۆمەكلىرى تاماشىبىنلارغا يىللاپ تۈزۈك ئويۇن قويمىسمۇ ، بىر تېيىن ئىقتىسادىي كىرىم قىلمىسىمۇ ئۆمەك خادىملىرىنىڭ مائاشى بىلەن مۇكاپات پۇلى ئوخشاشلا تارقىتىلىۋېرىدىغان « ئىشلىمەي چىشلەش » تەك تەقسىماتچىلىق ئۇسۇلى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ رىقابەت ، خەۋپ تۇيغۇسىنى ، ئىزدىنىش ، ئىجاد قىلىش ھەم ئىقتىسادىي قىممەت يارىتىش ئىقتىدارىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ قويدى . سەنئەت تەشكىلاتلىرى ۋە سەنئەتكارلاردا سەھنە ، ئېكران ، بازار ھەم خېرىدار تالىشىدىغان جانلىق رىقابەت مۇھىتى ھەقىقىي تۈردە

شەكىللەنمىدى .

يۇقىرىقىدەك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ھازىر بىر مۇنچە سەنئەت ئۆمەكلىرى ، ھەتتا داڭلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىمۇ خەلقتىن ئايرىلىپ قالدى . بەزى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئويۇنىنى ھېچكىم كۆرمەيدىغان ھالەت شەكىللەندى . پەن ـ تېخنىكىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە تاۋار بازىرىنىڭ ئۇزلۇكسىز تەرەققىي قىلىشى ، تېلېۋىزىيەنىڭ ئومۇملىشىشى ؛ كۆپلىگەن ئائىلىلەردە ئۇنئالغۇ ، سىنقويغۇلارنىڭ ئومۇملىشىشقا باشلىغانلىقى ؛ جەمئىيەتتە ئاممىۋى خاراكتېرلىك كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىنىڭ شىددەت بىلەن كۆپىيىشى ؛ خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىي تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە كۆپ خىللىشىشى بىلەن ھەرخىل تېپتىكى كىنو ، تىياتىر خانىلار ھەر قېتىمدا تاماشىبىنلار بىلەن لىق تولىدىغان ھالەت يوقالدى . نۇرغۇن ئەدەبىيات ـ سەنئەت تۈرلىرىنىڭ تاماشىبىنلىرى كۈنسېرى ئازىيىپ كېتىش ئەھۋالى كېلىپ چىقتى . بولۇپمۇ ، سەنئەت ئۆمەكلىرى ھازىر ئېغىر ۋەزىيەتكە دۇچ كەلمەكتە . ئەمدى مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسى پۈتكۈل زېھنىنى يېغىپ بازار رىقابىتىگە توغرا تۇرمىسا بولمايدىغان بولۇپ قالدى .

ئالدىنقى بىر مەزگىللىك ئىسلاھاتنىڭ قىسمەن تەجرىبە ـ ساۋاقلىرى

شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسىدە ھازىرغا قەدەر ئېلىپ بېرىلغان ئىسلاھات جەريانىدا مەدەنىيەت نازارىتىگە بېۋاستە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ باشلىقلىرىنى تاللاشتا ئاشكارا خېرىدار چاقىرىپ قىسمەن ھۆددىگە بېرىش قاتارلىق ئىسلاھات تەدبىرلىرى يولغا قويۇلدى . بۇنىڭدا ئىسلاھاتنىڭ ئومۇمىي

يېتەكچى ئىدىيىسى توغرا بولۇپ مەلۇم ئۇنۇمگە ئېرىشتى . لېكىن ، مەدەنىيەت ساھەسىدىكى ئىسلاھاتتا ساقلانغان ئاچقۇچلۇق مەسىلە ــ قاراپ بېقىش پوزىتسىيىسىدە بولۇپ ، ئىسلاھاتنىڭ چوڭقۇرلاشمىغانلىقى ، دادىل ئېلىپ بېرىلمىغانلىقى ، ئۇزۇل ـ كېسىل بولمىغانلىقىدا ؛ بىر تەرەپلىمە ھالدا شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە مۇقىملىق تەكىتلىنىپ ، ھازىرقى ھالەتنىن قانائەتلىنىش ، ئالدىرىماي ئىش كۆرۈش ئىدىيىسىنىڭ بىرقەدەر ئومۇميۈزلۈك ساقلانغانلىقى ، يېڭىلىق يارىتىشتىكى ، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەشتىكى ، باتۇرلۇق بىلەن ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىشتىكى پىكىر يوللىرىنى توسۇپ قويىدىغان بېكىنمە ئىدىيە ، ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان كونىچە كۆزقاراشلار چوڭقۇر يىلتىز تارتقانلىقىدا ؛ سەنئەتچىلەرنىڭ روھىي ھالىتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ، بىر تەرەپتىن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى بازارغا يۈزلەندۈرۈشنى ئاكتىپ ياقىلاش پوزىتسىيىسىدە بولسىمۇ ، يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۇلاردا تاۋار ئىگىلىكىدىن ئىبارەت زور دولقۇننىڭ زەربىسى ئاستىدا شاللىنىپ كېتىشتىن ئەنسىرەشتەك روھىي ھالەت ئومۇميۈزلۈك ساقلانغانلىقىدا .

ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش كىشىلەردىن ئىدىيىنى ئازاد قىلىشنى ۋە ئىجادىي كۆچىنى ئۇرغۇتۇشنى تەلەپ قىلىدۇ . مەدەنىيەت ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ جانلىق تەپەككۇرى ۋە مەنىۋى جەھەتتىكى يول ئېچىش كۆچى خەلق ئاممىسىغا ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىغا بۇاستە ، ئۇنۇملۇك ۋە ئاكتىپ تەسىر كۆرسىتىدۇ . لېكىن مەدەنىيەت ـ سەنئەت خادىملىرى يۇقىرىقىدەك روھىي ھالەت تۇپەيلىدىن ئىسلاھاتنىڭ ئېھتىياجى ۋە تەلىپىگە ماسلىشالمايۋاتىدۇ . ئالدىنقى بىر مەزگىللىك ئىسلاھات ئەمەلىيىتىنى باشتىن

كەچەرگەن مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسى تەجرىبە ـ ساۋاقلارنى ئەستايىدىل يەكۈنلىشىمىز ، ئۆزىمىزگە ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدىگەن ئاساستا سوغۇققانلىق بىلەن باھا بېرىپ ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى ھەققىدىكى چوڭ مۇھاكىمىگە ئاكتىپ قاتنىشىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ بازارغا يۈزلەندۈرۈلگەنلىكىنى ئاڭلىق ھالدا نۇقتىئىنەزەرنى ئۆزگەرتىش ، مېخانىزمنى يەڭگۈشلەشتۈرۈش ، « داشقازان » ، « تۆمۈر تاۋاق » ، « تۆمۈر ئورۇندۇق » نى چىقىپ تاشلاشنىڭ ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت كۈچلىرىنى ئازاد قىلىشنىڭ ، ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق قوزغاش ۋە جارى قىلدۇرۇشنىڭ ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تېخىمۇ زور گۈللىنىشىنىڭ بىر قېتىملىق تارىخىي پۇرسىتى دەپ تونۇشىمىز ؛ ئىسلاھاتقا بولغان يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق تۈيغۇمىز بىلەن ئەقىل ـ پاراسىتىمىز ۋە كۈچىمىزنى ئىشقا سېلىپ ، ئىدىيىنى يەنىمۇ ئازاد قىلىپ ، كاللىنى يېڭىلاپ ، ئويلاشقا ، ئىشلەشكە ، ئىزدىنىشكە ، يېڭىلىق يارىتىشقا ، دادىللىق بىلەن سىناق قىلىشقا جۈرئەت قىلىپ ، تارىخ بىزگە يۈكلىگەن مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى « سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىش » نى ئىشقا ئاشۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ نىشاننىڭ تەلىپىگە ئۈيغۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشىمىز لازىم .

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئىجتىمائىي رولى ۋە بەدىئىي فۇنكسىيىسىنى توغرا تونۇش ، جارى قىلدۇرۇش كېرەك

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى بازار ئىگىلىكىگە يۈزلەندۈرۈشتە ھەل

قىلىشقا تېگىشلىك جىددىي مەسىلە ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئىجتىمائىي رولى ۋە بەدىئىي فۇنكسىيىسىنى ئوبيېكتىپ ، سوغۇقچان ۋە ئەتراپلىق چۈشىنىشتە . يولداش دېڭ شياۋپىڭ مەملىكەتلىك 4 ـ نۆۋەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر قۇرۇلتىيىدا سۆزلىگەن سۆزىدە : « خەلقنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىدىكى كۆپ تەرەپلىمە ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشتا بولسۇن ، سوتسىيالىستىك يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۇرۇشتە بولسۇن ، پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ئىدىيە ، مەدەنىيەت ، ئەخلاق سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈشتە بولسۇن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت باشقا تارماقلار ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغان مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان » دەپ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئىجتىمائىي رولى ۋە بەدىئىي فۇنكسىيىسىگە يۈكسەك باھا بەرگەنىدى .

ئومۇمەن ئېيتقاندا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئېستېتىك زوق بېغىشلاش ، كۆڭۈل ئېچىش ، بىلىش ، تەربىيىلەشتىن ئىبارەت ئىجتىمائىي رولى ۋە بەدىئىي فۇنكسىيىسى ئۆزئارا ئورگانىك باغلانغان بولۇپ ، بۇلار بىر ـ بىرىنى ئۆزئارا تەقەززا قىلىدۇ ۋە تولۇقلايدۇ .

ئازادلىقتىن كېيىن ، بولۇپمۇ پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە مىسلىسز گۈللىنىش ۋەزىيىتى بارلىققا كەلگەن بولسىمۇ ، « سول » چىللىق بىلەن « ئوڭ » چىللىق ، بولۇپمۇ « سول » چىللىق خاھىشى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىمىزغا تەسىر يەتكۈزۈپ ۋە توسقۇنلۇق قىلىپ كەلدى . ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ رولى ، نىشانى ۋە ئۆلچىمىگە قارىتا بىر تەرەپلىمە چۈشەنچە ھۆكۈم سۈرۈپ كەلدى . ئىجتىمائىي ئۇنۇم بىر تەرەپلىمە ھالدا ھەددىدىن ئارتۇق تەكىتلىنىپ ، ئىقتىسادىي

ئۇنۇمگە سەل قارالدى ؛ ئىگىلىك باشقۇرۇش جەريانىدا ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى تەكتىلەش بولسا « ھەممىدە پۇلغا قاراش » دەپ قارالدى .

بىز ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى بازار ئىگىلىكىگە يۈزلەندۈرۈشتە ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىشىمىز ، كاللىنى يېڭىلىشىمىز ، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىرىنى بەرپا قىلىشتا ھەم ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تاۋارلىق خۇسۇسىيىتىنى باتۇرلۇق بىلەن ئېتىراپ قىلىپ ، بازار كۆز قارىشىنى ئورنىتىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى دادىللىق بىلەن بازارغا كىرگۈزۈپ ، بازار ئىگىلىكىنىڭ قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلىپ ، بازارنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىغا بولغان تەڭشەش رولىنى جارى قىلدۇرۇپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى بازارغا تېز ئويغۇنلىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشىمىز ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەرەققىياتىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىنىمۇ تولۇق نەزەرگە ئېلىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەرەققىياتىنىڭ ئىچكى قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنى ئۆزىنىڭ روشەن بەدىئي خاسلىقىنى باشتىن ـ ئاخىر ساقلاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىپ ، ئىجتىمائىي ئۇنۇم بىلەن ئىقتىسادىي ئۇنۇمنىڭ بىرەكلىكى پىرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ ، مەنۇى مەھسۇلات قىممىتى يۇنىلىشىگە ئەھمىيەت بېرىپ ، ئەڭ ياخشى ئىقتىسادىي ئۇنۇم يارىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئەڭ ياخشى ئىجتىمائىي ئۇنۇم يارىتىشىمىز لازىم . ئىجتىمائىي ئۇنۇم بىلەن ئىقتىسادىي ئۇنۇمنىڭ بىرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ بىردىنبىر يولى سۈپەتلىك بەدىئي ئەسەرلەرنى كۆپلەپ مەيدانغا كەلتۈرۈشتە .

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى بازار ئىگىلىكىگە يۈزلەندۈرۈشتىن مەقسەت ـــ مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى ئالغا سىلجىتىش ،

خەلق ئاممىسىنىڭ كۆندىن ـ كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تېخىمۇ زور گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت . ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈش بىزدىن « خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش » يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەسته سايراش » فاڭجېنىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ . سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى بەرپا قىلىنىۋاتقان يېڭى ۋەزىيەتتە ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ توغرا يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈپ ، مىللىي مەدەنىيەتنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇشىمىز ؛ سەنئەت قانۇنىيىتىگە ، سەنئەتكارلارنىڭ ئىجادىي ئەمگىكىگە ھۆرمەت قىلىشىمىز ، ئىجادىيەت ئەركىنلىكى ۋە قانۇنىي ھوقۇق ـ مەنپەئىتىنى كاپالەتلەندۈرۈشىمىز ؛ يازغۇچى ، سەنئەتكارلارنىڭ نېمىنى يېزىشى ، قانداق ئۇيۇنۇنى قويۇشىنى « خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش » يۆنىلىشى ۋە « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەسته سايراش » فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇشتىن ئىبارەت ئالدىنقى شەرت ئاستىدا تولۇق ئەركىنلىككە ۋە قانۇننىڭ كاپالىتىگە ئىگە قىلىشىمىز ، ئۇنىڭغا يولسىزلىق بىلەن ئارىلىشىۋالماسلىقىمىز ؛ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئىدىيىسىنى ئازاد قىلىپ ، ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا ئىتتىپاقلاشقان ، دېموكراتىك ، دوستانه ، تىنچ ـ ئازادە كەيپىيات ۋە مۇھىت يارىتىپ بېرىشىمىز ، ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرىنى قاينىق تۇمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، ئىسلاھات ،

ئېچىۋېتىش ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدھىيىلەيدىغان ، بەدىئىي جەزبىلىككە ئىگە مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى تېخىمۇ كۆپ ئىجاد قىلىپ ، مەزمۇنى مول ، كۆپ قاتلاملىق ، خىلمۇخىل سەنئەت ئەسەرلىرى بىلەن ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشقا ئىلھاملاندۇرۇشىمىز كېرەك .

ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە مەدەنىيەت بازىرى

مەنىۋى مەھسۇلات ھېسابلىنىدىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەتمۇ سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا مۇقەررەر ھالدا بازارغا ، رىقابەتكە قاتنىشىدۇ ھەمدە رىقابەت جەريانىدا بازارنىڭ شاللىشىدىن ئۆتۈپ ، ۋاقتى ئۆتكەن ناموۋاپىق قۇرۇلمىلىرىنى تەڭشەپ ، ئاممانىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى قويۇقلاشتۇرۇپ تېخىمۇ زور ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولۇپ تەرەققىي قىلىدۇ .

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئىنبارەت بۇ ئالاھىدە مەنىۋى مەھسۇلات ئادەتتىكى ماددىي مەھسۇلاتلاردىن زور دەرىجىدە پەرقلىنىدۇ . ئەدەبىيات ـ سەنئەت گەرچە تاۋارلىق خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولسىمۇ ، ئەمما ئۇنىڭ ماھىيىتى تاۋار ئەمەس ، ئۇ ئىدېئولوگىيە كاتېگورىيىسىگە مەنسۇپ .

ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ تاۋار سۈپىتىدە بازارغا يۈزلەندۈرۈلۈشى مەدەنىيەت ساھەسىدە قىممەت قانۇنىيىتىنى قوللىنىش ئارقىلىق مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىش باشلانغانلىقى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . بىراق مەدەنىيەت بازىرى ئادەتتىكى تاۋار بازىرى ئەمەس . ئېلىمىزنىڭ مەدەنىيەت بازىرى سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى

سۇپىتىدە سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئەخلاق سەۋىيىسى ۋە مەدەنىيەت ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشكە پايدا يەتكۈزىدۇ . مەدەنىيەت بازىرىدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرى ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە . ئوخشاش بولمىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرى ئوخشاش بولمىغان ئىجتىمائىي تەسىر ، ئوخشاش بولمىغان ئىجتىمائىي ئۇنۇم پەيدا قىلىدۇ . ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ھەرقايىسىسى ئۆزگىچە خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە ، لېكىن يەنە ئورتاق ئىقتىسادىي قىممەتكە ، ئىدىيىۋى ، ئېستېتىك قىممەتكە ئىگە . ئىشلەپچىقىرىش ۋە تىجارەت داۋامىدا ، ئۇ ، مەدەنىيەت ئىدىيىسى ۋە ئېستېتىك قانۇنىيەتنىڭ يېتەكچىلىكىدە بولىدۇ ، ئوبوروت ساھەسىگە كىرىش جەريانىدا يەنە ئىقتىسادىي قانۇنىيەتنىڭ يېتەكچىلىكىدە بولىدۇ . ئۇ ، ئىقتىسادىي ئۇنۇم كەلتۈرۈپلا قالماستىن ، بەلكى يەنە جەمئىيەتكە مەدەنىيەت ئۇنۇمى كەلتۈرۈشى لازىم .

ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ھەممىسىنى نۇقۇل تاۋار دەپ قاراپ ، ئۇنىڭ خاراكتېرىنى ئايرىماستىن قارىقويۇق تاۋارلاشتۇرۇشقا بولمايدۇ .ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ خەلق بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدىن قارىغاندا ، ئاممىۋى مۇلازىمەت خاراكتېرىدىكى مەدەنىيەت ۋە ئىشلەپچىقىرىش ، تىجارەت خاراكتېرىدىكى مەدەنىيەت دەپ ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ . بۇ ئىككى خىل مەدەنىيەتنىڭ بازار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدىن قارىغاندا ، ئاممىۋى مۇلازىمەت خاراكتېرىدىكى مەدەنىيەت بازار خاراكتېرىنى ئالمىغان ، ئىشلەپچىقىرىش ، تىجارەت خاراكتېرىدىكى مەدەنىيەت تىجارەت خاراكتېرىنى ئالغان ، بازارغا يۈزلەنگەن بولىدۇ .

خەلق ئاممىسى كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن ئۆز ئىختىيارى

بىلەن ئۇيۇشتۇرغان تۈرلۈك مەشرەپلەر ، ئاقىنلار ئېيتىشىشى ، چېلىشىش ، ئات بەيگىسى ، « قىز قوۋار » ، خىلمۇخىل ئەدەبىيات ـ سەنئەت شەكىللىرى بىلەن تەركىبلەنگەن سەيلە ـ بايرامىلار مىللىي ئۆرپ ـ ئادەت خاراكتېرىنى ئالغان ئىشتىن سىرتقى ئاممىۋى مەدەنىيەت پائالىيىتى بولۇپ ، مەدەنىيەت بازىرىغا يۈزلەندۈرۈلمەيدۇ .

مەدەنىيەت يۇرتى ، كۈتۈپخانا ، ئاممىۋى سەنئەت يۇرتى ، گۈزەل سەنئەت سارىيى ، تارىخ مۇزېيى قاتارلىق ئورۇنلار ئاممىۋى مۇلازىمەت خاراكتېرىنى ئالغان بولۇپ ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ ؛ تۈرلۈك مول مەزمۇنلۇق ئاممىۋى پائالىيەتلەرنى ئورۇنلاشتۇرىدۇ ؛ ۋەتەنپەرۋەرلىك ، تارىخ ، دۆلەت ئەھۋالى تەربىيىسى ئېلىپ بېرىپ ، خەلقنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك قىزغىنلىقىنى ئۇرغۇتۇپ ، ئۇيۇشۇش كۈچىنى كۈچەيتىپ ، جۈڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئېتىقادىنى چىڭىتىپ ، مىللىي غۇرۇر ، مىللىي ئىشەنچ ، تارىخىي بۇرچ تۇيغۇسىنى كۈچەيتىپ ، غايىلىك ، ئەخلاقلىق ، مەدەنىيەتلىك ، ئىنتىزامچان يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ . بۇ مەنۇى بايلىقلار بازار ئارقىلىق تەقسىم قىلىنمايدۇ ؛ بازارنىڭ تەڭشەش چەكلىمىسىگە ئۇچرىمايدۇ ؛ ئۇنى قىممەت قانۇنى بىلەن ئۆلچىگىلى بولمايدۇ . دۆلەت بۇ مۇئەسسەسىلەر قۇرۇلۇشىنى داۋاملىق كۈچەيتىدۇ .

مىللەتنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان مىللىي مەدەنىيەت گۈھەرلىرى ـــ « ئون ئىككى مۇقام » ، چاڭچىلە ، شۇنداقلا بالېت ، سىمفونىيە قاتارلىق يۇقىرى سۈپەتلىك سەنئەت تۈرلىرى گەرچە تاۋارلاشتۇرۇلۇپ مەدەنىيەت بازىرىغا يۈزلەندۈرۈلسىمۇ ، لېكىن بۇلارنىڭ قىممىتى رىقابەت

مېخانىزمى بىلەن ئۆلچەنمەيدۇ . ئىقتىسادىي ئۈنۈم ئاساس قىلىنمايدۇ . دۆلەت مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا ئائىت نۇقتىلىق تۈرلەر قاتاردا ئاسرايدۇ ، يۆلەش سىياستىنى يولغا قويىدۇ .

تىجارەت خاراكتېرىدىكى زور كۆپچىلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرى تاۋار خاراكتېرىنى ئالغان بولۇپ ، بازار ئارقىلىق ئوبوروت قىلىنىدۇ . بازار رىقابىتى ئارقىلىق تەرەققىي قىلىدۇ .

لېكىن ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرى بىلەن بازارنىڭ مۇناسىۋىتىدە ، خاراكتېرىنى ئېنىق پەرقلەندۈرۈش ، تۈرگە ئايرىپ يېتەكچىلىك قىلىش ، ھەم بازارغا يۈزلىنىش ، ھەم سەنئەت قانۇنىيىتى بويىچە ئىش كۆرۈش لازىم . ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ھەممىسىنلا قارىقويۇق بازارغا يۈزلەندۈرۈش ، بازار ئىگىلىكى قانۇنىيىتى بويىچە باشقۇرۇش ، ئومۇميۈزلۈك قويۇۋېتىشنى تەشەببۇس قىلىش توغرا ئەمەس . ئۇ ، مەنىۋى مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىشدا پۇلغا چوقۇنۇشقا ، پايدىنلا كۆزلەپ ، سىياسىي تەسىرى ، ئىجتىمائىي ئۈنۈمى بىلەن كارى بولماسلىقا ، ھەتتا بەزىلەرنىڭ مەنىۋى ئەپيۇن ئىشلەپ سېتىپ ، خەلق ئاممىسىنى زەھەرلىشىگە ئېلىپ بارىدۇ .

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا مەنىۋى مەھسۇلاتلارنىڭ تاۋارلىق خۇسۇسىيىتى كۈندىن ـ كۈنگە گەۋدىلىك بولىدۇ . مۇشۇنداق شارائىتتا مەنىۋى مەھسۇلاتلارنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش ، ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇشتا ئىقتىسادىي ئۈنۈم بىلەن ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى بىرلەشتۈرۈش ، كۆپ پۇل تاپقىلى بولسىمۇ ئىدىيىسى ناچار بولسا ئۇلارنى تاشلاش كېرەك . يولداش دېڭ شياۋپىڭ كۆرسەتكەندەك : « ئىدىيە ، مەدەنىيەت ، مائارىپ ،

سەھىيە تارماقلىرى ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى بارلىق پائالىيەتلەرنىڭ بىردىنبىر مىزانى قىلىش ، ئۇلارغا قاراشلىق كارخانىلارمۇ ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى ئەڭ ئالىي مىزان قىلىشى لازىم . ئىدىيە ، مەدەنىيەت ساھەسى ئەڭ ياخشى مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى كۆپلەپ ئىشلەپ چىقىرىشى لازىم » .

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا بازارغا يۈزلەندۈرۈلىدىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ تاۋارلىق خۇسىيىتىنى ئېنىق تونۇپ ، بازار ئېڭىنى ، رىقابەت ئېڭىنى تىكلەپ ، تەشەببۇسكارلىق بىلەن بازارغا ماسلاشتۇرۇشىمىز ، پائال شەرت ـ شارائىت هازىرلاپ ، يېڭى ـ يېڭى مەدەنىيەت بازارلىرىنى ئېچىشىمىز ، بەرپا قىلىشىمىز ، مەدەنىيەت بازىرىغا رىقابەت مېخانىزمىنى ئەكىرىپ ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى زور دەرىجىدە ئازاد قىلىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ ، بازارغا يۈزلەنگەن مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى بازار رىقابىتى ئىچىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان ، بازار رىقابىتى ئىچىدە تەرەققىي قىلدىغان هاياتىي كۈچكە ئىگە قىلىشىمىز لازىم . مەدەنىيەت بازارلىرىغا نىسبەتەن هەم پائال قۇرۇش ، راۋاجلاندۇرۇش ، هەم باشقۇرۇشنى كۈچەيتىشىمىز كېرەك . بازار مېخانىزمىنىڭ مەدەنىيەت بازىرىنى گۈللەندۈرۈشتىكى غايەت زور پىشاڭلىق رولىنى توغرا تونۇپ ، خەلقنىڭ روهىنى ئۇرغۇتىدىغان ، كۈرەش ئىرادىسىگە ئىلهام بېرىپ ، ئالىيجاناب ئىرادىسىنى تەربىيىلەپ ۋە چىنىقتۇرىدىغان هەم ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلاردا شاد ـ خۇراملىق بېغىشلايدىغان تېخىمۇ كۆپ ، مەزمۇنى ساغلام ، پايدىلىق ، جانلىق ، مول مەزمۇنلۇق ، كۆپ خىللاشقان مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىرىنى ئىگىلەپ ، خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتىش

لازىم .

شۇنى سەگەكلىك بىلەن كۆرۈشمىز كېرەككى ، مەدەنىيەت بازىرىنىڭ بارلىققا كېلىشى ۋە تەرەققىياتى سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا ئاكتىپ رول ئويناىدۇ . لېكىن سەللا ئېھتىيات قىلىنمسا ، باشقۇرۇش ، قانۇن ـ تۈزۈم بوشاشتۇرۇپ قويۇلسا ، مەدەنىيەت بازارلىرىدا مەنىۋى ئەخلەتلەر پەيدا بولۇپ ، ھەتتا بىر مەزگىل يامراپ كېتىپ جەمئىيەتكە نىسبەتەن پاسسىپ ، يامان تەسىر پەيدا قىلىشى مۇقەررەر . بىز بۇنىڭغا نىسبەتەن يۇكسەك دەرىجىدە ھوشيار بولۇپ ، بىر تەرەپتىن ، تەرتىپكە سېلىشنى تۈتۇپ مەدەنىيەت بازىرىنى پاكلاشتۇرۇشىمز ، يەنە بىر تەرەپتىن ، گۈللەندۈرۈشنى تۈتۇپ مەدەنىيەت بازىرىنى جانلاندۇرۇشمز ، بارلىق چىرىك ، چاكىنا ئىدىيەلەرنىڭ چىرىتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىپ ۋە ئۇنى چەكلەپ ، خەلقنىڭ ئىدىيە ، مەدەنىيەت سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشمز ، ئىككى قول قاتتىق بولۇشنى ، « قويۇۋېتىش بىلەن باشقۇرۇشنى بىرلەشتۈرۈش ، پائال يېتەكلەش » نى ھەقىقىي ئىشقا ئاشۇرۇپ ، مەدەنىيەت بازىرىنىڭ سوتسىيالىستىك يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇشمز لازىم .

سەنئەت ئۆمەكلىرى تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ ددسلەپكى تەسەۋۋۇرى

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىگە يۈزلەندۈرۈش ئۇچۇن ئىدىينى يەنمۇ ئازاد قىلىپ ، كۆزقاراشنى يېڭىلاش ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى يېڭى تۈزۈلمىسىنىڭ تەلىپى ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتى بويىچە مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ، ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىپ ، شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت

ئىشلىرىنىڭ تېخىمۇ زور گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىز كېرەك .

مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى مۇرەككەپ ، جاپالىق ۋەزىپە . بىز مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى رەھبەرلىكى بولغان ھالدا پىلانلىق ، قەدەم ـ باسقۇچلۇق ئېلىپ بېرىشىمىز ، ئىسلاھات داۋامىدا دۆلەتنىڭ پىلان ، مالىيە ، باج ، سودا ـ سانائەت ، ئەمگەك ـ كادىرلار خىزمىتى ئورگانلىرىنىڭ ماسلىشىشى ۋە قوللىشىنى ئاكتىپلىق ۋە تەشەببۇسكارلىق بىلەن قولغا كەلتۈرۈشىمىز ، بۇ يىل قەتئىي نىيەتكە كېلىپ ، پائال ۋە سالماق ھالدا سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ ، تۈرلۈك مەدەنىيەت باشقۇرۇش تارماقلىرىنىڭ ، جۈملىدىن ، ئاممىۋى مەدەنىيەت ، كۇتۇپخانا ، كىنو ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىدىن ئىبارەت كارخانا ، كەسىپىي ئورۇنلارنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، گۇۋاھنامە ماقۇللاپ تارقاتقان « مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىنىڭ سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى پىكرى » نى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ، ئەمەلىيەت جەريانىدا مەيدانغا كەلگەن ئىشەنچلىك ھەم ئۇنۇملۇك ئىسلاھات تەدبىرلىرىنى يەنىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈشىمىز ھەمدە يېڭى ۋەزىيەتكە ئاساسەن تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ۋە تولۇق دەلىللەش ئاساسىدا ، ئاپتونوم رايون بويىچە سەنئەت ئۆمەكلىرى تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىغا دائىر ھەقىقىي ئىشەنچلىك ئومۇمىي تەسەۋۋۇر ۋە لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويۇشىمىز كېرەك .

ھازىر ئاپتونوم رايونىمىزدا بار بولغان 89 سەنئەت ئۆمىكىنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتىنى ئاساس قىلىدۇ ؛ ئۇنىڭدىن باشقا ، ئوپېرا ، دراما ، يەرلىك تىياتىرلارنى ئاساس قىلغان سەنئەت ئۆمەكلىرىمۇ

بار . بۇ سەنئەت ئۆمەكلىرى مەمۇرىي رايونلار بويىچە ئايرىلغان بولۇپ ، ئاپتونوم رايون دەرىجىلىكى ئالتە ، ۋىلايەت ، ئوبلاست ، شەھەر دەرىجىلىكى 26 ، ناھىيە دەرىجىلىكى 57 ، ئاپتونوم رايون ، ۋىلايەت ، ئوبلاست ، ناھىيە دەرىجىلىك ئىشتىن سىرتقى سەنئەت ئۆمەك ـ ئەترەتلىرى 134 ، خەلق باشقۇرغان سەنئەت ئۆمكى ئاران يەتتە ، ئون نەچچە ناھىيىدە سەنئەت ئۆمكى يوق .

ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە كۇتۇپخانا 63 ، ئاممۇزى مەدەنىيەت ئورۇنلىرى 964 ، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ـ بازار مەدەنىيەت پونكىتى 746 ،يېزا ـ بازارلاردىكى قىرائەتخانا 1704 ، كىنو فىلىم تارقىتىش ئورنى 94 ، كىنو قويۇش ئورنى 2141 ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش ئورنى 35 ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت تېخنىكۇمى ئۇچ بولۇپ ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ساھەسىنىڭ تەشكىلىي قۇرۇلمىسىدا ئاپتونوم رايون ، ۋىلايەت ، ئوبلاست ، شەھەر ، ناھىيە ، يېزىدىن ئىبارەت تۆت دەرىجىلىك مەدەنىيەت تورى شەكىللەنگەن بولسىمۇ ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت خىزمىتى نۆۋەتتە بىر قانچە جەھەتلەردە ئىجتىمائىي ، ئىقتىسادىي تەرەققىياتقا ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى ئېچىۋېتىشكە ، خەلق ئاممىسىنىڭ يېڭى تەلەپلىرىگە ماسلىشالمايۋاتىدۇ . بۇنىڭ كونكرېت ئىپادىسى شۇكى ، نوموۇر ، ئەسەرلەرنىڭ سانى ئاز ، سۈپىتى تۆۋەن ، مەدەنىيەتكە سېلىنىدىغان مەبلەغ ئاز ، تەرەققىيات ئاستا ، مەدەنىيەت بازارلىرىنىڭ يېتىلىشى يەنىلا ئانچە مۇكەممەل ئەمەس . قانۇن ـ تۈزۈم قۇرۇلۇشىمۇ يېتىشىپ ماڭالمايۋاتىدۇ ، مەدەنىيەت كەمبەغەلچىلىكى تېخى ھەل بولغىنى يوق . يەنە ئون ناھىيىدە مەدەنىيەت يۇرتى ، 32 ناھىيىدە قىرائەتخانا ، سەككىز ناھىيىدە تېخى كىنوخانا سېلىنمىدى . 108 يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى يوق . مەدەنىيەت ئورگانلىرى ئاساسەن مەركەزلەشكەن

پىلانلىق ئىگىلىك سىستېمىسى ئاساسىغا قۇرۇلغان بولۇپ ، باشقۇرۇش قۇرۇلمىسى قاتمال ، ھاياتىي كۈچى كەمچىل ، شەھەرلەر بىلەن يېزىلارنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىدە پەرق زور ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ئاستا ، ئۇنۇم تۆۋەن بولماقتا .

مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىدىكى ئۆلچەم ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق قوزغاش ۋەجارى قىلدۇرۇشقا پايدىلىق بولۇش ـ بولماسلىقىغا ، يېڭى ئەسەرلەرنىڭ كۆپلەپ مەيدانغا كېلىشى ۋە ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەشكە ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ئىشلىرىنى گۈللەندۇرۇپ ، كىشىلەرنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان مەدەنىيەت تۈرمۇشى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشقا پايدىلىق ئىكەنلىكى ياكى ئەمەسلىكىگە ، ئىقتىسادىي تەرەققىيات ۋە جەمئىيەتنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ئالغا بېسىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە پايدىلىق ياكى ئەمەسلىكىگە قاراشتىن ئىبارەت .

مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ قېيىن ۋە مۇھىم نۇقتىسى يەنىلا ھەر دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىدۇر .

بۇ يەردە يەنە شۇنى قايتا تەكىتلەپ ئۆتۈش زۆرۈركى ، ھازىر يۇرگۈزۈلۈۋاتقان سەنئەتنى باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى ئازاد رايونلاردىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت تۈزۈلمىسى ئاساسىدا ، ئاساسەن سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئۇلگىسىدىن پايدىلىنىپ ، دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىنكى پىلانلىق ئىگىلىكىنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇلغان ھالدا ئورنىتىلغان بولۇپ ، سەنئەت ئۆمەكلىرىدە يول قويۇلۇۋاتقىنى دۆلەت ھەممىنى بىر تۈتاش ھۆددىگە ئېلىپ باشقۇرىدىغان تۈزۈلمىدىن ئىبارەت . ئۇ ، تارىختا ھەقىقەتەن بىرمۇنچە ئىجابىي رول ئوينىغان بولسىمۇ ، لېكىن بىرمۇنچە ئىللەتلەرنىمۇ قالدۇرغان . ئارىدىن قېرىق نەچچە يىل ئۆتۈپ

دۆلەتنىڭ غايەت زور ئۆزگىرىشلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ، كونا تۈزۈلمە بىلەن يېڭى تۈزۈلمە ئالمىشۋاتقان ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت بازار ئىگىلىكىگە يۈزلەنگەن بۇگۈنكى كۈندە يېڭى ئىقتىسادىي تۈزۈلمىگە تۈپتىن ماسلىشالماسلىقتىن ئىبارەت ئىللەتلىرى ئەمدى ئېنىق كۆرۈنۈشكە باشلىدى . بىرىنچىدىن ، ھەممىنى بىر تۈتاش ھۆددىگە ئېلىپ باشقۇرغاندا ، سەنئەت ئۆمەكلىرىدە كەسىپ ۋە ئىگىلىك باشقۇرۇشتا ئۆز ئىشىغا ئۆزى خوجايىنلىق قىلىش ھوقۇقى بولمايدۇ . ھەممىنى يۇقىرى دەرىجىلىك باشقۇرۇش تارماقلىرىنىڭ تەستىقلىشىغا توغرا كېلىدۇ ، راسخوتنى دۆلەت پىلانىغا ئاساسەن ئايرىپ بېرىدۇ ، سەنئەت ئۆمەكلىرى ھېچقانداق خېيىم ـ خەتەرنى ئۈستىگە ئالمايدۇ ، ئىگىلىك باشقۇرۇشنىڭ ياخشى بولۇش ـ بولماسلىقى ئۈلارنىڭ مەۋجۇتلۇقىغا تەسىر يەتكۈزمەيدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئىگىلىك باشقۇرۇش ئاكتىپلىقى كۈنسايىن ئاجىزلىشىپ ، « كۆتۈپ تۇرۇش ، يۆلىنۈپلىش ، تەلەپ قىلىش » ئىدىيىسى بارغانسېرى ئېغىرلاشتى . ئىككىنچىدىن ، تەقسىمات تۈزۈمى جەھەتتىكى ئېغىر تەڭ تەقسىماتچىلىق تۆھپىسى بار سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپچانلىقىغا تەسىر يەتكۈزۈپ ، ياخشىلار ئۈزۈپ چىقىپ ، ناچارلىرى شاللىۋېتىلىدىغان رىقابەتنىڭ بولۇشىغا توسالغۇ بولدى . ئۇچىنچىدىن ، كادىرلار تۈزۈمى جەھەتتىكى ئارتىسلارنىڭ باقىۋەندىلىك تۈزۈمى سەنئەت ئۆمەكلىرىدىكى ئىختىساس ئىگىلىرىنىڭ كىرىش ـ چىقىش يوللىنى توسۇپ قويدى . تۇراقلىق شتات ۋە خىلمۇخىل تۈزۈملەرنىڭ چەكلىمىسى ئاستىدا ، قابىل كىشىلەر بىرلىششكە ئامال بولمىدى . شاللىۋېتىشكە تېگىشلىكلەر چىقىرىۋېتىلمەي ، قوبۇل قىلىشقا تېگىشلىكلەر كىرەلمەي ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن سەنئەت قوشۇنىدىكى خادىملار تەدرىجىي

قېرىپ ، سۈپەت كۆرۈنەرلىك تۆۋەنلەپ كەتتى . ئارتۇق خادىملار بارغانسېرى كۆپىيىپ ، دۆلەت بەرگەن راسخوتنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئادەم بېقىشقىلا سەرپ قىلىنىپ كەتتى . تۆتىنچىدىن ، سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ جايلاشتۇرۇلۇشى دېگەندەك مۇۋاپىق ئەمەس . ناھىيە ، شەھەرلەر مەركەزلەشكەن رايونلاردا ۋە بەزى شەھەرلەردە سەنئەت ئۆمەكلىرى تەكرار قۇرۇلۇپ كەتكەن ؛ يەنە بەزى رايونلار ياكى ناھىيىلەردىكى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ سەنئەت كۈچى ئاجىز ، تاماشىبىنلىرى ئاز ، شۇڭا مەۋجۇت بولۇش ، ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىقتىدارى ئىنتايىن ناچار ، يەرلىك مالىيە ئۆلارنى راسخوت بىلەن قامداشقا ئامالسز بولغاچقا ، ھازىر پۈت دەسسەپ تۇرالىشى قىيىن بولماقتا .

پاكىتلار تولۇق ئىسپاتلىدىكى ، ھازىر يۈرگۈزۈلۈۋاتقان باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقىنى بوغۇپ ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى چۇشەپ قويدى . كۆز ئالدىمىزدىكى رېئاللىق ــ ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىنى ئىسلاھ قىلمىسا بولمايدىغان دەرىجىگە يەتكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى .

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى پارتكۇرۇپپىسى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ــ سەنئەت ئىشلىرىنى گەللەندۇرۇپ ، ئۇنى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش ئېھتىياجىغا ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن ، سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ئاساسىي نۇقتا قىلىپ ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ، ئەدەبىيات ــ سەنئەتنى بازار ئىگىلىكىگە يۈزلەندۇرۇش توغرىسىدا بىر قاتار تەسەۋۋۇرلارنى ئوتتۇرىغا قويدى . ئۇ تەسەۋۋۇرلاردا مۇنۇلار بەلگىلەندى :

« مەدەنىيەت ــ سەنئەت تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش يەنمۇ

چوڭقۇرلاشتۇرۇلۇپ ، نازارەتكە بېۋاستە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىدە ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىش تۈزۈمى يولغا قويۇلدۇ . ئۆمەك باشلىقلىرى ئاشكارا تەكلىپ قىلىنىپ ، ئۇلارنىڭ ھۆددىگە ئېلىش توختام تۈزۈمى يەنمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈلدۇ . خادىملارنىڭ مۇۋاپىق تۇردە ئالمىشىپ تۇرۇشىغا ئىلھام بېرىلدۇ . سەھنىدە ماھارەت كۆرسىتىش خىزمىتى بىلەن ماسلىشالمىغان ئارتىسلارغا قارىتا كەسپىنى ئۆزگەرتىش ياكى مۇددەتتىن بۇرۇن دەم ئېلىشقا چىقىرىش سىياستى يولغا قويۇلدۇ . سەنئەت ئۆمەكلىرىدىكى تەكلىپ قىلىنمىغان ئارتىسلارنىڭ خىزمىتىدىن ئىستېپا بېرىشىگە ، خىزمەت ئورنىدىن ئايرىلىپ باشقا ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىشىغا ئىلھام بېرىلىدۇ . كەسپىي جەھەتتە مۇئەييەن ماھارەتكە ۋە تەسىرگە ئىگە داڭلىق ئارتىسلارنىڭ ئىجادىيەت تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىش ، ئۇنىڭغا يېتەكچىلىك ، مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمىتى بىلەن شۇغۇللىنىشىغا يول قويۇلدۇ .

سەنئەت ئۆمەكلىرىنى بازارغا يۈزلەندۈرۈپ ، مۇلازىمەت خاراكتېرىدىن تىجارەت خاراكتېرىگە ئۆزگەرتىلدۇ . شارائىتى يار بەرگەن سەنئەت ئۆمەكلىرى تىجارەت خاراكتېرىدىكى ئويۇن قويۇش دائىرىسىنى كېڭەيتىپ ، تەدرىجىي ھالدا ئۆزىنى ئۆزى باقىدىغان ئىگىلىك باشقۇرۇش گەۋدىسىگە ئايلاندۇرۇلدۇ . سەنئەت ئۆمەكلىرىدە كۆپ خىل تۈزۈم يولغا قويۇلۇپ ، ئوخشاش بولمىغان شەكىل ، ئوخشاش بولمىغان تۈزۈلمىلىك ئويۇن قويۇش گەۋدىلىرى قۇرۇلدۇ . ئۆمەكلەر ھۆددىگە ئېلىش ، بىرلىشىپ تىجارەت قىلىش ، مۇستەقىل ھېسابات قىلىش ئارقىلىق ئويۇن قويۇپ پۇل تاپسا بولىدۇ .

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سەنئەت سەۋىيىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان سەنئەت ئۆمەكلىرىنى ياخشى باشقۇرۇش بىلەن بىللە ،

جايلىشىشى مۇڭاپىق بولمىغان سەنئەت ئۆمەكلىرىنى تەڭشەپ ، ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا تېگىشلىكلىرى ئەمەلدىن قالدۇرۇلىدۇ ، بىرلەشتۇرۇشكە تېگىشلىكلىرى بىرلەشتۇرۇلىدۇ . مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىجادىيەت فوندى تەسىس قىلىنىپ ، ئىجادىيەتنى باشقۇرۇش تۈزۈمى ۋە مۇكاپاتلاش ـ جازالاش چارىسى يولغا قويۇلىدۇ . بۇ ئارقىلىق ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئورۇنلار ۋە ئارتىسلارغا يەنمۇ ئىلھام بېرىلىدۇ . دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئويۇن قويۇشنى باشقۇرۇش شىركەتلىرى ئاساسىي گەۋدە قىلىنغان ، تۈرلۈك ئويۇن قويۇشنى باشقۇرۇش ئورگانلىرى قوشۇمچە قىلىنغان ئويۇن قويۇش بازىرىنىڭ ئىگىلىك باشقۇرۇش سىستېمىسى شەكىللەندۈرۈلۈپ ، سودا خاراكتېرىدىكى ئويۇن قويۇش پائالىيەتلىرى ئۈيۇشتۇرۇلىدۇ . تۈرلۈك شەكىلدىكى ئاممىۋى مەدەنىيەت پائالىيەتلىرى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇلىدۇ . »

بىز مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىسلاھاتىدا سەنئەت خادىملىرىنىڭ « چىقالايدىغان ، كىرەلەيدىغان بولۇش » نى ھەل قىلىشتىن ئىبارەت مۇشۇ ئاچقۇچلۇق مەسىلىدە بۆسۈش ھاسىل قىلىپ ، ئەڭ ياخشى لايىھە تېپىپ چىقىشىمىز لازىم . ئارتۇق خادىملارنى كۆپ خىل يوللار بىلەن بىر تەرەپ قىلىپ ، كەسىپ ئالماشتۇرغان خادىملار ۋە مۇددەتتىن بۇرۇن دەم ئېلىشقا چىققان خادىملارنىڭ تېگىشلىك رولىنى جارى قىلدۇرۇشىمىز لازىم . سەنئەت تەشكىلاتلىرىنى رىقابەتلىشىشكە ئىلھاملاندۇرۇش ، ياخشىلىرىنى ساقلاپ قېلىپ ، ناچارلىرىنى شاللىۋېتىپ ، تالانتلىق كىشىلەرنىڭ ۋە ياخشى سەنئەت نومۇرلىرىنىڭ ، ياخشى ئىجتىمائىي ھەم ئىقتىسادىي ئۈنۈمنىڭ بارلىققا كېلىشىگە پايدىلىق بولۇشى ئۈچۈن ، سەنئەت تەشكىلاتلىرىنى تۈزۈلمە تەۋەلىكى بويىچە

دەرىجىگە ئايرىشتەك دەرىجە باقتۇەندىلىك تۇزۇمىنى پەيدىنپەي بۇزۇپ تاشلىشىمىز لازىم . مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئورۇنلىرى مەمۇرىيەت بىلەن كەسپىنى ئايرىۋېتىش پرىنسىپىغا ئاساسەن ، تۇزۇلمىنى ئىسلاھ قىلىپ ، مېخانىزمنى ئۆزگەرتىپ ، دۆلەت باشقۇرغان مەدەنىيەتنى ئاساس قىلىپ ، جەمئىيەتتىكى ھەرقايسى ساھەلەر مەدەنىيەت ئىشلىرى بىلەن بىرلىكتە شۇغۇللىنىش يېڭى تۇزۇلمىسىنى شەكىللەندۇرۇپ ، مەدەنىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش جەھەتتىكى كۆپ خىل ئەندىزە ئۇستىدە پائال ئىزدىنىشىمىز ؛ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئورۇنلىرى قانداق قىلىپ مۇلازىمەتنى كېڭەيتىشكە تايىنىپ ئۆزىمىزنىڭ تەرەققىيات مەبلىغىمىزنى توپلاشنى تەتقىق قىلىشىمىز ، دۆلەت ئىچىدىكى مەدەنىيەت بازارلىرىنى پائال راۋاجلاندۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا خەلقئارا سەنئەت بازارلىرىنى ئېچىپ ۋە كېڭەيتىپ ، سەنئەت تەشكىلاتلىرىنىڭ قانۇنىي ھالدا چەت ئەللەرگە چىقىپ ھەقلىق ۋە سودا خاراكتېرلىك ئويۇن قويۇشنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىشىمىز لازىم .

بىز سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى توغرىسىدىكى چوڭ مۇھاكىمىنى چوڭقۇر قانات يايدۇرۇپ ، « سول » چىللىقنىڭ ئاسارىتىنى تۇگىتىپ ، مېڭىنى يېڭىلاپ ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشتىن ئىبارەت مەركەزگە يەنمۇ بويسۇنۇپ ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىگە لايىقلىشىپ ، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى يېڭى سەۋىيىگە كۆتۇرۇپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى دادىل بازارغا يۈزلەندۇرۇشىمىز ؛ مەدەنىيەت ـ سەنئەت سىستېمىسىنىڭ تۇزۇلمە ئىسلاھاتىنى پىلانلىق ، قەدەم ـ باسقۇچلۇق ئېلىپ بېرىشىمىز ؛ بۇ جەريانىدا « سول » چىل تەپەككۇر ئۇسۇلىنى ، مۇقىملىقنى تەكتىلەپ ، قالايمىقانچىلىق كېلىپ چىقىشتىن قورقۇش روھىي ھالىتىنى

تەلتۆكۈس چۆرۈپ تاشلىشىمىز ، ئىسلاھات داۋامدا ھەم ئىدىيىۋى بوپىنى تاشلاپ ئويلاشقا ، ئىشلەشكە جۈرئەتلىك بولۇشىمىز ، ھەم ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدىشىمىز ، ھەم ئاكتىپ ، تەشەببۇسكار ، ھەم سۇغۇققان بولۇشىمىز ، باشقىلارنىڭ ئىلغار تەجرىبىلىرىنى ئەينەك قىلىشقا ، ھەم ئۆز ىپرىمىزنىڭ تەجرىبە ـ ساۋاقلىرىنى يەكۈنلەشكە ماھىر بولۇشىمىز ؛ لايىھە تۈزۈشتە ھەم ئاكتىپ بولۇپ ، يېڭىلىق يارىتىپ ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى يۈزلىنىشىگە ئۇيغۇنلاشتۇرۇشىمىز ، ھەم سالماق بولۇپ توغرا دەپ قارىغانىنى دادىل ئىشلەشىمىز ، دەماللىقا كۆز يەتمىگەن ، سىياسەتچانلىقى كۈچلۈك ، چېتىلىش دائىرىسى كەڭ بولغانلىرىنى پائال سىناق قىلىشىمىز ؛ ئىسلاھات لايىھىسىنى تۈزۈپ چىقىشتا يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ، تۆۋەندىن يۇقىرىغا قايتا ـ قايتا مۇزاكىرە قىلىشىمىز ، ھەرمىللەت مەدەنىيەت ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ مەنپەئىتى ، ئارزۇسىنى گەۋدىلەندۈرۈشىمىز ؛ چوڭقۇر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ، ھەرقايسى تەرەپلەردىن كەڭ دائىرىدە پىكىر ئېلىش ئاساسىدا ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئىسلاھات لايىھىسىنى ئىجابىي ، يولغا قويغىلى بولىدىغان قىلىشىمىز كېرەك . يولىمىز توغرا ، ئۇسۇلىمىز مۇۋاپىق ، تەدبىرىمىز كۈچلۈك بولسىلا مەدەنىيەت خىزمىتىدە پارتىيە 14 ـ قۇرۇلتىينىڭ روھىنى ئومۇميۈزلۈك ، توغرا ئەمەلىيلەشتۈرۈپ ، 14 ـ قۇرۇلتايدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى پائال ئىلگىرى سۈرۈش ، مەدەنىيەت ئىشلىرىغا دائىر ئىقتىسادىي سىياسەتلەرنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈشتىن ئىبارەت ئۈچ ۋەزىپىنى ئوڭۇشلۇق تاماملىيالايمىز .

جۇڭگوچە سوتسىيالستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ قىسقىچە قانۇنى

باش شۇجى جياڭ زېمىننىڭ جۇڭگو كومموپارتىيەسى قۇرۇلغانلىقنىڭ 70 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆزىدە ، ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيەسى يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزمنىڭ سىياسىي ، ئىقتىسادىي ، مەدەنىيەت جەھەتتىكى تۈپ خۇسۇسىيىتى ۋە تەلىپىنى نەزەرىيىۋى جەھەتتىن مۇكەممەل شەرھلەپ ۋە خۇلاسىلەپ ، سوتسىيالىزمنىڭ زامانىمىزدىكى ئاساسىي مەسىلىلىرىگە ئېنىق ، مۇپەسسەل جاۋاب بەرگەن . « سۆز » پۈتۈن پارتىيە ، پۈتۈن مەملىكەت خەلقىنىڭ ئىدىيىسىنى ، ھەرىكىتىنى جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نىشانى بويىچە بىرلىككە كەلتۈرۈشنىڭ نەزەرىيىۋى ئاساسى ، ھەر قايسى سەپلەردىكى خىزمەتلەرنىڭ پروگراممىسى ، شۇنداقلا جۇڭگوچە سوتسىيالستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ قىسقىچە قانۇنىمىسىدۇر .

يولداش جياڭ زېمىن « 1 ـ ئىيۇل » دا سۆزلىگەن سۆزىدە جۇڭگوچە سوتسىيالستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىش ئۇستىدە توختىلىپ مۇنداق دەپ كۆرسەتتى : « جۇڭگوچە سوتسىيالستىك مەدەنىيەت ماركسىزم ـ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىشى كېرەك ، يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈشكە بولمايدۇ ؛ خەلق ئۇچۇن خىزمەت قىلىش ، سوتسىيالىزم ئۇچۇن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىدە ۋە 〈 بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش 〉 فاكتورىدا چىڭ تۇرۇپ ، سوتسىيالستىك مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈشى ۋە

راۋاجلاندۇرۇشى ، خەلقنى زەھەرلەيدىغان ، جەمئىيەتنى بۇلغايدىغان ، سوتسىيالىزمغا قارشى تۇرىدىغان نەرسىلەرنىڭ يامراپ كېيىنىشىگە يول قويماسلىقى كېرەك ؛ ئىسسىق مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىشى ۋە ئۇنى راۋاجلاندۇرۇشى ، شۇنداقلا سوتسىيالىستىك دەۋر روھىنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈشى ، دۆلىتىمىزنىڭكىنى ئاساس قىلىشى ، شۇنداقلا دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ ئىسسىق نەتىجىلىرىنى تولۇق قوبۇل قىلىشى كېرەك ، مىللىي ئىنكار چىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشقا ۋە پۈتۈنلەي غەربلەشتۈرۈشكە يول قويۇلمايدۇ . بۇ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ ئاساسىي تەلىپى . »

بۇ بايانلاردا پارتىيىنىڭ ماركسزملىق مەدەنىيەت تەلىماتىغا ۋارىسلىق قىلغانلىقى ۋە ئۇنى راۋاجلاندۇرغانلىقى گەۋدىلەندۈرۈلگەن . ئۇ ، ماركسزملىق مەدەنىيەت قارىشىنىڭ يۈكسەك دەرىجىدە يېڭىچاقلىنىشى . ئۇنىڭدا مەدەنىيەت مەسلىسى ۋە قۇرۇلۇشىدا ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىش لازىملىقى ، يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈشكە بولمايدىغانلىقى تەكىتلەنگەن ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ مەدەنىيەتكە بولغان تۆپ كۆز قارىشى ۋە مەيدانى نەزەرىيە جەھەتتە يۈكسەك دەرىجىدە يېڭىچاقلانغان ۋە راۋاجلاندۇرۇلغان . سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت خىزمىتى ئالاھىدە تەكىتلىنىپ ، ئۇنى جۇڭگوچە سوتسىيالىزمنىڭ ئۇچ چوڭ تەركىبىي قىسمىنىڭ بىرى دەپ قەيت قىلىنىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى ئورنى ۋە رولى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن . بۇ ، بىزگە نىسبەتەن ئىيتقاندا ئىنتايىن مۇھىم . بۇ نۇقتىنى مەھكەم ئىگىلەش ـ ئىگىلىيەلمەسلىك بىزنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىمىزنىڭ

خاراكتېرىنى ، يۆنىلىشىنى بەلگىلەيدۇ ، بىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا قوللىنىدىغان فاكتېن ، سىياسەتلىرىمىزنى بەلگىلەيدۇ .

يولداش جيالڭ زېمىننىڭ « 1 ـ ئىيۇل » دا سۆزلىگەن سۆزىنىڭ روھىنى چوڭقۇر ئۆگىنىپ ۋە ئۆزلەشتۈرۈپ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا ماركسزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيەسىنى يېتەكچى ئىدىيە قىلىشتا ھەقىقىي چىڭ تۇرۇش ، ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى توغرا ، ئومۇميۈزلۈك تونۇپ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك سىياسىي ، ئىقتىساد ، مەدەنىيەتنى ئورگانىك ھالدا بىرلەشكەن ، بىر ـ بىرىدىن ئايرىلالمايدىغان بىر پۈتۈن گەۋدە دەپ قاراپ ، سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت بىلەن مەنىۋى مەدەنىيەتنى تەڭ تۇتۇش فاكتېندا چىڭ تۇرۇپ ، ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك سىياسىي ، ئىقتىساد ، مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ ماسلاشقان ھالدا راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ، تۆۋەندىكى تۆت جەھەتتىكى خىزمەتلەرنى چىڭ تۇتۇپ ئىشلەش كېرەك :

1 . جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشتا ، ماركسزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيەسىنى يېتەكچى قىلىشتا چىڭ تۇرۇش لازىم

جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ـــ ھازىرغا قەدەر ئىنسانىيەت مەدەنىيەت تارىخىدىكى تەلىپى يۇقىرى ، پۈتۈنلەي يېڭى مەدەنىيەت بولۇپ ، ھەر قانداق مىللەتنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىنى ئۇنىڭ ئورنىغا دەسسىتىشكە بولمايدۇ . بىر پۈتۈن مەندىن

ئېيتقاندا ، بۇ خىل مەدەنىيەتنى كونا مەدەنىيەتكە « ۋارىسلىق قىلىش » قىلا تايىنىپ ياراتقىلى بولمايدۇ . ئۇنى ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىگە تايىنىپ بەرپا قىلىشقا توغرا كېلىدۇ .

ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى ـــ سىستېمىلاشقان ، مۇكەممەل بولغان ئىلمىي دۇنيا قاراش توغرىسىدىكى پەن . ئۇ ، ئىنسانىيەت جەمئىيىتىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى توغرا ئەكس ئەتتۈرۈپلا قالماستىن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنمۇ توغرا ئەكس ئەتتۈرۈپ ، ئۇنىڭ مۇكەممەل ئىدىيۇى سىستېمىسىنى ۋە نەزەرىيۇى ئاساسىنى شەكىللەندۈردى . شۇ ئاساستا پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىگە ئائىت بىر قاتار تولۇق ۋە مۇقىم بولغان سىياسەت ، فاڭجېنلىرى تۈزۈلۈپ ۋە ئىجرا قىلىنىپ ، ئۇزۇن يىللىق ئەمەلىيەت ئۇ سىياسەت ، فاڭجېنلارنىڭ تامامەن توغرا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى .

ماركسىزم ـ لېنىنىزمنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت كۆزقارىشى يېڭىچاقلاپ ئېيتقاندا مۇنۇلاردىن ئىبارەت : ئىلغار ئەدەبىيات ـ سەنئەت جەمئىيەتنى ئالغا باستۇرۇش ۋە ئۆزگەرتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى لازىم . پرولېتارىيات ئەدەبىيات ـ سەنئىتى پرولېتارىيات ئىنقلابى ۋە كوممۇنىزم ئىشلىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى ، كەڭ خەلق ئاممىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى كېرەك . پرولېتارىيات ئەدەبىيات ـ سەنئىتى پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ مەنىۋى مەدەنىيىتىنىڭ ئۇلۇغ مۇۋەپپەقىيىتى بولۇشى كېرەك .

ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى ، ماركسىزم ـ لېنىنىزمنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ جۈملىسىنىڭ ئىنقلابىي

ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەمەلىيتى بىلەن زىچ بىرلەشتۈرۈلگەنلىكىنىڭ مەھسۇلى . يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ « يەنئەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق » ناملىق ئەسىرى ماركسزم ـ لېنىنىزملىق ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزەرىيىسى توغرىسىدىكى كلاسسىك ئەسەر ، يولداش ماۋزېدۇڭ « نۇتۇق » تا تۇنجى قېتىم سىستېمىلىق ھالدا ئىجتىمائىي تۈرمۇشنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ بىردىنبىر بۇلقى ئىكەنلىكى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەڭ كەڭ خەلق ئاممىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى كېرەكلىكى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ماركسزم ـ لېنىنىزمنى ئۆگىنىپ ، خەلق ئاممىسى بىلەن بىرلىشىش يولىدا مېڭىشى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت بىلەن دەۋر ، دۇنياغا قاراش بىلەن ئىجادىيەت ، ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن ئۆستۈرۈش ، ۋاربسلىق قىلىش بىلەن يېڭىلىق يارىتىش ، مەدھىيىلەش بىلەن پاش قىلىش قاتارلىق بىر قاتار پرىنسىپال مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ۋە ھەل قىلىپ ، ماركسزم ـ لېنىنىزمنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى بېيىتتى ۋە تەرەققي قىلدۇردى . ئازادلىقتىن كېيىن « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » ، « قەدىمكىنى بۇگۈنكى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ، چەت ئەلنىكىنى جۇڭگو ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش » ، « كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىش » قاتارلىق مۇھىم ئىلمىي ، ئىجادىي تەشەببۇس ۋە سىياسەت ، فاڭجېنلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى تېخىمۇ تولۇق ، مۇكەممەل ئىلمىي سىستېمىغا ئايلاندۇردى .

يولداش دېڭ شياۋپىڭ ماركسزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى تۇپ پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ ، يېڭى تارىخىي تەجرىبىلەرنى خۇلاسلەپ ، ماركسزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ

ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى تەرەققىي قىلدۇردى ۋە چوڭقۇرلاشتۇردى . ئۇنىڭ : ئەدەبىيات ـ سەنئەت خەلق ئۈچۈن ، سوتسيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش كېرەك ؛ خەلق ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئاساسى ؛ خەلق سەنئەتكە موھتاج ؛ سەنئەت خەلققە موھتاج ؛ ئەدەبىيات ـ سەنئەت سىياسىيغا بېقىنمايدۇ ، لېكىن سىياسىيدىن ئايرىلمايدۇ ؛ مەنىۋى ئىشلەپچىقىرىشتا ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى ئەڭ ئالىي ئۆلچەم قىلىش كېرەك ، قاتارلىق يېتەكچى خاراكتېردىكى پىكىرلىرى ۋە ئىلمىي بايانلىرى ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى يېڭى مەزمۇن ، يېڭى ھاياتىي كۈچ بىلەن بېيىتىپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ ، يېڭى باسقۇچتىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمەتلىرىمىزدە پروگراما خاراكتېرلىك مۇھىم ھۆججەت بولۇپ قالدى . ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى ۋە « دېڭ شياۋپىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت توغرىسىدا » دېگەن ئەسەردە ئوتتۇرىغا قويۇلغان پرىنسىپلار پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىگە رەھبەرلىك قىلىشتىكى كوللېكتىپ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى ، ئېلىمىز يېڭى دەۋر ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ تۈپ يېتەكچى ئىدىيىسى .

ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى سىستېمىلاشقان ، مۇكەممەل بولغان ئىلمىي دۇنياغا قاراش توغرىسىدىكى ئۆتكۈر ئىدىيىۋى قورال بولغىنى ئۈچۈن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت دۇنيا قارىشىنىڭمۇ تۈپ قانۇنىيىتى ۋە نەزەرىيىۋى ئاساسىنى تىكلەپ بەردى .

ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت دۇنيا قارىشىنىڭ ئاساسىي نۇقتىسى ـــ بىرى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ـــ ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ يازغۇچى مېڭىسىدىكى پائالىيەتچان ، ئېستېتىك ئىنكاسى ئىكەنلىكى ؛ يەنە بىرى ، مۇتلەق كۆپ سانلىق

ئەدەبىيات ـ سەنئەت ھادىسىلىرى پەۋقۇلئاددە ئىدىئولوگىيە بولۇپ ، روشەن سىنىپىيلىققا ۋە خاھىشچانلىققا ئىگە بولغانلىقى . بۇ ئىككى نۇقتا ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ مەنبەسى ، ماھىيىتى ، رولى قاتارلىق تۈپ مەسىلىلەرنى ئېنىق چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ . مۇشۇ ئىككى نۇقتىنى چوڭقۇر ئىگىلىگەندە ، « ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ چىقىش نۇقتىسى مۇھەببەت ، ئىنسانغا بولغان مۇھەببەت » ، « ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئۆز ـ ئۆزىنى ئىپادىلەشنىڭ مەھسۇلى » ، « ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ئىدىئولوگىيەسىزلەشتۈرۈش » ، « ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ۋەزىپىسى ئەزەلدىن پاش قىلىش » دېگەندەك بۇرژۇئازىيە ئەدەبىيات ـ سەنئەت كۆز قاراشلىرىدىن چەك ـ چېگىرىنى ئېنىق ئايرىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى توغرا يول بىلەن ساغلام راۋاجلاندۇرغىلى بولىدۇ .

ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى ئىلمىي دۇنيا قاراش توغرىسىدىكى پەن بولغانلىقى ئۈچۈن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئۆزىگە خاس قانۇنىيىتىنىمۇ تولۇق ئېچىپ بەرگەن . مەسىلەن ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ نىشان ۋە يۆنىلىش جەھەتتىكى بىر دەكلىكى بىلەن مەزمۇن ، شەكىل ، ۋەقەلىك ، ئۇسلۇب جەھەتتىكى كۆپ خىللىقنىڭ دىئالېكتىكىلىق بىرلىكى ، تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش ئاساسىدىكى ئىجادىيەت ئەركىنلىكى ۋە ئوبزور ئەركىنلىكىنىڭ بىرلىكى ، سوتسىيالىزمدىن ئىبارەت ئورتاق نىشان ئاستىدا شەخسىنىڭ ئىندىۋىدۇئاللىقى ۋە شەخسىي ماھارىتىنى جارى قىلدۇرۇشتا كەڭ زېمىن ھازىرلانغانلىقى ۋە باشقىلار . بۇلارنىڭ ھەممىسى ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ تەركىبىي قىسمى بولۇپ ، جەزمەن ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك پرىنسىپلاردىن ئىبارەت . پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە دائىر سىياسەت، فاڭجېنلىرى

ماركسزم ـ لېنىنزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىدىن ئىبارەت ئىلمىي دۇنيا قاراش ئاساسىدا تۈزۈلگەنلىكى ، جۇملىدىن خەلق ئۇچۇن ، سوتسىيالىزم ئۇچۇن خىزمەت قىلىدىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ماركسزم ـ لېنىنزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى يېتەكچىلىكىدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت كۆزقارىشى ئاساسىدا ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولغىنى ئۇچۇن جەزمەن ماركسزم ـ لېنىنزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە چىڭ تۇرۇشى لازىم . بۇ جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ تۈپ ئاساسى ۋە جان تومۇرى . يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۇرۇشكە بولمايدۇ . يولداش ماۋزېدۇڭ « مەملىكەتلىك تەشۋىقات خىزمەت يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆز » ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دېگەنىدى : « دۇنيا قاراش نۇقتىسىدىن ئالغاندا ، ھازىرقى دۇنيادا ياكى پرولېتارىيات دۇنيا قارىشى ياكى بۇرژۇئازىيە دۇنيا قارىشى مەۋجۇت . كوممۇنىستىك دۇنيا قاراش ـــ پرولېتارىيات دۇنيا قارىشى ، باشقا بىر سىنىپنىڭ دۇنياقارىشى ئەمەس » دېگەنىدى . ئەگەر يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۇرۇشنى تەشەببۇس قىلغاندا ، ئىدىيىۋى قالايمىقانچىلىق پەيدا بولۇپ ، چوقۇم قىڭغىر يولغا مېڭىش كېلىپ چىقىدۇ .

2 . ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۇچۇن ، سوتسىيالىزم ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش ـــ پۈتۈن ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ تۈپ ئاساسىي يۆنىلىشى

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۇچۇن ، سوتسىيالىزم ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش ـــ كەڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىدىن خەلقنىڭ مەنپەئىتى ۋە ئېھتىياجى ئۇچۇن ،

ئېلىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ بىر نىيەتتە ئىتتىپاقلىشىپ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ . مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش بىردەكلىكە ئىگە . خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش دېگەنده ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ خەلق ئاممىسى بىلەن قان بىلەن گۆشتەك يېقىن مۇناسىۋەتته بولۇپ ، كىم ئۈچۈن ئىشلەيدىغانلىقى ئېنىق تەكىتلەنگەن . سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش دېگەنده ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ خەلق ئاممىسى بىلەن بولغان قان بىلەن گۆشتەك يېقىن مۇناسىۋىتىنىڭ دەۋر مەزمۇنى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىنىڭ سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي ئاساس ۋە بىر پۈتۈن سوتسىيالىستىك تۈزۈم بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى روشەن گەۋدىلەنگەن . شۇڭا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ـــ بىر گەۋدە ، بىر پۈتۈن سىستېما ، دەۋر روھى چاقناپ تۇرغان بىردىنبىر توغرا يۆنىلىش . بۇ توغرا يۆنىلىشته جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت بىلەن كاپىتالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ چەك ـ چېگرىسى ئېنىق ئايرىلغان . بۇ توغرا يۆنىلىشتىن چەتنەشكە زادى بولمايدۇ . بۇ جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ھاياتىي كۈچى .

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشنىڭ مەزمۇنى ۋە تەلىپى ھەر تەرەپلىمە ، كەڭ مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . سوتسىيالىستىك ، كوممۇنىستىك ئىدىيەۋى مەزمۇنغا ئىگە ئەسەرلەرنى كۆپلەپ يارىتىپ ، ئۇنى جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ يادروسى ،

يېتەكچى تەرىپى قىلىش بىلەن بىرلىكتە ۋەتەنپەرلىكنى ، ئىلغار ئىدىيە ۋە بىلىملەرنى تەشۋىق قىلىدىغان ئەسەرلەرنىمۇ يارىتىپ ، خەلقنىڭ ئوخشاش بولمىغان قاتلامدىكى ، كۆپ تەرەپلىمە ، مول ، ساغلام مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشتىن ئىبارەت . شۇڭا ، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى ئىپادىلەشنى تەكىتلەش بىلەن بىرلىكتە مەزمۇن ۋە شەكىلنىڭ كۆپ خىللىقىنىمۇ تەكىتلەش كېرەك . لېكىن ، پۈتۈن مەملىكەت خەلقى جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشنىڭ تۈپ مەزمۇنى سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تېخىمۇ كۆپ ، تېخىمۇ ياخشى مەنىۋى مەھسۇلات يارىتىپ ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشالايدىغان ، غايىلىك ، ئەخلاقلىق ، مەدەنىيەتلىك ، ئىنتىزامچان ، ۋەتەننى ، خەلقنى ، ئەمگەكنى قىزغىن سۆيىدىغان يېڭى كىشىلەرنى تەربىيەلەشتىن ئىبارەت . بۇ ، سوتسىيالىزم ئىشلىرىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىغا ئاتا قىلغان شەرەپلىك ۋەزىپىسى . شۇڭا ، خەلق ئاممىسىنىڭ كۆپ تەرەپلىمە ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشنى تەكىتلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، سوتسىيالىستىك دەۋر روھىنى ئەكس ئەتتۈرۈش ئاساسىي مۇقام بولۇشنى ئالاھىدە تەشەببۇس قىلىش لازىم .

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشتا ، كۆپ مىللەتلىك ئاپتونوم رايونىمىز ئۈچۈن ئېيتقاندا ، ۋەتەن بىرلىكىنى مۇستەھكەملەش ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ، سوتسىيالىستىك يېڭى شىنجاڭ قۇرۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنى ئالاھىدە تەكىتلەش لازىم . يولداش ماۋزېدۇڭ ئېيتقاندەك : « ۋەتەننىڭ بىرلىكى ، مەملىكەت ئىچىدىكى

مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى ــ ئىشلىرىمىزنىڭ جەزمەن غەلبە قازىنىشىنىڭ تۈپ كاپالىتى » ، ئۇ شىنجاڭغا نسبەتەن چوڭ ئومۇملۇق . ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى مارکسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى مىللەت قارىشى ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت قارىشىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ باراۋەر ، ئىتتىپاق بولۇپ ئورتاق گۈللىنىۋاتقانلىقىنى مەدھىيەلەپ ، ھەرمىللەت خەلقى ئىچىدىكى سوتسىيالىستىك يېڭى كىشىلەرنىڭ ئوبرازىنى يارىتىپ ، مىللەتلەرنىڭ ئۈيۇشۇش كۈچىنى ئاشۇرۇپ ، باراۋەر ، ئىتتىپاق بولغان ، بىر ـ بىرىدىن ئۆگىنىپ ، ھەمكارلىشىپ ، ئورتاق گۈللىنىدىغان يېڭىچە سوتسىيالىستىك مىللىي مۇناسىۋەتنىڭ راۋاجلىنىشىنى تېخىمۇ ياخشى ئىلگىرى سۈرۈشى لازىم . بۇ شىنجاڭدىكى كۆپ مىللەتتىن تەركىب تاپقان ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ شەرەپلىك ۋەزىپىسى ۋە بۇرچى .

سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرى خەلقنىڭ ئىشى بولغانلىقى ، جۇملىدىن ئۆزىگە خاس تەرەققىيات قانۇنىيىتىگە ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن ، جۇڭگوچە ئەدەبىيات ـ سەنئەت جەزمەن سوتسىيالىستىك دېموكراتىيە يولى بىلەن تەرەققىي قىلىشى كېرەك . « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » فاڭجېنى سوتسىيالىستىك دېموكراتىيىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىدىكى ئىپادىسى بولۇپ ، پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ۋە ئۇنى گۈللەندۈرۈشتىكى ئۇزۇن مۇددەتلىك فاڭجېنى . سوتسىيالىستىك جەمئىيەتتە ، سەنئەت جەھەتتە ئەركىن ئىجاد قىلىش ، نەزەرىيە جەھەتتە ئەركىن مۇھاكىمە ـ مۇنازىرە قىلىش ئاساسىي قانۇنىدا بەلگىلەنگەن ھەربىر گىراژدانىنىڭ

ئەركىنلىك هوقۇقى . ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ئەسەر ئېلان قىلىش ، ئورۇنداش ، نۇتۇق سۆزلەش قاتارلىق ئۇسۇللار بىلەن جەمئىيەتكە ئارىلىشىدۇ ، ئۆزىنىڭ ئەركىنلىك هوقۇقىنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ . تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ ، ئاساسىي قانۇن ۋە هەر خىل قانۇن ـ پەرمانلارغا ئەمەل قىلسىلا ، يازغۇچى ـ سەنئەتكار يازغان ، ئۇيغۇرچە ئەسىرى ۋە نۇتقىنىڭ تېمىسىنى ، ۋەقەلىكىنى ، شەكلىنى پۈتۈنلەي ئىختىيارىي تاللايدۇ . ئۆزىنىڭ ئوخشىمىغان پىكرىنى ، كۆز قارىشىنى ئەركىن ئوتتۇرىغا قويىدۇ . تەنقىد ۋە قارشى تەنقىد قىلىش هوقۇقىدىن بەهرىمەن بولىدۇ . خىلمۇخىل ئۇسۇلۇب ۋە ئېقىملار رىقابەت ۋە مۇسابىقە جەريانىدا ئەركىن تەرەققىي قىلىدۇ . يازغۇچى ، سەنئەتكارلارنىڭ ئىندىۋىدۇئاللىقى ، ئالاهىدىلىكى ، ئۇسلۇبىنى جارى قىلدۇرۇشىغا ئىنتايىن كەڭ زېمىن هازىرلانغان . سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت هەققىي ئەركىن ئەدەبىيات ـ سەنئەت . شۇڭا ، بىز تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش شەرتى ئاستىدا باتۇرلۇق بىلەن ئىزدىنىدىغان ، يېڭىلىق يارىتىدىغان جۇشقۇن كەيپىياتنى تەرىشىپ بارلىققا كەلتۈرۈشىمىز ، هەر خىل ئىلمىي كۆز قاراش ، سەنئەت ئېقىملىرىنىڭ بەس ـ بەستە سايرىشى ۋە مۇهاكىمىسىنى تەشەببۇس قىلىشىمىز ، يولداشلارچە تەنقىد ۋە قارشى تەنقىدنى تەشەببۇس قىلىشىمىز لازىم .

تارىخىي تەجرىبىلەر دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ . « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، هەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » فاڭجېنىنى توغرا تونۇش ۋە ئەستايىدىل ئىجرا قىلىشتا ، بىز ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى يېتەكچىلىكىدىكى « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، هەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » نى تەشەببۇس قىلىمىز ، بىز

زەھەرلىك چۆپلەرنىڭ يامراپ كېتىشىنى ئەمەس ، « بارچە گۈللەرنىڭ تەكشى ئېچىلىش » نى تەشەببۇس قىلىمىز ؛ بىز مارکسىزم يېتەكچىلىكىدە ، خەلقنى زەھەرلەيدىغان ، جەمئىيەتنى بۇلغايدىغان ، سوتسىيالىزمغا قارشى تۇرىدىغان نەرسىلەرنىڭ ئەركىن يامراپ كېتىشىنى ئەمەس ، ھەرخىل ئىلمىي كۆز قاراش ، سەنئەت ئېقىملىرىنىڭ ئەركىن مۇھاكىمە قىلىنىشىنى ۋە كېڭىشىشىنى تەشەببۇس قىلىمىز ؛ « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » فاگجېنىنى ئىزچىللاشتۇرۇشتىكى تۈپ مەقسەت ئىلىم ـ پەن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت جەھەتتە ئەركىن مۇھاكىمىنى قانات يايدۇرۇش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنى باتۇرلۇق بىلەن ئىزدىنىپ ، يېڭىلىق يارىتىشقا جۈرئەت قىلىپ ، ھەقىقەتتە چىنىڭ تۇرۇپ ، خاتالىقنى تۈزىتىپ ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشكە ئىلھاملاندۇرۇشتىن ئىبارەت .

ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتى ۋە نەزەرىيە مۇھاكىمىلىرىدە خاراكتېرى ئوخشاش بولمىغان ئىككى خىل زىددىيەتنى پەرقلەندۈرۈشكە ماھىر بولۇپ ، ئادەتتىكى ئىلمىي كۆز قاراش مەسىلىسىنى سىياسىي مەسىلە ، مەيدان مەسىلىسى دەپ قارىماسلىقىمىز ، جۈملىدىن ، سىياسىي مەسىلىنى كونكرېت ئانالىز قىلمايلا ئىلمىي مەسىلە ، مەيدان مەسىلىسى دەپ قارىماسلىقىمىز لازىم . ئومۇمەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتى مېخانىزمى تېخمۇ كەڭ ، تېخىمۇ كۆپ دائىرىدىكى كىشىلەرنىڭ سوتسىيالىستىك ئاكتىپچانلىقىنى قوزغاشقا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت يولىنىڭ ماڭغانسېرى تېخمۇ كېڭىيىشىگە پايدىلىق بولۇشى ، توغرا يۆنىلىش ئاساسىدا سوتسىيالىستىك دېموكراتىيىنى تېخمۇ كەڭ جارى قىلدۇرۇشى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدە تېخىمۇ

ئىناق ، كۆڭۈل ئازادە بولغان ئىجتىمائىي كەيپىيات شەكىللەندۈرۈشى لازىم .

3 . مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنى جارى قىلىش ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش ، يېڭىلىق يارىتىش پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇش لازىم

جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ھەم چوڭقۇر ، كەڭ سوتسىيالىستىك مەزمۇنغا ، ھەم روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە . شۇڭا ، چوقۇم مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنى جارى قىلىش ، ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش ، يېڭىلىق يارىتىش يولىدا مېڭىش لازىم .

يولداش جياڭ زېمىن : « جۇڭخۇا مىللىتى ئۇزاق تارىخقا ۋە ئېسىل مەدەنىيەتكە ئىگە ئۇلۇغ مىللەت ، مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىمىزدا تارىخنى ئۇزۇپ قويماسلىق كېرەك » دەپ تەكىتلەپ ئېيتقىنىدەك ، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئېسىل مەدەنىيىتىنىڭ تارىخي ئورنىنى چوڭقۇر تونۇش لازىم .

ئىلىمىزنىڭ مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىنىڭ ، مەدەنىيەت تارىخىنىڭ تولمۇ ئۇزۇنلۇقى ، تەسىر تېرەنلىكى ، مەزمۇنىنىڭ مولۇقى ، مىللىي مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىنىڭ ھەر مىللەتتىن تەركىب تاپقانلىقى ، زېمىن دائىرىسىنىڭ كەڭلىكى ۋە ئىنسانىيەت تارىخىغا قوشقان غايەت زور تۆھپىسى ئارقىلىق دۇنياغا مەشھۇر بولۇپ كەلمەكتە . ئۇ ، كۇندىن ـ كۇنگە يېڭىلىنىۋاتقان بۈگۈنكى دۇنيادا ئۆزىنىڭ ئۆچمەس شانلىق نۇرىنى چاچماقتا . بۇ ئېسىل مىللىي مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىگە ۋارىسلىق قىلىش ھازىرمۇ مىللىتىمىزنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى ئۆستۈرۈشنىڭ زۆرۈر شەرتى بولۇپلا قالماي ، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت

يارىتىشىنىڭمۇ زۆرۈر شەرتى. شۇڭا، ئېسىل مىللىي مەدەنىيەت تارىخىغا ھۆرمەت قىلىشىمىز ۋە ئۇنى ئۆزۈپ قويماسلىقىمىز لازىم.

مارکسىزملىق مەدەنىيەت قارىشى شۇنداق ھېسابلايدۇكى، دۇنياداۋۇزگەرمەس، قاتتال مەدەنىيەت بولمايدۇ. جەمئىيەتنىڭ ئىقتىسادىي فورماتسىيىسى ۋە ماددىي ئىشلەپچىقىرىش شەكلىدە بارلىققا كەلگەن مەدەنىيەت تېپىدىكى ئۆزگىرىش ئەنئەنىنى ئۆزۈپ قويماستىن، كونا مەدەنىيەتنى تۈپتىن يوقىتىش، مەدەنىيەت مىراسلىرىنى تەلتۆكۈس قۇرۇتۇۋېتىشتىنمۇ دېرەك بەرمەيدۇ. خۇددى يېڭى ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ تەرەققىي قىلىشى كونا ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ ئاساسى بولغىنىغا ئوخشاش، يېڭى مەدەنىيەتمۇ ئەسلىدە بار مەدەنىيەت ئاساسىدا مەيدانغا كېلىشى كېرەك. يېڭى مەدەنىيەتكە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ شاكىلىنى چىقىرىپ تاشلاپ، ئۇنىڭ ئېسىل قىسمىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنى سوتسىيالىستىك يېڭى مەدەنىيەتكە سىڭدۈرۈپ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ ئورگانىك تەركىبىي قىسمىغا ئايلاندۇرۇشىمىز كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز بىر تەرەپتىن، تارىخنى ئۆزۈپ قويۇشقا، ئۆزىمىزنىڭ ئەنئەنىسىنى ئىنكار قىلىدىغان مىللىي ئىنكارچىلىققا، تارىخ ئىنكارچىلىقىغا قەتئىي قارشى تۇرۇشىمىز، «پۈتۈنلەي غەربلەشتۇرۇش» تەك خاتا سىياسىي تەشەببۇسقا قەتئىي قارشى تۇرۇشىمىز؛ يەنە بىر تەرەپتىن، مىللىتىمىزنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىنى قارىغۇلارچە مەدھىيىلەيدىغان بىر تەرەپلىمىلىك ۋە مارکسىزملىق ئىلمىي تەھلىل كەمچىل بولىدىغان ئۇسۇللارغىمۇ قارشى تۇرۇشىمىز لازىم.

مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلغاندا، چوقۇم تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىش پوزىتسىيىسىنى قوللىنىش لازىم. تارىخىي مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت شۇ دەۋردىكى تارىخىي

رېئاللىقنىڭ ئىنكاسى ، ئىدېئولوگىيە شەكلىنى ئالغان بولۇپ ، ھامان روشەن سىنىپىيلىققا ۋە ئىدېئولوگىيە خاراكتېرىگە ئىگە . ئۇنىڭدا ئېكسپىلاتاتسىيە قىلغۇچى سىنىپنىڭ مەدەنىيىتى ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ئىلغار ، دېموكراتىك مەدەنىيىتى بولىدۇ . دېمەك ، مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ ئىلغار ، دېموكراتىك مېغىزىمۇ ، فېئودالىق شاكىلىمۇ بولىدۇ . بىز ئۇلارنى پەرقلەندۈرۈشىمىز ، تالىلىشىمىز لازىم . مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ مېغىزى بىلەن شاكىلىنى ، دېموكراتىك مەزمۇن بىلەن فېئودالىق ئەخلىتىنى پەرق ئەتمەي شۇ پېتىلا سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت سەھنىسىگە كۆتۈرۈپ چىقىش كونسېرۋاتىپلىق ، ئارقىغا چېكىنىش بولۇپ ، بۇ خىل خاھىشنى قەتئىي تۈزىتىش لازىم .

تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىش پەقەت بىر ئاساس ، بىز يېتىدىغان نىشان يەنىلا « كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىش » ، ئىجاد قىلىش ۋە يېڭىچە مىللىي مەدەنىيەت يارىتىشتىن ئىبارەت .

4 ـ مايدىن بۇيانقى ئىنقىلابىي مىللىي مەدەنىيەت ئەنئەنىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تارىخىي ، مىللىي ، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ زور ئېقىنى ، ھەرگىزمۇ مەنبە ئەمەس . ۋارىسلىق قىلىش ـــ يېڭىدىن ئىجاد قىلىشنىڭ ئورنىنى دەسسىيەلمەيدۇ . جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ مەنبەسى يەنىلا ھەر مىللەت خەلقىنىڭ سوتسىيالىزم قۇرۇش ئەمەلىيىتى . يېڭى ، مىللىي مەدەنىيەت يارىتىشنىڭ تۈپ يولى ـــ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئەمەلىيىتىنى چىقىش نۇقتا قىلغان ھالدا مىللىي ئەنئەنىۋى سەنئەتنىڭ شەكلى ، ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىدىن ئىجابىي پايدىلىنىپ ۋە ئۇنى يېڭىلاپ ، ئۇنى يېڭى دەۋر ئالاھىدىلىكى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەزمۇن ۋە مىللىي

شەكىل تەلىپى بويىچە سوتسىيالىستىك يېڭى ، مىللىي مەدەنىيەت بەرپا قىلىشتىن ئىبارەت . شۇڭا ، مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇش ، ئۇنىڭغا ۋاريسلىق قىلىشتا « قەدىمكىنى بۇگۈنكى ئۈچۈن ، چەت ئەلنىڭكىنى جۇڭگو ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش » ، « كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىش » قاغىدىسىنى ئىزچىل ئىجرا قىلىشىمىز لازىم .

بىز ھەم مىللىي ، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋاريسلىق قىلىشىمىز ، ھەم چەت ئەل مەدەنىيىتىنىڭ مۇنەۋۋەر نەتىجىلىرىنى ئەينەك قىلىشىمىز ، قوبۇل قىلىشىمىز لازىم . بۇ يالغۇز سوتسىيالىستىك مەملىكەتلەرنىڭ مۇنەۋۋەر مەدەنىيەت نەتىجىلىرىنى قوبۇل قىلىش ۋە ئەينەك قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپلا قالماي ، كاپىتالىستىك مەملىكەتلەرنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت نەتىجىلىرىنى ئەينەك قىلىش ۋە قوبۇل قىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . پەقەت مەدەنىيەت بىلىملىرى ، سەنئەت شەكلى ، بەدىئىي ماھارەتنىلا قوبۇل قىلىش ، ئەينەك قىلىشنىلا ئەمەس ، ھەتتا ئىدىيىۋى مەزمۇننى قوبۇل قىلىش ۋە ئەينەك قىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . پۈتۈن ئىنسانىيەت ئىجاد قىلغان مەدەنىيەت نەتىجىلىرىنى ، مەنىۋى بايلىقلارنى چۈشىنىشىمىز . ئىگىلىشىمىز ، ئەينەك قىلىشىمىز ، قوبۇل قىلىشىمىز لازىم . بۇ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ مۇھىم شەرتى ، شۇنداقلا خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتىشنىڭ مۇھىم تەدبىرى . لېكىن چەت ئەلنىڭ مەدەنىيەت نەتىجىلىرىنى ئۆگىنىش ، قوبۇل قىلىش ، ئەينەك قىلىشتىكى مەقسەت ئۆزىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مىللىي مەدەنىيىتىنى راۋاجلاندۇرۇشتىن ئىبارەت . شۇڭا بۇ خىل قوبۇل قىلىش ، ئەينەك قىلىش جەزمەن ئۆز دۆلىتىمىزنىڭ ئالاھىدىلىكى بىلەن بىرلەشتۈرۈلۈشى ، ئۆز مەدەنىيىتىمىزگە سىڭدۈرۈلۈشى

لازىم . ھەر قانداق مەدەنىيەتنى ئالدى بىلەن دۆلتىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئېتىراپ قىلىشى ، قوبۇل قىلىشى لازىم ، ئاندىن دۇنيا سەھنىسىدە تېگىشلىك ئورۇن ئالالايدۇ . مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە بولمىغان ، ئۆز ئالاھىدىلىكى بىلەن بىرلەشمىگەن ھەرقانداق مەدەنىيەتنىڭ دۇنياۋى ئەھمىيىتى بولمايدۇ . مەملىكىتىمىزنىڭ ئەمەلىي ئېھتىياجىنى چىقىش نۇقتا قىلغان ھالدا چەت ئەلنىڭ ئىلغار مەدەنىيەت مېۋىلىرىنى قوبۇل قىلىپ ، ئۆزگەرتىپ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنى تېزلىتىش ــ بىزنىڭ تۇپ نىشانىمىز . شۇڭا ، چەت ئەل مەدەنىيىتىنى قوبۇل قىلغاندا جەزمەن « چەت ئەلنىڭكىنى جۇڭگو ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش » فاكتىسىنى ئىجرا قىلىش لازىم .

4 . ئەدەبىيات ـ سەنئەت سېپىنى ئىچكى ـ تاشقى دۇشمەن كۆچلەرنىڭ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشىگە تاقابىل تۇرىدىغان پولاتئىستىھكام قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز لازىم

يولداش جياڭ زېمىن « 1 ـ ئىيۇل » دىكى سۆزىدە : « يېڭى تارىخىي شارائىتتا پارتىيىمىز ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈشنىڭ سىنىقىغا داۋاملىق دۇچ كېلىپلا قالماستىن ، بەلكى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ، تاۋار ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ سىنىقى ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇشنىڭ سىنىقىغىمۇ دۇچ كەلمەكتە » دەپ كۆرسەتتى . ئۇ يەنە : « تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش ۋە بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۇرۇش پىكىر ئېقىمى دۆلىتىمىزنىڭ مۇستەقىللىقى ۋە ئىگىلىك ھوقۇقى ، قۇرۇلۇش ۋە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ئىشى ئۈچۇن رېئال تەھدىت بولۇپ قالىدۇ » ، پۈتۈن پارتىيىنىڭ مۇھىم

ۆەزىپىلىرىدىن بىرى « ئىچكى ـ تاشقى دۇشمەن كۈچلەرنىڭ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشىگە تاقابىل تۇرىدىغان پولات ئىستىھكام قۇرۇشتىن ئىبارەت » دېدى . ئۇ يەنە ئۆز سۆزىدە : « ئىدىئولوگىيە ساھەسى تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش بىلەن تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەشنىڭ مۇھىم ساھەسى » ، « بۇ جەھەتتىكى خىزمەتنى ياخشى ئىشلەش ـ ئىشلىيەلمەسلىك سوتسىيالىزم ئىشلىرىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىغا ياكى مەغلۇب بولۇشىغا بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك » دەپ ئېنىق كۆرسەتتى . باش شۇجى جىياڭ زېمىننىڭ يۇقىرىقى مۇھىم يولىيورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىش ۋە ئۆزلەشتۇرۇش بىزنىڭ ئۆزگىرىپ تۇرۇۋاتقان خەلقئارا ۋەزىيەتنى توغرا تەھلىل قىلىپ ۋە تونۇپ ، سوتسىيالىزم كاپىتالىزم ئۈستىدىن جەزمەن غەلبە قىلىدۇ ، دېگەن ئېتىقادنى قەتئىيلەشتۇرۇشىمىزدە ، ئىچكى ـ تاشقى دۇشمەن كۈچلەرنىڭ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشىگە تاقابىل تۇرۇش ئاڭلىقلىمىزنى كۈچەيتىپ ، تارىخ بىزگە يۈكلىگەن جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشتىن ئىبارەت ئۇلۇغ ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن تېخىمۇ ياخشى چىقىشىمىزدا مۇھىم رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە .

ھازىرقى دۇنيادا سوتسىيالىزم بىلەن كاپىتالىزمدىن ئىبارەت ئىككى خىل تۈزۈم ، ئىككى چوڭ ئىدىيە سىستېمىسىنىڭ قارشىلىقى ۋە كۈرىشى ـــ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش بىلەن تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش شەكلى بىلەن ئىپادىلەنمەكتە . ئىچكى ـ تاشقى دۇشمەن كۈچلەرنىڭ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش سۇيىقەستى ـــ ئىلىمىزنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئىشلىرىغا نىسبەتەن ئەمەلىي خەۋپ بولۇپ تۇرماقتا . ئىدىئولوگىيە ساھەسى ئەنە شۇ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش بىلەن تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش

ئوتتۇرىسىدىكى كۇرەشنىڭ مۇھىم سەپى ، ئاساسلىق جەڭ مەيدانى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسى بولسا ئالدىنقى سەپ بازىسىدۇر . شۇڭا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدە ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت سەپىنى تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى پولات ئىستىھكام قىلىپ قۇرۇپ چىقىش لازىم . بۇنىڭ ئۈچۈن ، ئىدىئولوگىيىنىڭ مۇھىم ساھەسى بولغان ئاخبارات ، نەشرىيات ، مەدەنىيەت ، سەنئەت ، نەزەرىيە تەتقىقاتى تارماقلىرى تاشقى دۇشمەن كۈچلەرنىڭ بىزگە مەدەنىيەت جەھەتتىن سىڭىپ كىرگەنلىكىنى نەزەردە تۇتۇپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە بىر تەرەپتىن تەرتىپكە سېلىش ، بىر تەرەپتىن گۈللەندۇرۇش فاڭجېنىدا داۋاملىق چىڭ تۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى خىزمىتىنى ئومۇمىيۈزلۈك ياخشى ئىشلەپ ، ماركسزم ئىدىيىسى ئارقىلىق بارلىق ئىدىيە ، مەدەنىيەت بازىلىرىنى ئىگىلىشى كېرەك . بۇنىڭدا ھەم ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى ئېچىۋېتىش فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇپ ، تاشقى مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى كېڭەيتىش ، ھەم چەت ئەللەرنىڭ ئەكسىيەتچىل تەشۋىقات بۇيۇملىرىنىڭ سىڭىپ كىرىشىنىڭ قاتتىق ئالدىنى ئېلىش كېرەك . مەدەنىيەت بازارلىرىنى تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا تەرتىپكە سېلىش ۋە ساپلاشتۇرۇش لازىم . تەرتىپكە سېلىشنى تۇتۇش بىلەن بىللە ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە ، جامائەت پىكرىنى توغرا تەرەپكە يېتەكلەش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇپ ، تېخىمۇ كۆپ نادىر ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىنى يارىتىپ ، خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى تەلىپىنى قاندۇرۇپ ، بۇرژۇئا ئىدىيىسىنىڭ چىرىتىشىنى ئۇنۇملۇك چەكلەپ ، خەلقئارادىكى دۇشمەن كۈچلەرنىڭ مەدەنىيەت

جەھەتتە سىڭىپ كىرىپ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش يولىدىكى سۈيىقەستىنى مەغلۇب قىلىشىمىز كېرەك . بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشى ۋە تەرىبىسىنى ئۇزۇن مۇددەت ئېلىپ بېرىش كېرەك . بىر قانچە يىلدىن بۇيان ، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشى ۋە تەرىيىسى غايەت زور نەتىجىلەرگە ئېرىشتى ، لېكىن بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ نەزەرىيە ئاساسى ۋە ئىدىيىۋى تەسىرىنى تۇگىتىش ئۇزۇن مۇددەتلىك مۇشەققەتلىك ۋەزىپە . بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمى تەرغىب قىلغان « سوۋېپكتىپ ئىدىئالىزم » ، « غايىسىزلاشتۇرۇش » ، « سىياسىنى سۇسلاشتۇرۇش » ، مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇشقا سەل قاراش ، غەرب مەدەنىيىتىگە قارىغۇلارچە چوقۇنۇش قاتارلىق خاتا ئىدىيىلەرنىڭ تەسىرى تېخى تولۇق تۇگىگىنى يوق ، فېئودالىق خۇراپى ئىدىيىلەرنىڭ تەسىرى تېخى مەۋجۇت . بۇلارنىڭ ھەممىسى بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشنىڭ ئىدىيىۋى ئاساسى ، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش ـــ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشنىڭ دۆلتىمىز ئىچىدىكى ماسلاشقۇچى كۈچى . « بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش بىلەن تۆت ئاساسىي پرىنسىپ ئوتتۇرىسىدىكى قارىمۇ قارشىلىق ۋە كۈرەش ، ماھىيەتتە ، كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدە ، سوتسىيالىزم يولىدا چىڭ تۇرۇش بىلەن چىڭ تۇرماسلىق ئوتتۇرىسىدىكى سىياسىي كۈرەش ، لېكىن بۇنداق سىياسىي كۈرەش دائىم ئىدىئولوگىيە ساھەسىدىكى ئىدىيە ، نەزەرىيە كۈرىشى سۈپىتىدە كۆپلەپ ئىپادىلىنىدۇ » . شۇڭا ئىدىئولوگىيە سېپىدە بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش چەكلەنمىسە ، ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇلمىسا ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە تاقابىل تۇرۇش ۋە ئۇنىڭ

ئالدىنى ئېلىش قۇرۇق گەپ بولۇپ قالىدۇ ـ دە ، يامان ئاقىۋەت كېلىپ چىقىدۇ . بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى تۇرۇش — ئۇزاق مۇددەتلىك كۈرەش . بىز بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرگۈچىلەرنىڭ نۇقتىئىنەزەرلىرىنىڭ تەسىرىنى داۋاملىق تۇگىتىشىمىز ، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ ئىدىيە ، نەزەرىيە ئاساسىنى بىر ـ بىرلەپ تۇگىتىشىمىز لازىم . مۇشۇنداق قىلمىساق ئىدىيە مۇقىم بولمايدۇ ، جەمئىيەت مۇقىم بولمايدۇ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرگىلى بولمايدۇ . شۇڭا بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى كۈرەش ۋە تەربىيىنى تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ بوشاشماستىن ئۇزۇن مۇددەت ئېلىپ بېرىش لازىم .

مىللىي بۆلگۈنچىلىك بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ مىللىي مەسىلىدىكى ئىنكاسىدۇر . ئۇ خەلقئارادىكى پانتۈركىزم ئىدىيىۋى ئېقىمى بىلەن بىرلىشىپ ، شىنجاڭنىڭ سىياسىي مۇقىملىقى ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتىغا بۇۋاستە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان ئاساسىي خەۋپ بولۇپ قالدى . خەلقئارادا بەزى رايونلاردا پانتۈركىزم ئېقىمىنىڭ باش كۆتۈرۈپ چىققانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ ، ۋەتەنىمىزنىڭ بىرلىكىنى قوغداش ، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇش توغرىسىدا چوڭقۇر تەشۋىق ـ تەربىيە ئېلىپ بېرىشىمىز ، ئىنتايىن ئاز ساندىكى كىشىلەرنىڭ مىللەت ، دىن مەسىلىسىدىن پايدىلىنىپ بۆلگۈنچىلىك ھەرىكەتلىرى بىلەن شۇغۇللىنىشىغا قارشى قەتئىي كۈرەش قىلىشىمىز كېرەك . ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ۋارىسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى جارى قىلدۇرۇپ ، شىنجاڭدىكى ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ جۇڭخۇا مىللەتلىرى چوڭ ئائىلىسىنىڭ ئەزاسى بولغانلىقىدىن ئىپتىخارلىنىش تۇيغۇسىنى

ئاشۇرۇشىمىز كېرەك .

ئىچكى ـ تاشقى دۇشمەنلەر تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش سۇيىقەستىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا دېموكراتىك سوتسىيالىزم پىكىر ئېقىمىدىن پايدىلانماقتا . دېموكراتىك سوتسىيالىزم بىلەن بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش ماھىيەتتە بىر نەرسە بولۇپ ، ھەر ئىككىسى كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىگە قارشى تۇرۇپ ، كۆپ پارتىيە تۈزۈمىنى يولغا قويۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ ؛ پرولېتارىيات دىكتاتۇرىسىنى ئىنكار قىلىپ ، « ئومۇمىي خەلق دېموكراتىيىسى » ، « ئومۇمىي خەلق دۆلىتى » نى تەرغىب قىلىدۇ ؛ ماركسىزم ـ لېنىنىزمنى يېتەكچى ئىدىيە قىلىشقا قارشى تۇرۇپ ، ئىدېئولوگىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈشنى تەشەببۇس قىلىدۇ . بۇنىڭدىن ھازىرقى زامان دېموكراتىك سوتسىيالىزمنىڭ سوتسىيالىزمنىڭ ماھىيەتلىك ئالاھىدىلىكلىرى ۋە ئاساسىي پرىنسىپلىرىدىن پۈتۈنلەي ۋاز كەچكەنلىكىنى ، ئۇنىڭ ئىلمىي سوتسىيالىزمغا تۆپتىن قارشى ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز . دېموكراتىك سوتسىيالىزمنىڭ خاراكتېرى ، ئىدېئولوگىيە نۇقتىسىدىن قارىغاندا ، بۇرژۇئا پىكىر ئېقىمىنىڭ ئىنكاسى ، جەمئىيەتشۇناسلىق نۇقتىسىدىن قارىغاندا ، بەزى جايلىرى ئۆزگەرتىلگەن كاپىتالىزم تۈزۈمى . مەيلى بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش بولسۇن ، مەيلى مىللىي بۆلگۈنچىلىك بولسۇن ، مەيلى دېموكراتىك سوتسىيالىزم پىكىر ئېقىمى بولسۇن ماھىيىتى بىردەك . بۇلارنىڭ ھەممىسى سوتسىيالىستىك مەملىكەتلەرنى ئىچكى جەھەتتىن پارچىلاپ ، كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىگە ، سوتسىيالىزمغا قارشى تۇرۇشنى مەقسەت قىلىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ، بىز تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ ، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمى ، مىللىي بۆلگۈنچىلىك پىكىر

ئېقىمى ۋە دېموكراتىك سوتسىيالىزم پىكىر ئېقىمى بىلەن مۇرەسسەسىز كۈرەش قىلىشىمىز ، خەلقئارادىكى دۈشمەن كۈچلەرنىڭ « مەدەنىيەت » جەھەتتە سىڭىپ كىرىش ، ئاغدۇرمىچىلىق قىلىش ۋە تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشنى يولغا قويۇشتىكى سۈيىقەستىدىن ھوشيار بولۇشىمىز ، ئۇنى سېزىۋېلىشىمىز ۋە ئۇنىڭدا قارشى كۈرەشنى ئاخىرىغىچە ئېلىپ بېرىشىمىز لازىم .

بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ ئاچچىق ساۋاقلىرى ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرىنىڭ ئالدىغا بايرىقى روشەن ھالدا سوتسىيالىزم مەيدانىدا تەۋرەنمەستىن چىڭ تۇرۇش ، پارتىيىنىڭ مۇكەممەل بولغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇش ، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىدىكى ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىدىن ئىبارەت دەۋرنىڭ بۇ باش تېمىسىنى دەل ۋاقتىدا كۆچلۈك ھالدا ئىپادىلەش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى ئارقىلىق خەلقنى تەربىيەلەش ، خەلقنى ئىنتىپاقلاشتۇرۇش ، خەلق ئاممىسىنى سەگەكلەشتۈرۈپ ، سوتسىيالىزم ئىشلىرىغا بولغان ئېتىقادىنى مۇستەھكەملەش ، بۇرژۇئازىيىنىڭ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش سۈيىقەستىگە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت جىددىي تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويدى . بۇنىڭ ئۈچۈن كەڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنى ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيەسىنى ، پارتىيىنىڭ فاڭجېن ، سىياسەتلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشكە ، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى پۇختا ئىگىلەپ ، دەۋرنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇن ، ئىجتىمائىي ئەھمىيىتى زور تېمىلارنى كۆپلەپ يېزىشقا ، دەۋرنىڭ ئاساسىي ئېقىمىنى روشەن ئەكس ئەتتۈرىدىغان دەۋر روھىغا باي ، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشقا تەشكىللەش ، ئۇلارنى ھەقىقىي تۇردە ئىنسان روھىنىڭ لاياقەتلىك

ئىنژېنېرى بولۇشقا يېتەكلەش كېرەك .

يۇقىرىدىكى بىر قاتار خىزمەتلەر ئۇنۇملۇك ئىشلەنگەندىلا ، پۈتكۈل ئەدەبىيات ـ سەنئەت بازىسىنى، سوتسىيالىزم ئىدىيىسىنى ئىگىلەپ ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى پولات ئىستىھكامغا ئايلاندۇرغىلى بولىدۇ .

1991 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى

ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ ، كۆز قاراشنى يېڭىلاپ ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىسلاھاتىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى

پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت مەدەنىيەت خادىملىرى مارکسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە ۋە بارچە گۇللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاگجېنىدا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ كۆپ خىل رولىنىڭ بىرلىكىدە ، تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇش بىلەن دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى گەۋدىلەندۇرۇشنىڭ بىرلىكىدە چىڭ تۇرۇپ ، ئېسىل مىللىي مەدەنىيەتنى زور كۈچ بىلەن جارى قىلدۇرۇپ ، ئەدەبىيات ، كىنو ، تېلېۋىزىيە ، مۇزىكا ، ئۇسسۇل ، گۈزەل سەنئەت ، تىياتىر قاتارلىق تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىدا ئاپتونوم رايوندىكى ھەر مىللەت خەلقىنى دەۋر روھىغا ۋە شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ساغلام مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىن ئېتىپ ، خەلقنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى ئۈزلۈكسىز بېيىتىپ ، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقنى ، گۈللىنىشنى ، مەدەنىيەتلىك بولۇشنى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا مۇھىم تۆھپە قوشتى .

ئەمما ، نەتىجىلەر سۆزلەنگەن ۋاقىتتا شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى ، شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتى ھازىرقى يېڭى تارىخىي شارائىتتا ۋە يېڭى مەدەنىيەت دولقۇنىدا بىر مۇنچە يېڭى مەسىلىگە ، يېڭى زىددىيەتكە دۇچ كەلمەكتە . جۈملىدىن ئۆزىنىڭ

ئۇزاق تارىخىي زامانلاردىن بۇيان شەكىللەندۈرگەن ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ پاراسەت ھەم ماھارەتلىرىنى نامايان قىلىپ كەلگەن بەدىئىي ئۇسلۇبىنى يېڭى دەۋرگە ، ئاممىغا قانداق ياقتۇرۇش مەسىلىسى ھەمدە خەلق ئاممىسىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە يېڭىلىنىپ ، كۈندىن ـ كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى ئېھتىياجىنى ، سەنئەتتىن بەھرىلىنىش ئارزۇسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن ، ئۆزىنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى سەنئەت قانۇنىيىتى بويىچە قانداق راۋاجلاندۇرۇش مەسىلىسى كېلىپ چىقماقتا .

دۆلىتىمىز ھازىر يېڭى بىر سەلتەنەتلىك تارىخىي باسقۇچتا ـ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىشنىڭ ئاچقۇچلۇق مەزگىلىدە تۇرماقتا . 3 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنىدىن 11 ـ كۈنگىچە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم دائىمىي كومىتېتى كېڭەيتىلگەن يىغىن ئېچىپ ، يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەريىسىنى يېتەكچى قىلىپ ، پارتىيىنىڭ « بىر مەركەز ، ئىككى ئاساسىي نۇقتا » دىن ئىبارەت ئاساسىي لۇشيەننى قەتئىي ، تەۋرەنمەي ئىزچىللاشتۇرۇپ ، نۆۋەتتىكى پايدىلىق پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىش ، زېھنىي كۈچنى مەركەزلەشتۇرۇپ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى يۈكسەلدۈرۈشتىن ئىبارەت ئاساسىي تېمىنى چۆرىدىگەن ھالدا شىنجاڭنىڭ ۋەزىيىتىنى ئەستايىدىل تەھلىل قىلىپ ، « جۇڭگو كومۇنىستىك پارتىيىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتىنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىش ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىنى تېز راۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدا قارارى » نى چىقاردى . ھازىر ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك كادىرلار ، ھەر مىللەت

ئامما ئىدىيىنى تېخىمۇ ئازاد قىلىپ ، كۆز قاراشتا بۇرۇلۇش ياسىاپ ، ھەربىر جەھەتتە چوڭ قەدەم تاشلاپ ، ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ، ئىشكنى سرتقا ئېچىۋېتىشنى كېڭەيتىش ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى يېڭى پەللىگە يۈكسەلدۈرۈشتەك قاينام ـ تاشقىنلىق ۋەزىيەتنى بارلىققا كەلتۈرمەكتە .

« ھەممە ساھەلەر رىقابەتلىشىۋاتقان » ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكنى سرتقا ئېچىۋېتىش يولغا قويۇلغان يېڭى ۋەزىيەتتە مەدەنىيەت ساھەسىنىڭ تاللايدىغان بىردىنبىر يولى — يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش تۇغرىسىدىكى بىر قاتار مۇھىم بايانلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ ، پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشىەنىنى ئومۇميۈزلۈك ئىجرا قىلىش ئاڭلىقلىقىنى يەنمۇ ئۆستۈرۈپ ، ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ ، كۆزقاراشنى يېڭىلاپ ، ئىدىيە جەھەتتىكى بېكىنمىچىلىك ، كونا كۆزقاراشلارنى چۆرۈپ تاشلاپ ، « سول » چىللىقنىڭ ياكى « ئوڭچىل » لىقنىڭ بولۇپمۇ « سول » چىل ئىدىيىنىڭ تەسىرىنى ئۈزۈلۈكسىز تازىلاپ ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش بىلەن مۇقىملىقنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا تونۇپ ۋە بىر تەرەپ قىلىپ ، تەخىرسىزلىك تۇيغۇسىنى تۇرغۇزۇپ ، باتۇرانە ئىزدىنىپ ، دادىل سىناق قىلىپ ، شىنجاڭنىڭ ئەمەلىيىتىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش يولىنى تېپىپ چىقىشتىن ئىبارەت .

1 . نۆۋەتتىكى مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى توغرىسىدا

يولداش جياڭ زېمىننىڭ جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا سۆزلىگەن

سۆزىدە ئوتتۇرىغا قويغان جۇڭگوچە سوتسيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ ئاساسىي تەلىپى بويىچە ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى زور كۈچ بىلەن گۈللەندۇرۇپ ، نۇرغۇن رەڭگارەڭ ، سۈپەتلىك ئەسەرلەرنى يارىتىپ ، سوتسيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ تەرەققىياتىغا ماسلىشىپ ، خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىغا قارىتا كۇندىن ـ كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ ، خەلقنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈش ، غايىلىك ، ئەخلاقلىق ، مەدەنىيەتلىك ، ئىنتىزامچان بىر ئەۋلاد يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈش ، سوتسيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشۇش ـــ ئەدەبىيات ـ سەنئەت تارماقلىرىنىڭ مەركىزىي خىزمىتى ، بارلىق ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ شەرەپلىك بۇرچى ۋە مۇقەددەس ۋەزىپىسى . نۆۋەتتىكى مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ چېقىش نۇقتىسى ـــ يولداش دېڭ شىياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسيالىزم قۇرۇش توغرىسىدىكى مۇھىم بايانلىرىغا ئەمەل قىلىپ ، پايدىلىق پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ ، ئۇزاق ۋاقىتتىن بۇيان شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىنى بىر تەرەپلىمە ھالدا تەكتلەپ ، ھازىرقى ھالەت بىلەن قانائەتلىنىپ قالمىدىغان ، يېڭىلىق يارىتىشقا ، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەشكە جۇرئەت قىلالمايدىغان ، باتۇرلۇق بىلەن ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىشتىكى پىكىر يوللىرىنى توسۇپ قويمىدىغان بېكىنمە ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ ، ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان كونىچە كۆز قاراشلارنى چۆرۈپ تاشلاپ ، تەجرىبە ـ ساۋاقلارنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ ، يېڭىلىق يارىتىشقا جۇرئەت قىلىپ ، پەيتنى چىڭ تۇتۇپ ، ئىسلاھات ،

ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىش ، قۇرۇق گەپنى ئاز قىلىپ ، ئەمەلىي ئىشلەش ئېڭىنى ھەقىقىي تۇرغۇزۇپ ، كاللىنى سەگەك تۇتۇپ يۈرەكلىك ئىشلەش ، پارتىيىنىڭ « بىر مەركەز ، ئىككى ئاساسىي نۇقتا » دىن ئىبارەت ئاساسىي لۇشيەننىڭ قەتئىي ، تەۋرەنمەس ئىجرا قىلىپ ، تۇرلۇك مەدەنىيەت خىزمەتلىرىنى ئىقتىسادىي خىزمەتتىن ئىبارەت مەركەزنى چۆرىدىگەن ھالدا ئورۇنلاشتۇرۇش ، مۇشۇ مەركەزنى گەۋدىلەندۈرۈشتىن ئىبارەت .

تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىشنىڭ ۋە ئىقتىسادنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ تۈپ كاپالىتىدۇر . جۇڭگونى سوتسىيالىزملا قۇتقۇزالايدۇ ، جۇڭگونى سوتسىيالىزملا تەرەققىي تاپقۇزالايدۇ . تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ ، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمىدىن ، مىللىي بۆلگۈنچىلىكتىن ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشتىن ھوشيار بولۇش لازىم . ئىسلاھات چوڭقۇرلىشىۋاتقان ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش دائىرىسى كېڭەيتىلىۋاتقان شارائىتتا ، باشقا سەپلەرگە ئوخشاش ئىدىيە ـ مەدەنىيەت سېپىدە نۇرغۇن يېڭى ئەھۋال ۋە يېڭى مەسىلىلەرگە دۇچ كېلىمىز . شۇڭا مەدەنىيەت ـ سەنئەت سېپىدە تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش توغرىسىدا ئۇزاققىچە، چوڭقۇر تەربىيە ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك . ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى بىلەن مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تەڭ تۇتۇش فاڭجېنىنى ئۇزاقىچە ئېغىشماي ئىزچىللاشتۇرۇپ ، كەڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم يولىدا مېڭىش ئىشەنچىسىنى ئەۋلادمۇ ئەۋلاد كۈچەيتىش لازىم .

ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاڭجېنىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ ، ئېسىل

ئەنئەنىۋى مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇپ ، دۇنيادىكى ئىلغار مەدەنىيەت نەتىجىلىرىنى قوبۇل قىلىش لازىم . مەدەنىيەت بازىلىرىنى باشقۇرۇشنى ۋە مەدەنىيەت مۇئەسسەسىلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىنى يەنمۇ كۈچەيتىش ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىلىرىنى مۇستەھكەملەش لازىم .

2 . نۆۋەتتىكى ئاساسىي نىشان

يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش تۇغرىسىدىكى بىر قاتار مۇھىم بايانلىرىنى ، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ « بىر مەركەز ، ئىككى ئاساسىي نۇقتا » دىن ئىبارەت ئاساسىي لۇشيەننىڭ قەتئىي تەۋرەنمەي ئىجرا قىلىپ ، نۆۋەتتىكى پايدىلىق پەيتنى چىڭ تۇتۇپ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ ، كۈچنى مەركەزلەشتۇرۇپ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى يۈكسەلدۇرۇش ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم يولىنى بويلاپ داۋاملىق ئىلگىرىلەش توغرىسىدىكى يولىۋرۇقنى ئەستايىدىل ئۆگىنىش ۋە ئىگىلەش ئاساسىدا « جۇڭگو كومۇنىستىك پارتىيىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتىنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىنى تېز راۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدىكى قارارى » نى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسىدە ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىش ، ھەر دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى ئازاد قىلىش ؛ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۇرۇپ ، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ، مۇنەۋۋەر ئىختىساس ئىگىلىرىنى كۆپلەپ مەيدانغا چىقىرىش ؛ چەت ئەللەر

بىلەن بولغان مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى كېڭەيتىش ؛ « مەدەنىيەت ئارقىلىق مەدەنىيەتنى تولۇقلاش » ۋە « كۆپ خىل ئىگىلىك ئارقىلىق مەدەنىيەتكە ياردەم بېرىش » نى كەڭ يولغا قويۇش ئارقىلىق ، مەدەنىيەت كەسپى ، كارخانا ئورۇنلىرىنىڭ ئۆز - ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىش ؛ ھەرقايسى ئىدارە ، ئورگانلارنىڭ فۇنكسىيىسىنى ئۆزگەرتىپ ، مەمۇرىي ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاپ ، ھوقۇقنى تۆۋەنگە چۈشۈرۈش ، ئورگان ئىستىلىنى ئۆزگەرتىش ؛ پارتىيە قۇرۇلۇشىنى ۋە سىياسىي - ئىدىيىۋى خىزمەتنى ، پاكلىق قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش لازىم . يولداش دېڭ شىياۋپىڭ يېقىندا : « بىرئاز بۆسۈش روھى بولمىسا ، بىرئازمۇ تەۋەككۈل قىلىش روھى بولمىسا ، غەيرەت - جاسارەت بولمىسا ، ياخشى يول تاپقىلى ، يېڭى يول تاپقىلى بولمايدۇ ، يېڭى ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولمايدۇ » دەپ كۆرسەتتى . ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى بىر مەقسەت ، بىر نىيەتتە ئىتتىپاقلىشىپ ، ئىسلاھاتقا بولغان يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇمىز بىلەن ئەقىل - پاراسىتىمىزنى ۋە كۈچىمىزنى ئىشقا سېلىپ ، ئويلاشقا ، ئىشلەشكە ، ئىزدىنىشكە ، يېڭىلىق يارىتىشقا ، دادىللىق بىلەن سىناق قىلىش ، دادىللىق بىلەن بۆسۈشكە جۈرئەت قىلىپ ، تارىخ بىزگە يۈكلىگەن ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىشنىڭ يېڭى غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈرۈشتەك ئەلا نەتىجىلىرىمىز بىلەن پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىنىڭ غەلىبىلىك ئېچىلىشىنى كۈتۈۋېلىشىمىز لازىم .

3 . مەدەنىيەت باشقۇرۇش تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى تېزلىتىپ ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى ئازاد قىلىش لازىم

(1) سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى

چوڭقۇرلاشتۇرۇشنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ ، تۇرلۇك مەدەنىيەت باشقۇرۇش تارماقلىرىنىڭ ، جۇملىدىن ئاممىۋى مەدەنىيەت ، كۇتۇپخانا ، كىنو ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىدىن ئىبارەت كارخانا ، كەسىپىي ئورۇنلارنىڭ باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئالدى بىلەن ئىشنى كادىرلار ئىشلىرى تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىشتىن باشلاپ ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىنىڭ قۇرۇلۇشنى كۈچەيتىش لازىم .

ھەر قايسى ئورۇنلار ئۆزلىرىنىڭ ئەمەلىي ئېھتىياجىغا ئاساسەن ، دېموكراتىك ئاساستا سايلاش ، بېۋاستە تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش ، ئاشكارا خېرىدار چاقىرىش ، بەلگىلەش قاتارلىق چارىلەرنى قوللىنىپ ، رىقابەت مېخانىزمىنى يولغا قويۇپ ، ئۆستۈرۈشكىمۇ بولۇش ، چۈشۈرۈشكىمۇ بولۇش ، كىرگۈزۈشكىمۇ بولۇش ، چىقىرىشقىمۇ بولۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك . ماركسىزمنىڭ ئىختىساس ئىگىسى قانۇنىنى تۇرغۇزۇپ ، پارتىيىنىڭ كادىرلارنى « تۆتەشتۇرۇش » فاكتورىنى ۋە ئەخلاقلىق ، قابىلىيەتلىك بولۇش ئۆلچىمى بويىچە ، كۆپ خىل يوللار بىلەن ئىختىساس ئىگىلىرىنى تاللاپ ئۆستۈرۈپ ، خەلق ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى ئېچىۋېتىش لۇشيەندە چىڭ تۇرغانلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ھەمدە تۆھپىسى بولغانلارنى دادىل تۇردە رەھبەرلىك بەنزىسىگە كىرگۈزۈش كېرەك . ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى يېتىشتۇرۇش ۋە دادىللىق بىلەن ئىشلىتىشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك . ياش كادىرلارنى زور كۈچ بىلەن يېتىشتۇرۇش ، ئاساسىي قاتلامدا چىنىقىپ يېتىلگەن مۇنەۋۋەر ياش كادىرلانى رەھبەرلىك ئورنىغا ۋاقتىدا تاللاپ ئۆستۈرۈش كېرەك . پارتىيە ئىستىلى قۇرۇلۇشى ۋە پاكلىق قۇرۇلۇشنى كۈچەيتىپ ، خىيانەتچىلىك قىلغان ، پارا ئالغان چىرىك ئۇنسۇرلارنى قەتئىي

جازالاش ، ئىسلاهات ، ئېچىۋېتىشكە پۈتلىكاشاڭ بولىدىغان ، سۈيىقەست ، هىيله ـ مىكر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ، پارتىيە ، هۆكۈمەتنىڭ سىياستىنى تاقارشىپ تۇرۇۋېلىپ ئىجرا قىلماي ياكى ئۇنىڭغا كۆرۈنۈشتە ئەمەل قىلغان بولۇپ ، ئاستىرتىن خىلاپلىق قىلىدىغان ، ئىچكى چۈۋۈقچىلىقى ئېغىر ، ئاممىنىڭ پىكرى كۆپ ، بيۇروكرات ، كونا چىگىش ئورۇنغا ئايلىنىپ قالغان ، ئىقتىدارسىز رەھبەرلىك بەنزىلىرىنى قەتئىي تەرتىپكە سېلىش ۋە تەگشەش ، لاياقەتسىز كادىرلارنى خىزمەتتىن قەتئىي ئېلىۋېتىش ياكى دەرىجىسىنى تۆۋەنلىتىپ بىر تەرەپ قىلىش لازىم . نۆۋەتتە بىزنىڭ ئىسلاهات ، ئېچىۋېتىشتە راستچىل بولۇپ ، ئەمەلىي ئىش قىلىشىمىزغا تەسىر كۆرسىتىۋاتقان ، ئورگان ، ئىدارىلەردە ساقلانغان ئىش ئاز ، ئادەم كۆپ بولۇش ، ئىستىل توغرا بولماسلىق ، ئىشنى ئەپلەپ ـ سەپلەپ ئۆتكۈزۈۋېتىش ، ئۇنۇم تۆۋەن بولۇشتىن ئىبارەت ئېغىر تۆرىچىلىككە قەتئىي قارشى تۇرۇش ، بەش خىل كېسەلنى ، يەنى غۇدۇڭشىش كېسىلى ، باش تارتىش كېسىلى ، قۇرۇق تالاش ـ تارتىش كېسىلى ، ئىقتىدارلىقلارنى كۆرەلمەسلىك كېسىلى ، قانات ئاستىغا ئېلىش كېسىلىنى ساقايتىش ، يەنە ئۈچ خىل ئادەمنى ، يەنى ئۆزى ئىشلىمەي تۇرۇپ خەقنى غاجايدىغان « گەپدان » لارنى ، ئاتىكاچىلىق قىلىدىغان « تاماشا كۆرگۈچى » لەرنى ، جېدەل ـ ماجىرا تۇغدۇرىدىغان « سىياسەتۋاز » لارنى تەربىيەلەش كېرەك .

(2) مەدەنىيەت كەسپى ، كارخانا ئورۇنلىرىدىكى مەخسۇس كەسپىي خادىملارنى ، جۈملىدىن كەسپىي ، تېخنىكا خىزمەتلىرىنى قوشۇمچە ئۆتەيدىغان رەھبىرىي كادىرلارنى تەكلىپ بىلەن ئىشلىتىش تۈزۈمىنى ، رىقابەت مېخانىزمىنى پائال ، سالماق هالدا ئومۇميۈزلۈك يولغا قويۇش لازىم . پەقەت رىقابەت بولغاندىلا

ئاندىن كىشىلەرنىڭ ئىجادچانلىقىنى جارى قىلدۇرغىلى ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرگىلى ، پەقەت رىقابەت بولغاندىلا ئاندىن قاتتال تۈزۈلمە ئىچىدە ھايات كۆچۈرۈۋاتقان ئادەملەردە ئىلگىرى شەكىللەنگەن ئادەتكە بويسۇنۇش ھالىتىنى بۇزۇشقا بولىدىغانلىقىنى ، پەقەت رىقابەت بولغاندىلا كىشىلەرنىڭ ئۆز قىممىتىنى ئەملىيەتتە تولۇق كۆرسىتەلەيدىغانلىقىنى ، ئۆز تەقدىرىنى ئۆزگىشيالايدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتۇق .

« تۆمۈر تاۋاق » تۈزۈمى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ ئالىي دەرىجىلىك مەنىۋى ئەمگەكتىن ئىبارەت ئىچكى مېخانىزمىنى بۇزۇپ تاشلاپلا قالماستىن ، بەلكى كىشىلەرنىڭ ماھىيەتلىك ئىجادىيەت ئىقتىدارىنىڭ چېكىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ ؛ كىشىلەرنى ئالغا ئىنتىلىشىنى ئويلىمايدىغان ، تەقسىماتنىڭ تەڭ ـ باراۋەر بولۇشىنى تىلەيدىغان قىلىپ قويىدۇ ـ دە ، نەتىجىدە ئىجتىمائىي ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ئاجىزلاپ كېتىدۇ . كىشىلەرنىڭ ئىجادچانلىق كۈچى قېتىپ قالىدۇ . قاتتال تۈزۈلمىنى مۇستەھكەملەپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ، جەمئىيەتنىڭ ئالغا ئىلگىرىلىشىدىكى جاھىل توسالغۇ بولۇپ قالىدۇ . شۇڭا سەنئەت ئۆمەكلىرى خادىملارنىڭ ھەممىسىنى تەكلىپ بىلەن خىزمەتكە قويۇش تۈزۈمىنى پۈختا ھالدا يولغا قويۇپ ، سەنئەت تۈزۈلمىسىدە ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان « تۆمۈر تاۋاق » ، « تۆمۈر ئورۇندۇق » ، « تۆمۈر ئىش ھەققى » ۋە « داشقازان تامىقى » دىن ئىبارەت كونا مېخانىزمنى قەتئىي بۇزۇپ تاشلاپ ، ئىچكى قىسىمدىكى ئىگىلىك باشقۇرۇش مېخانىزمىنىڭ ئالمىشىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، سەھنىگە چىقىدىغانلار بىلەن چىقمايدىغانلار ئوخشاش بولۇش ، ئىشقا

كېلىدىغانلار بىلەن كەلمەيدىغانلار ئوخشاش بولۇش ، ياخشى ئىشلىگەنلەر بىلەن ياخشى ئىشلىمىگەنلەر ئوخشاش بولۇشتەك تولىمۇ نامۇۋاپىقسىز زىددىيەتنى تۇيۇنۇن ھەل قىلىپ ، رىقابەت مېخانىزمىنى كىرگۈزۈش ، مائاشنىڭ دەرىجە پەرقىنى چوڭايتىش ۋە مۇكاپات پۇلى بېرىشتە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىش ئارقىلىق ، سەنئەت ئۆمەكلىرىدىكى « داشقازان » نى ئۈزۈل ـ كېسىل چېقىپ تاشلاش لازىم . باشقا مەدەنىيەت كەسپى ، كارخانا ئورۇنلىرىدىمۇ مۇناسىپ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش كېرەك .

(3) ئىختىساسلىق خادىملارنىڭ مۇۋاپىق ھالدا يۇرۇشۇپ تۇرۇشىنى زور كۈچ بىلەن ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپچانلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى قوزغاش لازىم . سەنئەت ئۆمەكلىرى خادىملارنى مۇددەتتىن ئىلگىرى پېنسىيگە ، دەم ئېلىشقا چىقىرىش سىياسىتىنى يولغا قويۇپ ، ئاساسىي مائاش مۇئامىلىسىنىڭ ئۆزگەرمەسلىكىگە كاپالەتلىك قىلىش لازىم . تەكلىپ قىلىنمىغان خادىملارنىڭ ئەركىن يۆتكىلىپ يۇرۇشىگە ، خىزمىتىنى ساقلاپ قېلىپ مائاشىنى توختىتىشىغا ياكى خىزمىتىدىن ئىستېپا بېرىشگە رۇخسەت قىلىش كېرەك . كەسىپ ئالماشتۇرۇپ ئورۇنلاشتۇرۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ ، كەسىپي ئارتۇقچىلىقى بار خادىملارنى يېتەكچىلىك ، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا ياكى كەسىپ ئۆزگەرتىپ باشقا كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللىنىشقا رىغبەتلەندۈرۈش كېرەك . ئۇچىنچى خىل ئىگىلىك ، كۆپ خىل تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىشقىمۇ بولىدۇ . ھەرقايسى ئورۇنلار يولنى كەڭ ئېچىپ ، ئۆز ئورنىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا قاراپ ئىش كۆرۈش پرىنسىپىغا ئاساسەن تەكلىپ قىلىنماي قالغان ، تەكلىپ بىكار قىلىنغان ۋە ئارتۇقچە خادىملارنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇشى كېرەك .

(4) قاتتىق ئىمتىهان ئېلىپ تەكشۈرۈش تۈزۈمىنى ئورنىتىپ ، تەكشۈرۈش بىلەن تەقدىرلەشنى زىچ بىرلەشتۈرۈپ ، مۇكاپات پۇلىنىڭ دەرىجە پەرقىنى چوڭايتىش ، ياخشى ئىشلىگەنلەرنى مۇكاپاتلاپ ، ھۇرۇنلۇق قىلغانلارنى جازالاش ، كۆپ ئىشلىگەنلەر كۆپ ھەق ئېلىشى كېرەك . خىزمەت پوزىتسىيىسى ناچار ، تەكشۈرۈشتە لاياقەتسىز چىققانلارنىڭ مۇكاپات پۇلىنى ، مائاشىنى تۇتۇپلا قالماي ، بەلكى مەسلىسى ئېغىرلارنى بەلگىلىمە بويىچە مەمۇرىي جەھەتتە بىر تەرەپ قىلىش كېرەك . ئاز ساندىكى ، خىزمەتكە ئورۇنسىز ئاۋارىچىلىك تۇغدۇرغان ، ئورۇنسىز جېدەل ـ ماجىرا چىقارىپ ، نورمال خىزمەتكە تەسىر يەتكۈزگەن ۋە كاشىلا سالغانلار قايتا ـ قايتا تەربىيە بېرىش ئارقىلىقمۇ تۈزەتمىگەن بولسا ، كەسكىن تەدبىر قوللىنىپ قاتتىق چارە كۆرۈش ، ھەتتا خىزمەتتىن ھەيدەش كېرەك .

(5) ھوقۇقنى ھەقسىز تۇردە تۆۋەنگە چۈشۈرۈش ، سىياسەت چېكىنى مۇۋاپىق كەلگە قىلىش كېرەك . بىز تەدرىجىي ھالدا ئوتتۇرا قاتلام كادىرلار نى تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىشتىكى خىزمەتكە بەلگىلەش ، خىزمەتتىن قالدۇرۇش ھوقۇقنى ، ئىدارىدىكى خادىملارنى تەڭشەش ، سەپلەش ، ئۇنۇمان باھالاپ تەكلىپ قىلىش ھوقۇقنى ھەم ئىختىساس ئىگىلىرىنى قوبۇل قىلىش ، توختام تۈزۈمىدىكى خادىملارنى تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش ھوقۇقنى ھەر قايسى ئورۇنلارغا بېرىپ ، ئۇلارنىڭ ئادەم ئىشلىتىش جەھەتتىكى خوجايىنلىق ھوقۇقىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىشىمىز ، كارخانىلارنىڭ تىجارەت ، ئىگىلىك باشقۇرۇش جەھەتلىرىدىكى خوجايىنلىق ھوقۇقىغمۇ تولۇق ھۆرمەت قىلىشىمىز لازىم .

مەدەنىيەت ساھەسىدىكى ئىسلاھات مۇساپىمىزگە نەزەر

سالساق ، بىز ئالدىنقى بىر نەچچە يىلدا سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئىسلاھاتىدا سىناق تەرىقىسىدە ئۆمەك باشلىقلىرىنى ئاشكارا خېرىدار چاقىرىپ ، قىسمەن ھۆددىگە بېرىش قاتارلىق ئىسلاھات تەدبىرلىرىنى يولغا قويدۇق . ئىسلاھاتنىڭ ئومۇمىي يېتەكچى ئىدىيىسى توغرا بولۇپ مەلۇم ئۇنۇمگە ئېرىشتى ، بۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش كېرەك . ئەمما ساقلانغان ئاچقۇچلۇق مەسىلە ــ قاراپ بېقىش پوزىتسىيىسىدە بولۇپ ، ئىسلاھاتنىڭ چوڭقۇرلاشمىغانلىقى ، دادىل ئېلىپ بېرىلمىغانلىقى ، ئۇزۇل ـ كېسىل بولمىغانلىقىدا . بىر تەرەپلىمە ھالدا مۇقىملىقنى تەكىتلەپ ، ھازىرقى ھالەتتىن قانائەتلىنىش ، ئالدىرىماي ئىش كۆرۈش دېگەن ئىدىيە بىرقەدەر ئومۇميۈزلۈك ساقلانغانلىقىدا . مۇھىمى « سول » چىل پىكىر ئېقىمىنىڭ چوڭقۇر يىلتىز تارتقانلىقىدا ، بۇ ئىدىيىۋى توسالغۇلار ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىشنىڭ تەلىپىگە زىت كېلىدۇ ، كىشىلەرنىڭ ئىسلاھاتتىكى بۇرچ تۇيغۇسى ۋە تەخىرسىزلىك تۇيغۇسىنى ئاسانلا ئاجىزلاشتۇرىدۇ . بۇنىڭ بىلەن كادىرلار ۋە ئاممىنىڭ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش جەھەتتىكى تەشەببۇسكارلىقى ، ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقى تەسىرگە ئۇچرايدۇ . ئۇلارنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتى ، ئەمەلىي ئىشلەش روھىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش قىيىن بولىدۇ .

ھازىر سەنئەت ئۆمەكلىرى ئېغىر ۋەزىيەتكە دۇچ كەلمەكتە . بۇ يىلدىن باشلاپ مائاشتىن باشقا ، مۇكاپاتنى دۆلەت ئۆز ئۈستىگە ئالمايدۇ . سەنئەت ئۆمەكلىرى ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ھەل قىلىشقا توغرا كېلىدۇ . دېمەك ، سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ بىردىنبىر چىقىش يولى ــ ئىسلاھاتتا ! ھەر مىللەت سەنئەتچىلىرى بۇ پاكىتنى قوبۇل قىلىشى ، رەھىمسىز رېئاللىققا تىكىلىپ قاراشقا جۇرئەت قىلىپ ، « كۈتۈپ تۇرۇش ، يۆلىنىۋېلىش ، دۆلەتكە قول سۇنۇش » تەك

بارلىق خام خىياللارنى قەتئىي چۆرۈپ تاشلىشى ، ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ ، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەپ ، پائال ئىلگىرىلەپ ، يېڭىلىق يارىتىشتا يول ئېچىپ ، كۆزى يەتكەن ئىشلارنى دادىل سىناق قىلىشى ، دادىل بۆسۈشى كېرەك . ئويۇن قويۇشتا ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشنى ئاساس قىلىپ ، جەمئىيەتكە يۈزلىنىپ بازار مېخانىزمىغا ئۆتۈشكە ، رىقابەت داۋامىدا چىقىش يولى تېپىش ، تەرەققىي قىلىشقا توغرا كېلىدۇ .

شۇنىمۇ تەكىتلەپ ئۆتۈش لازىمكى ، ئىسلاھاتنىڭ قەدەم ـ باسقۇچى جەھەتتە شەكىلۋازلىق قىلىپ ، ھە ـ ھۇ بىلەن ھەممەيلەن تەڭ قوزغىلىپ ، ھېسسىياتقا بېرىلىپ يېنىكلىك بىلەنلا ئىش قىلىشقا بولمايدۇ . دادىل ئىسلاھ قىلىشتىمۇ سىياسەت ئۆتكىلىنى مۇستەھكەم ئىگىلەپ ، ئىلمىي پوزىتسىيىگە ، ستراتېگىيىگە ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك . بىز سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئىسلاھاتىدا « پەرقلىق مۇئامىلە قىلىش ، تۈرگە ئايرىپ يېتەكچىلىك قىلىش ، ئالدى بىلەن نۆقتىدا سىناق قىلىپ ، تەدرىجىي كېڭەيتىش » فاكتورىغا ئاساسەن ، چوڭ داۋالغۇش ، پەسىيىش ، ۋە ئېغىشلارنىڭ بولۇشىدىن ساقلىنىشىمىز ، يۈرەكلىك سىناق ئېلىپ بېرىپ ، سالماقلىق بىلەن تەدرىجىي كېڭەيتىشىمىز ، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ ، پۇختا ئالغا ئىلگىرىلەش فاكتورىنى بويىچە مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشىمىز كېرەك . ناھىيە دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرى پرىنسىپ جەھەتتە ساقلاپ قېلىندۇ . ئۇنىڭغا سىياسەت جەھەتتە تېگىشلىك يار ـ يۆلەكتە بولۇپ ، ئەمەلىي ئەھۋالغا ئاساسەن ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە قىلىشىمىز لازىم . كەڭ كۆلەمدە قىرقىپ تاشلاشقا ، بىرلەشتۈرۈۋېتىشكە بولمايدۇ .

4 . نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈش توغرىسىدا

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە « بىر تەرەپتىن تەرتىپكە سېلىش ، بىر تەرەپتىن گۈللەندۈرۈش » قائىدىسىنى نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتىكى توغرا تەدبىر سۈپىتىدە داۋاملىق ئىزچىللاشتۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ تەرەققىياتىغا ماسلىشىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈپ ، ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرىنىڭ ئېستېتىك زوقىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىپ ، ئۇلار ياقتۇرىدىغان بەدىئىي شەكىللەرنى تېپىپ چىقىپ ، يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت ۋە يۇقىرى سۈپەتلىك ئەسەرلەرنى بىلەن تاماشىبىنلارنى جەلپ قىلىشىمىز ، تاماشىبىنلار سېپىنى كېڭەيتىشىمىز لازىم .

شىنجاڭ ئالەمگە مەشھۇر « مۇقام ـ مەشرەپ دىيارى » ، « ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانى » ، ئۇزۇن مىللىي مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ۋە مۇنبەت سەنئەت تۇپرىقىغا ئىگە . بىزنىڭ نىشانىمىز ـــ شىنجاڭنىڭ سەنئەت سەۋىيىسىنى ، ئالدى بىلەن ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتىنى مەملىكەت بويىچە ئالدىنقى سەۋىيىگە يەتكۈزۈش ؛ كۆچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بىر تۈركۈم بۆسۈش خاراكتېرىدىكى نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش ؛ دۆلەت ئىچى ـ سىرتىدا تەسىرى كۈچكە ئىگە ، كەڭ جامائەتچىلىكىنىڭ ھەقىقىي ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن ھەم ئەخلاقلىق ، ھەم قابىلىيەتلىك بولغان بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر سەنئەتكارلارنى يېتىشتۈرۈش ؛ ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە خەلقنىڭ

ئوخشاش بولمىغان قاتلامدىكى ، كۆپ تەرەپلىمە ، مول ، ساغلام بولغان مەنىۋى ئېھتىياجنى قاندۇرۇش ئۈچۈن دەۋرىنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى گەۋدىلەندۈرۈشنى تەكىتلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، مەزمۇن ۋە شەكىلنىڭ كۆپ خىللىقىنىمۇ تەكىتلەش ؛ ھەم مىللىي ، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش ، ھەم چەت ئەل مەدەنىيىتىنىڭ مۇنەۋۋەر نەتىجىلىرىنى ئەينەك قىلىش ، قوبۇل قىلىش ؛ سەنئەتنىڭ تۈرى ، ئۇسلۇبىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، مىللىيەتلىكنى تەكىتلەپ ، شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىنى ، مىللىي ئۇسلۇبنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈش ؛ شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سەنئىتىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا سەنئەت ئالماشتۇرۇشنى كۈچەيتىش ؛ ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتىنى ئاساس قىلغان ، كۆپ خىل سەنئەت خىللىرى ئورتاق راۋاجلىنىدىغان سەنئەت ۋەزىيىتىنى شەكىللەندۈرۈپ ، ئۇيغۇر سەنئىتىنى ئاساسىي گەۋدە قىلغان ، كۆپ مىللەتنىڭ سەنئىتى ئورتاق گۈللەنگەن ۋەزىيەتنى يارىتىش كېرەك .

(1) ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈش ، بازارغا يۈزلەنگەن ئويۇن قويۇشنى جانلاندۇرۇشتا تەخىرسىزلىك تۈيغۇسى بولۇش ، ھەر دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرى ئۈچ يىلدىن بەش يىلغىچە بولغان سەنئەت ئىجادىيىتى پىلانى ھەم ئۇنى كونكرېت يولغا قويۇشنىڭ چارە ـ تەدبىرلىرىنى تۈزۈپ چىقىپ ئەملىيەشتۈرۈشى ، بولۇپمۇ ئاپتونوم رايونغا بۇاستە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرى شىنجاڭ بويىچە ھەر يىلى بىر تۈركۈم سۈپىتى يۇقىرى ئېسىل سەنئەت نومۇرلىرىنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك .

(2) ئاپتونوم رايوندا سەنئەت ئىجادىيەت فوندى قۇرۇپ ، نۇقتىلىق سەنئەت ئىجادىيىتى ۋە ئويۇن قويۇش تۈرلىرىگە يار ـ يۆلەك بولۇش ، ھەر قايسى ۋىلايەت ، ئوبلاست ، شەھەرلەرمۇ شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا ئىجادىيەت فوندى تەسىس قىلىشى كېرەك . سەنئەت مۇكاپاتى تۈزۈمىنى ياخشىلاپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ ، تۈرلۈك باھالاش ، مۇكاپاتلاش پائالىيەتلىرىدە ئىجادىيەتنى گۈللەندۈرۈش ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشنى ئاساسىي مەقسەت قىلىپ ، پارتىيەنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە دائىر فاكىجىن ، سىياسەتلىرىنى ھەقىقىي تۈردە ئىزچىللاشتۇرۇش لازىم . سەنئەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن ، قەرەللىك ياكى قەرەللىز ھالدا سەنئەت تۈرلىرى ، سەنئەت مۇئەسسەسىلىرىنىڭ دەرىجە ، قاتلاملىرى بويىچە تۈرلۈك باھالاش ، مۇكاپاتلاش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىش لازىم .

(3) كۆپ خىل تۈر ، كۆپ خىل قاتلام ، كۆپ خىل يول ، كۆپ خىل شەكىللەر ئارقىلىق زور بىر تۈركۈم ئىختىساسلىق سەنئەتكارلارنى ـــ مۇنەۋۋەر سەھنە ئەسىرى يازغۇچىلىرى ، رېژىسسورلار ، كومپوزىتورلار ، ئارتىسلارنى بايقاپ ۋە يېتىشتۈرۈپ ، كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدىكى كونىلار بىلەن يېڭىلارنىڭ ئورۇن ئالمىشىشى بىلەن كېلىپ چىققان ئۈزۈكچىلىك مەسىلىسىنى ھەل قىلىش لازىم . شۇڭلاشقا ، ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدىكى ياش ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈش نۆۋەتتىكى ئىنتايىن جىددىي ۋەزىپىمىز بولۇپ قالدى . ياش ، ئىختىساسلىق سەنئەتچىلەر سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ كېلەچىكى ، ئۈمىدى ۋە ۋارىسى . بىز سەنئەت تەربىيىسىنى زور كۈچ سەرپ قىلىپ ياخشى يولغا قويۇشىمىز ، كۆپ خىل تۈر ، كۆپ خىل قاتلام ، كۆپ خىل يول ، كۆپ خىل شەكىللەر ئارقىلىق ياش ،

ئىختىساسلىق سەنئەتچىلەرنى تەربىيلەپ يېتىشتۇرۇشىمىز لازىم. ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئالىي، ئوتتۇرا دەرىجىلىك سەنئەت شۆيۈەن، مەكتەپلىرىنىڭ خىزمىتىنى ماسلاشتۇرۇپ، سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ئاساسەن كەسىپلەرنى، ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش نىسبىتىنى تەڭشەش، ئوقۇتۇش سۈپىتىنى ئۆستۇرۇش لازىم. ھەر يىلى بىر تۈركۈم تەربىيلەش ئىستىقبالىغا ئىگە، ئۇمىدلىك ياش سەنئەت خادىملىرىنى مەركەز ۋە ئىچكىرىدىكى نۇقتىلىق سەنئەت شۆيۈەن، مەكتەپلىرىدە ياكى چەت ئەللەردە بىلىم ئاشۇرۇشقا ئەۋەتىش لازىم. ئىشتىن سىرتقى ئىجادىيەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىغا ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇلارغا ئىجادىيەت شارائىتى يارىتىپ بېرىش، مۇنەۋۋەر ئىجادىيەت خادىملىرىنى مۇكاپاتلاش ۋە ئۇلارغا يار ـ يۆلەكتە بولۇش لازىم.

(4) كۆپ خىل شەكىللەرنى قوللىنىپ، سەھنە ئەسىرى يازغۇچىلار، كومپوزىتورلار، رېژىسسورلارنى رېئال تۇرمۇشقا ـــ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى رېئال تۇرمۇشقا ئۇزلۇكسىز چوڭقۇر چۆكۈشكە، ئاممىا ئارىسىغا بېرىشقا، خەلق ئاممىسى بىلەن جاپادا، ھالاۋەتتە بىرگە بولۇش، دەۋر تومۇرىنىڭ سوقۇشىغا ماسلىشىپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشتىن ئىبارەت ئومۇميلىققا بويسۇندۇرۇشقا، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى پۇختا ئىگىلەپ، زامانىۋىلاشتۇرۇش ئەمەلىيىتىگە چوڭقۇر چۆكۈپ، تۇرمۇشنى بىلىش، تۇرمۇشنى تەھلىل قىلىش، ھادىسىدىن ئۆتۈپ شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئىگىلەش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈپ، دەۋرنىڭ ئاساسىي ئېقىمىنى روشەن ئەكس ئەتتۈرىدىغان، دەۋر روھىغا باي، تۇرمۇش پۇرىقى كۈچلۈك مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشقا يېتەكلەش ۋە بۇنى ئىجادىيەتچىلەرنىڭ نەتىجىسىنى باھالاشنىڭ مۇھىم شەرتى قىلىش،

ئۇلارنىڭ نۇرمۇشقا جوشقۇر چۆكۈش جەھەتتىكى ئاكتىپلىقىغا ئىلھام بېرىش ئۈچۈن سىياسەت جەھەتتە كۈچلۈك قوللاش، ماددىي جەھەتتە ئوبدان ئېتىبار بېرىش، ئۇنۇملۇك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، ھەر خىل ئەمەلىي قىينىچىلىقلارنى ھەل قىلىپ بېرىش لازىم. تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئىجادىيەتتە كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتقان خادىملارنى مۇكاپاتلاش لازىم.

(5) چەت ئەللەر بىلەن بولغان مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى كۈچەيتىپ، پايدىلىق پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشكنى سىرتقا ئېچىۋېتىشنىڭ يېڭى ۋەزىيىتى ئاستىدا، سودا خاراكتېرىدىكى ئويۇن قويۇشنى كېڭەيتىشمىز، ھەرقايسى دۆلەتلەر ۋە قوشنا دۆلەتلەر بىلەن بولغان مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئالاقىسىنى كۈچەيتىپ، ئۆزئارا زىيارەت ئويۇنى قويۇش، كۆرگەزمە قىلىش، سەنئەت تەتقىقاتى، كۆرۈش ـ تەكشۈرۈش، تەربىيىلەش قاتارلىق ساھەلەردە ئۆزئارا دوستانە بېرىش ـ كېلىشىمنى كۆپەيتىپ، مەدەنىيەتنىڭ تاشقى سودا ۋە ئىقتىسادنى ئېچىشتىكى كۆۋرۈكلۈك رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن بۇاستە تۆھپە قوشۇشىمىز لازىم.

(6) ھەقلىق مۇلازىمەت ۋە كۆپ خىل ئىگىلىكنى پائالىيىتىنى كەڭ يولغا قويۇپ، مەدەنىيەت كەسىپى ئورۇنلىرىنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ۋە ئۆز ـ ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىپ، دۆلەتنىڭ مالىيە يۈكىنى يەڭگىللىتىش لازىم. بۇنىڭدىن كېيىن « سەنئەتنىڭ قانۇنىيىتى ئالاھىدە » دېگەننى باھانە قىلىپ، ھۆكۈمەتنىڭ پۇل ئاجرىتىپ بېرىشىگە تايىنىپ جان باقىدىغان ئۇسۇل ئەمدى ئاقمايدۇ. رىقابەت داۋامىدا ئۆز كۈچىمىزگە تايىنىپ چارە ـ ئامال تېپىشىمىز كېرەك. مەسىلەن،

كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدە سەھنىگە چىقىپ ئويۇن قويمايدىغان خادىملاردىن خېلى بار . ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىر مۇنچىلىرى قولىدىن ئىش كېلىدىغان ، سەنئەت كەسپىدە تەجرىبىلىك ، تەشكىللەش ، ئىگىلىك باشقۇرۇش ، سودا ـ تىجارەتكە ماھىر ئىختىساس ئىگىلىرى . ئۇلارنىڭ ئۆزى يول ئېچىپ ئۇچىنچى خىل كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشنى ياكى سەنئەت كەسپى بويىچە جەمئىيەتكە يۈزلىنىپ ،تۇرلۇك كۇرسلارنى ئېچىشنى ، كەسىپىي ۋە ئىشتىن سىرتقى سەنئەت تەشكىلاتلىرىدا كەسىپىي يېتەكچىلىك قىلىشنى يول قويۇش ، ئىلھاملاندۇرۇش كېرەك . ھەر قايسى تارماقلار نۇقتىئىنەزەرىنى يېڭىلىشى ، نۇقۇل ھالدىكى مۇلازىمەت رامكىلرىنىڭ ئاسارىتىنى بۇزۇپ تاشلاپ ، ھەقلىق مۇلازىمەتنى دادىل ھالدا يولغا قويۇشى ، ئۆز ئورنىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ ئىش كۆرۈپ ، يوشۇرۇن كۈچلەرنى قېزىپ ، ئىگىلىك باشقۇرۇشقا ماھىر ئىختىساس ئىگىلىرىنى دادىللىق بىلەن ئىشقا قويۇپ ، ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى ئاشۇرۇشى لازىم .

(7) ھەر قايسى مەدەنىيەت كەسپى ئورۇنلىرى ئىدىيىنى دادىللىق بىلەن ئازاد قىلىپ ، ئاساسىي كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش ، دائىملىق كەسىپىي خىزمەتتىكى نورماللىقنى ساقلاپ قېلىش شەرتى ئاستىدا ، بىر قىسىم كۈچلەرنى كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشقا ئاجرىتىش كېرەك . بىكىنمىچىلىكتىن ئېچىۋېتىشكە ، ھەقسىز مۇلازىمەتتىن ھەقلىق مۇلازىمەتكە ئۆتۈپ ، كىرىم يوللىرىنى راۋانلاشتۇرۇپ ، ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى ئۆستۈرۈپ ، تۇرلۇك مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى كۈچلۈك ماددىي كاپالەتكە ئىگە قىلىشى لازىم .

ئىسلاھاتنا ئەزەلدىن تەييار يول ، ئەندىزە بولغان ئەمەس . ئىشلىرىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا پايدىلىقلا بولىدىكەن ، يېڭىلىق

يارىتىشقا جۇرئەت قىلىشىمىز ، يېڭى چارە ـ تەدبىرلەرنى تېپىپ چىقىپ ، دادىللىق بىلەن سىناق قىلىشىمىز ، دادىللىق بىلەن بۆسۈشىمىز ، خىزمەتتە سەۋەنلىك كۆرۈلسە ، ئەمەلىيەت جەريانىدا تۈزىتىشىمىز ، مۇكەممەللەشتۈرۈشىمىز لازىم . ئىدىيىنى ئازاد قىلىشنىڭ ئەڭ ياخشى چارىسى ئاممانى ئارىسىغا بېرىش ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش ئەمەلىيىتىگە چۆكۈشتە . ھازىر ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشنى ، تەرەققىي قىلىشنى جىددىي ئارزۇ قىلماقتا . ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى كۈنسايىن يۇقىرى بولماقتا . ۋەزىيەتنىڭ تەرەققىياتى كىشىنى ناھايىتى ئىلھاملاندۇرىدۇ . رەھبىرىي كادىرلار بىيۇروكراتلىقتىن ، شەكىلۋازلىقتىن ، يۇقىرىدا لەيلەپ يۇرۇشتىن ساقلىنىپ ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش ئەمەلىيىتىگە چۆكۈپ ، ئاممانى ئارىسىغا بېرىپ ، ئاممانى ياراتقان يېڭى ، ئۇنۇملۇك تەجرىبىلەرنى يەكۈنلىشى ۋە كېڭەيتىشى ، نەزەر دائىرىسى ، پىكىر قىلىش يوللىرىنى كېڭەيتىپ ، ئەمەلىيەتنى ئاساس قىلىپ ، پۇختا قەدەم بىلەن ئىلگىرىلەپ ، بارلىق ئاكتىپ ئامىللارنى ئىشقا سېلىپ ، دېموكراتىك ، ئىتتىپاق ، ئىناق بولغان ۋەزىيەتنى مۇستەھكەملەپ ۋە راۋاجلاندۇرۇشى ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىشنىڭ ھەقىقىي باشلامچىلىرىدىن بولۇشى كېرەك .

ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىنى يۇكسەلدۇرۇش ـــ تارىخ يۈكلىگەن مۇقەددەس ۋەزىپە . ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرى يولداش جياڭ زېمىن يادرولۇقدىكى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم

ئۇچۇن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇپ ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەنپەئىتى ۋە ئارزۇسىنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈپ ، تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش شەرتى ئاستىدا ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ ، كۆز قاراشنى يېڭىلاپ ، باتۇرلۇق بىلەن ئىزدىنىدىغان ۋە يېڭىلىق يارىتىدىغان جانلىق كەيپىياتنى تېرىشىپ يارىتىپ ، زېھنىي كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ ، قاينام ـ تاشقىنلىق ئىسلاھاتقا ئاتلىنىپ ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان ، دەۋر روھىغا ۋە مىللىي ئۆسلۇبقا ئىگە ، خەلق ئاممىسى ياقتۇرىدىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەر (نومۇر) لىرىنى بارلىققا كەلتۈرۈپ ، مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ ئومۇميۈزلۈك گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىسلاھاتىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش ئۈچۈن ، باتۇرلۇق بىلەن كۆرەش قىلايلى !

ئېسىل ئەسەرلەر ئارقىلىق كىشىلەرگە ئىلھام بېرىش لازىم

يېقىندا مەملىكەتلىك تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يىغىنى غەلىبىلىك يېپىلدى . بۇ قېتىمقى مەملىكەتلىك تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يىغىنى ـــ دۆلىتىمىز سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسى بەرپا قىلىۋاتقان ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىۋاتقان ئاچقۇچلۇق پەيتتە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ئاچقان ئۇمۇمىيلىق ئەھمىيىتىگە ئىگە مۇھىم يىغىن . بۇ قېتىمقى تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يىغىنى يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى ۋە پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشەينىنى پېتەكچى قىلىپ ، پارتىيىنىڭ 14 ـ قۇرۇلتىيى ۋە 14 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئۇمۇمىي يىغىنىنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ ، « ئىككى قولدا تۇتۇش ، ھەر ئىككى قول قاتتىق بولۇش » فاڭجېنى بويىچە يېڭى ۋەزىيەتتە تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتىنى قانداق كۆچەيتىش ، ياخشىلاش ئىشىنى مۇزاكىرە قىلدى ۋە ئورۇنلاشتۇردى . يىغىندا باش شۇجى جياڭ زېمىن مۇھىم سۆز قىلدى . ئۇ : « بىزنىڭ تەشۋىقات ، ئىدىيە خىزمىتىمىز كىشىلەرنى ئىلمىي نەزەريە ئارقىلىق قوراللاندۇرۇشى ، تۇغرا جامائەت پىكرى ئارقىلىق يېتەكلىشى ، ئالىيجاناب روھ ئارقىلىق يېتىلدۇرۇشى ، ئېسىل ئەسەرلەر ئارقىلىق ئىلھاملاندۇرۇشى ، ئەۋلادمۇ ئەۋلاد غايىلىك ، ئەخلاقلىق ، مەدەنىيەتلىك ، ئىنتىزامچان سوتسىيالىستىك يېڭى كىشىلەرنى ئۆزلۈكسىز تەربىيىلەپ ۋە يېتىلدۇرۇپ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئۇلۇغ ئىشى داۋامىدا ئىدىيە جەھەتتىن كاپالەتلىك قىلىش

ۆه جامائەت پىكرى جەھەتتىن قوللاش روھىنى كۈچلۈك جارى قىلدۇرۇشى لازىم » دەپ تەكتىلىدى . ئۇ « مەملىكەتلىك تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يېغىندا سۆزلەنگەن سۆز » نىڭ « خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشى ۆه بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاكچىندا چىلك تۈرۈپ ، ئاساسىي مىلودىيىنى جارى قىلدۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈش لازىم » دېگەن قىسمىدا : « خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشى ۆه بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاكچىنى دۆلىتىمىز تەشۋىقات ، مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى چوكقۇر ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ ، ئۇ مەنىۋى مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئاساسىي تەلىپى ، تەشۋىقات ، مەدەنىيەت ئىشلىرنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇھىم كاپالىتى . ئاساسىي مىلودىينى جارى قىلدۇرۇش ، كۆپ خىللاشتۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىش خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشى ۆه بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھېچىمە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاكچىندا چىلك تۈرۈشنىڭ كونكرېت گەۋدىلىنىشى . ئاساسىي مىلودىينى گەۋدىلەندۈرۈش دېگىنىمىز ـــ جۈكگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسى ۆه پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشىيەننىڭ يېتەكچىلىكىدە ، ۆەتەنپەرۋەرلىك ، كوللېكتىۋىزم ، سوتسىيالىزمنى جارى قىلدۇرۇشقا پايدىلىق بولغان بارلىق ئىدىيە ۆه روھلارنى ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكنى ئېچىۋېتىش ۆه زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا پايدىلىق بولغان بارلىق ئىدىيە ۆه روھلارنى ؛ مىللەتلەر

ئىنتىپاقلىقى ، جەمئىيەت تەرەققىياتى ، خەلقنىڭ بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىشگە پايدىلىق بولغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى ؛ سەممىي ئەمگىكى ئارقىلىق گۈزەل تۇرمۇشقا ئېرىشىدىغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى زور كۈچ بىلەن تەشەببۇس قىلىش دېگەنلىك . ئاساسىي مىلودىينى جارى قىلدۇرۇشتا ، بىزنىڭ مەنىۋى مەھسۇلاتلىرىمىز خەلقنىڭ مەنپەئىتى ، ئىجتىمائىي تەرەققىياتنى ئىلگىرى سۈرۈشكە ، خەلق ئاممىسىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە ئېشىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى ئۆزلۈكسىز قاندۇرۇشقا ئۈيغۇن بولۇشى لازىم . بۇ ، تەشۋىقات ، مەدەنىيەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازارلىرىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ئاساسىي تېمىسى ، ئۇنۇملۇك سىياسەت ، تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ، ئاساسىي مىلودىينى ئەكس ئەتتۈرىدىغان مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپ چىقىرىشنى پائال قوللاش لازىم . ھەر يىللى ، خەلق ئاممىسى ياخشى كۆرىدىغان بىر تۈركۈم ئېسىل كىنو ، تېلېۋىزىيە ، تىياتىر ، مۇزىكا ، ئۇسسۇل ، گۈزەل سەنئەت ۋە ئەدەبىيات ئەسەرلىرىنى بارلىققا كەلتۈرۈش لازىم . ئاساسىي مىلودىينى ئەكس ئەتتۈرىدىغان مەنىۋى مەھسۇلاتلارنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنى ساغلام ، يۇقىرىغا ئۆرلەيدىغان بولۇپلا قالماستىن ، بەدئىيلىكىمۇ كۆپ خىل ، جانلىق ، تېتىك ، كامالەتكە يەتكەن بولۇشى ، كۈچلۈك جەلپ قىلىش كۈچى ۋە تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە بولۇشى ، مەدەنىيەت بازارلىرىدىكى رىقابەتتە ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەيدىغان بولۇشى كېرەك . ئىجتىمائىي تۇرمۇش مول مەزمۇنلۇق ، رەڭدار بولىدۇ ، خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىمۇ كۆپ تەرەپلىمىلىك ، كۆپ قاتلاملىق بولىدۇ . خەلق تەربىيە ئالىدىغان ، ئىلھاملىنىدىغان ، كۆڭۈل ئېچىپ گۈزەللىكتىن بەھرىمەن بولىدىغانلىكى مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى

ئالقىشلاش ۋە ئۇنىڭغا ئىلھام بېرىش لازىم . مىللىي مەدەنىيەت جەۋھەرلىرى ، ئېسىل نەپىس سەنئەت ئەسەرلىرى ، يۇقىرى قىممەتكە ئىگە ئىلمىي ئەسەرلەرگە يار ـ يۆلەك بولۇش ، ئۇنى قوغداش لازىم » دەپ كۆرسەتتى . سوتسيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تۈپ يېتەكچى فاكتورى ، ئاساسىي ۋەزىپىسى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەردىن كۈتىدىغان ئۈمىدى مۇپەسسەل شەرھىلەنگەن بۇ بايانلار سوتسيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى تېخىمۇ زور گۈللەندۈرۈشنىڭ قۇدرەتلىك ئىدىيىۋى قورالى . بىز « مەملىكەتلىك تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز » نى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ ، روھىي ماھىيىتىنى چوڭقۇر ئۆزلەشتۈرۈپ ، ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ ، روھنى ئۇرغۇتۇپ ، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەپ ، كۈچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بۆسۈش خاراكتېرىدىكى بىر تۈركۈم سەنئەت ئەسەرلىرى ۋە نومۇر (ئويۇن) لارنى ئىجاد قىلىپ ، شىنجاڭنىڭ سەنئەت سەۋىيىسىنى ، بولۇپمۇ ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتىنى مەملىكەت بويىچە ئالدىنقى سەۋىيىگە يەتكۈزۈپ ، شۇ ئاساستا يېڭى ، يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈپ ، پۈتۈن مەملىكەتكە ۋە دۇنياغا يۈزلەندۈرۈش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشىمىز كېرەك .

سەنئەت ئىجادىيىتى ـ پۈتكۈل سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىدىكى نېگىزلىك ھالقا ، سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ۋە راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى . بىز سەنئەت ئىجادىيىتى خىزمىتىنىڭ مۇھىملىقىغا بولغان تونۇشىمىزنى ئۆستۈرۈپ ، « سەنئەت ئىجادىيىتىنى مەركەز قىلىش » ئىدىيىسىنى تۇرغۇزۇپ ، ئىجادىيەتنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى سەنئەت ئىجادىيىتىگە قارىتىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سەنئەت ئىجادىيىتىدە يېڭى ۋەزىيەت

1 . ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتە ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشى ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەسته سايراش فاكتىسىدا ، ئاساسىي مېلودىيىنى جارى قىلدۇرۇش بىلەن تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشنىڭ بىرلىكىدە چىڭ تۇرۇش كېرەك .

پارتىيە 14 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدا : « خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتا ، بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاكتىسىدا چىڭ تۇرۇپ ، خەلق ئاممىسى ياخشى كۆرىدىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىنىڭ ئىجاد قىلىنىشىغا ئىلھام بېرىپ ، خەلقنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتىش كېرەك » دەپ كۆرسىتىلدى . بۇ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەردىن ئاساسىي مېلودىيىنى ئەستايىدىل جارى قىلدۇرۇپ ، يۇقىرى ئۆلچەمدە چىڭ تۇرۇشنى تەلەپ قىلدۇ .

قانداق قىلغاندا ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىدە ئاساسىي مېلودىيىنى جارى قىلدۇرغىلى ۋە يۇقىرى ئۆلچەمدە چىڭ تۇرغىلى بولىدۇ ؟

ئوخشاش بولمىغان دەۋر ئېسىل ئەسەرلەرگە مەزمۇن جەھەتتە ئوخشاش بولمىغان تەلەپلەرنى قويىدۇ . يولداش جياڭ زېمىن مەملىكەتلىك تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆزىدە ھازىرقى زامان ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىدە « ئاساسىي مىلودىيىنى جارى قىلدۇرۇش » تەلىپىنى

قويدى . دەۋرىمىزنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسى دېگەن نېمە ؟ يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى ، پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشيەنى ، ۋەتەنپەرۋەرلىك ، كوللېكتىۋىزم ، سوتسيالىزم ئىدىيىسى ۋە روھى ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ئىشى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا پايدىلىق بولغان ئىدىيە ۋە روھ ، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقىغا ، جەمئىيەتنىڭ ئالغا بېسىشىغا ، خەلقنىڭ بەختلىك بولۇشىغا پايدىلىق بولغان روھ ، ھالال ئەمگەك ئارقىلىق گۈزەل تۇرمۇش يارىتىدىغان ئىدىيە ۋە روھلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ ئالغا بېسىشىمىزغا ۋە تەرەققىي قىلىشىمىزغا تۈرتكە بولىدىغان ئاساسىي مېلودىيە .

ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت ـ سەنئەت تارماقلىرى خەلق ئاممىسىنىڭ كۈنسېرى ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ، كىشىلەرنىڭ روھىغا ، غەيرىتىگە ئىلھام بېرىش ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ئىشى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن ، ئاساسىي مېلودىيىنى جارى قىلدۇرىدىغان ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشنى زور كۈچ بىلەن پىلانلىشى ۋە ياخشى ئۇيۇشتۇرۇشى ؛ خەلق ئۈچۈن ، سوتسيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشى ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاڭجېنىدا چېڭ تۇرۇپ ، ئىجادىيەتنى گۈللەندۇرۇش ئۈچۈن ياخشى مۇھىت يارىتىشى ، چوڭ ـ چوڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت پائالىيەتلىرىنى كۆكۈل قويۇپ ئۇيۇشتۇرۇپ ئىجادىيەت سۈپىتىنى يەنمۇ ئۆستۈرۈشى ؛ ھەر يىلى ، خەلق ئاممىسى ياخشى كۆرىدىغان بىر تۈركۈم ئېسىل كىنو ، تېلېۋىزىيە فىلىمى ، ئەدەبىي ئەسەر ، تېياتىر ، مۇزىكا ، ناخشا ـ ئۇسسۇل ، ئەلنەغمە ۋە گۈزەل

سەنئەت ئەسەرلىرىنى مەيدانغا كەلتۈرۈشى كېرەك .

ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىدە ئاساسىي مېلودىيىنى جارى قىلدۇرۇش بىلەن بىللە ، كۆپ خىللاشتۇرۇشقىمۇ ئەھمىيەت بېرىش كېرەك . بىز دەۋاتقان كۆپ خىللاشتۇرۇش بىر تەرەپتىن ، ئاساسىي مېلودىيىنى جارى قىلدۇرىدىغان ئەسەرلەردىن تېما ، شەكىل ، ئۇسلۇب ، ئىپادىلەش ئۇسۇلىنىڭ مول مەزمۇنلۇق ، جانلىق بولۇشىنى ، يەنە بىر تەرەپتىن ، خەلق ئاممىسىنىڭ كۆپ تەرەپلىك ، كۆپ قاتلاملىق مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ . خەلق ئاممىسىنى تەربىيە ۋە ئىلھامغا ئىگە قىلىدىغان ، كۆڭۈل ئېچىش ۋە گۈزەللىكتىن بەھرىمەن قىلىدىغانلىكى ئەسەرلەرگە تېگىشلىك ئورۇن بېرىش كېرەك .

يولداش دېڭ شياۋپىڭ : « خەلق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ ئانىسى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ سەنئەت ھاياتى ئۇلارنىڭ خەلق بىلەن بولغان قان بىلەن گۆشتەك مۇناسىۋىتىدە ياشنايدۇ ، ئېسىمزدە بولسۇنكى ، بۇ خىل مۇناسىۋەت ئۇزۇلۇپ قالسا ياكى بۇ خىل مۇناسىۋەتكە سەل قارالسا ، سەنئەت ھاياتىمز نابۇت بولىدۇ . خەلق سەنئەتكە موھتاج ، سەنئەت خەلققە تېخىمۇ موھتاج . شۇڭا خەلق تۇرمۇشىدىن ماتېرىيال ، باش تېما ، سۈژىت ، تىل ، ھېسسىيات ۋە گۈزەللىك ئېلىپ ، خەلقنىڭ تارىخىكى قەھرىمانە روھىنى يارىتىش ئارقىلىق خەلقنى تەربىيىلەش كېرەك ، بۇ ، سوتسىيالستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ تۈپ يولى » دەپ كۆرسەتكەنىدى . شۇڭا ، ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرى ئىدىيىدە يەنمۇ ئازاد بولۇپ ، كۆزقاراشنى يېڭىلاپ ، يېڭى تارىخىي دەۋردىكى خەلقنىڭ ئىشلەپچىقىرش ئۇسۇلى ، تۇرمۇش ئۇسۇلى ۋە تەپەككۇر ئۇسۇلى قاتارلىقلاردا بارلىققا كەلگەن ئۆزگىرىشلەرنى تېخىمۇ

چوڭقۇر تونۇشى ؛ قاياق تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، جانلىق ، تەسىرلىك بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ئىسلاهات ، ئېچۈۋېتىش ئىشلىرىنى ۋە زامانۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدهىيىلەيدىغان ، مول ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ۋە خەلقنىڭ روهىي دۇنياسىنى ، دەۋر رېئالىزمىنى ، تارىخىي تەرەققىياتنىڭ يۈزلىنىشىنى هەقىقىي ئەكس ئەتتۈرىدىغان بەدىئىي جەزبىلىككە ئىگە مەنۇى مەهسۇلاتلارنى تېخىمۇ كۆپ ئىجاد قىلىپ ، مەزمۇنى مول ، كۆپ قاتلاملىق ، خىلمۇ خىل ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى بىلەن هەر مىللەت خەلق ئاممىسىنىڭ مەنۇى مەدەنىيەت تۇرمۇش ئېهتىياجىنى قاندۇرۇشى كېرەك . شۇنداق قىلغاندىلا ، هەر مىللەت خەلقىنىڭ يۇرەك سادالىرىنى هەقىقىي ئىپادىلەيدىغان ، هەر مىللەت خەلقى ياقتۇرىدىغان ، يۇقىرى ئۆلچەم ، يۇقىرى سۇپەتكە ئىگە بولغان ، سوتسىيالىستىك زامانۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت ئاساسىي مىلودىيە جارى قىلدۇرۇلغان ياخشى ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلغىلى بولىدۇ .

2 . كۆچلۈك ددۇر روهىغا ، روشەن مىللىي ئالاهىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۇپەتكە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بىر تۇركۈم بۆسۈش خاراكتېرىدىكى نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش ، دائىم يېڭى نومۇرلارنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ ، يېڭى تارىخىي ددۇر ۋە ئىسلاهاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ، ئېچۈۋېتىشنى كېڭەيتىش ، زامانۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى تەرەققىياتىغا ماسلاشتۇرۇش ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ـ راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى .

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنى ئىسلاهات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكنى ئېچۈۋېتىش داۋامىدا ئىدىيىنى

ئازاد قىلىپ ، تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، جاسارەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ ، ئاز بولمىغان نادىر سەنئەت ئەسەر ، نومۇر (ئويۇن) لارنى ئىجاد قىلىپ ، شىنجاڭنىڭ ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا تۆھپە قوشقان بولسىمۇ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ ئومۇمىي تەرەققىياتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ، ئۇ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى بەرپا قىلىش تەلىپىگە ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ كۈنسايىن ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىغا ماسلىشالمايۋاتىدۇ . تۇرلۇك ژانىردىكى سەنئەت ئەسەر ، نومۇر (ئويۇن) لار سان ـ سۈپەت جەھەتتىن ئېھتىياجنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ . سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ ئۇزلۇكسىز مۇكەممەللىشىشىگە ئەگىشىپ ، مەدەنىيەت خىزمىتىمۇ يېڭى ئەھۋال ، يېڭى مەسىلىلەرگە دۇچ كەلمەكتە .

نامۇۋاپىق ، كونا ئەدەبىيات ـ سەنئەت تۇزۇلمىسىدىكى قاتمالليق ، بەزى سەنئەت ئۆمەكلىرى تاماشىبىنلارغا يىللاپ تۇزۇك ئويۇن قويمىسىمۇ ، بىر تىيىن ئىقتىسادىي كىرىم قىلمىسىمۇ ئۆمەك خادىملىرىنىڭ مائاشى بىلەن مۇكاپات پۇلى ئوخشاشلا تارقىتىلىۋېرىدىغان « ئىشلىمەي چىشلەش » تەك تەڭ تەقسىماتچىلىق ئۇسۇلى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ رىقابەت ، خەۋپ تۇيغۇسىنى ، ئىزدىنىش ، ئىجاد قىلىش ھەم ئىقتىسادىي قىممەت يارىتىش ئىقتىدارىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ ، سەنئەت تەشكىلاتلىرى ۋە سەنئەتكارلاردا سەھنە ، ئېكران ، بازار ھەم خېرىدار تالىشىدىغان جانلىق رىقابەت مۇھىتى ھەققىي تۇرده شەكىللەنمىگەچكە ، ھازىر بىرمۇنچە سەنئەت ئۆمەكلىرى ، ھەتتا داڭلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىمۇ خەلقتىن ئايرىلىپ قالماقتا . بەزى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئويۇنىنى ھېچكىم كۆرمەيدىغان ھالەت شەكىللەنمەكته . پەن ـ تېخنىكىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە تاۋار بازىرىنىڭ ئۇزلۇكسىز تەرەققىي قىلىشى ،

تەلەپۈزىيىنىڭ ئومۇملىشىشى ، كۆپلىگەن ئائىلىلەردە ئۇنىڭالغۇ ، تەلەپۈزور ، سىنقويغۇلارنىڭ ئومۇملىشىشقا باشلىغانلىقى ؛ جەمئىيەتتە ئاممىۋى خاراكتېرلىك كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىنىڭ شىددەت بىلەن كۆپىيىشى ؛ خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە كۆپ خىللىشىشى كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىغا نىسبەتەن تاللىشىنى مىسلىسز دەرىجىدە كۈچەيتمەكتە ؛ ئۆتكەنكى بىر خىللا مەدەنىيەت ئىستېمال شەكلى تەدرىجىي هالدا كۆپ قاتلاملىق مەدەنىيەت ئىستېمال شەكلىگە تەرەققىي قىلماقتا ؛ ئىستېمال جەريانىدىكى يېڭىلىققا يۈزلىنىش ئۆزگىچىلىككە ئىنتىلىش بولماقتا ؛ كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە كۆپ خىللىشىشى بىلەن هەرخىل تېپتىكى كىنو ، تېياتىر خانىلار هەر قېتىمدا تاماشىبىنلار بىلەن لىق تولىدىغان هالەت يوقالماقتا ؛ نۇرغۇن ئەدەبىيات ـ سەنئەت تۈرلىرىنىڭ كۈنسېرى ئازىيىپ كېتىش ئەهۋالى كېلىپ چىقماقتا ؛ بولۇپمۇ سەنئەت ئۆمەكلىرى هازىر ئېغىر ۋەزىيەتكە دۇچ كەلمەكتە .

بىز ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى هەقىقىي گۈللەندۈرىمىز ، پۈتكۈل زېهنىي كۈچىمىزنى يېغىپ بازار رىقابىتىگە تولىرا تۇرىمىز ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىغا ماسلاشتۇرىمىز دەيدىكەنمىز ، هەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى چوقۇم ئىدىيىنى يەنمۇ ئازاد قىلىپ ، كۆزقاراشنى يېڭىلاپ ، ئىقتىسادىي كۈرەش مەركەز قىلىنغان رېئال تۇرمۇشقا هەر ۋاقىت كۆز تىكىپ ، دەۋر دولقۇنىغا ئاتلىنىپ ، يېڭى دەۋرنى ئەكس ئەتتۈرۈپ ، يېڭى تېمىلارنى ئىجاد قىلىپ ، ئىدىيىۋىلىك بىلەن بەدىئىيلىك ، مەزمۇن بىلەن شەكىل بىرلەشتۈرۈلگەن ، سوتسىيالىزم ئۇچۇن ، هەر مىللەت خەلقى

ئۇچۇن پايدىلىق بولغان ، ھەر مىللەت خەلقىگە ياقىدىغان ، خەلقچە ، تۇرمۇشقا يېقىن ، بەدىئىي سېھرىي كۆچكە ئىگە نادىر سەنئەت ئەسەر ، نومۇر (ئويۇن) لارنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ ، ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرىنىڭ ئېستېتىك زوقىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىپ ، ئۇلار ياقتۇرىدىغان بەدىئىي شەكىللەرنى تېپىپ چىقىپ ، يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت ۋە سۈپەتلىك ئويۇنلىرىمىز بىلەن تاماشىبىنلارنى جەلپ قىلىشىمىز ، تاماشىبىنلار سېپىنى كېڭەيتىشىمىز ، مەدەنىيەتنىڭ ئىستېمال ئۇنۇمى ۋە ئىجتىمائىي ئۇنۇمىنى ئاشۇرۇشىمىز كېرەك .

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى تۇزۇپ چىققان سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۇللەندۇرۇش توغرىسىدىكى يېڭى تەدبىرنى ھەقىقىي ئەمەلىيلەشتۇرۇش ، مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ ئاساسلىق رەھبەرلىرى باشلامچى بولۇپ ، رەھبىرىي يولداشلار ئىجادىيەتنى تۇتۇش مەسئۇلىيەت تۇزۇمىنى يولغا قويۇش ، ئىجادىيەت نەتىجىلىرىنى رەھبىرىي كادىرلارنىڭ خىزمەت نەتىجىلىرىنى تەكشۈرۈشنىڭ مەزمۇنى قىلىش ، كونكرېت ئىشلارغا مەسئۇل رەھبەرلەر خىزمەتلەرنى كونكرېت بۆلۈپ ، ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇپ ، خىراجەتكە كاپالەتلىك قىلىپ ، بىر يىل ياكى ئۇنىڭدىن سەل ئۇزۇنراق ۋاقىت ئىچىدە نازارەتكە بۇاستە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرى بىر ناخشا ـ ئۇسسۇل كېچىلىكى ، بىر مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە تىياتىر كېچىلىكى ؛ بىر ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە مىللىي ئۇسسۇللۇق تىياتىر ؛ پىششىقلاپ ئىشلەنگەن چوڭ تېپتىكى « مۇقام باھارى » ناخشا ـ ئۇسسۇل كېچىلىكى ، بىر يېڭىچە مۇقام سىمفونىيە مۇزىكا كېچىلىكى ؛ يۇقىرى سەۋىيىلىك يېڭىچە سېرىك ئويۇن كېچىلىكىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تەييارلاش ؛ ھەرقايسى ۋىلايەتلىك ، ئوبلاستلىق ،

شەھەرلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىمۇ كۆچلۈك دەۋر روھىغا ، يۇقىرى بەدئىي سۈپەتكە ئىگە ناخشا ـ ئۇسسۇل ، تىياتىرلارنى تەييارلاش ؛ ئاپتونوم رايونىمىزدىن 4 ـ نۆۋەتلىك جۇڭگو سەنئەت بايرىمىغا قاتناشتۇرۇلىدىغان چوڭ تىپتىكى سەنئەت كېچىلىكىنىڭ تۈرلۈك تەشكىللەش ، ئويۇن تەييارلاش خىزمەتلىرىنى جىددىي تۈتۈپ ئەستايىدىل ياخشى ئىشلەش ؛ بىر ياخشى كىتاب ، بىر ياخشى تىياتىر ، بىر ئېسىل كىنو ، بىر ئېسىل تېلېۋىزىيە تىياتىرى ، قايىل قىلىش كۆچىگە ئىگە بىر ياكى بىرنەچچە پارچە ياخشى ماقالە يېزىشتىن ئىبارەت « بەش بىر » قۇرۇلۇشنى ياخشى تۇتۇش ؛ « جۇڭخۇا مەدەنىيەت مۇكاپاتى » ۋە « يۇلتۇز مۇكاپاتى » غا يوللىنىدىغان نومۇرلارنى ئەستايىدىل تاللاش ، يۇقىرى بەدئىي ئۆلچەم بىلەن پىششىقلاشنى چىڭ تۇتۇش ، بۇ جەھەتتە بۆسۈش ھاسىل قىلىش لازىم .

3 . سەنئەت ساھەسىدىكى ئىختىساس ئىگىلىرىنى بايقاش ، تەربىيىلەش ، يېتىشتۇرۇش ، ئىجادىيەت قوشۇننىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش ، ئىجادىيەتچىلەرنى قاينات تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنى ۋەزىمانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدھىيىلەيدىغان ، بەدئىي جەزبىلىككە ئىگە مەنۇي مەھسۇلاتلارنى تېخىمۇ كۆپ ئىجاد قىلىپ ، مەزمۇنى مول ، كۆپ قاتلاملىق ، خىلمۇخىل سەنئەت ئەسەرلىرى بىلەن ھەر مىللەت خەلق ئاممىسىنىڭ مەنۇي تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشقا ئىلھاملاندۇرۇش ، ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن ،ئۇلارغا ئىنتىپاقلاشقان ، دېموكراتىك ، دوستانە ، تىنچ ـ ئازادە كەيپىيات ۋە مۇھىت يارىتىپ بېرىش كېرەك .

بىز بۇ قېتىمقى تەقدىرلەش ـ مۇكاپاتلاش يەنىنى ئارقىلىق ھەر قايسى مىللەتلەردىن كېلىپ چىققان بىر تۇركۇم مۇنەۋۋەر

ئىجادىيەتچىلەر ، كومپوزىتورلار ، ژۇرنالىستلار ، ئارتىسلارنى ــ سەنئەت ساھەسىدىكى ئىختىساسلىقلارنى بايقىدۇق ، بۇ ئىش كىشىنى ئىنتايىن خۇشال ۋە ئۈمىدۋار قىلىدۇ . لېكىن ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدە يەنىلا خەلق ئاممىسىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن ، ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەش روھىغا ئىگە تالانتلىق ئىجادىيەتچىلەر ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلار ، ئورۇندىغۇچىلار كەمچىل بولماقتا . كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدە كونىلار بىلەن يېڭىلارنىڭ ئورۇن ئالمىشىشى بىلەن كېلىپ چىققان ئۈزۈكچىلىك مەسىلىسى ھەل قىلىنغىنى يوق . شۇڭلاشقا ، ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدىكى ياش ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش نۆۋەتتىكى ئىنتايىن جىددىي ۋەزىپىمىز بولۇپ تۇرماقتا . ياش ، ئىختىساسلىق سەنئەتكارلار سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ كېلەچىكى ، ئۈمىدى ۋە ۋارىسى . بىز سەنئەت تەربىيىسىنى زور كۈچ سەرپ قىلىپ ياخشى يولغا قويۇشىمىز ، كۆپ خىل تۈر ، كۆپ خىل قاتلام ، كۆپ خىل يول ، كۆپ خىل شەكىللەر ئارقىلىق زور بىر تۈركۈم ئىختىساسلىق سەنئەتكارلارنى ــ مۇنەۋۋەر كىنو ـ تىياتىر ئەسىرى يازغۇچىلىرى ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلار ، ئارتىسلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈشىمىز ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئۇلارنى سەنئەت ئەمەلىيىتىدە تەربىيىلەشكە تېخىمۇ ئەھمىيەت بېرىشىمىز ، ئۇلارغا ھەر خىل كۆرەكلەرگە قاتنىشىپ ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىش پۇرسىتىنى يارىتىپ بېرىپ ، تېزرەك تالانتنى نامايان قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشىمىز لازىم .

يولداش جىياڭ زېمىن مەملىكەتلىك تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يىغىندا : « مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپ چىقىرىش ــ ئىنتايىن مۇرەككەپ ئەمگەك ، بۇنىڭدا

مۇتەخەسسىلەر ، ئالىملار ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئىجادىي روھىنى جارى قىلدۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ . بىز ئۇلارنىڭ جاپالىق ئەمگىكىگە ھۆرمەت قىلىشىمىز ۋە ئۇلارنىڭ جاپالىق ئەمگىكىنى ئاسرىشىمىز ، ئىدىيىنىڭ ئازاد قىلىش ، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەشتە ، بارچە گۇللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇپ ، ئىزدىنىش ۋە ئىجاد قىلىشقا ئىلھاملاندۇرىدىغان ياخشى مۇھىت ۋە كەيپىياتنى تېرىشىپ شەكىللەندۈرۈشىمىز لازىم » دەپ تەكىتلىدى . بىز سەنئەت قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلىشىمىز ، سەنئەتكارلارنىڭ ئىجادىي ئەمگىكىگە ھۆرمەت قىلىشىمىز ، ئىجادىيەت ئەركىنلىكى ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇق ـ مەنپەئىتىنى كاپالەتلەندۈرۈشىمىز كېرەك . ئىجادىيەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىپ ، ھەر مىللەت ئىجادىيەت خادىملىرىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە زور كۈچ بىلەن يارىدەم بېرىشىمىز ؛ كۆپ خىل شەكىللەرنى قوللىنىپ ، كىنو ـ تېياتىر ئەسىرى يازغۇچىلىرى ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلارنى قاينىاق تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدھىيىلەيدىغان ، بەدئىي جەزبىلىككە ئىگە نادىر ئەسەرلەرنى تېخىمۇ كۆپلەپ ئىجاد قىلىشىغا ھەقىقىي ئىلھام بېرىشىمىز ؛ ئۇلارنى تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈشكە رىغبەتلەندۈرۈش ئۈچۈن سىياسەت جەھەتتە كۇچلۇك قوللىشىمىز ، ماددىي جەھەتتە ئوبدان ئېتىبار بېرىشىمىز ، ئۇنۇملۇك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ، ھەرخىل ئەمەلىي قىينىچىلىقلارنى ھەل قىلىپ بېرىشىمىز ؛ ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا ئىنتىپاقلاشقان ، دېموكراتىك ، دوستانە ، تىنچ ـ ئازادە كەيپىيات ۋە مۇھىت يارىتىپ بېرىشىمىز

لازىم .

شۇنجاڭ كۆپ مىللەتلىك رايون ، ھەممە مىللەت ئۆزىگە خاس مۇنەۋۋەر مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ئىگە . ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى يەنمۇ كۈچەيتىپ ، مۇنەۋۋەر ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلغان ۋە ئۇنى جارى قىلدۇرغان ئاساستا باشقا قېرىنداش مىللەتلەر ، شۇنداقلا باشقا چەت ئەللەرنىڭ مۇنەۋۋەر مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنى دادىل قوبۇل قىلىپ ۋە ئۇنى ئەينەك قىلىپ ، دادىل يېڭىلىق يارىتىپ ، سەنئەت پەللىسىگە جۇرئەتلىك چىقىپ ، كۈچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۇپەتكە ئىگە نادىر ئەسەر ، نومۇر (ئويۇن) لارنى ئىجاد قىلىپ سەنئەت بېغىنى رەڭمۇرەڭ گۈل ـ چېچەكلەر بىلەن بېزىشىمىز لازىم .

4 . مەدەنىيەت ئىقتىسادىي سىياسەتلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ ، كۆپ خىل يوللار بىلەن ئىجادىيەت فوندى توپلاپ ، نۇقتىلىق سەنئەت ئىجادىيىتى تۈرلىرىگە يار ـ يۆلەك بولۇش لازىم .

مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسىگە سېلىنىدىغان سېلىنمىنى داۋاملىق كۆپەيتىش ، ئاپتونوم رايوندا ۋە ھەر قايسى ۋىلايەت ، ئوبلاست ، شەھەرلەردە سەنئەت ئىجادىيەت فوندى قۇرۇپ نۇقتىلىق سەنئەت ئىجادىيىتى ۋە ئويۇن قويۇش تۈرلىرىگە يار ـ يۆلەك بولۇش ، جەمئىيەتكە ، زاۋۇت ، كان ، كارخانىلار ، مەرپەتپەرۋەر سودا ـ سانائەتچىلەرگە يۈزلىنىپ ، كۆپ خىل يوللار بىلەن مەبلەغ توپلاش ، پىلان ، مالىيە ، باج ، سودا ـ سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ، ئەمگەك ـ كادىرلار ئىشلىرى قاتارلىق تارماقلار بىلەن

بولغان ئالاقىنى كۆچەيتىپ ، ئۇلارنىڭ قوللىشىنى قولغا كەلتۈرۈش ئارقىلىق سەنئەت ئىجادىيىتىگە سېلىندىغان زۆرۈر مەبلەغقە كاپالەتلىك قىلىش ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ شەرت ـ شارائىتىنى يەنمۇ ياخشىلاش ، ئېسىل ، نەپىس ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىگە ، مىللەتنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان مىللىي سەنئەت جەۋھەرلىرىگە يار ـ يۆلەك بولۇش ۋە مەبلەغ جەھەتتىن نۇقتىلىق ياردەم بېرىش ، سەنئەت مۇكاپاتى تۈزۈمىنى ياخشىلاپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ ، ئىجادىيەتنى گۈللەندۈرۈش ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشنى ئاساسىي مەقسەت قىلىپ قەرەللىك يا كى قەرەلسىز هالدا سەنئەت تۈرلىرى ، سەنئەت مۇئەسسەسىلىرىنىڭ دەرىجە ، قاتلاملىرى بويىچە تۈرلۈك باهالاش ، مۇكاپاتلاش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىش ، ئىجادىيەتتە گەۋدىلىك نەتىجىگە ئېرىشكەنلەر ، ئەسىرى (نومۇرى) مەلۇم دەرىجىدە ئىجتىمائىي ئۈنۈم ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈم يارانقانلارنى ئالاهىدە مۇكاپاتلاش لازىم .

دۆلىتىمىز هازىر يېڭى بىر سەلتەنەتلىك تارىخىي باسقۇچتا ـــ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ، ئىسلاهات ، ئېچىۋېتىشنىڭ ئاچقۇچلۇق مەزگىلىدە تۇرماقتا . بىز مەملىكەتلىك ئىدىيە ـ تەشۋىقات خىزمىتى يېغىنىنىڭ روهىنى ئەستايىدىل ئەمەلىيەشتۈرۈپ ، يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىدە ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۇچۈن ، سوتسىيالىزم ئۇچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە ۋە « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، هەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » فاكىجىندا چىڭ تۇرۇپ ، ئىدىينى دادىل ئازاد قىلىپ ، كۆزقاراشنى يېڭىلاپ ، زېهنىي كۆچىمىزنى مەركەزلەشتۈرۈپ ،

ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان كۈچلۈك دەۋر روھىغا ، روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ئىگە مۇنەۋۋەر ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەر (نومۇر) لىرىنى بارلىققا كەلتۈرۈپ ، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ تېخىمۇ زور گۈللەپ ـ ياشنىغان يېڭى باھارىنى كۈتۈۋالايلى !

« نۇتۇق » مەكتۇپ پارلاق نۇر چاچىدۇ

1

يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ « يەنئەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت سۆھبەت يىغىندا سۆزلەنگەن نۇتۇق » ى ـــ ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەسىللىرى توغرىسىدىكى ئىنتايىن مۇھىم ماركسىزملىق تارىخىي ھۇججەت ، ماركسىزملىق ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزەرىيىسى تەرەققىياتى تارىخىدىكى بىر نامايەندە ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ قىلىنامىسى . ئۇ ، تارىختا ئىنتايىن مۇھىم رول ئويناپلا قالماستىن ، بەلكى بۈگۈنكى كۈندىمۇ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا يېتەكچىلىك قىلىدىغان مۇھىم دەستۇر .

يولداش ماۋزېدۇڭ « نۇتۇق » تا ماركسىزم ـ لېنىنىزملىق ئەدەبىيات ـ سەنئەت قارىشىنى جۈگىلابي ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئەت ھەرىكىتىنىڭ ئەمەلىيىتى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ، 4 ـ مايدىن بۇيانقى جۇڭگو يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ تارىخىي تەجرىبىلىرىنى ئىلمىي يوسۇندا يەكۈنلەپ ، جۇڭگونىڭ ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى ئىلمىي يوسۇندا بايان قىلىپ ، ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ نەزەرىيىسى ، فاكتىچىنى ۋە سىياسىتىنى ئىلمىي يوسۇندا شەرھلەپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئاڭ فورماتسىيىسىدىن ئىبارەت ئالاھىدە خۇسۇسىيىتى ۋە رولىنى چۈشەندۈرۈپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت بىلەن خەلقنىڭ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت بىلەن تۇرمۇشنىڭ

دىئالېكتىك مۇناسىۋىتى ، جۇڭگونىڭ ۋە چەت ئەلنىڭ مەدەنىي مىراسلىرىنى تەنقىدىي يوسۇندا قوبۇل قىلىش ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىدە ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن ئۆستۈرۈش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئاساسىي قوشۇنى ۋە ئىتتىپاقداش قوشۇنى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت سېپىدىكى بىرلىكسەپ ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى تىپكلەشتۇرۇش ، ئىجادىيەت مېتودى قاتارلىق بىر قاتار پرىنسىپال مەسىلىلەرنى ماركسىزم ـ لېنىنىزملىق نۇقتىئىنەزەر بىلەن ئىلمىي يوسۇندا توغرا ، مۇپەسسەل شەرھلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، نۇقتىلىق ۋە مەركەزلىك ھالدا ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ خەلق ئۇچۇن ، ئالدى بىلەن ئىشچى ، دېھقان ، ئەسكەرلەر ئۇچۇن خىزمەت قىلىشنى ، بۇنىڭ ئۇچۇن جەزمەن ماركسىزم ـ لېنىنىزمنى ئۆگىنىش ، خەلق ئاممىسى بىلەن بىرلىشىش يولىدا مېڭىش كېرەكلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، پرولېتارىيات ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى ۋە گۈللىنىش يولىنى كۆرسىتىپ ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى سىستېمىسىنى شەكىللەندۇردى . ئازادلىقتىن كېيىن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » ، « قەدىمكىنى بۇگۈنكى ئۇچۇن ، چەت ئەلنىڭكىنى جۇڭگو ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش » ، « كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىش » قاتارلىق ئىلمىي ، ئىجادىي تەشەببۇسلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، « نۇتۇق » تا شەرھلەنگەن ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى تېخمۇ تولۇق ، مۇكەممەل ئىلمىي سىستېمىغا ئايلاندۇردى .

يولداش دېڭ شىياۋېڭ يېڭى تارىخىي شارائىتتا ، ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى تۈپ پرىنسىپلىرىدا چىڭ تۇرۇپ ، يېڭى تارىخىي تەجرىبىلەرنى خۇلاسىلەپ ،

مارکسزم ـ لېنىنزم ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى ئىجادىي تەرەققي قىلدۇردى ۋە بېيىتتى . يولداش دېڭ شياۋپىڭ جۇڭگونىڭ ئەھۋالىنى ئاساس قىلىپ ، مارکسزملىق ئاساسىي پرىنسىپ ، مەيدان ، نۇقتىئىنەزەر ۋە ئۇسۇلغا ئاساسەن ، يېڭى دەۋردىكى يېڭى ئەھۋاللارغا ، يېڭى مەسىلىلەرگە ، يېڭى تەلەپلەرگە ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت سېپىنىڭ ئون يىلدىن بۇيانقى يېڭى ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۇرۇپ ، بىر قاتار يېڭى يەكۈن ۋە ھۆكۈملەرنى ئوتتۇرىغا قويدى . مەسىلەن :

خەلقنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئانىسى ئىكەنلىكى ، خەلقنىڭ سەنئەتكە ، سەنئەتنىڭ خەلققە مۇھتاج ئىكەنلىكى ؛

ئەدەبىيات ـ سەنئەت سىياسىيغا بېقىنىدۇ ، دېگەن شوئارنىڭ ئەمدى ئوتتۇرىغا قويۇلمايدىغانلىقى ، بۇ ئەلۋەتتە ئەدەبىيات ـ سەنئەت سىياسىيدىن ئايرىلسىمۇ بولىدۇ دېگەنلىك ئەمەسلىكى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ سىياسىيدىن ئايرىلىشى مۇمكىن ئەمەسلىكى ؛

ھەر تەرەپنىڭ پىكرىگە كەمتەرلىك بىلەن قۇلاق سېلىپ ، پايدىلىق پىكىرلەرنى قوبۇل قىلىش ـــ سەنئەتكارلارنىڭ داۋاملىق ئالغا بېسىشى ، ئىقتىدارىنى داۋاملىق ئۆستۈرۈپ بېرىشىدا ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ ئىكەنلىكى ؛

ھەر دەرىجىلىك پارتكوملارنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە ئوبدان رەھبەرلىك قىلىشى ، پارتىيە رەھبەرلىكىدە چىڭ تۇرۇش ، پارتىيە رەھبەرلىكىنى ياخشىلاش لازىملىقى ؛

ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمىنى ئەستايىدىل ، جىددىي ئويلىنىپ ، خەلقنە ئەڭ ياخشى مەنىۋى ئوزۇقلۇقنى يەتكۈزۈپ بېرىش ئۈچۈن تىرىشىش

لازىملىقى ؛

سەنئەت قانۇنىيىتىگە تولۇق ھۆرمەت قىلىش ، نېمىنى يېزىش ، قانداق يېزىشنى ئەدىبلەر ، سەنئەتكارلار سەنئەت ئەمەلىيىتىدە ئىزدىنىش ۋە قەدەممۇ قەدەم ھەل قىلىش ، بۇ جەھەتتە قوپاللىق بىلەن ئارىلاشماسلىق ؛

سىياسىي ـ ئىدىيەۋى سەپتە ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت سېپىدە « سول » چىللىققىمۇ ، « ئوڭ » چىللىققىمۇ قارشى تۇرۇش ۋە باشقىلار .

يولداش دېڭ شىياۋپىڭ يېڭى تارىخىي دەۋردە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ تارىخىي ئورنىنى يېڭىباشتىن مۇئەييەنلەشتۈرۈش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ تارىخىي ئورنىنمۇ مۇئەييەنلەشتۈردى ؛ يېڭى تارىخىي شارائىتتا ، مارکسىزملىق ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزەرىيىسىدە ۋە ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىدە چىڭ تۇرۇپ ۋە ئۇنى ئىجادىي راۋاجلاندۇردى ؛ « ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ئىشچى ، دېھقان ، ئەسكەرلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ، پرولېتارىيات سىياسىيسى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش » دېگەن شوئارنىڭ ئورنىغا « خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش » دېگەن شوئارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تارىخىي بۇرچىنى تېخىمۇ توغرا يېغىنچاقلاپ ، ئۇنى ساغلام تەرەققىيات يولىغا سالدى . يولداش دېڭ شىياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزەرىيىسىگە دائىر ئەسەرلىرى ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى ، يېڭى تارىخىي باسقۇچتىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىمىزدىكى پروگراممىا خاراكتېرلىك مۇھىم ھۆججەت .

يولداش ماۋزېدۇڭ « ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ يۇقىرى

دولقۇنىنىڭ يېتىپ كېلىشىگە ئەگىشىپ ، شەك ـ شۈبھىسىز ھالدا مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ يۇقىرى دولقۇنى بارلىققا كېلىدۇ » دەپ كۆرسەتكەنىدى . بۇ ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش بىلەن مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى زىچ مۇناسىۋەتنىڭ بارلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ .

يولداش جىياڭزېمىن ۋە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىدىكى باشقا رەھبەرلەر سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى تىرىشىپ گۈللەندۈرۈشنى تەكىتلىدى . يولداش جىياڭ زېمىن : سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ـــ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ ئەڭ شەرەپلىك مەجبۇرىيىتى ، شۇنداقلا دۆلەتنىڭ ، ئومۇملۇقنىڭ تەلىپى ، دەپ كۆرسەتتى . ئۇ ، جۈملىدىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆزىدە جۈملىدىن سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىش ئۈستىدە توختىلىپ : « جۈملىدىن سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت مارکسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىشى كېرەك . يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈشكە بولمايدۇ ؛ خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىدە ۋە 〈 بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش 〉 قائىدىسىدا چىڭ تۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈشى ۋە راۋاجلاندۇرۇشى ، خەلقنى زەھەرلەيدىغان ، جەمئىيەتنى بۇلغايدىغان ، سوتسىيالىزمغا قارشى تۇرىدىغان نەرسىلەرنىڭ يامراپ كېتىشىگە يول قويماسلىقى كېرەك ؛ ئېسىل مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىشى ۋە ئۇنى راۋاجلاندۇرۇشى ، شۇنداقلا سوتسىيالىستىك دەۋر روھىنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈشى ،

دۆلەتىمىزنىڭكىنى ئاساس قىلىشى ، شۇنداقلا دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ ئېسىل نەتىجىلىرىنى تولۇق قوبۇل قىلىشى كېرەك ، مىللىي ئىنكارچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشقا ۋە پۈتۈنلەي غەربلەشتۈرۈشكە يول قويۇلمايدۇ . بىز جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ بۇ ئاساسىي تەلەپلىرىنى پۈختا ئىگىلەپ ، پۈتۈن مىللەتنىڭ ئىدىيە ـ ئەخلاق ۋە پەن ـ مەدەنىيەت سۇپىتىنى زور دەرىجىدە ئۆستۈرۈشىمىز ، سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت ۋە مەنىۋى مەدەنىيەتنى يۈكسەلدۈرۈشىمىز لازىم » دەپ كۆرسەتتى . بۇ بايانلاردا سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ مەدەنىيەتكە بولغان تۆپ كۆز قارىشى ۋە مەيدانى نەزەرىيە جەھەتتە يۈكسەك دەرىجىدە يېغىنچاقلانغان ۋە راۋاجلاندۇرۇلغان . سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت خىزمىتى ئالاھىدە تەكتلىنىپ ، ئۇنى جۇڭگوچە سوتسىيالىزمنىڭ ئۈچ چوڭ تەركىبىي قىسمىنىڭ بىرى دەپ قەيت قىلىنىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى ئورنى ۋە رولى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن .

دۆلەتىمىز ھازىر يېڭى بىر سەلتەنەتلىك تارىخىي باسقۇچتا ـ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىشنىڭ ئاچقۇچلۇق مەزگىلىدە تۇرماقتا . مۇشۇنداق زور بۇرۇلۇش دەۋرىدە ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىدە چىڭ تۇرۇپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش ئىشلىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشىمىز ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىمىزدە رېئال تۇرمۇشنى تىرىشىپ ئەكس ئەتتۈرۈشىمىز ، دەۋر روھىنى ئىپادىلىشىمىز ، خەلقنىڭ ئىدىيە ، ئەخلاق ۋە پەن ـ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش ، بىر ئەۋلاد

غايىلىك ، ئەخلاقلىق ، مەدەنىيەتلىك ، ئىنتىزامچان يېڭى كىشىلەرنى تەربىيلەش ۋە يېتىشتۈرۈش ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشۇشمىز ، شىنجاڭدىن ئىبارەت بۇ كۆپ مىللەتلىك رايوندا ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمەتچىلىرى يەنە ۋەتەنىمىزنىڭ بىرلىكىنى قوغداش ، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇرۇشىمىز لازىم . مانا بۇ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزنىڭ يۆنىلىشى .

ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى يېپىرىم ئەسىردىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان ، دۆلىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ راۋاجلىنىشى ئۈچۈن توغرا نىشان كۆرسىتىپ بەردى ۋە كەڭ يول ئېچىپ بەردى . ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى ئېلىمىزدىكى بىر نەچچە ئەۋلاد يازغۇچى ، سەنئەتكارلارنى ئۆسۈپ يېتىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى . دۆلىتىمىزنىڭ ئازاد رايونلىرىدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ جاھانگىرلىككە ، فېئودالىزمغا ئۇزۇل ـ كېسىل قارشى تۇرۇش يولىدىكى يېڭى دېموكراتىك ئىنقىلابنى ئورۇنداپ ، ئۆچمەس تۆھپىلەرنى يارىتىشىغا يېتەكچىلىك قىلدى . دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىنكى ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزنىڭ خەلقنىڭ سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە قۇرۇلۇش ئىلىپ بېرىشى ، ياشلار ۋە ئۆسمۈرلەرنىڭ سوتسىيالىستىك ئەخلاقىي پەزىلەتنى يېتىشتۈرۈشى ، خەلقنىڭ ھەر جەھەتتىكى ئىستېتىكىلىق تەلىپىنى قاندۇرۇشى ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشكە يېتەكچىلىك قىلىشى قاتارلىق جەھەتلەردىكى مۆلچەرلىگۈسىز رولىنى جارى قىلدۇرۇپ كەلمەكتە .

قەسقەسى ، ماۋزېدۇك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى ـــ ماۋزېدۇك ئىدىيەسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى ، ماركسىزم ـ لېنىنىزمنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت توغرىسىدىكى نەزەرىيىسىنى جۇڭگونىڭ ئىنقلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەمەلىيىتى بىلەن زىچ بىرلەشتۈرگەنلىكىنىڭ مەھسۇلى ، جۇڭگونىڭ يېڭى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ھەرىكىتىدىكى مول تەجرىبىلەرنىڭ ئىلمىي يەكۈنى ، پارتىيەمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىگە رەھبەرلىك قىلىشتىكى كوللېكتىپ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى . تارىخ ئىسپاتلىدىكى ، يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ « نۇتۇق » تا ۋە باشقا ئەسەرلىرىدە ئوتتۇرىغا قويغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىدىكى تۈپ پرىنسىپلار تامامەن توغرا ، ئۇ ئۆتمۈشتىمۇ ، ھازىرمۇ ، كەلگۈسىدىمۇ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى .

2

يولداش جياڭ زېمىن مەركەز چاقىرغان مىللەتلەر خىزمىتى يىغىندا قىلغان سۆزىدە : « مەدەنىيەت خىزمەتچىلىرى ئاساسىي قاتلامغا چوڭقۇر چۆكۈپ ، ئاز سانلىق مىللەت خەلقى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتا چىڭ تۇرۇشى كېرەك » دەپ كۆرسەتتى . سوتسىيالىزم دەۋرى ئېلىمىزدىكى مىللەتلەر ئورتاق راۋاجلىنىدىغان ۋە گۈللىنىدىغان دەۋر . بۇ ، ھەر قايسى مىللەتلەر ، جۈملىدىن ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ راۋاجلىنىشى ، گۈللىنىشىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . مىللەتلەرنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە گۈللىنىشى مىللەتلەر ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە گۈللىنىشىدىن ئايرىلمايدۇ . مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە گۈللىنىشى ئۆز نۆۋىتىدە مىللەتلەرنىڭ راۋاج

تەپىشى ۋە گۈللىنىشىنى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈرىدۇ . ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتى پۈتكۈل سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى .

شىنجاڭغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇشتا ئالدى بىلەن ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش لازىم . بۇنىڭدا ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنى مۇھىم نۇقتا قىلىش كېرەك . شىنجاڭ قەدىمكى يىپەك يولىنىڭ مۇھىم تۇگۈنىگە جايلاشقان . بۇ يەردە شانلىق قەدىمكى مەدەنىيەت بارلىققا كەلگەن ، ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ مول ئەدەبىيات ـ سەنئەت بايلىقى بار . تارىختىن بۇيان ئۇزۇلمەي كېلىۋاتقان مول ۋە رەڭگارەڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت مىراسلىرى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى . ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ يېڭى دەۋرىدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى گۈللەندۇرۇشتىكى مەنبەسى قۇرۇلماس بۇلاقتۇر . بىز مىللىي ئەنئەنىۋى ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ شەكلى ، ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى ئۆرنەك قىلىپ ئۇنىڭدىن ئىجابىي پايدىلىنىپ ، ئۇنى يېڭىلاپ ، يېڭى دەۋر ئالاھىدىلىكى بىلەن بىرلەشتۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك مەزمۇن ۋە مىللىي شەكىل تەلىپى بويىچە قەدىمكىنى بۇگۈنكى ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇپ ، كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىپ ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئېستېتىك ئېڭى ۋە ھۇزۇرلىنىش ئادىتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان ، ئۇلار ياقتۇرىدىغان ، دەۋر روھىغا باي ، تۇرلۇك ژانىردىكى نادىر ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تېرىشىپ ئىجاد قىلىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تېخىمۇ زور گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، سوتسىيالىستىك ئىدىيە ـ مەدەنىيەت بازىسىنى مۇستەھكەملىشىمىز لازىم . مىللەتلەر باراۋەر بولۇش ، ئىتتىپاق

ئۆتۈش ، ئۆزئارا ياردەم بەرىش پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ ، مىللىي تەررىتورىيەلىك ئاپتونومىيە قانۇنىنى ياخشى يولغا قويۇپ ، سوتسىيالىزم قۇرۇش ئىشلىرىدا مىللەتلەرنىڭ ئورتاق گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ــ بىزنىڭ تۈپ مىللىي سىياسىتىمىز ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۈپ مەنپەئىتى . بۇ سىياسەت شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقىمۇ ئۈيغۇن كېلىدۇ . شىنجاڭ ئۇزۇن تارىخقا ، پارلاق مەدەنىيەتكە ئىگە كۆپ مىللەتلىك قەدىمكى رايون . مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىشىپ ھەمكارلىشىشى ، دوستانە بىللە ئۆتۈشى باشتىن ـ ئاياغ تارىخ تەرەققىياتىنىڭ ئاساسىي ئېقىمى بولۇپ كەلمەكتە . بىز ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ سوتسىيالىستىك يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇپ ، مىللەتلەرنىڭ باراۋەرلىكى ، ئىتتىپاقلىقى ، تەرەققىياتىدىن ئىبارەت مىللەتلەر ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ باش تېمىسى ۋە ئاساسىي مۇقامنى پۇختا ئىگىلەپ ، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىدا بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىدىغان ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايرايدىغان ، ئۈيغۇرلارنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى ئاساسىي گەۋدە قىلغان ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتى تەڭ گۈللەنگەن ۋەزىيەتنى شەكىللەندۇرۇشىمىز كېرەك .

شىنجاڭ تارىختىن بۇيان ئالەمگە مەشھۇر « مۇقام ـ مەشرەپ دىيارى » ، « ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانى » ، ئۇ ئۇزۇن مىللىي مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ۋە مۇنبەت سەنئەت تۇپرىقىغا ئىگە . ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەدەنىيەت ئەنئەنىسى ، ئېستېتىك خاھىشى ، سەنئەتتىن ھۇزۇرلىنىشتىكى ئاممىۋى ئاساسىدىن قارىغاندا ، ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتى ئاساسىي سالماقنى ئىگىلەيدۇ . ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى ئۆز

ئالاهىدىلىكى ۋە ئەۋزەللىكى بويىچە راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ، ناخشا ـ ئۇسسۇلنى ئاساسىي بۆسۈش نۇقتىسى ، ئاساسىي تەرەققىيات گەۋدىسى قىلىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ھەر خىل ژانىر ، تۈرلىرىنى تەڭ تەرەققىي قىلدۇرۇپ ، ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتىنى ئاساس قىلغان ، كۆپ خىل سەنئەت خىللىرى ئورتاق راۋاجلىنىدىغان ۋەزىيەت يارىتىشىمىز ، كۈچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاهىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بۆسۈش خاراكتېرىدىكى بىر تۈركۈم نادىر ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىنى ئىجاد قىلىپ ، شىنجاڭنىڭ سەنئەت سەۋىيىسىنى ، بولۇپمۇ ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتىنى مەملىكەت بويىچە ئالدىنقى سەۋىيىگە يەتكۈزۈشىمىز كېرەك . شۇنداق قىلغاندىلا ، كۆپ مىللەتلىك جۇڭخۇا سەنئەت خەزىنىسىگە يېڭى تۆھپە قوشالايمىز . شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى يېڭى ۋە يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈپ ، پۈتۈن مەملىكەتكە ۋە دۇنياغا يۇزلەندۇرەلەيمىز .

3

جۇڭگوچە ئالاهىدىلىككە ئىگە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت بەرپا قىلىش يولىدا ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلغۇاتقان ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىدە « سوتسىيالىستىك دەۋر روھىنى ئەكس ئەتتۈرۈشنى ئاساسىي مۇقام قىلىش » بىلەن « ئىسسل مىللىي ، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى راۋاجلاندۇرۇش » تىن ئىبارەت ئىككى چوڭ مەسىلىنى ياخشى ھەل قىلىشىمىز لازىم .

نۆۋەتتە ، مەملىكىتىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى پارتىيىنىڭ « بىر مەركەز ، ئىككى ئاساسىي نۇقتا » دىن ئىبارەت ئاساسىي

لۇشيەنىنىڭ يېتەكچىلىكىدە كۇچنى مەركەزلەشتۈرۈپ ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى بىلەن شۇغۇللانماقتا . شىنجاڭمۇ زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئاچقۇچلۇق مەزگىلىگە قەدەم قويدى . ھازىر ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت كادىرلار ۋە خەلق ئاممىسى ئىدىيىنى تېخىمۇ ئازاد قىلىپ ، كۆزقاراشنى يېڭىلاپ ، ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ، ئىشكنى ئېچىۋېتىش دائىرىسىنى كېڭەيتىپ ، ئىگىلىكنى يۇكسەلدۈرۈشتە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش ئۈچۈن كۈرەش قىلماقتا . بۇ ، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامى ۋە كۇچلۇك ساداسى . بىز ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىمىزدە ھەرمىللەت خەلقىنىڭ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش داۋامىدىكى قەھرىمانلىقلىرى ۋە پارلاق ئوبرازىنى ياخشى ئىپادىلەپ ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىدىيە ـ ئەخلاق ، ئىلىم ـ پەن ، مەدەنىيەت ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساپاسىنى تېرىشىپ ئۆستۈرۈپ ، بىر ئەۋلاد غايىلىك ، ئەخلاقلىق ، مەدەنىيەتلىك ، ئىنتىزامچان يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈش ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن تۆھپە قوشۇشىمىز كېرەك .

ھازىر ، خەلقئارا ۋەزىيەت يەنىلا ناھايىتى مۇرەككەپ ، خەلقئارادىكى دۇشمەن كۈچلەرنىڭ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش سۇيىقەستى دۆلىتىمىز ئۈچۈن رېئال خەۋپ بولۇپ تۇرماقتا . ئىدېئولوگىيە ساھەسى تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش بىلەن تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەشنىڭ مۇھىم سېپى ، ئاساسلىق جەڭ مەيدانى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسى بولسا ئالدىنقى سەپ بازىسى . سوتسىيالىزمنى ، سوتسىيالىستىك ئىنقلاب ۋە قۇرۇلۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقان يېڭى كىشىلەرنى سەممىي ، قىزغىن ئىپادىلەشتىن ئىبارەت بۇ

ۋەزىپە تارتىشى يوسۇندا ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ زىممىسىگە چۈشتى . ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر سوتسىيالىزم مەيدانىدا ، خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش فاكتورىدا ، جامائەت پىكرىنى توغرا تەرەپكە يېتەكلەش يۈنىلىشىدە تەۋرەنمەستىن چىڭ تۇرۇپ ، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى پۈختا ئىگىلەپ ، تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، قاينام ـ تاشقىنلىق سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئىشلىرى ، ئىسلاهات ، ئىشىكىنى ئېچىۋېتىشنىڭ ئۇلۇغ ئەمەلىيىتى ، خەلق ئاممىسىنىڭ جاسارەت بىلەن تىرىشىپ ئىشلەپ ئىگىلىك يارىتىۋاتقان ئەمەلىيىتى ، لېكسىن ، ۋاڭ ۋېيدىن ، ئىلغارلاردىن ئۆگىنىپ ، زور كۈچ بىلەن سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت يارىتىۋاتقان ئەمەلىيىتىدىن ئۇزۇق ئېلىپ ، ئىجادىيەت مەزمۇنىنى بېيىتىپ ، ئىجادىيەت يوللىرىنى ئېچىپ ، دەۋر روھىغا باي ، ئىجتىمائىي ئەھمىيىتى زور ، دەۋرنىڭ ئاساسىي ئېقىمىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ خەلق ئاممىسىنىڭ سوتسىيالىزم ئىشلىرىغا بولغان ئېتىقادىنى مۇستەهكەملىشىمىز لازىم .

سوتسىيالىستىك دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى گەۋدىلەندۈرۈش بىلەن ئېسىل مىللىي ، ئەنئەنىۋى ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى جارى قىلدۇرۇشنىڭ دىئالېكتىكىلىق مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ ، چوقۇم سوتسىيالىستىك دەۋر روهى بىلەن سەنئەتتىكى مىللىي ئالاهىدىلىكنى بىرلەشتۈرۈشىمىز كېرەك .

كۆپ مىللەتلىك شىنجاڭغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ، مىللىي ئالاهىدىلىك ـــ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىنىڭ خەلق ئىچىدە هاياتىي كۈچكە ئىگە بولۇشىنىڭ مۇهىم ئامىلى ، مەملىكەتكە ، هەتتا

پۈتۈن دۇنياغا يۈزلىنىشىنىڭ مۇھىم ئالدىنقى شەرتى .

مىللىي ئالاھىدىلىك نۇقۇل شەكىل مەسىلىلا ئەمەس ، ئۇ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىدە ئىپادىلىنىدىغان تۇرمۇش مەزمۇنىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . ئەسەرنىڭ مەزمۇنىمۇ روشەن مىللىي خاسلىققا ۋە قويۇق يەرلىك تۇسكە ئىگە بولۇشى لازىم .

بىز ھازىر سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ۋە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى ئېچىۋېتىشتىن ئىبارەت يېڭى تارىخىي دەۋردە تۇرماقتىمىز . ئۆتكەن يىلى ئاپتونوم رايونىمىز خەلق ئىگىلىكى تەرەققىياتى ، ئىجتىمائىي تەرەققىياتنىڭ ئون يىللىق پىلانى ۋە 8 ـ بەش يىللىق پىلانى پروگراممىسىنى تۈزدى . بۇ يىل 3 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنىدىن 11 ـ كۈنىگىچە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم دائىمىي كومىتېتى كېڭەيتىلگەن يىغىن ئېچىپ ، يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەريىسىنى يېتەكچى قىلىپ ، پارتىيىنىڭ « بىر مەركەز ، ئىككى ئاساسىي نۇقتا » دىن ئىبارەت ئاساسىي لۇشيەنىنى قەتئىي ، تەۋرەنمەي ئىزچىللاشتۇرۇپ ، نۆۋەتتىكى پايدىلىق پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىش ، زېھنىي كۈچىنى مەركەزلەشتۇرۇپ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى يۈكسەلدۈرۈشتىن ئىبارەت ئاساسىي تېمىنى چۆرىدىگەن ھالدا شىنجاڭنىڭ ۋەزىيىتىنى تەھلىل قىلىپ ، « جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتىنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىنى تېز راۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدىكى قارارى » نى چىقاردى . بۇ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى تەرەققىيات باسقۇچىغا قەدەم قويغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ . ئاپتونوم

رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى يولداش سۇڭ خەنلياڭ كۆرسىتىپ ئۆتكەنىدەك : شىنجاڭنىڭ ئالدىدا ئۇچ چوڭ تارىخىي پۇرسەت ، يەنى دۆلەت سىياسىتىنىڭ مايىللىقى يارىتىپ بەرگەن پۇرسەت ، ئاسىيا ـ ياۋروپا ئىككىنچى چوڭ قۇرۇقلۇقى كۆۋرۈكىنىڭ تۇتاشتۇرۇلۇشى يارىتىپ بەرگەن پۇرسەت ، نېفىتلىكنى كەڭ كۆلەمدە ئېچىش يارىتىپ بەرگەن پۇرسەت كۈتۈپ تۇرماقتا . ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش شىنجاڭغا غايەت زور ئۆزگىرىشلەرنى ئېلىپ كەلمەكتە . ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەنىۋى قىياپىتىدە غايەت زور ۋە چوڭقۇر ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلماقتا . باراۋەرلىك ، ئىتتىپاقلىق ، تەرەققىيات ۋە ئۆزىنى تەقدىم قىلىش روھى شىنجاڭدىكى يېڭىچە مىللەتلەر مۇناسىۋىتى ۋە سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى تەرەققىياتىدىكى ئاساسىي ئېقىم ، شىنجاڭنىڭ يەرلىك ئالاھىدىلىكىدۇر . سەنئەتكارلىرىمىز بۇ ئىسىل روھنى چىنلىق بىلەن ئۆز ئەسەرلىرىدە مۇۋەپپەقىيەتلىك ئەكس ئەتتۈرسە ، شۇبھىسىز ، بۇ خىل سەنئەت ھەقىقىي مەنىسى بىلەن تارىخنى ئىلگىرى سۈرىدىغان بۈيۈك مەنىۋى كۈچكە ئايلىنىدۇ .

شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئۇزۇن تارىخىي جەريانىدا ئىجاد قىلغان ئىسىل ئەنئەنىۋى سەنئىتى يېڭى دەۋر سەنئەت ئىجادىيىتى ئۈچۈن باي مەنبە ۋە خۇرۇچتۇر . ئەنئەنىۋى سەنئەتنىڭ ئېسىل ئامىللىرىنى نۇرلاندۇرۇش ، ھازىرقى دەۋر شارائىتىدا ئەنئەنىۋى سەنئەتنى زامانىۋىلىق يولىغا باشلاش ، مىللىي ھېسسىياتنى تەرىبىيەلەش ، مىللىي روھىي ھالەتنى ساغلاملاشتۇرۇش ، مىللىي روھنى يۈكسەلدۈرۈش ، مىللەتنىڭ مەرىپەت دەرىجىسىنى ئۆستۈرۈش ، زامانىۋىلىشىش قەدىمنى تېزلىتىش ، ئەنئەنىۋى سەنئەتنى ئىجادىي رەۋىشتە يۈكسەلدۈرۈش ، مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى ئومۇميۈزلۈك

گـۇللەندۇرۇش ئۇچۇن مۇنداق ئۇچ مەسىلىنى توغرا تونۇشىمىز ۋە توغرا بىر تەرەپ قىلىشىمىز كېرەك .

بـىرىنـچـى ، ۋازىـسـلىق قىلىش . ئازادلىقتىن كېيىن ، بولۇپمۇ پـارتـىـيـەنـىـڭ 11 ـ نـۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يـىـغـىـنـىـدىـن بـۇيـان ، ئەنئەنىۋى سەنئەت مىراسلىرىنى قېزىش ، تـوپلاش ، رەتـلـەش جـەھەتـتـە نـۇرغـۇن ئۇنـۇمـلـۇك ئـىـلـمـىي خـىـزمـەتـلـەرنى ئىشلىدۇق . لېكىن ئىنسانىيەت تارىخىغا غايەت زور تـۆھپە قـوشـقـان ، ئۇزۇن تـارىـخـقـا ، تـەسـىر تىرەنلىكىگە ، مول مـەزمـۇنـغـا ، يـۇكـسـەك بـەدىئىي تـەسـىر چانلىققا ئىگە ئەنئەنىۋى ئەدەبـىـيـات ـ سـەنئىتىمىزنى بىپايان ئەزىم دەريياغا ئوخشاتساق ، بۇ ساھەدە ئىشلىگەن خـىـزمـەتـلـىـرىمىز ئۇنىڭدىكى بىر ئېرىق ـ شاخاپچىدىنلا ئىبارەت ، خالاس .

« شەرق مۇزىكىسىنىڭ گۆھىرى » دەپ شۆھرەت قازانغان ، ئەمگەكچان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى ، غـايـەت زور ھەجـمـدىكى قېلىپلاشتۇرۇلغان نادىر مۇزىكا ئەسىرى ، ۋەتـىـنـىـمـىـزنـىـڭ مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى قىممەتلىك ـ بىباھا مـىـراس « ئون ئىككى مـۇقام » نـى تـۇردى ئاخـۇن ئـاكا ئـەۋلادتـىـن ئـەۋلادقـىـچـە ۋارىـسـلـىـق قـىـلـىـپ زامانىمىزغىچە يـەتـكـۇزۇشـى ، ئۇ ئورۇنـدىـغـان نـۇسـخـىـسـىغا ئاساسەن مۇزىكا خـادىـمـلـىـرىـنـىـڭ 41 يىل جاپالىق ئىلمىي ئىزدىنىشى ـ ئىشلىشى نـەتـىـجـىـسـىـدە قېزىش ، توپلاش ، تولۇق يۇرۇشى بىلەن رەتلەپ چـىـقـىش خىزمىتى تاماملانغان بولسىمۇ ، لېكىن يەرلىك مۇقاملار ۋە تـۇرلـۇك سـەنئەت مـىـراسـلـىـرىـنـى تـوپلاش ، رەتـلـەش ئەمدىلا باشـلـىـنـىـۋاتىدۇ . بۇ ھەقتىكى تەتقىقات تېخى دەسلەپكى باسقۇچتا تـۇرماقـتـا . بـىـز بـۇ تـەۋەررۇك مـىـراسـلىرىمىزنى قەدىرلىشىمىز ،

تەخىرسىزلىك تۇيغۇسى بىلەن يىغىش ، رەتلەش ، تەتقىق خىزمىتىنى زور كۈچ بىلەن قانات يايدۇرۇشىمىز لازىم .

ئىككىنچى ، ئەينەك قىلىش . ئەنئەنىۋى ، مىللىي ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى نۇرلاندۇرۇش ، ئۇنىڭ نەتىجىلىرى ۋە تەجرىبىلىرىنى قوبۇل قىلىشنى تەكىتلەش ھەرگىزمۇ مىللىي مەدەنىيەتنى ئىشكىنى تاقىۋېلىپ ، يەككە ـ يېگانە ھالدا تەرەققىي قىلدۇرۇشتىن دېرەك بەرمەيدۇ . بىز مىللىي ، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش ھەم چەت ئەل مەدەنىيىتىنىڭ مۇنەۋۋەر نەتىجىلىرىنى ئەينەك قىلىش ، قوبۇل قىلىشتا « قەدىمكىنى بۇگۈنكى ئۈچۈن ، چەت ئەللىنىكىنى جۇڭگو ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش » ، « كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىش » قاغىدىسىنى ئىزچىل ئىجرا قىلىشىمىز ، مىللەتلەر ئارا مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى كۈچەيتىپ ، دۇنياغا يۈزلىنىپ ، دۆلىتىمىزدىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مۇنەۋۋەر سەنئىتىدىن ، دۇنيادىكى ھەرقايسى ئەللەرنىڭ نادىر سەنئەت مېۋىلىرىدىن ئۆرنەك ئېلىپ ، ئۇلارنىڭ ئىلغار سەنئەت شەكلى ، بەدىئىي ماھارەتلىرىنى ئەينەك قىلىپ ، ئۆزىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مىللىي سەنئىتىنى ئۇمۇميۈزلۈك راۋاجلاندۇرۇشىمىز ، گۈللەندۇرۇشىمىز لازىم .

ئۈچىنچى ، يېڭىلىق يارىتىش . ئەنئەنىۋى ، مىللىي سەنئەتكە ۋارىسلىق قىلىش ، ئۇنى ئەينەك قىلىشتىكى مەقسەت جەۋھىرىنى ساقلاپ قېلىپ ، شاكىلىنى ، سەلبىي ئەھمىيەتسىزلىشىپ تۇرغانلىرىنى تاشلۇېتىپ ، شۇ ئاساستا يېڭىنى بەرپا قىلىشتىن ئىبارەت . دەۋرىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ ، خەلق ئاممىسى ئەدەبىيات ـ سەنئىتىگە نىسبەتەن يېڭى ئىستېتىك تەلەپلەرنى ئوتتۇرىغا قويماقتا . ۋارىسلىق قىلىش ئاساسىدا ئىسلاھ قىلمىساق ،

يېڭىلىق ياراتمىساق ، ئۇ ھالدا سەنئىتىمىز يېگىلەپ قالىدۇ ، دەۋرنىڭ ۋە خەلقىمىزنىڭ ئىستېتىك ئېھتىياجى — زوق - شوقىنى قاندۇرالمايدۇ . بۇ خىلاپلىق قىلغىلى بولمايدىغان سەنئەت قانۇنىيىتى . ئەمدى كونا سەنەمگە دەسسەشنى ، ئاتام ئېيتقان بايىقى پەدە بويىچە ئىش قىلىشنى خەلق قوبۇل كۆرمەيدۇ . ھەقىقىي گۈللىنىشمۇ بولمايدۇ . شۇڭا ، يېڭىلىق يارىتىش ، ئىجاد قىلىش سەنئەت تەرەققىياتىدىكى ھالقىلىق مەسىلە . ھەرمىللەت سەنئەتكارلىرىدا ئۆتمۈشتىكىلىرىگە ۋارىسلىق قىلىدىغان ، ھازىرقىنىمۇ نەزەر - ئېتىبارىدىن قالدۇرمايدىغان ، ئۆتمۈشتىكىلىرى بىلەن ھازىرقىنى ئۆزئارا ماسلاشتۇرۇپ يۇغۇرۇپ ھېيىتىدىغان ، شۇنىڭ بىلەن كەلگۈسىنىمۇ نىشانلايدىغان باش قاتۇرۇش - ئىزدىنىش روھىنى تۇرغۇزۇپ ، ئەنئەنىۋى سەنئەتكە ۋارىسلىق قىلىش ، قوبۇل قىلىش ، ئەينەك قىلىش ئاساسىدا ئىنسانىيەت ياراتقان بارلىق ئېسىل مەدەنىيەت نەتىجىلىرىنى سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتكە سىڭدۈرۈپ ، جۇڭگوچە ئالاھىدىلىككە ئىگە سوتسىيالىستىك مىللىي سەنئەت يارىتىشقا پېتەكلەش لازىم .

يېڭىلىق يارىتىش — مۇشەققەتلىك ئىزدىنىش جەريانىدۇر . بۇ جەريانىدا تۇرلۇك ئوگۇشسىزلىق ، قارىمۇ قارشىلىقلاردىن ساقلىنىش قىيىن . شۇڭا ، سەنئەتكارلارنىڭ ئىجاد قىلىشى ، يېڭىلىق يارىتىشى ئۈچۈن ئازادە - دېموكراتىك مۇھىت يارىتىپ بېرىش لازىم . سەنئەت ئىجادىيىتى ئۈستىدە يەكىللىك بىلەن خۇلاسە چىقىرىشقا بولمايدۇ ، بولۇپمۇ بەس - مۇنازىرە خاراكتېرىنى ئالغان ئەسەرلەرگە قارىتا تېخىمۇ كەڭ قورساق بولۇپ ، سەنئەتكارلارنىڭ سەنئەت ئەمەلىيىتى جەريانىدا ئىزدىنىپ ، مۇھاكىمە ۋە مۇنازىرە قىلىپ توغرا يەكۈن چىقىرىشىغا يول قويۇش لازىم . ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتى بىر خىل ئىجادىي ، ئەقلىي

ئەمگەك . شۇڭا يازغۇچى ، سەنئەتكارلارنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشى بويىچە ئۆزىنىڭ شارائىتى ۋە ئارزۇسىغا كۆرە ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلىش كېرەك . ئىجادىيەتچىلەر سۆزىت ، ئاساسىي تېما ، شەكىل ، ئۇسلۇب ۋە ئېقىم جەھەتتە كەڭ ئەركىنلىككە ئىگە . ئىجادىيەت مەزمۇنىنى كۆپ خىللاشتۇرۇش ، دەۋر ۋە تۇرمۇشنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى گەۋدىلەندۈرۈش ، بەدىئىي جەھەتتە ئىپادىلەشنى كۆپ خىللاشتۇرۇشتا مىللىيلىك ۋە ئاممىۋىلىقنى تەكتلەپ ، دادىللىق بىلەن ئىزدىنىدىغان ، يېڭىلىق يارىتىدىغان جۇشقۇن كەيپىياتنى تەرىشىپ بارلىققا كەلتۈرۈش لازىم .

4

يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ « يەنئەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت سۆھبەت يىغىندا سۆزلەنگەن نۇتۇق » ى ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى خاتىرىلىگىنىمىزدە ، ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى « نۇتۇق » نىڭ روھىنى ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ئۆگىنىپ ، جۇڭگوچە ئالاھىدىلىككە ئىگە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت بەرپا قىلىشتا چوقۇم ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە چىڭ تۇرۇپ ، ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ مەيدان ، كۆز قاراش ، ئۇسۇلىنى قوللىنىپ ، تۇرمۇش ۋە ئىجادىيەتتىكى ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشىمىز لازىم . شۇنداق قىلغاندىلا ، سەنئەتكارلار ئىجادىيەت ئەمەلىيىتى جەريانىدا نېمىنىڭ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشقا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ گۈللىنىشىگە پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ، نېمىنىڭ ئۇنىڭغا زىيانلىق

ئىكەنلىكىنى ، نېمىنى تەشەببۇس قىلىپ ، نېمىگە قارشى تۇرۇش لازىملىقىنى ئېنىق تونۇپ ، ئىجادىيەتتە توغرا يولغا ئىگە بولالايمىز . ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ جۇڭگوچە ئالاھىدىلىككە ئىگە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىش يولىدا ساغلام راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلالايمىز .

ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى « نۇتۇق » نىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ؛ تۇرمۇش ـــ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ بىردىنبىر بۇلىقى ؛ ئاممىدىن ئېلىپ ، ئاممىغا قايتۇرۇش ؛ تىرىشىپ دۇنياقاراشنى ئۆزگەرتىش ؛ ئاممىغا بىلەن زىچ مۇناسىۋەت باغلاپ ، تۇرمۇشقا ، ئاممىغا ، قاينام ـ تاشقىنلىق ئەمەلىيەتكە يۈزلىنىش ؛ توغرا ئىدىيىۋى مەزمۇن بىلەن يۇكسەك بەدئىي شەكىلنىڭ بىرەكلىكى قاتارلىق تۈپ ئاساسىي نۇقتىئىنەزەرلىرىنى قىبلىنىما قىلىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى بۇئاستە رېئاللىق ئىچىگە قويۇپ ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى رېئال تۇرمۇشقا ئۇزلۇكسىز چوڭقۇر چۆكۈشىمىز ، بولۇپمۇ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشنىڭ بىرىنچى سېپىدە ئىشلەۋاتقان ئىشچى ، دېھقان ، ئەسكەرلەر ۋە زىيالىيلار ئارىسىغا بېرىشىمىز ۋە ئۇلار بىلەن بىرلىشىشىمىز ، ئۇلارنىڭ رەڭگارەڭ ، مول ، رېئال تۇرمۇشىنى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ پۈتمەس ـ تۈگىمەس مەنبەسى قىلىپ ، قاينام ـ تاشقىنلىق زامانىۋىلاشتۇرۇش ئەمەلىيىتىدىن سۈزۈت ، ئاساسىي تېما ، مەزمۇن ۋە شەكىلنىڭ خام ماتېرىياللىرىنى ئېلىپ ، ئۆزىمىزنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنى تولۇقلىشىمىز ، قاياق ھېسسىيات ۋە ئىلھامىغا ئىگە بولۇشىمىز لازىم . سەنئەت ئەمەلىيىتى شۇنى ئىسپاتلىدىكى ، ھەربىر دەۋر شۇ دەۋر بىلەن ھەمنەپەس ۋە تەقدىرداش بولغان ئۇلۇغ يازغۇچى ، سەنئەتكارلارنى مەيدانغا

چىقىرىدۇ ، شۇ دەۋرنى يورۇتۇپ تۇرىدىغان ئۆلمەس ئەسەرلەرنىمۇ مەيدانغا چىقىرىدۇ . شۇنىڭغا ئىشەنچىمىز كامىلكى ، « نۇتۇق » نىڭ شانلىق روھى بويىچە ، ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ئۆگىنىدىغان ۋە ئۆزلەشتۈرىدىغان ، تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ خەلق ئاممىسى بىرلىشىش يولىدا قەتئىي تەۋرەنمەي ماڭىدىغان ، ئىجادىيەتتە دەۋر روھى ۋە مىللىي ئالاھىدىلىكنى تېخىمۇ ياخشى بىرلەشتۈرىدىغانلا بولساق ، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىدە چوقۇم مىسلىسىز راۋاجلىنىش ۋە گۈللەپ ـ ياشناش مەنزىرىسى بارلىققا كېلىدۇ .

شنجاڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى ۋەتەن بىرلىكىنى مۇستەھكەملەش ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرايلى

نۆۋەتتە ، شنجاڭدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ئوتتۇرىغا قويغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىدە « بىر تەرەپتىن تەرتىپكە سېلىش ، يەنە بىر تەرەپتىن گۈللەندۇرۇش » يۆنىلىشىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ، مەيدانى قەتئىي ، بايرىقى روشەن ھالدا بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە ، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئۇزۇن مۇددەتلىك مۇقىملىقىغا تۆھپە قوشۇش ئۈچۈن تىرىشىپ كۆرەش قىلىۋاتقان ، خەلق ئاممىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى قويۇقلاشتۇرۇپ ، ۋەتەنپەرۋەرلىك بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ، روھنى ئۇرغۇتۇپ ، ھەر مىللەت خەلقىنى تېخىمۇ كۆپ ، سۈپەتلىك ، مەزمۇنى ساغلام مەنىۋى ئوزۇق بىلەن تەمىن ئېتىش ئۈچۈن جان پىدالىق بىلەن جاپالىق ئىجادىي ئەمگەك قىلىۋاتقان پەيتتە يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ « يەنئەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت سۆھبىتى يىغىندا سۆزلەنگەن نۇتۇق » ى ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 48 يىللىقى خاتىرىلەندى . بۇ ، زور رېئال ئەھمىيەتكە ۋە چوڭقۇر تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە .

يولداش ماۋزېدۇڭ « نۇتۇق » تا ماركسىزم ـ لېنىنىزملىق دۇنيا قاراش ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت قارىشىنى جۇڭگو ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئەت ھەرىكىتىنىڭ كونكرېت ئەمەلىيىتى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئاڭ فورماتسىيىسىدىن

ئىبارەت ئالاھىدە خۇسۇسىيىتى ۋە رولىنى چۈشەندۈرۈپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت بىلەن خەلقنىڭ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت بىلەن تۇرمۇشنىڭ دىئالېكتىكىلىق مۇناسىۋىتى ، جۈڭگونىڭ ۋە چەت ئەللىنىڭ مەدەنىي مىراسلىرىنى تەنقىدىي يوسۇندا قوبۇل قىلىش ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىدە ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن ئۆستۈرۈش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئاساسىي قوشۇنى ۋە ئىنتېلىگېنتسىيە قوشۇنى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت سېپىدىكى بىرلىكسەپ ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى تىپىكلەشتۈرۈش ، ئىجادىيەت مېتودى قاتارلىق بىر قاتار پرىنسىپال مەسىلىلەرنى ماركسىزم ـ لېنىنىزملىق نۇقتىئىنەزەر بىلەن ئىلمىي يوسۇندا تونۇرا ، مۇپەسسەل شەرھلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، نۇقتىلىق ۋە مەركەزلىك ھالدا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ خەلق ئۈچۈن ، ئالدى بىلەن ئىشچى ـ دېھقان ـ ئەسكەرلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنى ، بۇنىڭ ئۈچۈن جەزمەن ماركسىزم ـ لېنىنىزمنى ئۆگىنىش ، خەلق ئاممىسى بىلەن بىرلىشىش يولىدا مېڭىش كېرەكلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، پرولېتارىيات ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى ۋە گۈللىنىش يولىنى كۆرسىتىپ ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى سىستېمىسىنى شەكىللەندۈردى . ئازادلىقتىن كېيىن ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » ، « قەدىمكىنى بۇگۈنكى ئۈچۈن ، چەت ئەللىنىكىنى جۇڭگو ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش » ، « كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىش » قاتارلىق مۇھىم ئىلمىي ـ ئىجادىي تەشەببۇسلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، « نۇتۇق » تا شەرھلەنگەن ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى تېخىمۇ تولۇق ، مۇكەممەل ئىلمىي سىستېمىغا ئايلاندۇردى .

ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى ـــ ماۋزېدۇڭ

ئىدىيەسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى ، ماركسىزم ـ لېنىنىزمنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت پرىنسىپلىرىنىڭ جۇڭگونىڭ ئىنقلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەمەلىيىتى بىلەن زىچ بىرلەشتۈرۈلگەنلىكىنىڭ مەھسۇلى . جۇڭگونىڭ يېڭى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ھەرىكىتىدىكى مول تەجرىبىلەرنىڭ ئىلمىي يەكۈنى ، پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىگە رەھبەرلىك قىلىشتىكى كوللېكتىپ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى . تارىخ ئىسپاتلىدىكى ، يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ « نۇتۇق » تا ۋە باشقا ئەسەرلىرىدە ئوتتۇرىغا قويغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىدىكى تۈپ پرىنسىپلار تامامەن توغرا ، ئۆتمۈشتىمۇ ، ھازىرمۇ ، كەلگۈسىدىمۇ ئېلىمىز ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ تۈپ يېتەكچى ئىدىيىسى .

« نۇتۇق » نىڭ تۈپ ئاساسىي روھى ـ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ۋە قانداق خىزمەت قىلدۇرۇش مەسىلىسىدىن ئىبارەت . بۇ ئۆتمۈشتىمۇ ، ھازىرمۇ ھەل قىلىشقا تېگىشلىك تۈپ ئاساسىي مەسىلە .

نۆۋەتتە بىز « نۇتۇق » نى قايتا ئۆگىنىپ ، ئۇنىڭ تۈپ ـ ئاساسىي روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇشتا ، ئالدى بىلەن ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇشىمىز لازىم . ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، ئالدى بىلەن ئىشچى ـ دېھقان ـ ئەسكەرلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش بىلەن تۈپ مەنىدىن ئېيتقاندا بىردەك بولۇپ ، يولداش ماۋزېدۇڭ بۇنىڭدىن 48 يىل بۇرۇن ئوتتۇرىغا قويغان ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ئىشچى ـ دېھقان ـ ئەسكەرلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش

يۆنىلىشىنىڭ سوتسىيالىستىك دەۋرىدىكى يېڭى تەرەققىياتى ، بۇ يۆنىلىشنىڭ تۈپ مەزمۇنى ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى سوتسىيالىستىك مەنسۇبىيىتى قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت .

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ، مېنىڭچە ، كۆپ مىللەتلىك ئاپتونوم رايونىمىز ئۈچۈن ئېيتقاندا ، ئۇنىڭ مۇھىم مەزمۇنى ـــ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ۋەتەن بىرلىكىنى مۇستەھكەملەش ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشقان يېڭى شىنجاڭ قۇرۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت . ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ۋەتەن بىرلىكىنى مۇستەھكەملەش ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشنى ئاساسىي ئورۇنغا ، مۇھىم ئورۇنغا قويۇش ـــ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىنىڭ تۈپ ئاساسىي مەزمۇنىنى گەۋدىلەندۈرۈشتۇر . يولداش ماۋزېدۇڭ ئېيتقاندەك : « ۋەتەننىڭ بىرلىكى ، مەملىكەت ئىچىدىكى مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى ـــ ئىشلىرىمىزنىڭ جەزمەن غەلبە قىلىشىنىڭ تۈپ كاپالىتى » . ئۇ ، چوڭ ئومۇملۇق ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئۇزۇن مۇددەتلىك مۇقىملىقىغا كاپالەتلىك قىلىشنىڭ ئاچقۇچى ، شۇنداقلا ، سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت ۋە مەنسۇي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئاساسىي تەلىپى . بۇنىڭدا ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۈپ مەنپەئىتى ۋە ئېستېتىك تەلىپى ئەكس ئەتكەن . ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئوبرازچانلىقى ، ئېستېتىك گۈزەللىكى ، تەربىيىۋى ئەھمىيىتى ئارقىلىق ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتىغا بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتىدىغان ئالاھىدىلىكى بىلەن ۋەتەن بىرلىكىنى مۇستەھكەملەش ۋە مىللەتلەر

ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىشتە ئالاق فورماتسىيىسىنىڭ باشقا تۈرلىرىگە قارىغاندا سېلىشتۇرۇپ بولمايدىغان ئەۋزەللىككە ئىگە. شۇڭا ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ۋەتەن بىرلىكنى مۇستەھكەملەش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشنىڭ ئەھمىيىتىنى ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە كىم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ۋە قانداق خىزمەت قىلىش يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ تونۇش لازىم. لېنىنچە زۇكىلى مەملىكەتلىك مىللىي ئىشلار كومىتېتلىرى مۇدىرلىرى يىغىنىدا قىلغان سۆزىدە كۆرسىتىپ ئۆتكەندەك، نەزەرىيىچىلىرىمىز، ئەدىبلىرىمىز، سەنئەتكارلىرىمىز ۋە مەدەنىيەت، ئىدىيە ساھەسىدە ئىشلەيدىغان يولداشلىرىمىز، ماركسىزم ـ لېنىنىزم، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ مىللەت قارىشىنى ۋە پارتىيىنىڭ مىللەتلەر سىياسىتىنى تەشۋىق قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. ئۇلار تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقنى ئىلگىرى سۈرۈشكە پايدىلىق ئەسەرلەرنى تېخىمۇ كۆپ، تېخىمۇ ياخشى ئىجاد قىلىپ، ھەرقايسى مىللەت خەلقلىرىنىڭ ۋەتەنىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا قوشقان تۆھپىسىنى مەدھىيىلىشىنى، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرى ۋە پەزىلەتلىرىنى تونۇشتۇرۇشنى، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىشىپ بىرلىكتە ئالغا بېسىشنى ئىلگىرى سۈرگەن شەخسلەرنى ۋە ئىش ـ پائالىيەتلەرنى كۆيلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز. كۆپچىلىكنىڭ جاپالىق ئەمگىكى ئارقىلىق، ھەرمىللەت خەلقى باراۋەر بولۇپ ئىتتىپاقلىشىپ بىرلىكتە ئالغا باسىدىغان ئالىيجاناب خىسلەتنى يېتىشتۇرۇشى لازىم.

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ۋەتەنىڭ بىرلىكنى مۇستەھكەملەش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ـــ تېگى ـ تەكتىدىن ئېيتقاندا، جۈڭخۇا

خەلق جۇمھۇرىيىتىدىن ئىبارەت ئۇلۇغ سوتسىيالىستىك ئائىلىنىڭ بىر ئەزاسى بولغان كۆپ مىللەتلىك ئاپتونوم رايونىمىزدا ــ مىللىي باراۋەرلىك ، ئىتتىپاقلىق ، ئۆزئارا ھەمكارلىق ئاساسىدىكى يېڭىچە سوتسىيالىستىك مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى تىكلەشتىن ئىبارەت . ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە غايىلىك ، ئەخلاقلىق ، مەدەنىيەتلىك بىر ئەۋلاد كىشىلەرنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇش ــ جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈشنىڭ مۇھىم مەزمۇنى . بۇ نىشانغا يېتىش ئۈچۈن ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى مۇمكىن قەدەر مۇكەممەل بەدىئىي تەسىر چانلىققا ئىگە ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئارقىلىق بىر تەرەپتىن ، ۋەتەنپەرۋەرلىكنى، سوتسىيالىزمنى ، كوممۇنىستىك ئىدىيىنى ، ماركسىزم ، لېنىنىزملىق مىللەت قارىشىنى ، پارتىيىمىزنىڭ مىللەتلەر سىياسىتىنى تەشۋىق قىلىشىمىز ، ۋەتەن بىرلىكنى ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش يولىدىكى ۋە سوتسىيالىستىك يېڭىچە مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى جارى قىلدۇرۇشتىكى ياخشى ئىش ، ياخشى ئادەتلەرنى مەدھىيىلىشىمىز ؛ يەنە بىر تەرەپتىن ، ۋەتەننىڭ بىرلىكىگە ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان ئاساسىي خەۋپىنىڭ دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى بىر ئوچۇم مىللىي بۆلگۈنچى كۈچلەردىن كېلىدىغانلىقىنى ئېنىق تونۇپ ، ئۇلارنىڭ ۋەتەننىڭ بىرلىكىگە ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىشتەك قەبىھ جىنايى قىلمىشىنى قەتئىي پاش قىلىشىمىز لازىم . بۇ ، شىنجاڭدىكى ھەرمىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ۋەتەن بىرلىكنى قوغداش ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشتىكى مۇقەددەس ۋەزىپىسى ۋە بۇرچى ، خەلق ئۈچۈن ئىشلەش روھىنىڭ ، ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇيغۇسىنىڭ ، پارتىيىۋىلىك مەيدانىنىڭ روشەن بەلگىسى .

شىنجاڭدا ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ۋەتەن بىرلىكنى مۇستەھكەملەش ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشنا ، رېئال تۇرمۇشتىكى ۋە تارىختىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى قانداق ئەكس ئەتتۈرۈش ـــ ئىزدىنىش ، داۋاملىق تەجرىبە توپلاش ، يېڭى ساھەلەرنى ئېچىش باسقۇچىدا تۇرۇۋاتقان مۇھىم مەسىلە . پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتتە تىما ، ۋەقەلىك تاللاشقا بولغان ئومۇمىي تەلىپى رېئال تۇرمۇشتىكى ۋە تارىختىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى قانداق يېزىشقىمۇ ئۈيغۇن كېلىدۇ . ئومۇمەن ئالغاندا ، ئاساسىي قانۇنغا ، جۇملىدىن مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنغا ، « تۆت ئاساسىي پرىنسىپ » قا خىلاپ بولمسا ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىشكە ، ۋەتەن بىرلىكنى مۇستەھكەملەشكە پايدىلىق بولسلا ، ھەر مىللەت خەلقىغە ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسى ئېلىپ بېرىپ ، مىللەتلەر ئارا ئىناقلىق ـ ھەمجەھەتلىكنى كۈچەيتىپ ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ سوتسىيالىستىك ۋەتەننى بىرلىكتە گۈللەندۈرۈش قىزغىنلىقىنى ئاشۇرۇپ ، مىللەتلەر باراۋەر ، ئىتتىپاق بولغان ، ئۆزئارا ياردەم بېرىدىغان سوتسىيالىستىك مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى راۋاجلاندۇرۇش رولىنى ئويناشىلا ، رېئال تۇرمۇشتىكى ، تارىختىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى قانداق يېزىش ھەر مىللەت يازغۇچىلىرىنىڭ ئىجادىيەت ئەركىنلىكى . بۇنىڭدا ، ھەر مىللەت يازغۇچىلىرىغا كەڭ ئىمكانىيەت ، بىپايان ئىجادىيەت زېمىنى ھازىرلانغان . بۇ يەردە مۇنداق ئۇچ نۇقتىنى ئالاھىدە تەكىتلەش لازىم .

بىرىنچى ، رېئال تۇرمۇشتىكى ، بولۇپمۇ تارىختىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈش ۋە بۇنداق ئەسەرلەرگە باھا بېرىشتە ، سىياسىي مەسىلە بىلەن ئىجادىيەتتىكى ئىلمىي

مەسىلىنىڭ چەك ـ چېگرىسىنى ئېنىق ئايرىش لازىم . مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى ئەكس ئەتتۈرگەندە ، ياماق غەرەز بىلەن تارىخنى ، مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتى ۋە قائىدە ـ يوسۇنلىرىنى بۇرمىلايدىغان غەلىتە ـ بىمەنە ، ھاقارەت خاراكتېرىدىكى نەرسىلەرنى ئويدۇرۇپ چىقىپ دىلىغا ئازار بېرىپ ، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقىغا ، ۋەتەننىڭ بىرلىكىگە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ ، ياماق تەسىر پەيدا قىلىدىغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ھەرگىزمۇ ئىلمىي مەسىلە ، سەنئەت ئىجادىيىتىدىكى ئىزدىنىش دېگىلى بولمايدۇ . ئۇ بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ مىللەتلەر مەسىلىدىكى ئىنكاسى . ئۇنىڭغا ئېنىق پوزىتسىيە بىلەن قارشى تۇرۇش ۋە ئۇنى تەنقىد قىلىش ، ئاقۇبەتتى ئېغىر ، قانۇنغا خىلاپ بولغانلىرىنى قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىش لازىم . ئەگەر مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ، مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرگەن بولسا ، ئىجادىيەتتىكى ئىزدىنىش جەريانىدىكى ئۇنداق ياكى بۇنداق يېتىشسىزلىكلەر بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئاساسىي خاھىشى توغرا ، ساغلام بولۇپ ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا ، ۋەتەن بىرلىكىگە پايدىلىق بولىدىكەن ، ئۇنىڭغا يول قويۇش ، ئۇنى ماركسزم ـ لېنىنزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئىلمىي پوزىتسىيە بىلەن تەنقىد قىلىش ، ئۇنىڭ ياردەم بېرىش ، ئۇنى يېتەكلەش ۋە ئۇنىڭغا ئىلھام بېرىش لازىم . شۇنىمۇ ئېتىراپ قىلىش كېرەككى ، ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ تۆرەلىش ئالاھىدىلىكلىرىدە ، ئۆرپ ـ ئادەتلىرىدە باشقا مىللەتلەر ئۆگىنىدىغان ئۆرنەكلىك قىممەتلىگە ئىگە ئىجابىي تەرەپلەرمۇ ، شۇنداقلا ، تەنقىد قىلىپ تۈزىتىدىغان سەلبىي تەرەپلەرمۇ بولىدۇ . پەقەت ئىجابىي تەرەپنىلا يېزىشنى تەلەپ قىلىپ ، سەلبىي تەرەپنى يېزىشقا يول قويماسلىق ياكى مەلۇم سەلبىي تەرەپ يېزىلسىلا ئۇنى ئەيبلەپ ياكى ئۇنى « مىللىي

مەسىلە » دەپ تۇتقىغا كۆتۈرۈپ قالپاق كىيدۈرۈش ـ قارىلاش ئەستايىدىل ئىلمىي پوزىتسىيە ئەمەس . بۇ ، مىللەتلەرنىڭ ئورتاق گۈللىنىشى ۋە بىرلىكتە ئالغا بېسىشىغا پايدىسىز ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئارزۇسىغىمۇ خىلاپ .

ئىككىنچى ، بولۇپمۇ تارىختىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈشتە ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەپ ، قەدىمكىنى بۈگۈنكى ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇش لازىم .

شىنجاڭنىڭ ئەزەلدىن تارتىپلا بىرلىككە كەلگەن كۆپ مىللەتلىك جۇڭگونىڭ ئايرىلماس تەركىبىي قىسمى ئىكەنلىكى ، شىنجاڭ بىلەن جۇڭگونىڭ بىرلىكى باشتىن ـ ئاخىر تارىخ تەرەققىياتىنىڭ ئاساسىي ئېقىمى بولۇپ كەلگەنلىكى ، شىنجاڭ ئەزەلدىن كۆپ مىللەت ئولتۇراقلاشقان جاي بولۇپ ھەر قايسى مىللەرتلەر ئىناق ـ ئىتتىپاق ئۆتكەنلىكى ، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقى ۋەتەنپەرۋەرلىك بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئىتتىپاقلىشىپ ، ئىچكى ـ تاشقى دۇشمەنلەرگە قارشى تۇرۇپ ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغدىغانلىقى ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تەقدىرى جۇڭگودىن ئىبارەت ئۇلۇغ ۋەتەننىڭ تەقدىرى بىلەن ھەرقاچان چەمبەرچاس باغلانغانلىقى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا ئۆگىنىپ ، ئورتاق ئالغا بېسىپ ، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ پارلاق مەدەنىيىتىنى بىرلىكتە ياراتقانلىقى ـــ تارىختىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنىڭ تۈپ ماھىيىتى ، تارىخ تەرەققىياتىنىڭ ئومۇمىي يۇزلىنىشى ، تارىختىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى يازغاندا تارىختىكى ئەنە شۇ تۈپ ھەقىقەتنى ، تۈپ قانۇنىيەتنى باي ۋە رەڭگارەڭ تېپىك ئوبرازلار بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ ، مىللەتلەرنىڭ ئۇيۇشۇش كۈچىنى ئۆستۈرۈپ ، ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىغا ئىلھام بېرىش لازىم .

ئۇچىنچى ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە ، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ خەنزۇلاردىن ئايرىلالمايدىغانلىقى ، خەنزۇلارنىڭ ئاز سانلىق مىللەرتلەردىن ئايرىلالمايدىغانلىقى ، ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭمۇ بىر ـ بىرىدىن ئايرىلالمايدىغانلىقىنى گەۋدىلەندۈرۈپ ، ھەرقايسى مىللەت يازغۇچىلىرى ئىچىدە ئورتاق تىرىشىپ مىللەرتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى كۈيلەيدىغان كەيپىيات شەكىللەندۈرۈش لازىم . بولۇپمۇ تېخىمۇ كۆپ خەنزۇ يازغۇچىلارنى سوتسيالىستىك يېڭى دەۋردىكى ۋە تارىختىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى ، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشقا جەلپ قىلىش ۋە رىغبەتلەندۈرۈش لازىم . ھەر قايسى مىللەت يازغۇچىلىرىنىڭ ئۆزئارا ئۆگىنىشى ، تەجرىبە ئالماشتۇرۇشى ، ئۆزئارا تولۇقلىشى ـــ شىنجاڭدىكى كۆپ مىللەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنىنىڭ بىر مۇھىم ئەۋزەللىكى ، بۇ ئەۋزەللىكنى تېخىمۇ ياخشى جارى قىلىش لازىم .

ھەر مىللەت يازغۇچىلىرى زىچ ئىتتىپاقلىشىپ ، ماركسىزم ـ لېنىنىزملىق مىللەت قارىشىنى تىكلەپ ، مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى تارىخىي ماتېرىيالىزملىق نۇقتىئىنەزەر بىلەن يورۇتۇپ بېرىدىغان ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت رېئال تۇرمۇشىغا چوڭقۇر چۆكۈپ ، يېڭىچە سوتسيالىستىك مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى قىزغىن كۈيلەيدىغان بولساق ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ۋەتەن بىرلىكىنى مۇستەھكەملەش ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يولىدا يېڭى تۆھپىلەرنى قوشالايمىز .

1990 ـ يىلى 5 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىدە تىرىشىپ يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىشتا ، ئىقتىسادنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە جەمئىيەتنىڭ ئالغا ئىلگىرىلىشىگە ئەگىشىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىمۇ خۇشاللىنارلىق تەرەققىياتقا ئېرىشتى . كەسپىي ۋە ئىشتىن سىرتقى مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىجادىيىتى تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا گۈللىنىپ دەۋر روھىغا، قويۇق مىللىي ئۇسلۇبقا ئىگە بىر تۈركۈم ياخشى ئەسەرلەر مەيدانغا كەلدى ؛ سەنئەتنىڭ ھەرقايسى تۈرلىرىدىكى ئۆيۈن قويۇش ۋە مۇسابىقە پائالىيەتلىرى جانلىنىپ بىر تۈركۈم يېڭى ئەسەرلەر دۆلەت ئىچى ـ سىرتىدىكى سەنئەت بايراملىرى ۋە ئۇسسۇل ، سېرىك ، كىنو ، ئاممىۋى مەدەنىيەت ، ئۆسمۈرلەر ـ بالىلار سەنئىتى قاتارلىق مۇسابىقىلەردە ئارقا ـ ئارقىدىن مۇكاپاتقا ئېرىشتى ؛ يېقىندا مەدەنىيەت نازارىتى تەرىپىدىن تەقدىرلەنگەن 1990 ـ يىلىدىن بۇيان مەملىكەت خاراكتېرلىك كەسپىي سەنئەت مۇسابىقىلىرىدە 3 ـ دەرىجىلىكتىن يۇقىرى مۇكاپاتقا ئېرىشكەن مەدەنىيەت ـ سەنئەت خادىمى 40 نەچچىدىن ئارتۇق بولۇپ ، بۇنىڭ ئىچىدە 1 ـ دەرىجىلىك ، 2 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن تۈرلەردىن ئون نەچچىسى بار . بۇ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سەنئەت ئىشلىرىدا قولغا كەلتۈرگەن مۇۋەپپەقىيىتىنى ئوبدان نامايان قىلىپ بېرىدۇ . ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر قايسى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت مىراسلىرىنى قوتقۇزۇش ۋە قوغداش

خىزمەتدىكى ئىشلارنىڭ چوڭ تېپىتكى يۈرۈشلۈكى كلاسسىك مۇزىكىسى « ئون ئىككى مۇقام » نى قېزىش ، رەتلەش ۋە تەشۋىق قىلىش خىزمىتىدە خۇشاللىنارلىق نەتىجە قولغا كەلتۈرۈلۈپ ، دۆلەت ئىچى ـ سىرتىدىكى سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ دىققەت ـ ئېتىبارى ۋە يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى ؛ دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى ئۇچ دەرىجىلىك مەدەنىيەت تورى قۇرۇلۇشى دەسلەپكى كۆلەمگە ئىگە بولۇپ ، ئاممىۋى خاراكتېرلىق مەدەنىيەت پائالىيىتى ۋە مىللىي سەنئەت پائالىيىتى تېخىمۇ مول مەزمۇنلۇق تۇس ئالدى ؛ كۆتۈپخانا ۋە مەدەنىيەت يادىكارلىق ، مۇزېي ئىشلىرى مۇئەييەن تەرەققىياتقا ئېرىشتى ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى قوغداش ۋە رېمونت قىلىش خىزمىتى كۆچەيتىلدى ، كىتاب ۋە مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىدىن پايدىلىنىش ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسى ، ئىنقىلابىي ئەنئەنە تەربىيىسى ۋە مەدەنىيەت پەن ـ تېخنىكىسى ھەققىدىكى بىلىملەر تەربىيىسىنى قانات يايدۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىلدى ؛ مەدەنىيەت بازىرى كۆنسايىن گۈللىنىپ ، مەدەنىيەت ، ئىقتىساد ، سودا ـ ئۆزئارا بىر ـ بىرىنى ئىلگىرى سۈرۈشتەك مەدەنىيەت پائالىيەتلىرى كۆنسايىن جانلاندى ؛ مەدەنىيەت ئىشلىرى سىستېمىسى ئىسلاھات ئۇستىدە پائال تۇرده ئىزدىنىۋاتىدۇ . ھەرقايسى ئورۇنلارنىڭ ئەۋزەللىكلىرى جارى قىلدۇرۇلۇپ ، « كۆپ خىل كەسىپلەر ئارقىلىق مەدەنىيەتكە ياردەم بېرىش » تەك تىجارەت پائالىيىتى راۋاجلاندى ؛ چەت ئەللەر بىلەن بولغان مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش پائالىيىتى ئۆزلۈكسىز كېڭەيدى . ئۆتكەن بىر يىلنىلا مىسالغا ئالساق ، ئاپتونوم رايونىمىز چەت ئەللەر بىلەن مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش خىزمىتىدە ناخشا ، ئۇسسۇل ، سېرك ، گۈزەل سەنئەت ، خەلق سەنئىتى ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى

كۆرگەزمىسى ، سەنئەت مائارىپى ، مەدەنىيەت ساياھىتى قاتارلىقلار بويىچە ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ ، تۈرلۈك مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئۆمەك ، گۇرۇپپىسىدىن 29 (290 ئادەم قېتىم) نى چەت ئەلگە ئەۋەتتى ، ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ 13 دۆلەت ۋە رايوندىن 50 چە ئۆمەك ، گۇرۇپپا (974 ئادەم قېتىم) ئاپتونوم رايونىمىزغا كېلىپ زىيارەت قىلىپ ئويۇن قويدى ياكى ئېكسكۇرسىيە ۋە تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدى . شۇنىڭ بىلەن بىللە ، چېگرىدىكى ۋىلايەت ، ئوبلاستلار مەسىلەن ، ئىلى قازاق ئاپتونوم ئوبلاستى ، ئالتاي ۋىلايىتى ، قەشقەر ۋىلايىتى ، تۇرپان ۋىلايىتى قاتارلىق ئون نەچچە ۋىلايەت ، ئوبلاست ، شەھەرمۇ قوشنا دۆلەتلەردىكى يەرلىك ھۆكۈمەتلەر بىلەن قوش يۆنىلىشلىك مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش پائالىيىتى ئېلىپ بېرىپ شىنجاڭنى دۇنياغا يۈزلەندۈرۈش ، شىنجاڭنى دۇنياغا تونۇتۇش ۋە مىللىي مەدەنىيەت ـ سەنئەتنى نۇرلاندۇرۇشقا پائال تۆھپە قوشتى ، ئاپتونوم رايونىمىز مەملىكىتىمىزدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلار بويىچە نۇقتىلىق رايون بولۇپ ، يارغول قەدىمكى شەھىرى خارابىسىنى « دۇنياۋى مىراسلار » قاتارىغا كىرگۈزۈش بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى مائارىپ ، پەن ، مەدەنىيەت تەشكىلاتىنىڭ دەسلەپكى مۇھاكىمىسىدىن ئۆتتى . ئومۇمەن ئۆتكەنكى بىر يىل ئىچىدە تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىدە يېڭى يۈكسىلىشلەر بولۇپ ، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئېسىل مىللىي مەدەنىيىتىنى گۈللەندۈرۈش ، ھەر قايسى مىللەت خەلقلىرىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى جانلاندۇرۇش ۋە بېيىتىش ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئوبدان مەدەنىيەت مۇھىتى يارىتىپ بېرىشتە ئاكتىپ رول ئويناندى . بىز

مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ يۇكسىلىشى ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە ، ھۆكۈمەتلەرنىڭ ۋە ھەرقايسى تارماقلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى ، قوللىشىدىن ئايرىلالمايدىغانلىقىنى ، شۇنداقلا بۇ خىزمەتنىڭ جايلاردىكى مەنپەئىتى قوراللۇشىنىڭ مۇھىم مەزمۇنىغا ئايلانغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلماقتىمىز . لېكىن ، يەنە نۇرغۇن پەرق ۋە قىيىنچىلىقلارمۇ ساقلانماقتا ، بۇ ئاساسلىقى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت : مەدەنىيەت تۇزۇلمىسى ئىسلاھاتنى يەنىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇشقا تۇغرا كېلىدۇ . بىزنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت خىزمىتىمىز ئىقتىساد ، سىياسەت ۋە مەدەنىيەتنى بىر ـ بىرىگە ماسلاشقان ھالدا تەرەققىي قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ چوڭ شاھمات تاختىسىدا تېخى جانلانغىنى يوق ؛ مەدەنىيەت بازىرىنى بېيىتىش ، باشقۇرۇش جەددىي ھەل قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن مەسىلەرگە دۇچ كېلىۋاتىدۇ ؛ تۇرلۇك مەدەنىيەت ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرى ۋە مەدەنىيەت مۇلازىمىتى ئومۇمىي مىقدار جەھەتتە يېتىشمەيدۇ ، سۈپىتى يۇقىرى ئەمەس . « يارامسىز » مەھسۇلات ۋە ئىسسىق ئەسەرلەر كەمچىل ؛ مەدەنىيەت ئىقتىسادىي سىياسەتلىرى تېخى تازا مۇكەممەللىشىپ كەتمىدى ؛ يېزىلاردىكى ئۇچ دەرىجىلىك مەدەنىيەت تۇرلىرىنىڭ دەرىجىسى تۆۋەن ، پائالىيىتى نورمال ئەمەس ، مەدەنىيەت مۇئەسسەسىلىرى ۋە ئۇسكۇنىلىرى ئاز ، كەمچىل ، ناچار ، ئاددىي بولغانلىقى ئۇچۇن ، قىسمەن چەت ، يىراق دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى ئاممىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشى يەنىلا « مەدەنىيەتتە نامرات » ھالەتتە تۇرۇۋاتىدۇ . بۇ خىل ھالەت ئۆزگەرتىلمىسە ، مەدەنىيەت مۇناسىپ ھالدا راۋاجلانمىدۇرۇلمىسا ۋە مۇئەييەن سۇپەتكە ئىگە مەنپەئى تۇرمۇش بولمىسا ھەقىقىي ۋە مۇكەممەل « ھاللىق سەۋىيە » نىڭ بولۇشى

مۇمكىن ئەمەس .

كەلگۈسى بىر قانچە يىل ئېلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئومۇمىي گەۋدە بويىچە ئالغا سۈرۈلىدىغان ۋە نۇقتىلىق بۆسۈش ھاسىل قىلىنىدىغان ئاچقۇچلۇق بىر يىل ، يېڭى ۋەزىيەت ۋە يېڭى تەلەپ ئالدىدا بىز خىزمىتىمىزنى پۈتۈن پارتىيە ، پۈتۈن مەملىكەت خىزمەتچىدىن ئىبارەت بۇ ئومۇمىيلىققا قانداق قىلىپ تېخىمۇ ئوبدان خىزمەت قىلدۇرۇش ۋە بويسۇندۇرۇش ئۇستىدە ئويلىشىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ ئەمەلىيىتىنى ئاساس قىلغان ھالدا كەلگۈسى بىرقانچە يىلدىكى مەدەنىيەت خىزمىتىمىزنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى ۋە مۇھىم نۇقتىسىنى مۇنداق بېكىتتۇق . بۇ ، يىغىنچاقلىغاندا « ئۆگىنىش ، ئىسلاھات ، بازار ، يېزا مەدەنىيىتى ، گۈللەندۇرۇش » تىن ئىبارەت بەش سۆزدىن ئىبارەت . يەنى ئۆگىنىشنى باشلامچى قىلىپ يېتەكلەش ، ئىسلاھاتنى ھەرىكەتلەندۇرگۈچ قىلىپ بۆسۈش ھاسىل قىلىش ، مەدەنىيەت بازىرىنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە باشقۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشنى ياخشى پۇرسەت قىلىش ، دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشنى مۇھىم نۇقتا قىلىش ، مەدەنىيەت ـ سەنئەتنى گۈللەندۇرۇش ئارقىلىق تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ماسلاشقان ھالدا راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت . يېڭى بىر يىل ئىچىدە ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت تارماقلىرى ۋە كەڭ ھەر مىللەت مەدەنىيەت ـ سەنئەت خىزمىتى خادىملىرى ، ئىدىيىنى تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا بىرلىككە كەلتۈرۈپ ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىپ ، روھنى ئۇرغۇتۇپ ، يول ئېچىپ ئالغا ئىلگىرىلىشى ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشى ۋە راۋاجلىنىشىنى زور كۈچ بىلەن ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ

مەدەنىيەت خىزمىتىدە تىرىشىپ يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشى ، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئۆزلىرىدىن كۈتكەن ئۈمىدىنى يەردە قويماسلىقى لازىم .

1 . ئۆگىنىش مەسىلىسى .

يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى زامانىمىزدىكى جۇڭگونىڭ ماركسىزمى ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىكى كۈچلۈك ئىدىيىۋى قورالىمىز ، پارتىيە قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش ، دۆلەتنى تۈزەش ، ئادەم تەربىيىلەش ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ، مۇقىملىق ۋە تەرەققىياتنىمزنىڭ تۈپ يېتەكچى ئىدىيىسى . مەدەنىيەت ـ سەنئەت خىزمىتى ئېلىمىزدىكى سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ۋە پۈتكۈل سوتسىيالىزم ئىشلىرىنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان تەركىبىي قىسمى بولۇپ ، يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەريىسىنى يېتەكچى قىلىشتا چىڭ تۇرۇش لازىم . ئۇنىڭ يادرولۇق مەزمۇنى مەدەنىيەت ـ سەنئەت خىزمىتىدە مىللەتنىڭ تەقدىرى ۋە دۆلەتنىڭ ئىستىقبالىدىن ئىبارەت بۇ ئۇمۇميلىقنى نەزەردە تۇتۇپ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئۈچۈن ئاڭلىق ھالدا خىزمەت قىلىشنى تەلەپ قىلىشتىن ئىبارەت . بۇ يېڭى تارىخىي شارائىتتا ، « خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش » يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇشنىڭ مەركەزلىك ئىپادىسى بولۇپ ، روشەن دەۋر ئالاھىدىلىكىگە ئىگە . ئەلۋەتتە ، بۇ خىل خىزمەت قىلىش ھەمىشە بىۋاستە ، كۇنكرېت بولماستىن ، بەلكى بىلىندۇرمەي تەسىر كۆرسىتىش يولى بىلەن مەدەنىيەت ـ سەنئەتنىڭ كۆپ خىل ئىقتىدارى ئارقىلىق مىللەتنىڭ روھىنى ئۇرغۇتۇپ ، خەلقنىڭ ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ ، كىشىلەرنىڭ ئەقىل ـ ئىدراكىنى

قوزغاپ ، خەلقنىڭ قەلبىنى گۈزەللەشتۈرۈپ ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇمۇشى جەھەتتىكى كۈنسايىن كۆپ خىللىشۋاتقان ئېھتىياجىنى ئۆزلۈكسىز قاندۇرۇپ ، ئىقتىسادنىڭ راۋاجلىنىشى ، سىياسىي مۇقىملىق ، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى ، جەمئىيەتنىڭ ئالغا بېسىشىنى مەنىۋى ھەربىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ ۋە ئەقىل كۈچى ياردىمى بىلەن تەمىنلەشكە ئوبدان ئىجتىمائىي مۇھىت يارىتىپ بېرىشتىن ئىبارەت .بۇنداق خىزمەت قىلىمىز دەيدىكەنمىز ، ئالدى بىلەن « دېڭ شياۋپىڭ ماقالىلىرىدىن تاللانما » نىڭ 3 ـ تومىنى ئۆگىنىشنى ئوبدان تۇتۇشىمىز لازىم . ئەسلى ئەسەرنى ئەستايىدىل ئوقۇپ ، جۈگىگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنىڭ ئاساسىي نۇقتىئىينەزەرىنى ۋە ئىدىيەۋى جەۋھىرىنى ، بولۇپمۇ ئىككى قولدا تەڭ تۇتۇش ، ھەر ئىككىلا قول قاتتىق بولۇشتا چىڭ تۇرۇش ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى ئېسىل بايانلىرىنى سىستېمىلىق ، ئومۇميۈزلۈك چۈشىنىش ۋە ئۆزلەشتۈرۈۋېلىش لازىم . شۇنىڭ بىلەن بىللە ، يەنە 14 ـ نۆۋەتلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىنىڭ روھىنى ئۆگىنىشنى ۋە سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىگە دائىر نەزەرىيىۋى بىلىملەرنى ھەم مەدەنىيەت ئىقتىسادى سىياسىتى ، مەدەنىيەت قانۇن ـ نىزاملىرى ، مەدەنىيەت كەسپىنى ئۆگىنىشنىمۇ كۈچەيتىش لازىم .

بىز مەدەنىيەت سىستېمىسىدىكى ئىشتىن سىرتقى پارتىيە مەكتىپى ، تۈرلۈك كىتاب ئوقۇش كۇرسلىرى ، قىسقا مۇددەتلىك كۇرس ۋە ئۆگىنىش ، مۇھاكىمە يىغىنلىرى ئارقىلىق ئۆگىنىشنى ئۆزلۈكسىز چوڭقۇرلاشتۇرماقچىمىز . نەزەرىيە ئۆگىنىشنىڭ ئاچقۇچى مەدەنىيەت ـ سەنئەت خىزمىتىنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرگەن ھالدا يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ستراتېگىيىلىك

ئىدىيىسى ۋە نەزەرىيە قارىشىنى تىرىشىپ ئۆگىنىش ۋە ئۆزلەشتۈرۈش ، ئۇنىڭ مارکسىزملىق مەيدان ، كۆز قاراش ، ئۇسۇل ئارقىلىق يېڭى مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىش ، يېڭى مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش ، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەشتەك ئىلمىي پوزىتسىيىسى ۋە ئېچىش ، ئىجاد قىلىش روھىنى ئۆگىنىشتىن ئىبارەت . مېڭىمىزنى مانا شۇ ئىلمىي نەزەرىيە بىلەن قوراللاندۇرغىنىمىزدىلا ئاندىن ئىدىيىنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ ، ئورتاق تونۇش ھاسىل قىلىپ ئىسلاھات ، تەرەققىيات ۋە مۇقىملىقنى ئورتاق ئىدىيىۋى ئاساسقا ئىگە قىلىپ ، رەھبەرلىك ئىقتىدارىمىز ۋە سىياسەت بەلگىلەش سەۋىيىمىزنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈرەلەيمىز ؛ پارتىيەئىلىك جەھەتتە چىنىقىشنى ۋە تەربىيىلىنىشىمىزنى ئۈزلۈكسىز كۈچەيتىپ ، مارکسىزملىق دۇنيا قارىشىمىزنى قەتئىيلەشتۈرەلەيمىز ؛ تۈرمۇشنى تونۇش ئىقتىدارىمىزنى تۇپ ئاساستىن ئۆستۈرۈپ ، يەنى دەۋرنى سەگەكلىك بىلەن تۇغرا تونۇپ ، جەمئىيەتنى تەھلىل قىلىپ ، تۈرمۇشقا باھا بېرىپ ، تۇغرا ئىجادىيەت ئىدىيىسىنى تۈرغۈزۈپ ، يۇكسەك مەسئۇلىيەت ۋە بۇرچ تۇيغۇسىدا تۈرۈپ ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ، خەلقنى تېخىمۇ كۆپ ، تېخىمۇ ياخشى مەنىۋى ئوزۇق بىلەن تەمىن ئېتىش ئۈچۈن جان ـ دىل بىلەن تىرىشىپ ئىشلىيەلەيمىز .

2 . مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش مەسىلىسى .

مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ، تۇپ ئاساستىن ئېيتقاندا ، پىلانلىق ئىگىلىك تۈزۈلمىسى شارائىتىدىكى مەدەنىيەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئەندىزىسىنى سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسى

شارائبتىدىكى مەدەنىيەتنى تەرەققي قىلدۇرۇش ئەندىزىسىگە ئۆزگەرتىپ ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىگە مۇناسىپ كېلىدىغان ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا پايدىلىق ، مەدەنىيەت ـ سەنئەتنىڭ ئۆزىگە خاس تەرەققىيات قانۇنىيىتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان مەدەنىيەتنى تەرەققي قىلدۇرۇش ھەربىكەت مېخانىزمىنى ۋە باشقۇرۇش مېخانىزمىنى تۇرغۇزۇشتىن ئىبارەت . بىز كەڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى ۋە ئىجادچانلىقىنى قوغداشقا پايدىلىق بولۇش ـ بولماسلىق ، ئېسىل ئەسەر يارىتىش ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى بارلىققا كەلتۇرۇش ، ئۇنۇم ھاسىل قىلىشقا پايدىلىق بولۇش ـ بولماسلىق ؛ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلىپ ، ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ كۈنسايىن ئېشىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشقا پايدىلىق بولۇش ـ بولماسلىقنى مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى ئۆلچەشنىڭ ئاساسىي ئۆلچىمى قىلىشىمىز لازىم .

نۆۋەتتە ، بىزنىڭ ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت تارماقلىرىمىز نۆۋەتتىكى ئىسلاھاتنىڭ پايدىلىق پەيتىنى چىڭ تۇتۇپ ، كۆڭۈل قويۇپ تەشكىللەپ ، ئومۇمىيۈزلۈك پىلانلاپ ، مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنىڭ تەرەققىياتىنى پائال ، سالماق ھالدا ئىلگىرى سۈرۈۋاتىدۇ . بۇ يىل بىز ئىسلاھاتنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى يەنىلا سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىغا قويۇشنى ، سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى بۆسۈش ئېغىزى قىلىش ئارقىلىق تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىدىكى تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك قانات يېيىشنى ئىلگىرى سۈرۈشنى ئويلىشۋاتىمىز . سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدىكى ئاچقۇچ ئىچكى قىسىمدىكى ئىگىلىك باشقۇرۇش مېخانىزمىنى ئۆزگەرتىپ ، بازار

رىقابىتىگە ماسلىشىش ئىقتىدارىنى ۋە ئۆز - ئۆزىنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى ھاياتىي كۈچنى ئاشۇرۇشتىن ئىبارەت . يادرولۇق مەسىلە يەنىلا گۇرۇپپىلاشقان ئويۇن قويۇش گەۋدىلىرىنى سەرخىللاشتۇرۇپ ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشنى ئاساسىي ھالقا قىلغان ھالدا خادىملار بىلەن راسخوت ئوبدان ماسلاشتۇرۇلغان مېخانىزمنى تەدرىجىي تۇرغۇزۇش . ئالدىنقى بىر نەچچە يىلدا بىز ئىسلاھات جەھەتتە بەزى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ۋە تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ئىشلىدۇق . بۇ يىل ئاساسلىق ، چوڭقۇر قاتلاملىق زىددىيەتلەرنى ھەل قىلىپ ، بىر قەدەر زور بۆسۈشنى قولغا كەلتۈرمەكچىمىز . بىز ئالدى بىلەن كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ نازارەتكە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ئوبدان تۇتۇشنى ئويلاشتۇق ، نۆۋەتتە ، شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكى ، دراما ئۆمىكىدىن ئىبارەت سىناق نۇقتىسى قىلىنغان ئىككى ئورۇندا ئىسلاھات باشلاندى ، مۇشۇ يىل ئىچىدە ئىچكى قىسىمدىكى باشقۇرۇش مېخانىزمنى ئۆزگەرتىش ، بارلىق خادىملارنى ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش ، ئۆمەك بىلەن ئەمەلىي گەۋدىلەرنى ئايرىش ، كىرىمنى تەقسىملەشتىكى دەرىجە پەرقىنى چوڭايتىش ، ئارتۇق خادىملارنى ئورۇنلاشتۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە ماھىيەتلىك ئىلگىرىلەش بولۇشنى قولغا كەلتۈرمەكچىمىز . مەدەنىيەت نازارىتىدە نازارات قارىمقىدىكى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىغا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى ، بۇ گۇرۇپپا ئىسلاھاتنى پىلانلىق تەشكىللەش ، ماسلاشتۇرۇش ، يېتەكچىلىك قىلىش ۋە نازارەتچىلىك قىلىشقا مەسئول بولدۇ ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، بىز يەنە پۈتۈن ئاپتونوم رايونىمىزدىكى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ جايلىشىش قۇرۇلمىسىنى

تېخنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا مۇۋاپىق تەرتىپكە سېلىش ھەققىدە دەسلەپكى پىكرىمىزنى ئوتتۇرىغا قويدۇق . ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ كۆپ مىللەتلىك رايون بولۇشىدەك ئالاھىدىلىككە ئاساسەن ، جايلاردىكى مەدەنىيەت تارماقلىرى شۇ جايدىكى پارتكوم ۋە ھۆكۈمەت تارماقلىرىنىڭ رەھبەرلىكى ۋە قوللىشى ئاستىدا ، ئۆز رايونىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا قاراپ ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشنىڭ قانۇنىيىتى بويىچە جايلاردىكى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى پائال ، سالماق تۈردە ئالغا سىلجىتىشى ، شۇنداقلا جايلاردىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ سەنئەت سەۋىيىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان ، مۇئەييەن تەسىرگە ئىگە ، مىللىي سەنئەت ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرەلەيدىغان سەنئەت ئۆمەكلىرىنى ئوخشاش بولمىغان ئەھۋاللارنى پەرقلەندۈرگەن ھالدا تېگىشلىك مەدەت بېرىش ۋە قوغداش لازىم . ناھىيە دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرى دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىغا چوڭقۇر چوڭكۇش ۋە ئاساسىي قاتلامغا بېرىپ ئويۇن قويۇشتەك مۇھىم ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالغان ، شۇڭا دۆلەتنىڭ چەت ـ ياقا ، يىراق ، نامرات رايونلارنىڭ ۋە ئاز سانلىق مىللەت رايونلىرىنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشكە دائىر يولىيۇرۇقلىرىنىڭ روھىغا ئاساسەن ، ئۇلارغا تېگىشلىك دەرىجىدە كۆڭۈل بۆلۈپ ۋە مەدەت بېرىپ ، تەدرىجىي ھالدا جايلىشىشنى مۇۋاپىقلاشتۇرۇپ ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە قىلىش ئارقىلىق ئاساسىي قاتلام مەدەنىيەت ـ سەنئەت قۇرۇلۇشىنىڭ مۇقىم بولۇشىنى كاپالەتلەندۈرۈش لازىم . ھەر دەرىجىلىك ئاممىۋى مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرى ، ئاممىۋى كۈتۈپخانىلار ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت تەتقىقاتى ، سەنئەت مائارىپى قاتارلىق كەسپىي ئورۇنلارمۇ يۇرەكلىك ئىزدىنىشى ۋە ئىسلاھاتنى پائال ، چوڭقۇر قانات يايدۇرۇشى لازىم . ئىسلاھاتنىڭ تەرەققىيات

يۇزلىنىشىدىن قارىغاندا ، تۇرلۇك مەدەنىيەت كارخانا ، كەسپىي ئورۇنلىرىنىڭ ھەممىسى ، ئۆزىنىڭ كەسپىي جەھەتتىكى ئۇستۇنلۇكى ۋە مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ قانۇنىيىتىنى چىقىش قىلغان ھالدا سوتسىيالىستىك بازارئىگىلىكىنىڭ ئېھتىياجىغا مۇۋاپىقلىشىشى ، « بىر خىل كەسپىنى ئاساس قىلىش ، كۆپ خىل ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش ، ئەمەلىي كۈچنى ئاشۇرۇش ، كەسىپىي ئىشلارنى راۋاجلاندۇرۇش ، تۇرمۇشنى ياخشىلاپ ، مەدەنىيەتنى گۈللەندۇرۇش » يولىدا قەتئى مېڭىشى ، بازار ئارقىلىق جۇشقۇنلۇقنا ، ھاياتىي كۈچكە ، ئۇنۇمگە ، جۇغلانمىغا ئىگە بولۇشى لازىم . مەدەنىيەت تۇزۇلمە ئىسلاھاتى بىر تۇرلۇك ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىجتىمائىي سىستېمىلىق قۇرۇلۇش بولۇپ ، نۇرغۇن تەرەپلەرگە چېتىلغاچقا ، ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ قوللىشى ۋە ماسلىشىپ بېرىشىگە توغرا كېلىدۇ ، بۇ يەردە بىز جايلاردىكى پارتىيە ، ھۆكۈمەت تارماقلىرىنىڭ ۋە مۇناسىۋەتلىك تەرەپلەرنىڭ كۆپرەك كۆڭۈل بۆلۈپ ۋە قوللاپ ، مەدەنىيەت تۇزۇلمىسى ئىسلاھاتىنى پايدىلىق تاشقى مۇھىت بىلەن تەمىن ئېتىشىنى ئۈمىد قىلىمىز .

مەدەنىيەت تۇزۇلمىسى ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش يەنە مەدەنىيەت مەمۇرىي ئورگانلىرىنىڭ فۇنكسىيىسىنى ئۆزگەرتىپ ، ئىستىلنى ياخشىلىشىنى ، ماكرولۇق تىزگىنلەشنى ئوبدان تۇتۇپ ، ھۆكۈمەت ئىشىدا پاك ـ دىيانەتلىك بولۇشنىمۇ تەلەپ قىلىدۇ . ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەردىكى مەدەنىيەت مەمۇرىي تارماقلىرى مەدەنىيەت خىزمىتىگە رەھبەرلىك قىلىشتا ماكرولۇق باشقۇرۇشنى ئاساس قىلىشنى تەدرىجىي ھالدا ماكرولۇق باشقۇرۇشنى ئاساس قىلىشقا ئۆزگەرتىپ ، ئاساسىي زېھنىي كۈچنى ، يۆنىلىشنى ، ئومۇمىي مىقدارنى ، قۇرۇلمىنى ، ئۇنۇمنى تۇتۇشقا قارىتىشى ؛

جان ـ دىل بىلەن ئاساسىي قاتلام ئۇچۇن خىزمەت قىلىپ ، ئاساسىي قاتلامنى غەمدىن خالاس قىلىپ ، ئۇلارغا مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈش شارائىتى يارىتىپ بېرىشى ، يۇقىرى بىلەن تۆۋەن ، ئىچكى ۋە تاشقى تەرەپلەرنىڭ ھەممىسى بىرنىيەتتە ھەمكارلىشىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنىڭ ساغلام ، ئوڭۇشلۇق راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشى لازىم .

3 . مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش ۋە ياخشىلاش لازىم .

مەدەنىيەت بازىرى مەملىكىتىمىزدىكى سوتسىيالىستىك بازار سىستېمىسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ مۇھىم ساھەسى . ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت تارماقلىرىمىزنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسى سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىرىنى يېتىلدۈرۈش ۋە ئۇنى مۇكەممەللەشتۈرۈشتىن ئىبارەت . سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىرى قۇرۇلۇشىدا « ئىككىسىنىڭ بىرىنمۇ تاشلاپ قويماسلىق پرىنسىپىدا : يەنى بىرى بازار ئىگىلىكىنىڭ ئادەتتىكى قانۇنىيىتىگە ئۇيغۇن بولۇش ؛ ئىككىنچىسى ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ ئۆزىگە خاس تەرەققىيات قانۇنىيىتىگە ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇن بولۇش پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇش لازىم . بىز مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىدە يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ « ئىككى قولدا تەڭ تۇتۇش ، ئىككىلا قول قاتتىق بولۇش » ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ ، بىر قولدا باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ ، مەدەنىيەت ئەخلەتلىرىنى تازىلاشنى تۇتۇشمىز ؛ يەنە بىر قولدا گۈللەندۈرۈشنى تۇتۇپ ، ساغلام ، پايدىلىق مەنىۋى مەھسۇلاتلار ئارقىلىق مەدەنىيەت بازىرىنى ئىگىلىشىمىز ۋە بېيىتىشىمىز لازىم .

بازارنىڭ يېتىلىشى ، بازار قائىدىلىرى مۇكەممەل بولماسلىق ، باشقۇرۇش تەدبىرلىرى كۇچلۇك بولماسلىق قاتارلىق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ، نۆۋەتتە مەدەنىيەت بازىرىدا يەنە بەزى پاسسىپ ئەھۋال ۋە مەسىلىلەر ساقلانماقتا . نۆۋەتتە ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىدە گۇۋۇيۈەن تەستىقلىغان مەدەنىيەت مىنستىرلىكىنىڭ ئۇچنى بېكىتىش لايىھىسىنىڭ تەلىپى بويىچە ، مەملىكەتلىك مەدەنىيەت بازىرى خىزمىتى يىغىنىنىڭ روھىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇپ ، باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىمكان قەدەر تېز راۋانلاشتۇرۇپ ، مەدەنىيەت بازىرىغا دائىر قانۇن تۈرغۇزۇش قەدىمىنى تېزلىتىپ ، « ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇش نىزامى » نى يولغا قويۇپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت بازىرىنى تەدرىجىي ھالدا قېلىپلاشقان ، تۈزۈملەشكەن ، قانۇن ـ تۈزۈملەشكەن ساغلام تەرەققىي قىلىش ئىزىغا چۈشۈرۈش لازىم .

4 . دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ ئاساسىي قاتلام مەدەنىيەت خىزمىتىنى ھەقىقىي تۈردە ياخشى تۇتۇش مەسىلىسى .

13 ـ نۆۋەتلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى 8 ـ ئومۇمىي يىغىنى ، 14 ـ نۆۋەتلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىنىڭ « قارار » ى ۋە لېنىڭ زۇڭلىنىڭ 5 ـ نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ 1 ـ سانلىق يىغىندا بەرگەن « ھۆكۈمەت خىزمىتىدىن دوكلات » ، باش شۇجى جياڭ زېمىننىڭ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ يېزا خىزمىتى يىغىندا سۆزلىگەن سۆزى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىدە ، ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەر « يېزىلاردىكى سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىغا ئەھمىيەت بېرىش لازىم » ، « يېزىلارنىڭ سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش

كىرەك » دەپ تەكىتلەندى ، مەدەنىيەت بازارلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىنى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى شەھەر ـ يېزىلاردىكى ئاساسىي قاتلاملارغىچە ئەمەلىيلەشتۈرۈش ، ئاساسىي قاتلاملاردىكى مەدەنىيەت تور ـ نۇقتىلىرىنى كۆپەيتىپ ، يېزىلارنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى گەۋدىلىك ئورۇنغا قويۇش تەكىتلەندى . لېكىن تۇرلۇك سۇبيېكتىپ ۋە ئوبيېكتىپ سەۋەبلەر تۇپەيلىدىن ، يېقىنقى يىلاردىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى ، بولۇپمۇ چەت ، نامرات رايونلاردىكى نۇرغۇن يېزا ـ بازارلاردا مەدەنىيەت قوشۇنى زادىلا مۇقىم بولمايۋاتىدۇ . خىراجەت كەمچىل ، ئەسلىھەلەر ئاددىي بولغاچقا ، مەدەنىيەت پائالىيەتلىرى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە توختاپ قېلىش ياكى يېرىم توختاپ قېلىش ھالىتىدە تۇرۇۋاتىدۇ . بىزنىڭ ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت تارماقلىرىمىزدا يۇكسەك مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى ۋە بۇرچ تۇيغۇسى بولۇشى ، دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى ئاساسىي قاتلامنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىنى ھەقىقىي تۇردە پۈتكۈل مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسى قىلىشى ، بولۇپمۇ ۋىلايەت ، ئوبلاست ، ناھىيە ، (شەھەر) لەردىكى مەدەنىيەت تارماقلىرى زېھنىي كۈچىنى تېخىمۇ مەركەزلەشتۈرۈپ ، بۇ خىزمەتنى ياخشى تۇتۇپ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ، دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ ئاساسىي قاتلام مەدەنىيەت خىزمىتىدە ، بىر قەدەر قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ، كۆزگە كۆرۈنەرلىك ئۆزگىرىش بولۇشىنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم . بۇ يىل دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى ئاساسىي قاتلامنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىدە تۆۋەندىكى بىرقانچە تۈرلۈك خىزمەتنى ياخشى ئىشلەش لازىم .

« ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېپەك يولى چېگرا مەدەنىيەت كارىدورى » قۇرۇلۇشىنى پائال ئىلگىرى سۈرۈش لازىم . ئاپتونوم

رايونلۇق خەلق هۆكۈمتى 1994 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى ئاچقان « ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېپەك يولى چېگرا مەدەنىيەت كارىدورى » قۇرۇلۇشى مەسىلىسى بويىچە ماسلاشتۇرۇش يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئەملىيلەشتۈرۈش لازىم . ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارغا پائال ماسلىشىپ « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ يېپەك يولى چېگرا مەدەنىيەت كارىدورى » قۇرۇلۇشىغا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى قۇرۇشنى ئويلىشىۋاتىدۇ . نازارىتىمىزدە خىزمەت گۇرۇپپىسى قۇرۇلۇپ كۈندىلىك خىزمەتلەرگە مەسئۇل بولىدۇ . بۇنىڭدىن باشقا ، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار بىلەن بىرلىكتە « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ يېپەك يولى چېگرا مەدەنىيەت كارىدورى » قۇرۇلۇشى پىلانىغا يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا تۇزىتىش كىرگۈزىدۇ ھەمدە كونكرېت يولغا قويۇش لايىھىسىنى ئىمكانقەدەر تېز ئوتتۇرىغا قويىدۇ .

شەھەر ـ يېزا مەدەنىيەت ئەسلىھەلىرى قۇرۇلۇشىنى تېزلىتىش ۋە ياخشىلاش لازىم . ئاپتونوم رايونىمىزدىكى پىلان ، مالىيە قاتارلىق ئالاقىدار تارماقلارغا پائال ماسلىشىپ ، ئاساسىي قۇرۇلۇش ۋە رېمونت قىلىش خىراجىتىنى كۆپرەك قولغا كەلتۈرۈش ، جايلاردىكى پارتىيە ، ھۆكۈمەت تارماقلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى ، تەشەببۇسكارلىقىنى جارى قىلدۇرۇپ ، « 9 ـ بەش يىللىق پىلان » نىڭ ئاخىرىدا ھەممە ناھىيىلەردە مەدەنىيەت يۇرتى ، كۈتۈپخانا بار بولۇش ، ھەممە يېزىلاردا مەدەنىيەت پونكىتى بار بولۇش ، ھەممە كەنتلەردە مەدەنىيەت ئۆيى بولۇش نىشانىنى تىرىشىپ ئەملگە ئاشۇرۇش لازىم . بولۇپمۇ ئاممىۋى كۈتۈپخانا قۇرۇلۇشىنىڭ قەدىمىنى تېزلىتىپ ، « 9 ـ بەش يىللىق پىلان » نىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە

ئاپتونوم رايونىمزدا تېخى كۆتۈپخانا قۇرۇلمىغان 50 ناھىيىنىڭ ھەممىسىدە ئاممۇى كۆتۈپخانا قۇرۇلۇپ بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم.

« مەدەنىيەتتە ئىلغار ناھىيە » لەرنى باھالاش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش لازىم. ئاپتونوم رايونىمزدىكى « مەدەنىيەتتە ئىلغار ناھىيە » بولغان يەركەن ناھىيىسى، فۇكاڭ شەھىرى تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەش ئاساسىدا، مەدەنىيەت خىزمىتىدىكى ئىلغارلىق نەتىجىسىنى يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا مۇستەھكەملەپ ۋە كېڭەيتىپ، ئىلغارلىق نامىنى داۋاملىق ساقلىشى لازىم. ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى « مەدەنىيەتتە ئىلغار ناھىيە » لەرنىڭ كونكرېت ئۆلچىمى ۋە شەرتلىرىنى تۈزۈپ چىقىپ، « مەدەنىيەتتە ئىلغار ناھىيە » بەرپا قىلىش بويىچە باھالاش پائالىيىتىنى ئورۇنلاشتۇرىدۇ ۋە قانات يايدۇرىدۇ. شۇنداقلا مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى بىر تۈتاش ئورۇنلاشتۇرغان « مىللىي مەدەنىيەت بويىچە ئىلغار ئاپتونوم ئوبلاست » بەرپا قىلىش پائالىيىتىگە ئاساسەن، ئاپتونوم رايونىمزدىكى بەش ئاپتونوم ئوبلاستنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ، « مىللىي مەدەنىيەت بويىچە ئىلغار ئاپتونوم ئوبلاست » بەرپا قىلىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشنى كونكرېت ئورۇنلاشتۇرىدۇ ۋە ئەمەلىيلەشتۈرىدۇ.

دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى مەدەنىيەت تەشكىلاتلىرىنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە كەسىپىي قۇرۇلۇشنى كۈچەيتىش كېرەك. ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت تارماقلىرى ھەر دەرىجىلىك مۇناسىۋەتلىك تارماقلارغا داۋاملىق ماسلىشىپ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى مەدەنىيەت پونكتلىرىنىڭ شتات، كۆرسەتكۈچ ۋە خىراجەت مەسىلىسى ھەم دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى كىنو قويۇش پۇلى يېغىش ۋە قاتناش

قورالىرىدىن ئېلىنىدىغان يول ئاسراش پۇلىنى كېمەيتىش ، كەچۈرۈم قىلىش قاتارلىق مەسىلىلەرنى ئىمكانقەدەر تېز ھەل قىلىشقا تىرىشىش لازىم . بۇ يىلنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا ، ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى مۇناسىۋەتلىك تارماقلار بىلەن بىرلىكتە ، دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتى تەرەققىياتىنى تېزلىتىشكە مۇناسىۋەتلىك سىياسەت ۋە تەدبىرلەرنى تۈزۈپ ، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمتى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ قاراپ چىقىشىغا تاپشۇرماقچى .

« شەھەر بىلەن يېزىغا تەڭ ئېتىبار بېرىش ، يېزىلارنى مۇھىم نۇقتا قىلىش » پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ ، دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىدىن ئىبارەت بۇ مۇھىم نۇقتىنى ھەقىقىي ياخشى تۇتۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئىجتىمائىي رايونلار مەدەنىيىتى ، كارخانا مەدەنىيىتى ، مەكتەپ مەدەنىيىتى قاتارلىق تۈرلۈك ئاممىۋى مەدەنىيەتنى پائال يېتىلدۈرۈپ ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ ، شەھەر ـ يېزىلاردىكى ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتىش ۋە جانلاندۇرۇش لازىم .

5 . ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى زور كۈچ بىلەن گۈللەندۈرۈش مەسلىسى .

مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر ئارقىلىق كىشىلەرنى رىغبەتلەندۈرۈش ـــ مەملىكەتلىك تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يىغىنى مەدەنىيەت سېپى ئالدىغا قويغان مۇھىم ۋەزىپە . زامانىمىزنىڭ مۇنەۋۋەر ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى ئاساسىي مىلودىينى ياڭرىتىدىغان ئەسەرلەردىن بولۇشى كېرەك . مۇنەۋۋەر ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىنى ئىجاد

قىلىش مەدەنىيەت خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ، مەدەنىيەت ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈشتىكى يادرولۇق مەسىلە . شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش كۆپ خىللاشتۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ . بۇ ، ھەم خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت جەھەتتىكى كۆپ خىل ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشنى ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئىستېمال قاتلىمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشنى ، ھەم ئاساسىي مېلودىيىلىك ئەسەرلەرنى تېما ، شەكىل ، ئۇسلۇب ۋە ئىپادىلەش ئۇسۇلى جەھەتتە كۆپ خىللاشتۇرۇشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . نۆۋەتتە ، مەدەنىيەت تارماقلىرى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى تۇتۇش داۋامىدا ، بىرى ، ئىجادىيەت يۆنىلىشىنى ياخشى ئىگىلەپ ، ئوبدان يېتەكلەش رولىنى ئويناشى ؛ يەنە بىرى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتى ئۈچۈن ياخشى مۇھىت يارىتىپ بېرىشى ، بولۇپمۇ ئىختىساسلىق كىشىلەرگە كۆيۈنۈش ، ئىختىساسلىق كىشىلەرنى قەدىرلەش ، ئىختىساسلىق كىشىلەرنى يېتىشتۇرۇش ، ئىختىساسلىق كىشىلەرنى ئەتۇارلاپ ئىشلىتىشتىن ئىبارەت كەيپىياتنى تېرىشىپ يارىتىپ ، مۇنەۋۋەر ئىختىساس ئىگىلىرىنى ساغلام ئۆسىدىغان ، پۈتۈن ئىقتىدارىنى ئىشقا سالالايدىغان ئىناق مۇھىتقا ئىگە قىلىش لازىم .

ئېسىل بەدىئىي ئەسەر سەنئەتكارلىقى قايناق ھېسسىياتقا تولغان شەخسىي ئىجادىيىتى بولۇپ ، كۆپىنچە ئۇنىڭغا ئىجادكارلىق بارلىق تۇرمۇش تەسىراتى ، بىلىم ـ جۇغلانمىسى ۋە بەدىئىي ماھارىتى مەركەزلەشكەن ، شۇنداقلا ئىجادكارلىق ئىنسانىي خاراكتېرى سىڭگەن بولۇشى ، مۇنەۋۋەر مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت بىلەن سىرتتىن كىرگەن مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنىڭ بىرلەشتۈرۈلۈشى ئاساسىي مېلودىيىنى يارىتىشتا

گەۋدىلەندۈرۈلگەن ، كۆپ خىللاشتۇرۇشنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلاشقان ، ئامما ياقتۇرۇپ كۆرىدىغان مۇنەۋۋەر ئەسەر بولۇشى كېرەك . بىزنىڭ ھېكايە ، رومان ، ناخشا ، تىياتىر ، مۇزىكا ، گۈزەل سەنئەت ، كىنولىرىمىزدا مانا شۇنداق ئېسىل ئەسەرلەرنى تېرىشىپ ئىجاد قىلىش ئارقىلىق شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈش لازىم .

نۆۋەتتە ، بىز مەدەنىيەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئىنتايىن ياخشى دەۋرىدە تۇرىۋاتىمىز ، بىر تەرەپتىن ، مەركەز تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىۋاتىدۇ ، ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلىۋاتىدۇ . ئەدەبىيات ـ سەنئەت لۇشيەنى ، فاڭجېنى ۋە تۇرلۇك سىياسەتلەرنىڭ ھەممىسى ئىنتايىن ئېنىق بولدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ، خەلق ھۆكۈمىتى جايلاردىكى پارتكوملار ، ھۆكۈمەتلەر ۋە ھەرقايسى تارماقلاردىكى رەھبەرلىرى يولداشلار ، شۇنداقلا جەمئىيەتتىكى ھەرقايسى ساھەلەرمۇ مەدەنىيەت خىزمىتىگە ئەھمىيەت بېرىۋاتىدۇ ۋە كۆڭۈل بۆلۈۋاتىدۇ . مانا شۇنداق پايدىلىق شارائىتلار بار بولغاچقا ، بىز مەدەنىيەت خىزمىتىنى جەزمەن تېخىمۇ ياخشى ئىشلىيەلەيمىز ، تېخىمۇ ئۇنۇم ھاسىل قىلالايمىز . بۇ قېتىمقى يىغىندىن كېيىن ، بىز ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبەرلىكىدە ، ئىتتىپاقلىشىپ تىرىشىپ ، قاتتىق ئىشلەپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىنى يېڭى بىر سەۋىيىگە كۆتۈرۈپ ، ئەلا نەتىجىلىرىمىز بىلەن ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ رەڭمۇرەڭ گۈللەر تەكشى ئېچىلغان پارلاق ئەتىسىنى كۈتۈۋالىمىز .

ئىنتىپاقلىشىپ ئىزدىنىپ ، شىنجاڭنىڭ تېياتىر چىلىق سەنئىتىنى راۋاجلاندۇرايلى ۋە گۈللەندۈرەيلى

جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 42 يىللىقىنى قۇتلۇقلاش ۋە شىنجاڭ تېياتىر چىلىقىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش مەقسىتىدە شىنجاڭ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن 1991 ـ يىللىق تېياتىر كۆرىكى 10 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى باشلىنىپ بۈگۈن غەلىبىلىك ئاخىرلاشتى .

توققۇز كۈن داۋاملاشقان بۇ كۆرەككە 14 سەنئەت ئۆمىكى ، 15 پارچە سەھنە ئەسىرى تاللاپ قاتناشتۇرۇلۇپ ، 36 مەيدان ئويۇن قويۇلدى ، تاماشىبىنلارنىڭ سانى 30 مىڭ ئادەم قېتىمدىن ئېشىپ كەتتى . بۇ قېتىمقى كۆرەك پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان شىنجاڭنىڭ تېياتىر چىلىق ئىشلىرىدا گۈللەپ ـ ياشناش مەنزىرىسى بارلىققا كەلگەنلىكىنى نامايان قىلدى ؛ جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 42 يىللىقىغا بېغىشلانغان تۇرلۈك مەزمۇندىكى خاتىرىلەش ، كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىگە مول مەزمۇن قوشۇپ ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتتى . كۆرەككە قاتناشتۇرۇلغان تېياتىر ئەسەرلىرىدە ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇلغانلىقى ، « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » قاتارلىقىنى ئىزچىللاشتۇرۇلغانلىقى ، سوتسىيالىستىك دەۋر روھى گەۋدىلەندۈرۈلگەنلىكى ، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ

ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىگە ۋارىسلىق قىلىش ئاساسىدا يېڭىلىق يارىتىلغانلىقى ، تارىخىي چىنلىق ئەكس ئەتتۈرۈلگەنلىكى ، كىشىنى تەسىرلەندۈرىدىغان بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەر قايسى تەرەپلىرى جانلىق سۈرەتلەپ بېرىلگەنلىكى ئۈچۈن كەڭ تاماشىبىنلارنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى ؛ شىنجاڭنىڭ سوتسىيالىستىك مادداي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە مۇناسىپ يېڭى تۆھپە قوشتى .

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە « بىر تەرەپتىن تەرتىپكە سېلىش ، بىر تەرەپتىن گۈللەندۈرۈش » فاڭجېنىنى ئىزچىللاشتۇرۇش ، ئىجادىيەتتە دەۋرىنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى گەۋدىلەندۈرۈش ، تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشتا چىڭ تۇرۇش قاتارلىق ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈشكە دائىر ئالاقىدار كۆرسەتمىلىرىنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈچۈن ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى ئۆتكەن يىل ئەتىيازدا تىياتىر ئىجادىيىتى سۆھبەت يىغىنىنى ئاچقان ۋە بۇ يىل تىياتىر كۆرىكى ئۆتكۈزۈش توغرىسىدىكى خىزمەت پىلانىنى بېكىتكەندى ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت خىزمەتلىرىگە مەسئۇل ھەر دەرىجىلىك تارماقلارنىڭ رەھبەرلىرى بۇ ئىشقا ئەستايىدىل كۆڭۈل بۆلدى . ھەر قايسى سەنئەت ئۆمەكلىرى جىددىي ھەم جاپالىق رېپېتىتسىيە قىلدى . بۇ يىل 8 ـ ئايغىچە شىنجاڭ بويىچە 20 سەنئەت ئۆمىكى 21 كېچىلىك تىياتىر تەييارلىدى . كۆرەك تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىنىڭ تاللىشى ، كۆرەك تەشكىلىي ھەيئىتىنىڭ تەكشۈرۈپ بېكىتىشى ئارقىلىق ، شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكى تەييارلىغان ئۇيغۇرچە تىياتىر « قېرى يىگىتنىڭ تويى » ، قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان

ئۇيغۇرچە دراما « ئەزىزە » ، ئىلى ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان ئۇيغۇرچە دراما « ۋىجدان سوتى ئالدىدا » ، بايىنغولىن ئوبلاستلىق سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان ئۇيغۇرچە دراما « ئۆركەشلە ، سۆيگۈ دەرياسى » ، شىنجاڭ دراما ئۆمىكى تەييارلىغان « مەلىكە جيپ يۈي » ، ئۈرۈمچى شەھەرلىك جىڭجۇ تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان « غەربىي رايون ئاسىمىنىدىكى ھەسەن ـ ھۈسەن » ، شىخەنزە شەھەرلىك يۆجۇ تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان « يۇرتداشلىق مۇھەببىتى » ، ئىلى ئوبلاستلىق دراما ئۆمىكى تەييارلىغان « تاڭبالا » ، ئاقسۇ ۋىلايەتلىك 2 ـ سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان « سالام ، ئاقسۇ » ، شىخەنزە شەھەرلىك سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان « بوزىەر ئۆزلەشتۈرگۈچى ھەربىلەر مۇھەببىتى » ، بىڭتۈەن 9 ـ شى يۆجۇ تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان « غەربىي رايونغا مۇھەببەت » ، ئۈرۈمچى شەھەرلىك چىنجۇ تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان « لىن جىلۇ » ، قۇتۇبى چۈيزى تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان « باج ئەمەلدارىنىڭ يېزىغا بېرىشى » ، « قۇدىلارنىڭ كۆرۈشۈشى » ، قۇمۇل ۋىلايەتلىك چىنجۇ تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان « يېشىل مەرۋايىت » قاتارلىق 15 تىياتىر ئەسىرى يەنى تۆت مەيدان ئۇيغۇرچە دراما ، تۆت مەيدان خەنزۇچە دراما ، يەتتە مەيدان چىنچاڭ ، يۆجۇ ، شىنجاڭ چۈيزى تىياترى كۆرەككە قاتناشتۇرۇلدى .

بىز خۇشاللىق بىلەن شۇنى كۆرمەكتىمىزكى ، شىنجاڭنىڭ تىياتىر سەھنىسىدە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا ، ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىشتە چىڭ تۇرۇپ ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش يولىدا باتۇرلارچە كۈرەش قىلىۋاتقانلىقى ئىپادىلەنگەن بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر تىياتىر

ئەسەرلىرى مەيدانغا كەلدى .

بۇ ئەسەرلەرنىڭ بەزىلىرىدە ، ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىش مەدھىيىلەنسە ، بەزىلىرىدە ئىنقىلابىي قۇربانلار ئەسلەنگەن ؛ بەزىلىرىدە تارىخ ئېقىمىنىڭ ئالغا ئىلگىرىلەش يۈزلىنىشى ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش مەدھىيىلەنسە ، بەزىلىرىدە جياۋ يۈيلۇچە ياخشى كادىرلار مەدھىيىلەنگەن ؛ يەنە بەزىلىرىدە ئۆتكۈر بەدئىي ۋاستىلەر ئارقىلىق جەمئىيەت تەرەققىياتى ئۈچۈن سەلبىي ئەھمىيەتسىزلىشىپ تۇرغان ناچار ئۆرپ ـ ئادەتلەر رەھىمسىز تەنقىد قىلىنغان . خىلمۇ خىل ژانىرلاردىكى بۇ تىياتىرلار ئۆزىگە خاس بەدئىي ئىپادىلەش ۋاستىسى ، ماھارىتى ۋە ئۇسلۇبى جەھەتلەردىكى ئۆزگىچىلىكى بىلەن شىنجاڭنىڭ تىياتىر سەھنىسىدە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىۋاتقان ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراۋاتقان گۈللەپ ـ ياشناش مەنزىرىسى بارلىققا كېلىۋاتقانلىقىنى ناماياں قىلدى .

مېنىڭچە ، بۇ تىياتىرلار مۇنداق بىر قانچە ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە .

بىرىنچى ، كۆچلۈك ئىجتىمائىي مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى بىلەن دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامى ــ مىلودىيىسىنى گەۋدىلەندۈرگەن .

يولداش جياڭ زېمىن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا سۆزلىگەن: « جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىشى كېرەك ، يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈشكە بولمايدۇ . . . » ، « ئېسىل مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى راۋاجلاندۇرۇش ،

شۇنداقلا ، سوتسىيالستىك دەۋر روھىنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈش كېرەك » ، « بىز جۇڭگوچە سوتسىيالستىك مەدەنىيەتنىڭ بۇ ئاساسىي تەلەپلىرىنى پۈختا ئىگىلەپ ، پۈتۈن مىللەتنىڭ ئىدىيە ، ئەخلاق ۋە پەن ـ مەدەنىيەت سۈپىتىنى زور دەرىجىدە ئۆستۈرۈشىمىز ، سوتسىيالستىك ماددىي مەدەنىيەت ۋە مەنىۋى مەدەنىيەتنى يۈكسەلدۈرۈشىمىز لازىم » دېگەن سۆزى ، مېنىڭچە ، بىزنىڭ ھازىرقى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى تېياتىر ئەسەرلىرىمىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغان ياكى بولمىغانلىقىنى ئۆلچەيدىغان مۇھىم ئۆلچەمگە ئايلىنىشى كېرەك .

ئىككىنچى ، بۇ تېياتىرلار رېئال تەرىبىيۇئى ئەھمىيەتكە ، كۈچلۈك تۈرمۇش پۈرىقىغا ئىگە

يازغۇچى ، سەنئەتكارلىرىمىز ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى ، پارتىيىنىڭ فاكىجىن ، سىياسەتلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشتە ، رېئال تۇرمۇشقا ـــ سوتسىيالستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى رېئال تۇرمۇشقا ئۇزلۇكسىز چوڭقۇر چۆكۈشتە ، ئاممىا ئارىسىغا بېرىشتا ، بولۇپمۇ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشنىڭ بىرىنچى سېپىدە ئىشلەۋاتقان ئىشچى ، دېھقان ، ئەسكەرلەر ۋە زىيالىيلار ئارىسىغا بېرىشتا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى سوتسىيالستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت ئومۇميلىققا بويسۇندۇرۇشتا ، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى پۈختا ئىگىلەپ ، دەۋرنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇن ، ئاممىا ئەڭ كۆڭۈل بۆلىدىغان ، ئىجتىمائىي ئەھمىيىتى زور تېمىلارنى كۆپلەپ يېزىشتا ، شىنجاڭغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ، مىللەتلەرنىڭ ئۇيۇشۇش كۈچىنى ئاشۇرۇپ ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش

ۋە ۋەتەن بىرلىكىنى قوغداشتىن ئىبارەت مۇھىم تېمىنى يېزىشتا چىڭ تۇرۇپ ، تۇرمۇش قاينىمىغا ، زامانىۋىلاشتۇرۇش ئەمەلىيىتىگە چوڭقۇر چۆكۈپ ، تۇرمۇشنى بىلىش ، تۇرمۇشنى تەھلىل قىلىش ، ھادىسىدىن ئۆتۈپ شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئىگىلەش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشكە ئەھمىيەت بەرگەنلىكى ئۈچۈن ، دەۋرىنىڭ ئاساسىي ئېقىمىنى روشەن ئەكس ئەتتۈرىدىغان ، دەۋر روھىغا باي ، تۇرمۇش پۇرىقى كۈچلۈك ، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلغان ، شۇڭا كۈچلۈك تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان .

ئۇچىنچى ، بۇ تېياتىرلاردا ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئېستېتىك قىزىقىشى نەزەردە تۇتۇلغان

خەلق ، پەقەت خەلقلا تارىخنى يارىتىدىغان ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ ، شۇنداقلا سەنئەتنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى مۇنبەت تۈپراقتۇر ، دېگەن سەنئەت قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلىنىپ ، ساغلام ئىدىيىۋى مەزمۇن بىلەن مۇكەممەل بەدىئىي شەكىل ئورگانىك بىر گەۋدە قىلىنغانلىقى ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئېستېتىك تەلىپى ـ زوقلىنىشى نەزەرگە ئېلىنغانلىقى ئۈچۈن سەنئەتنىڭ بەدىئىي تەسىرچانلىقىنى ئاشۇرغان . شۇڭلاشقا ، بۇ تېياتىرلار ئۇيغۇرلارنىڭ بىلەنلا جەمئىيەتتە كۈچلۈك ئىنكاس قوزغىدى . تاماشىبىنلار سەنئەتتىن بەھر ئېلىپلا قالماي چوڭقۇر تەربىيە ئالدى ، روھىنى ئۇرغۇتتى . بۇ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى تېياتىر خادىملىرىنىڭ پارتىيە ۋە خەلقە غەلبىلىك تاپشۇرغان ئىمتىھان قەغىزى ! شۇنداقلا ، دۆلىتىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 42 يىللىق بايرىمىغا قىلىنغان مول مەزمۇنلۇق سوۋغىسىدۇر .

قىسقىسى ، بۇ قېتىمقى تېياتىر كۆرىكىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەر ـــ پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ

ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان شىنجاڭدىكى ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ سوتسىيالىستىك سەنئەت ئىشلىرىنىڭ زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشكەنلىكىنى ، بولۇپمۇ يېقىنقى ئىككى يىلدا ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىدە يېڭى قەدەم تاشلىغانلىقىنى ، ئويۇن قويۇش پائالىيىتى تېخىمۇ جانلانغانلىقىنى ، تىياتىر قوشۇنى ئۆزلۈكسىز زورايغانلىقىنى ، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە « بىر تەرەپتىن تەرتىپكە سېلىش ، بىر تەرەپتىن گۈللەندۈرۈش » فاڭجېنىنىڭ نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتىكى توغرا تەدبىر ئىكەنلىكىنى مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان ھالدا ئىسپاتلىدى .

بۇ قېتىمقى كۆرەك ئارقىلىق زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردۇق . لېكىن پارتىيە ۋە خەلقنىڭ ، دەۋرنىڭ تەلىپىگە يېتىشتىن تېخى يىراق ، قېرىنداش ئۆلكە ، ئاپتونوم رايونلارغا سېلىشتۇرغاندا پەرق تېخى زور . تۆۋەندە مەن شىنجاڭنىڭ تىياتىر سەنئىتىنى تېخىمۇ راۋاجلاندۇرۇش ۋە گۈللەندۈرۈش توغرىسىدا بەزى قاراشلىرىم ، ئۈمىد ۋە تەلەپلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويماقچىمەن .

شىنجاڭنىڭ تىياتىر سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈش ، ئېسىل مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇشنى تەكىتلىگەندە ، تىياتىر سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ئاساسىي ئامىللىرى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ .

بىرىنچى ئامىل ، ھەم ئەخلاقلىق ، ھەم قابىلىيەتلىك بولغان سەھنە ئەسىرى يازغۇچىلار ، رېژىسسورلار ، تىياتىر ئارتىسلىرى ، مۇزىكا ئىجادىيەتچىلىرى ، سەھنە گۈزەل سەنئىتى خادىملىرى ، سەنئەت تەشكىلاتچىلىرى قاتارلىق تىياتىر سەنئىتى بويىچە ئىختىساسلىق خادىملارنى يېتىشتۇرۇش ؛ ئىككىنچى ئامىل ، كۆچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى

بەدئىي سۈپەتكە ۋە تەسىر چانلىقىغا ئىگە بىر تۈركۈم بۆسۈش خاراكتېرىدىكى نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش ؛ ئۇچىنچى ئامىل ، تىياتىر سەنئىتىنىڭ تاماشىبىنلىرىنى كەڭ كۆلەمدە جەلپ قىلىش .

تىياتىر ساھەسىدىكى ئىختىساس ئىگىلىرىنى بايقاش ، تەربىيىلەش ، يېتىشتۈرۈش توغرىسىدا

بىز بۇ قېتىمقى كۆرەڭ ئارقىلىق ھەر قايسى مىللەتلەردىن يېتەكچى چىققان بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر سەھنە ئەسىرى يازغۇچىلىرى ، رېژىسسورلار ، ئارتىسلار ، مۇزىكا ئىجادىيەتچىلىرى ، ۋە سەھنە گۈزەل سەنئىتى خادىملىرىنى ، بولۇپمۇ بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ، ياش ، ئىختىساسلىق ئىجادىيەتچىلەرنى بايقىدۇق . بۇ ئىش كىشىنى ئىنتايىن خۇشال قىلىدۇ . لېكىن ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدە يەنىلا كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن تالانتلىق ئىجادىيەتچىلەر ، ماھىر ئورۇندىغۇچىلار ، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەش ، يېڭىلىق يارىتىش روھىغا ئىگە سەنئەت تەشكىلاتچىلىرى تولىمۇ كەمچىل بولماقتا . كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدە كونىلار بىلەن يېڭىلارنىڭ ئورۇن ئالمىشىش بىلەن كېلىپ چىققان ئۈزۈكچىلىك مەسىلىسى ھەل قىلىنغىنى يوق . شۇڭلاشقا ، ھەرقايسى سەنئەت تۈرلىرىدىكى ياش ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش نۆۋەتتىكى ئىنتايىن جىددىي ۋەزىپىمىز بولۇپ قالدى . بىر ياشنىڭ ئىختىساسلىق سەنئەتكار بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىغا مەكتەپتىن سەنئەت ئۆمىكىگە ئون نەچچە يىل ۋاقىت كېتىدۇ . ئەگەر بىزدە ستراتېگىيىلىك نۇقتىئىنەزەر بولمىسا ، بۇرۇنمىزنىڭ ئۈچىدىكىنىلا كۆرۈپ ئون نەچچە يىلدىن كېيىنكى رەھمسىز رېئاللىقنى كۆرمىسەك ، بىزنىڭ سەنئەت ساھەسىدىكى تارىخىمىز جەزمەن ئاق قالىدۇ ، ۋاقتى كەلگەندە بۇ

ئىشنى قايتا تۇتقان بىلەن تارتقان زىيانىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋالغىلى بولمايدۇ . ياش ، ئىختىساسلىق سەنئەتچىلەر سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ كېلەچىكى ، ئۈمىدى ۋە ۋارىسى . بىز سەنئەت تەربىيىسىنى زور كۈچ سەرپ قىلىپ ياخشى يولغا قويۇشىمىز ، كۆپ خىل تۈر ، كۆپ خىل قاتلام ، كۆپ خىل يول ، كۆپ خىل شەكىللەر ئارقىلىق ياش ، ئىختىساسلىق سەنئەتچىلەرنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈشىمىز لازىم . شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇلارنى سەنئەت ئەمەلىيىتىدە تەربىيىلەشكە تېخىمۇ ئەھمىيەت بېرىشىمىز . ئۇلارغا ھەرخىل كۆرەكلەرگە قاتنىشىپ ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىش پۇرسىتىنى يارىتىپ بېرىپ ، تېزرەك تالانتىنى نامايان قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشىمىز لازىم . مەن كېلەر قېتىملىق تىياتىر كۆرىكى ئۆتكۈزۈلگەندە ، تېخىمۇ كۆپ ياش ، مۇنەۋۋەر سەھنە ئەسىرى يازغۇچىلىرى ، رېژىسسورلار ، مۇزىكا ئىجادىيەتچىلىرى ، ئارتىسلار ، سەھنە گۈزەل سەنئىتى خادىملىرىنىڭ يېتىشىپ چىقىشىنى سەمىمىي ئۈمىد قىلىمەن . ياش ، ئىختىساسلىق سەنئەت خادىملىرىنى ئەلۋەتتە قاتتىق سەنئەت مەشقى ئەمەلىيىتى ئارقىلىق چىنىقتۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئۇلاردا مارکسىزملىق دۇنيا قاراش ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت قارىشىنى تۈرغۇزۇپ ، خەلقئارا ۋەزىيەتتە مەيلى قانداق ئۆزگىرىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، مۇرەككەپ ۋەزىيەت ئالدىدا پرولېتارىيات مەيدانىدا تەۋرەنمەي چىڭ تۇرىدىغان ، كوممۇنىزملىق ئېتىقادىتىنى تەۋرەنمەيدىغان غايىلىك ، ئەخلاقلىق ئەۋلادلارىدىن قىلىپ يېتىشتۈرۈشىمىز ، سەنئەت ساھەسىنى تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش فاكتىجىندا تەۋرەنمەي چىڭ تۇرىدىغان تىنچ ئۆزگەرتۈتىشكە قارشى پولات ئىستىھكام قىلىپ قورۇپ چىقىشىمىز كېرەك .

كۆچلۈك دەۋر روھىغا ، روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بىر تۈركۈم بۆسۈش خاراكتېرلىك ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش توغرىسىدا

1989 ـ يىلى ئەتىياز بىلەن ياز ئارىلىقىدىكى تېخنىكىمىز يۇز بېرگەن ئەكسىلئىنقىلابىي توپىلاڭنىڭ ئاچچىق ساۋاقلىرى ، خەلقئارا كوممۇنىزم ھەرىكىتىدىكى جىددىي ئۆزگىرىشلەر گىچە بولغان ئەھۋاللار سوتسىيالىزم يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇش ئۈچۈن ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى بوشاشماي ئېلىپ بېرىشنىڭ زۆرۈرلۈكى ـ تەخىرسىزلىكىنى چۈشەندۈردى . بۇ ، ئىنسانىيەتنىڭ كەلگۈسى تەقدىرى ، دۆلىتىمىز ۋە جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئىستىقبالى ، تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان ئاچقۇچلۇق مەسىلە . بۇ ، دەۋرىمىزدىكى ئاساسىي تېما بولۇپ قالدى . بۇ ھال ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرىنىڭ ئالدىغا بايرىقى روشەن ھالدا سوتسىيالىزم مەيدانىدا تەۋرەنمەستىن چىڭ تۇرۇش ، تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇش ۋە دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىدىكى ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىدىن ئىبارەت دەۋرنىڭ بۇ باش تېمىسىنى دەل ۋاقتىدا كۆچلۈك ھالدا ئىپادىلەش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى ئارقىلىق خەلقنى تەربىيىلەش ، خەلقنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇش ، خەلق ئاممىسىنىڭ سوتسىيالىزمدا چىڭ تۇرۇش ئېتىقادىنى كۈچەيتىش ، بۇرژۇئازىيىنىڭ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش سۈيقەستىگە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت جىددىي تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويدى . بۇ ، نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسى ،

شۇنداقلا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ۋە ھەر دەرىجىلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت تارماقلىرىدىكى رەھبەرلەرنىڭ ھەرگىزمۇ سەل قاراشقا ۋە ئۆزىنى چەتكە ئېلىشقا بولمايدىغان مەسئۇلىيىتى .

بۇ تەلەپكە يېتىش ئۈچۈن ، مۇنداق بىر قانچە جەھەتتىكى خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەش لازىم . بىرىنچىدىن ، ئالدى بىلەن تېخنىمۇ كۆپلىگەن كىشىلەرنى بۇ خىزمەتكە قاتنىشىشقا جەلپ قىلىپ ۋە تەشكىللەپ ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە سوتسىيالىزمدا چىڭ تۇرۇش ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى ئىپادىلىگەندە ، تېما جەھەتتىكى كۆپ خىل بولۇش بىلەن دەۋرىنىڭ ئاساسىي مۇقامىدىكى ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش مەسىلىسى ئۈستىدە ئەستايىدىل مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىش لازىم . ئىككىنچىدىن ، نەزەرىيە ئۆگىنىشنى كۈچەيتىپ ، ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ ، ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ ئوڭچىل ۋە سولچىل خاھىشلارنىڭ سەلبىي تەجرىبە ـ ساۋاقلىرىنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ ، ئىدىيە ـ نەزەرىيە ساھەسىدە پەيدا بولغان تۈرلۈك قالايمىقانچىلىقلار ۋە ھەق ـ ناھەق مەسىلىلىرىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش كېرەك . توغرا دۇنيا قاراش ، كىشىلىك تۇرمۇش قارىشى ۋە قىممەت قارىشىنى مۇستەھكەم ھالدا تۇرغۇزۇش كېرەك . ئۇچىنچىدىن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈشتە چىڭ تۇرۇپ ، خەلق ئاممىسى بىلەن جاپادا ، ھالاۋەتتە بىرگە بولۇش ، دەۋر تومۇرىنىڭ سوقۇشىغا ماسلىشىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك . تۆتىنچىدىن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە دەۋرنى توغرا تونۇشتا ، دەۋرنى توغرا ئىپادىلەشتە چىڭ تۇرۇش لازىم . بۇ جەھەتتە ، ئىنقىلابىي رېئالىزم بىلەن ئىنقىلابىي رومانتىزمنى بىرلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت ئىجادىيەت ئۇسۇلىنى تەشەببۇس قىلىش لازىم . گەرچە بۇ ئىجادىيەت ئۇسۇلى بىردىنبىر ئىجادىيەت ئۇسۇلى

بولمىسىمۇ ، لېكىن ئۇ ماركسىزملىق دۇنيا قاراشنىڭ يېتەكچىلىكىدە ، تۇرمۇشنى تارىخىي چىنلىقنى ئاساس قىلىش ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرىدۇ . شۇڭا ئۇ ، ماركسىزملىق دۇنيا قاراش بويىچە تۇرمۇشنى كۆزىتىش ۋە تۇرمۇشنى ئىپادىلەشكە پايدىلىق ، خەلقنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇش ، خەلقنى تەربىيىلەش ، خەلققە ئىلھام بېرىشكە پايدىلىق ، بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق نۇرغۇنلىغان ئېسىل ئەسەرلەر ئىجاد قىلىندى . بۇ ئۇسۇلنى قوللانغاندا ، جەزمەن تېخىمۇ كۆپلىگەن نادىر ئەسەرلەر مەيدانغا كېلىدۇ . بەشىنچىدىن ، « ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش » فاكتىنىڭ يېتەكچىلىكىدە روھنى ئۇرغۇتۇش ، ئىدىيىنى ئازاد قىلىش كېرەك . سەنئەتكارلار سوتسىيالىزمدا چىڭ تۇرۇپ ، تىنچ ئۆزگەرتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى ئىپادىلەشكە جۇرئەتلىك بولۇشى لازىم . شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، بۇ كۈرەشنى ئىپادىلىگەندە ، بەدىئىي جەھەتتە چېتىلىش ئېھتىمالى بولغان مەسىلىلەرنى توغرا ۋە ياخشى بىر تەرەپ قىلىش لازىم . ئالايلۇق ، مەدھىيىلەش بىلەن ئاشكارىلاشنىڭ مۇناسىۋىتى ، ئىجابىي تەرەپ بىلەن سەلبىي تەرەپنىڭ مۇناسىۋىتى ، ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى تۇرۇش بىلەن چىرىكلىشىشكە قارشى تۇرۇشنىڭ مۇناسىۋىتى ، ئىچكى جەھەت بىلەن تاشقى جەھەتنىڭ مۇناسىۋىتى ، ۋەھاكازالار .

سەنئەت ئەمەلىيىتى شۇنى ئىسپاتلىدىكى ، ھەربىر دەۋر شۇ دەۋر بىلەن ھەمنەپەس ۋە تەقدىرداش بولغان ئۇلۇغ يازغۇچىلارنى مەيدانغا چىقىرىدۇ ، شۇنداقلا ، شۇ دەۋرنى يورۇتۇپ تۇرىدىغان ئۆلمەس ئەسەرلەرنىمۇ مەيدانغا چىقىرىدۇ . بۇگۈن بىزنىڭ بۇ ئۇلۇغ دەۋرىمىز سەنئەتكارلارغا كۆپلىگەن تەلەپلەرنى قويىدى .

شۇنىڭغا ئىشەنچىمىز كاملىكى ، پەقەت بىز روھىمىزنى ئۇرغۇتىدىغانلا بولساق ، ئۇلۇغ يازغۇچى ، سەنئەتكارلار ، ئۇلۇغ ئەسەرلەر جەزمەن بارلىققا كېلىدۇ .

تىياتىر سەنئىتىنىڭ تاماشىبىنلىرىنى جەلپ قىلىش توغرىسىدا

تاماشىبىنلار ــ تىياتىر سەنئىتىمىزنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىدا تايىنىدىغان تۈپراق ، خەلق ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئانىسى . بىز ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرىنىڭ ئېستېتىك زوقىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىشىمىز ، شۇنداقلا ، تاماشىبىنلار ئارقىلىق ئۇلار ياقتۇرىدىغان بەدئىي شەكىللەرنى تېپىپ چىقىپ ، ئۆزىمىزنىڭ يۇقىرى بەدئىي ماھارەت ۋە يۇقىرى سۈپەتلىك ئويۇنلىرىمىز بىلەن تاماشىبىنلارنى جەلپ قىلىشىمىز لازىم . بۇ ئارقىلىق تاماشىبىنلار سېپىنى ئۇزلۇكسىز كېڭەيتىش مەقسىتىگە يېتىش ئاساسىدا ، تىياتىر چىلىق ئىشلىرىنى قىزغىن سۆيىدىغان ۋە كۆكۈل بۆلىدىغان بىر ئەۋلاد تاماشىبىنلار قوشۇننىنى يېتىشتۇرۇپ چىقىشىمىز كېرەك .

بۇ يەردە مەن يەنە بىر قېتىم شۇنى تەكىتلىمەكچىمەنكى ، نەزەرىيە ئۆگىنىشى ۋە تەتقىقاتىغا ئىنتايىن كۆكۈل بۆلۈش لازىم ، يەنى سەنئەت خىزمىتىنىڭ يېتەكچى ئىدىيە مەسلىسىنى ھەل قىلىش لازىم . جۈملىدىن سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت مارکسىزم ـ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىشى كېرەك . يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۇرۇشكە بولمايدۇ . سەنئەتچىلەر ، بولۇپمۇ پارتىيىلىك سەنئەتچىلەر مارکسىزم ـ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئىگىلىشى ، مارکسىزم ـ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ مەيدانى ، نۇقتىئىنەزەرى ، ئۇسۇلىنى قوللىنىپ مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلىشى ۋە ھەل قىلىشى كېرەك .

سەنئەتچىلىرىمىز جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش يولىدا رولىنى توغرا جارى قىلدۇرۇشى ، كەلگۈسىدە يۇز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ۋەزىيەت ئۆزگىرىشى داۋامىدا يۆنىلىشتىن ئادىشىپ قالماسلىقى ، سىناققا ھەقىقىي بەرداشلىق بېرەلەيدىغان بولۇشى لازىم . بۇنىڭ ئۈچۈن ماركسىزم ـ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى تېخىمۇ ئەستايىدىل ، ياخشى ئۆگىنىشى كېرەك .

سەنئەتكارلارنىڭ ئىجادىيەت پائالىيىتى نۇقتىسىدىن قارىغاندىمۇ ، نەزەرىيىنىڭ يېتەكچىلىكى بولۇشى ، يەنى يۆنىلىشنى توغرىلاش مەسىلىسى ھەل قىلىنىشى لازىم . قايسىلىرى سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشنى ئىلگىرى سۈرۈشكە پايدىلىق ، قايسىلىرى پايدىسىز ، نېمىلەرنى تەشەببۇس قىلىش كېرەك ، نېمىلەرگە قارشى تۇرۇش كېرەك ، بۇ مەسىلىلەردە سەنئەتكارلارنىڭ ئىجادىيىتىدە مەلۇم تاللاش بولىدۇ . ئەگەر بەلگىلىك سەۋىيىدىكى نەزەرىيىنىڭ يېتەكچىلىكى بولمايدىكەن ، خاتالىق يۈز بېرىدۇ . بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ ئاچچىق ساۋاقلىرى بىزگە شۇنى تونۇتتىكى ، تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش ، ماركسىزم ـ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىدە چىڭ تۇرۇش ، پارتىيىنىڭ مۇكەممەل بولغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت قاتارلىقلارنى چىڭ تۇرۇش ، يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈشكە قارشى تۇرۇش ، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ خەۋپىدىن قاتتىق ھوشيار بولۇش ، خاتا ، ئەكسىيەتچى نۇقتىئىنەزەرلەرنى تەنقىد قىلىش كېرەك . شۇنداق قىلغاندىلا ، ئاندىن ئەدەبىي ئىجادىيىتىمىزنىڭ يۆنىلىشتىن چەتنەپ كەتمەسلىكىگە ، ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزنىڭ ساغلام يۆنىلىشىنى بويلاپ راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ . نۆۋەتتە ،

يولداش جياك زېمىننىڭ بۇ يىلقى يۈەنشياۋ بايرىمىدا ۋە « 1 ـ ئىيۇل » دا سۆزلىگەن سۆزلىرىنى ، لۇشۈن تۇغۇلغانلىقىنىڭ 110 يىللىقىنى خاتىرىلەش يىغىندا سۆزلىگەن سۆزىنى چوڭقۇر ئۆگىنىپ ، ۋەزىيەتنى ئېنىق تونۇپ ، ئىجادىيەت تېمىلىرىنى كۆپ خىللاشتۇرۇش ۋە دەۋرىنىڭ ئاساسىي مۇقامىدىكى ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىنى تېخىمۇ بېيىتىشتا داۋاملىق چىڭ تۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، بايرىقىمىز روشەن ھالدا تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى ئۆز ۋاقتىدا دەل ۋە كۈچلۈك ھالدا ئىپادىلىشىمىز ، خەلقنى سەگەكلەشتۇرۇپ سوتسىيالىزم ئىشلىرىغا بولغان ئېتىقادىنى مۇستەھكەملىشىمىز لازىم .

بىز پەقەت يۇقىرىدىكى بىر قانچە جەھەتتە بوشاشماستىن تىرىشچانلىق كۆرسىتىدىغانلا بولساق ، شىنجاڭنىڭ تىياتىر چىلىق ئىشلىرىدا تېخىمۇ گۈللەپ ـ ياشناش ۋەزىيىتى بارلىققا كېلىدۇ ! يېقىندا شىنجاڭنىڭ تىياتىر چىلىق ئىشلىرىدا ياخشى باشلىنىش مەيدانغا كەلدى . مەسىلەن ، بۇ يىل 1 ـ ئايدا ئۇرۇمچى شەھەرلىك جىڭجۇ تىياتىر ئۆمىكىنىڭ « غەربىي رايون ئاسمىنىدىكى ھەسەن ـ ھۈسەن » ناملىق تىياتىرى ئەنخۇي تىياتىرىنىڭ بېيجىڭغا كىرگەنلىكىنىڭ 200 يىللىقىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن ئويۇن قويۇش پائالىيىتىگە قاتناشتۇرۇلدى . 6 ـ ئايدا شىنجاڭ قۇتۇبى چۈيزى تىياتىر ئۆمىكىنىڭ « قۇدىلارنىڭ كۆرۈشۈشى » ناملىق چۈيزى تىياتىرى ياڭجۇدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە ھازىرقى زامان تىياتىرلىرى كۆرىكىگە قاتناشتۇرۇلۇپ تۆت تۈردە مۇكاپاتلاندى . شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئىلى ئوبلاستلىق دراما ئۆمىكىنىڭ « قاراڭغۇلۇق ئىچىدىكى كومېدىيە » ناملىق تراگكومېدىيىسى شىئەنده ئۆتكۈزۈلگەن غەربىي شىمال رايونىنىڭ « غالىبىيەت لوگقىسى » بويىچە دراما بايرىمىغا

قاتناشتى ھەمدە 14 تۈرلۈك مۇكاپاتقا ئېرىشتى . بۇ يىل 10 ـ ئاينىڭ ئاخىرىدا ، ئاپتونوم رايونلۇق دراما ئۆمىكىنىڭ « مەلىكە جىپ يۈي » ناملىق درامىسى مەملىكەت بويىچە دراما ئالماشتۇرۇش يۇزىسىدىن بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلىدىغان ئويۇن قويۇش پائالىيىتىگە قاتناشتۇرۇلىدۇ . سەھنە ئەسەرلىرىمىزنىڭ مۇشۇنداق رايون خاراكتېرلىك ۋە مەملىكەت خاراكتېرلىك تىياتىر كۆرەكلىرىگە قاتنىشالىغانلىقىنىڭ ئۆزى شىنجاڭنىڭ تىياتىر چىلىق ئىشلىرىغا قارىتا ئىلھام ، تۈرتكە ۋە مۇئەييەنلەشتۈرگەنلىك بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . بۇنىڭدىن كېيىن بىز داۋاملىق تىرىشىمىز، جاسارەت بىلەن ئىلىشىمىز لازىم .

1991 ـ يىل 10 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى

ئاممۇی مەدەنىيەتنى ئىسلاھات ، ئېچۇۋېتىش داۋامدا گۈللەندۈرەيلى !

بىرىنچى ، ئاممۇی مەدەنىيەت تەتقىقاتىدىكى يېڭى يۈكسەكلىك

ئاممۇی مەدەنىيەت ئىسلاھاتى ۋە قۇرۇلۇشى ئۇستىدىكى نەزەرىيە تەتقىقاتىنى كۈچەيتىش ــ ئىسلاھات ، ئېچۇۋېتىش ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمىدە لىنىيە ئالماشتۇرۇش داۋامدا گەۋدىلىنىپ چىققان يېڭى تېما ، بازار ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش داۋامىدىكى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئەمەلىيىتى نەزەرىيىنىڭ يېتەكچىلىكىگە جىددىي موھتاج بولغانلىقتىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان مەسىلە ، « مەنىۋی مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى شەھەر ـ يېزا ئاساسىي قاتلاملارغىچە ئەمەلىيلەشتۇرۇش » نىڭ ئوبيېكتىپ تەلىپى ، ئاممۇی مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئىلمىيلىشىش ، سىستېمىلىشىش ، قېلىپلىشىش ، زامانىۋىلىشىش يۆنىلىشىگە قاراپ راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشنىڭ زۆرۈر نەزەرىيە تەييارلىقى .

يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدا تۇرغان ئاممۇی مەدەنىيەت نەزەرىيە تەتقىقاتى ئادەتتىكى ئىلىم ـ پەندىكى ئاساسىي نەزەرىيە تەتقىقاتىغىمۇ ، ئادەتتىكى قانۇنىيەتلەرگە ئىگە ئەمەلىي قوللىنىلىدىغان نەزەرىيە تەتقىقاتىغىمۇ ئوخشمايدۇ . ئۇ تامامەن يېڭى ، تېخىمۇ چوڭقۇر يۈكسەكلىككە ئىگە ، يەنى : ئۇ دېڭ شىياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزەرىيىسىنى ئۆزىگە يېتەكچى قىلىپ ، ھەم ئاممۇی مەدەنىيەت ئىشلىرى قۇرۇلۇشى دۇچ كېلىۋاتقان يېڭى مەسىلىلەرنى ھەل

قىلىشنى ، ھەم ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرىنى ئۇزاققىچە راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئىستىقبالى مەسىلىسىنى ھەل قىلىشنى مۇھىم نۇقتا قىلىدۇ ؛ ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرنى ئىسلاھاتنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن ، ئۇنىڭدا جەزمەن كونىلىقنى تاشلاپ ، يېڭىلىق يارىتىشنىڭ مۇقەررەرلىكىنى ئېچىپ بېرىشكىمۇ ئەھمىيەت بېرىدۇ . ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرى ئىسلاھاتى ۋە قۇرۇلۇشنىڭ يېڭى يولىنى ، يېڭى نىشانىسىنى ئېچىپ بېرىپ ، رېئاللىق بىلەن يىراق كەلگۈسىنى بىرلەشتۈرۈش ، نەق پاكىتلار بىلەن يىراقنى كۆرۈشنى بىرلەشتۈرۈش ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرۈشكىمۇ ئەھمىيەت بېرىدۇ .

دېڭ شىياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزەريىسى يېڭى دەۋردىكى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ يۆنىلىشىنى ، يەنى مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش يۆنىلىشىنى كۆرسىتىپ بەردى . ئۇ ئىسلاھاتنىڭ مەملىكىتىمىزدىكى تۈرلۈك ئىشلارنىڭ تۈپ چىقىش يولى ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت بۇ يۇكسەكلىكتە تۇرۇپ ، « ئىسلاھ قىلمىغاندا چىقىش يولى بولمايدۇ » ، « ئىسلاھات ئومۇميۈزلۈك بولۇشى ، جۈملىدىن ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ، سىياسىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ، شۇنداقلا شۇنىڭغا مۇناسىپ كېلىدىغان ھەر قايسى ساھەلەردىكى ئىسلاھاتنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىش لازىم » دەپ تەكىتلەپ كۆرسەتتى . بۇ بىزگە مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى قەتئىي ئېلىپ بېرىشنىڭ يېڭى تارىخىي شارائىت ئاستىدا ، مەملىكىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ئىشلىرى قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ۋە ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئۇنۇملۇك يولى ئىكەنلىكىنى ئېنىق چۈشەندۈرۈپ بەردى . 14 ـ نۆۋەتلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سىياسىي دوكلاتىدا

ۋە 14 ـ نۆۋەتلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئۇمۇمىي يىغىنىنىڭ « قارار » ىدا « مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش » ۋەزىپىسى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇلدى . بۇ ئەلۋەتتە ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرى ئىسلاھاتىنمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ .

بىزنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ، ئىشكنى ئېچىۋېتىش يولغا قويۇلۇۋاتقان نۆۋەتتىكى ۋەزىيەتتە ئاممىۋى مەدەنىيەتنىڭ ئىسلاھاتى ۋە قۇرۇلۇشى ئۈستىدە تەتقىق ئېلىپ بېرىشىمىز بىلەن ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىشنىڭ ئۇمۇمىي ۋەزىيىتى يۆنىلىش ۋە نىشان جەھەتتە بىردەك . بۇ بىزنىڭ بىرلىشىش نۇقتىسىنى ئېنىق تونۇۋېلىشىمىزغا ، كېسىش ئېغىزىنى تېپىۋېلىشىمىزغا ، مەۋقەنى ئايدىڭلاشتۇرۇشىمىزغا پايدىلىق ، بىرلىشىش نۇقتىسىنى ئېنىق تونۇۋېلىش دېگەنلىك ـــ ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەريە تەتقىقاتىدا ھەم ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىلمىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىدە ۋە ئەنئەنىسىدە چىڭ تۇرۇش ، ھەم دەۋرنىڭ تەرەققىياتىغا يېتىشۋېلىش ، كەسپىي ئىشلارنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، ئىسلاھاتتا كۆزلىگەن مەقسەتنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتەك يۆنىلىش ۋە نىشانىنى تۈپتىن تۇرغۇزۇپ ، مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى بىلەن ئىقتىسادىي ، سىياسىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ ئېچىكى باغلىنىشى يۈكسەكلىكىدە ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تېخىمۇ كۈچەيتىش يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ ، يېڭى ئەھۋاللارنى ئىگىلەش ، يېڭى مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىش ، يېڭى تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەش ، يېڭى تېمىلارغا جاۋاب بېرىشنى ئۆگىنىۋېلىش دېگەنلىك . كېسىش ئېغىزىنى تېپىۋېلىش دېگەنلىك ـــ ئىقتىسادىي

تۇزۇلمە ئىسلاھاتىنىڭ جەمئىيەتتىكى ئىقتىسادىي تۇرمۇشقا ۋە ئۇستىقۇرۇلمىنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىگە كۆرسەتكەن چوڭقۇر تەسىرىنى تونۇش ؛ شۇنداقلا يەنە مەدەنىيەت تۇزۇلمە ئىسلاھاتىنىڭ ئۆزىگە خاس قانۇنىيىتى ۋە ئالاھىدىلىكىنىمۇ ئومۇميۈزلۈك تونۇپ ، مەدەنىيەت ئىسلاھاتى بىلەن قۇرۇلۇشنى بازار ئىگىلىكىنىڭ يېڭى تەلىپىگە تېرىشىپ ماسلاشتۇرۇشنىڭ كېسىش ئېغىزىنى تېپىپ ، ئۇنى ئىسلاھات ئومۇمىي ۋەزىيىتىنىڭ بىر ئورگانىك قىسمىغا ئايلاندۇرۇپ ، ساغلام ، ئوڭۇشلۇق راۋاجلاندۇرۇش دېگەنلىك ؛ مەۋقەنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش دېگەنلىك ــ تولىمۇ مۇرەككەپ بولغان ئىسلاھات ئەمەلىيىتىدە ۋە ئىزلىنىش داۋامىدا ، مەۋقەنى ئېنىق ئايدىڭلاشتۇرۇپ ، نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەتنى بىرلەشتۇرۇشتە چىڭ تۇرۇپ ، يولداش دېڭ شياۋپىڭ ئىسلاھاتنىڭ خاراكتېرى ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى ياكى مەغلۇپ بولۇشىغا قارىتىپ ئوتتۇرىغا قويغان « ئۇچكە پايدىلىق بولۇش » تىن ئىبارەت ھۆكۈم قىلىش ئۆلچىمىنى باشتىن ـ ئاخىرغىچە تەتبىق قىلىش ھەم ئۇنى ئاممىۋى مەدەنىيەت تەتقىقاتى ئېلىپ بېرىشىمىزنىڭ نەزەرىيىۋى ئاساسى قىلىش ، تەشكىلات ، كادىر ئىشلىرى ، راسخوت ئورۇنلاشتۇرۇش ، كىرىمنى تەقسىم قىلىشتىن ئىبارەت ئۈچ تۇرلۇك تۇزۇم ئىسلاھاتىدا ۋە ئورگان ، مۇئەسسەسە ، قوشۇن ، باشقۇرۇش ، قۇرۇلۇش جەھەتلەردە ئاممىۋى مەدەنىيەت تەتقىقاتىدىكى فاكتىچىن ، پرىنسىپلارنىڭ مۇستەھكەملىكىدە چىڭ تۇرۇش ، ئاممىۋى مەدەنىيەت تەتقىقاتىنىڭ ئوبىيېكتىپ قانۇنىيىتىگە ئۇيغۇن ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ئىلمىيلىكنى ساقلاش ، ئاممىۋى مەدەنىيەت تەتقىقاتىنىڭ ئەمەلىيەتكە يېتەكچىلىك قىلىشتىكى ئالدىن يېتەكچىلىك قىلىش خۇسۇسىيىتىگە دىققەت قىلىش ئارقىلىق ، نەزەرىيە قۇرۇلۇشنى

باشتىن ـ ئاخىرغىچە ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ، مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت مۇشۇ تۈپ نۇقتىنى ئاساس قىلىدىغان قىلىش كېرەك دېگەنلىك .

ئاممىۋى مەدەنىيەت تەتقىقاتىنى مانا شۇنداق نەزەريىۋى يۈكسەكلىكتە تۇرۇپ تەرەققىي قىلدۇرغان ، چوڭقۇرلاشتۇرغاندىلا ، ئاندىن توغرا پىكىر قىلىش ئۇسۇلىغا ۋە قىممەت قارىشىغا ئىگە بولغىلى ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ خاراكتېرى ۋە « ئېچىلىش ، سايراش » يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرغىلى ، نەزەريە تەتقىقاتىمىزنى تېخىمۇ ئەمەلىي ئۇنۇم بېرىدىغان ، رېئاللىققا تېخىمۇ ئوبدان يېتەكچىلىك قىلالايدىغان قىلغىلى ۋە ئۇزۇنغىچە يېتەكچىلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغىلى بولىدۇ .

ئىككىنچى ، ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەريىسىنىڭ يېڭى تەرەققىياتى

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەريە تەتقىقاتى هازىرلا پەيدا بولۇپ قالغان ئىش ئەمەس ، بەلكى رايونىمىزدىكى ئاممىۋى مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرىنىڭ ئىسلاهاتى ئۇستىدىكى ، ئىزدىنىش ۋە ئۇنىڭ ئەمەلىيىتىگە يانداشقان هالدا ئېلىپ بېرىلدى . 1991 ـ يىلى كۈنەستە چاقىرىلغان ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرى ئىسلاهاتى ۋە قۇرۇلۇشى ئۈستىدىكى مۇهاكىمە يىغىنى ، 1994 ـ يىلى سانجى ، شىخەنزە ، قارامايلاردا چاقىرىلغان ئاممىۋى كۈتۈپخانىلارنىڭ ئىسلاهات ۋە قۇرۇلۇش تەجرىبىلىرى ئالماشتۇرۇش نەق مەيدان يىغىنى هەم بۇ قېتىمقى مۇهاكىمە يىغىنلىرىنىڭ هەممىسى يېقىنقى ئون يىلدىن بۇيانقى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئاممىۋى مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرى ۋە ئاممىۋى كۈتۈپخانىلاردا ئېلىپ بېرىلغان ئىسلاهات ئەمەلىيىتىنىڭ سىستېمىلىق يەكۈنى ، شۇنداقلا ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرىنى

يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدا راۋاجلاندۇرۇش ئۇستىدە ئېلىپ بېرىلغان نەزەرىيەۋى ئىزلىنىش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاممەۋى مەدەنىيەت ئىسلاھاتى ۋە قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە سەل قارىغىلى بولمايدىغان رول ئويناندى . زور بىر تۈركۈم تەتقىقات نەتىجىلىرى بىزنىڭ ئاممەۋى مەدەنىيەت نەزەرىيىسى تەرەققىياتىمىزدا يېڭى ئىلگىرىلەش بولغانلىقىنى نامايان قىلىپ ، بىزگە يېڭى ئىلھام بەخش ئەتتى .

مەدەنىيەتنىڭمۇ ئىشلەپچىقىرىش كۈچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا . ماركسزمنىڭ مەدەنىيەت ئىنسانلارنىڭ « مەقسەتلىك ھەرىكىتى » ۋە « ئەمگىكى » نىڭ « سىرتقا كېڭىيىشى » ۋە « ئوبيېكتىپلاشتۇرۇلۇشى » ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى دىئالېكتىكىسى ، تارىخىي ماتېرىيالىزملىق نۇقتىئىنەزىرىنى تەتبىق قىلىپ ، ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ھەرىكىتىنىڭ مۇئەييەن ئىجتىمائىي ھالەتنى ئۆزىگە ۋاستە قىلىدىغانلىقىنى ، بولۇپمۇ مۇئەييەن مەدەنىيەتنى ئىگىلىگەن ئادەمنى ۋاستە قىلىدىغانلىقىنى تونۇش ؛ مۇئەييەن ئىجتىمائىي شارائىت ئاستىدا ، مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىيات دەرىجىسى ۋە ئەمگەكچىلەر ساپاسىنىڭ يۇقىرى ـ تۆۋەنلىكى ئوخشاش بولغان ماددىي ئىشلەپچىقىرىش داۋامىدا ئوخشاش بولمىغان مەھسۇلات ۋە ئۇنۇم پەيدا قىلىدىغانلىقىنى تونۇش ؛ « مەدەنىيەت كۈچى » نىڭ ئەمەلىيەتتە ئىجتىمائىي ئىشلەپچىقىرىش كۈچىنىڭ بىر قىسمى ئىكەنلىكىنى ، ئىقتىسادنى راۋاجلاندۇرۇش ، جەمئىيەت تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش داۋامىدا بۇۋاستە ئۇنۇم بېرىدىغانلىقى ۋە غايەت زور يوشۇرۇن كۈچى بارلىقىنى تونۇش لازىم . ئاممەۋى مەدەنىيەتنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا خىزمەت قىلدۇرۇش جەھەتتە كۆپ ئىشلارنى قىلغىلى بولىدۇ .

ئامىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرى دۇچ كېلىۋاتقان قىينىچىلىقلار ۋە پۇرسەت توغرىسىدا . ئىقتىسادىي تۈزۈلمىدە لىنىيە ئالماشتۇرۇش داۋامىدا ، ئاممىۋى مەدەنىيەت ۋە كۇتۇپخانىچىلىق ئىشلىرى نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلمەكتە . مەسىلەن ، دۆلەتتىن ئاجرىتىپ بېرىلىدىغان راسخوت يېتىشمەيۋاتىدۇ ، بەزىلىرى « ئوزۇقى ئۆكسۈپ قېلىش » ، « ئەمچەكتىن ئايرىۋېتىش » خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە ؛ مۇئەسسەسە ، ئۇسكۇنىلەر ئاز ، كەمچىل ، ناچار ، ئاددىي بولغاچقا ، بازاردىكى ئالى دەرىجىلىك كۆڭۈل ئېچىش مەدەنىيىتى بىلەن رىقابەتلىشىش تەس بولماقتا ؛ ۋاستە ـ ئۇسۇللار قالاق بولغاچقا ، ئىلغار بولغان ئامىۋى يەتكۈزۈش ، تارقىتىش ۋاستىلىرىگە تاقابىل تۇرۇش تەس بولماقتا ۋە ھاكازالار . ئەمما ، بازار ئىگىلىكى ئاممىۋى مەدەنىيەت ۋە كۇتۇپخانىچىلىق ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا پۇرسەتمۇ ئېلىپ كەلدى : سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى بىر ـ بىرىگە ماس ھالدا راۋاجلاندۇرۇشنى تەلەپ قىلماقتا ، مەدەنىيەتنىڭ ئەقىل كۈچى جەھەتتىن يار ـ يۆلەكتە بولۇشىنى ۋە مەنىۋى ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچى بىلەن تەمىنلىشىنى مۇراجىئەت قىلماقتا ، شۇنداقلا مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىياتى ئۇچۇنمۇ كۇنسايىن ئوبدان شارائىت ۋە مۇھىت يارىتىپ بەرمەكتە ؛ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ۋە بازار ئىگىلىكى قۇرۇلمىسى دۆلەت باشقۇرغان مەدەنىيەتنىڭ كۆپ خىل يول ، كۆپ خىل شەكىللەر بىلەن ئورتاق بەرپا قىلىش يولىدا ھېڭىشى ئۈچۈن يېڭى زېمىن ئېچىپ بەردى ، ئامىۋى مەدەنىيەتنىڭ بازار رىقابىتىگە قاتنىشىشى ئىختىساس ئىگىلىرىنىڭ ، سەرخىل ئەسەرلەرنىڭ ، ئۇنۇمنىڭ يارىتىلىشىغا پايدىلىق بولماقتا .

ئامىۋى مەدەنىيەتتە لىنىيە ئالماشتۇرۇش ۋە ئۇنىڭ تېپىنى

ئۆزگەرتىش توغرىسىدا ، بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئاممۇي مەدەنىيەت ئىشلىرى جەزمەن پىلانلىق ئىگىلىك تۈزۈلمىسى ئاستىدا شەكىللەنگەن كونا ئەندىزىنى بۇزۇپ تاشلاپ ، لىنىيە ئالماشتۇرۇش ، تىپىنى ئۆزگەرتىش يولىدا مېڭىشى لازىم . پىلانلىق ئىگىلىك تىپىنى پىلان بىلەن بازار بىرلەشتۇرۇلگەن تىپقا ئۆزگەرتىش : يەنى ئىقتىسادىي قانۇنىيەتكە ۋە مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىگە ئەمەل قىلىپ ، پىلانىنى ، ئۆزگەرتىشنى ، قۇرۇشنى ۋەزىيەتكە ئاساسەن پايدىلىق تەرەپكە قاراپ يېتەكلەشنى ۋاستە قىلىپ ، ئاممۇي مەدەنىيەت ئىشلىرى ئۈستىدە قايتا ئىجادىيەت ئېلىپ بېرىپ ، ماكرو جەھەتتىن كونترول قىلىشنى كۈچەيتىش ؛ ھەقسىز مۇلازىمەت تىپىنى ھەقلىق ـ ھەقسىز مۇلازىمەتنى بىرلەشتۇرۇش تىپىغا ئۆزگەرتىش ؛ يەنى ، دۆلەت باشقۇرغان مەدەنىيەتنىڭ جامائەت پاراۋانلىقى خاراكتېرىدا چىڭ تۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئۆزىمىزنىڭ مۇئەسسەسە، ئۇسكۇنە ، ئىختىساس ئىگىلىرى ، ماھارەت ، سەنئەت قاتارلىق مەلۇم جەھەتلەردىكى ئارتۇقچىلىقىمىزنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن جارى قىلدۇرۇپ ، مەدەنىيەتنى تولۇقلاش پائالىيىتىنى ، تىجارەت پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرۇپ ، مەدەنىيەت ئىگىلىكىنى بەرپا قىلىپ ، ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا ، قانۇنلۇق ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى قولغا كەلتۈرۈش ؛ چاقىرىش ، تەشكىللەش تىپىنى مۇلازىمەتچىلىك قىلىش ، يېتەكچىلىك قىلىش تىپىغا ئۆزگەرتىش ؛ يەنى ئىجتىمائىي مەدەنىيەتنى كۆپ مەركەزلەشتۇرۇشتىن ئىبارەت يېڭى ۋەزىيەتكە ئۇيغۇنلىشىپ ، ئاساسىي يېتەكچىلىك رولىنى جارى قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىپ ، ساغلام ، ئاكتىپ مەدەنىيەت ئامىللىرىنى (گېنىلىرىنى) بازار مەدەنىيىتىگە سىڭدۈرۈپ ، ئىجتىمائىي رايونلار

مەدەنىيەتى ، كارخانىلار مەدەنىيەتى ، مەكتەپلەر مەدەنىيەتى ، ھەربىر گازارمىلار مەدەنىيەتى بىلەن باغلىنىش نۇقتىلىرىنى كەڭ تۇردە بەرپا قىلىش ئارقىلىق شۇ جايلارغا بېرىپ مۇلازىمەت قىلىش ، يېتەكچىلىك قىلىش يولى بىلەن نۇقتا ئارقىلىق ئومۇمىي دائىرىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈپ ، پۈتكۈل ئىجتىمائىي مەدەنىيەتنى سۈپەت ۋە مىقدارىدىن ئىبارەت ئىككى جەھەتتە يېڭى سەۋىيىگە كۆتۈرۈش ؛ يەككە پائالىيەت تىپىنى كۆپ خىل پائالىيەت تىپىغا ئۆزگەرتىش : يەنى ئاممىنىڭ بىلمىگە ، باي بولۇشقا ، گۈزەللىككە ، يېڭىلىققا ، كۆڭۈل ئېچىشقا ئىنتىلىش قاتارلىق تۇرلۇك تەرەپ ۋە قاتلاملاردىكى ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشىپ ، مۇلازىمەت فۇنكسىيىسى ۋە ۋاستىلىرىنى كېڭەيتىپ ، ئامما ئۆزى قاتنىشىدىغان ، ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى خۇش قىلىدىغان ، ئۆزىنى ئۆزى تەربىيىلەيدىغان كۆپ خىل شەكىللىك ئاممىۋى مەدەنىيەت زور سەھنىسىنى پائال تۇردە بەرپا قىلىش كېرەك .

ئاممىۋى مەدەنىيەتنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ پۈت دەسسەپ تۇرۇش نۇقتىسى ۋە يۈكسىلىش نۇقتىسى توغرىسىدا ، تەرەققىي قىلدۇرۇش ـــ گۈللەندۇرۇشنىڭ شەرتى ، مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش ـــ تەرەققىياتنىڭ ئۇلى . ئاممىۋى مەدەنىيەتنىڭ پۈت دەسسەپ تۇرۇش نۇقتىسى ـــ ماسلىشىش ، مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشنىڭ ئالدىنقى شەرتى . بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ، ئاممىۋى مەدەنىيەتنىڭ پۈت دەسسەپ تۇرۇش نۇقتىسى (مەۋقەسى) ئالدى بىلەن يېڭى ۋەزىيەتكە ، يېڭى مۇھىتقا ماسلىشىپ ، كەسىپي ئىشلارنىڭ ئۇلىنى مۇستەھكەملەش ، كەسىپي قوشۇننى مۇستەھكەملەش ئارقىلىق ئۆز تەرەققىياتىمىزغا پايدىلىق بولغان مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش مۇھىتىنى يارىتىش بولۇشى لازىم . ماسلىشىش داۋامىدا ئۆزىمىزنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا ، رونا ق

تاپقۇزۇشقا مۇۋاپىق كېلىدىغان نۇقتىنى تېپىپ ، پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ، تەرەققىياتنى تېزلىتىش ، گۇللىنىشكە قاراپ يۈرۈش قىلىش لازىم . شەك ـ شۇبھىسىزكى ، مەيلى ماسلىشىش ، مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش ياكى تەرەققىيات ، گۇللىنىش بولسۇن ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىسلاھات ئارقىلىقلا ۋۇجۇتقا چىقىدۇ . ئىسلاھات يولىدا تەۋرەنمەي ماڭغاندىلا ۋە ئىسلاھات داۋامىدا تەدرىجىي ئالغا باسقاندىلا ، ئاندىن جۇشقۇنلۇققا ۋە ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولغىلى بولىدۇ .

ئۈچىنچى ، ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىسلاھاتىنىڭ يېڭى نىشانى

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىش جەھەتتىكى ئېھتىياجى ۋە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى تەلىپى ، شۇنداقلا مەدەنىيەت ئورۇنلىرىنىڭ يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدىكى ئۆزىنى ئۆزى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئېھتىياجى مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى تېزلىتىش ۋە چوڭقۇرلاشتۇرۇش ئالدىغا يېڭى ، تېخىمۇ يۇقىرى تەلەپ قويماقتا . مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشتا ، نۆۋەتتە ئەڭ ئېھتىياجلىق بولۇۋاتقىنى ، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ ، ساۋاقلارنى قوبۇل قىلىپ ، ۋەزىيەتنى ئېنىق تونۇپ ، مەۋقەنى ئەمەلىي ئۇل ئۇستىگە قويۇپ ، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا ۋە مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىگە مۇۋاپىق بولۇشنى ئاساسىي تەلەپ قىلغان ئېنىق ۋە قەتئىي ئىسلاھات نىشانىنى تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا تۇرغۇزۇشتىن ئىبارەت . بۇ بىزنىڭ ئىدىيىنى ، ئورۇنلاشتۇرۇشنى ، ھەرىكەتنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ ، ئىسلاھاتنىڭ ساغلام ، ئوڭۇشلۇق راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىشىمىزدا ئىنتايىن زۆرۈر .

1) خەلق ئاممىسىنىڭ ئۇزلۇكسىز ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش لازىم .

بازار ئىگىلىكى ۋەزىيىتى ئاستىدا ، بىز ئاممۇى مەدەنىيەتنىڭ ستراتېگىيىلىك ئورنى ۋە فۇنكسىيىلىك رولىغا بولغان تونۇشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ، خەلق ئاممىسىنىڭ ئۇزلۇكسىز ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك ئەخلاقلىق ، غايىلىك ، ئىنتىزامچان مەدەنىيەتلىك يېڭى ئادەملەرنى يېتىشتۇرۇشنى باشتىن ـ ئاخىرغىچە ئىسلاھاتنىڭ تۈپ نىشانى ۋە خىزمەتنىڭ مۇھىم مەقسىتى قىلىشىمىز كېرەك .

نۆۋەتتە ، مەملىكىتىمىز تېخى سوتسىيالىزمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدا تۇرۇۋاتىدۇ . ھازىرقى باسقۇچتىكى ئاساسىي ۋەزىپە يەنىلا ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى ئۇزلۇكسىز ئازاد قىلىش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ؛ ئەڭ ئالىي نىشان يەنىلا خەلق ئاممىسىنىڭ كۈنسايىن ئېشىپ بېرىۋاتقان ماددىي مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشتىن ئىبارەت . بۇ سوتسىيالىزمنىڭ ئەۋزەللىكىنىڭ مۇھىم ئىپادىسى ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ تۈپ مەقسىتى ، ئەلۋەتتە يەنە ئاممۇى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى دەۋردىكى تۈپ ۋەزىپىسى .

ئاممۇى مەدەنىيەت سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ مۇھىم مەزمۇنى ، شۇنداقلا يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدىكى ئىجتىمائىي مەدەنىيەت ئېچىدىكى كەڭ ئاممۇىلىققا ۋە بىر قەدەر كۆچلۈك جەلپ قىلىش كۈچىگە ، سىڭىپ كىرىش كۈچىگە ئىگە تارقىتىش ، كېڭەيتىش شەكلى ۋە توشۇغۇچى جىسىم . سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدىكى ئاممۇى مەدەنىيەت كەسىپى ئورۇنلىرىنىڭ ۋە ئاممۇى كۈتۈپخانىلارنىڭ خاراكتېرى

ۋە ئاساسىي ۋەزىپىسى ئۆزگىرىپ كەتكىنى يوق . دۆلەت باشقۇرىدىغان جامائەت پاراۋانلىقى خاراكتېرىدىكى مەدەنىيەتنىڭ ئاساسىي يېتەكچىلىك رولىنى ۋە يېتەكچىلىك قىلىش ، يول كۆرسىتىش ، تەشكىللەش فۇنكسىيىسىنى ، رولىنى يەنىلا جارى قىلدۇرۇپ ، پۈتكۈل ئىجتىمائىي مەدەنىيەتنىڭ گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئاممىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ ، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۇچۇن خىزمەت قىلىشنى ئىلگىرى سۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ .

ئىسلاهات ، ئېچىۋېتىش يولغا قويۇلغاندىن بۇيانقى ئەمەلىيەت شۇنى ئىسپاتلىدىكى :

ئاممىۋى مەدەنىيەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئومۇمى خاراكتېر ئالغان بولۇش ، ئاممىۋي تۈس ئالغان بولۇش ، كۆپ خىل بولۇش ۋە كۈچلۈك ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى خۇش قىلىش خاراكتېرى بار بولۇشتەك ئالاهىدىلىكلىرىدىن تولۇق پايدىلىنىپ ، كەڭ ئاممىنى ، بولۇپمۇ ياشلار ، ئۆسمۇرلەرنى پائالىيەتكە قاتنىشىشقا كەڭ ۋە قىزغىن جەلپ قىلىپ ، ئۇلارنى ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى خۇش قىلىش ، ئۆزىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش داۋامىدا ئۆزىنى ئۆزى تولۇقلاش ، ئۆزىنى ئۆزى تاكامۇللاشتۇرۇش ، ئۆزىنى ئۆزى تەربىيىلەش ، ئۆزلۇكىدىن تەربىيە قوبۇل قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغىلى بولىدۇ ؛

ئالىيجاناب ، مول مەزمۇنلۇق ، تۇرلۇك ئاممىۋى مەدەنىيەت پائالىيەتلىرىنى تەشكىللەش ۋە قانات يايدۇرۇش پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ فاكىجىن ـ سىياسەتلىرىنى تەشۋىق قىلىشقا ، ۋەتەنپەرۋەرلىك ، كوللېكتىۋىزم ۋە سوتسىيالىزم تەربىيىسىنى ئومۇملاشتۇرۇپ ، مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىشقا دائىر تۇرلۇك

ۋەزىپىلەرنى شەھەر ، يېزىلاردىكى ئاساسىي قاتلاملارغىچە ئەھمىيلەشتۈرۈشكە پايدىلىق ؛

ئاممىۋى مەدەنىيەتنىڭ سىڭىپ كىرىش جەھەتتىكى كۈچ ـ قۇدرىتىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئاساسىي قاتلامنىڭ ئىدىيىۋى ـ سىياسىي تەربىيىنى ، پەن ـ تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋە كېڭەيتىشنى ، ئىجتىمائىي ئەخلاق قۇرۇلۇشىنى ، دېمكراتىيە ـ قانۇنچىلىق قۇرۇلۇشىنى ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە ئارمىيە ـ خەلق ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشكە پايدىلىق بولۇپ ، بۇ ئارقىلىق كەڭ ئاممىنىڭ ، بولۇپمۇ ياشلار ، ئۆسمۈرلەرنىڭ ساپاسىنى تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن هالدا ئومۇميۈزلۈك يۇقىرى كۆتۈرۈپ ، ئەخلاقلىق ، مەدەنىيەتلىك ، غايىلىك ، ئىنتىزامچان بىر ئەۋلاد يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۇرۇشنى ئىلگىرى سۈرۈش مەقسىگە يەتكىلى بولىدۇ .

مانا بۇلار ئاممىۋى مەدەنىيەتنىڭ ئۆزىگىلا خاس بولغان ، باشقا نەرسە ئورنىنى باسالمايدىغان رولى ، شۇنداقلا ئاممىۋى مەدەنىيەتنىڭ يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدا جانلانغانلىقى ، گۈللەنگەنلىكىنىڭ ئاساسىي ئالامەتلىرى هېسابلىنىدۇ .

2) جۇشقۇنلۇققا ۋە هاياتىي كۈچكە تولغان ئىچكى باشقۇرۇش مېخانىزمنى بەرپا قىلىش لازىم .

بازار ئىگىلىكىگە ماس كېلىدىغان ، ئۆزىنىڭ خاراكتېرىگە ۋە ئاساسىي ۋەزىپىسىگە مۇۋاپىق بولغان ، جۇشقۇنلۇققا ۋە هاياتىي كۈچكە تولغان ئىچكى باشقۇرۇش مېخانىزمنى بەرپا قىلىش — مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرى تۈزۈلمە ئىسلاهاتىدا يېتىدىغان ئاساسىي نىشاندىن ئىبارەت .

ئىسلاهات ، ئېچىۋېتىش يولغا قويۇلغاندىن بۇيان ، مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرىدا پىلانلىق ئىگىلىك تۈزۈلمىسى

شارائتتدا شەكىللىنىپ قالغان باشقۇرۇش مېخانىزمىدىكى نۇرغۇن مۇڭاپىق كەلمەسلىك ۋە ئىللەتلەر پاش بولۇپ چىقتى ، بۇلار تەرەققىياتنى قاتتىق چەكلەپ قويغانلىقتىن جىددىي ئىسلاھ قىلىشقا موھتاج . يېقىنقى ئون يىلدىن بۇيان ، پۈتكۈل مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىدىن ئىبارەت بۇ ماكرو ئومۇميلىق ئىچىدە ، ئاممىۋى مەدەنىيەت كەسىپىي ئورۇنلىرىنىڭ ئىسلاھاتى ھەممىنىڭ ئالدىدا مېڭىپ ، بۇ جەھەتتە ئىنتايىن پايدىلىق ئىزدىنىشلەر ئېلىپ بېرىلدى . بۇنىڭ ئاساسىي يولى توغرا بولدى . ئۇرۇمچى شەھەرلىك ئاممىۋى سەنئەت سارىيى ، شىخەنزە شەھەرلىك ئاممىۋى سەنئەت سارىيى ، سانجى ئوبلاستلىق ئاممىۋى سەنئەت سارىيى ، قەشقەر ۋىلايەتلىك كۈتۈپخانا ، قاراماي شەھەرلىك ئاممىۋى سەنئەت سارىيى ، يەكەن ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتى ، فۇكاڭ شەھەرلىك مەدەنىيەت يۇرتى قاتارلىق زور بىر تۈركۈم ئورۇنلارنىڭ ئىسلاھات ئەملىيىتى روشەن ئۇنۇمگە ئېرىشىپ ، بىزنى ئىنتايىن قىممەتلىك تەجرىبە بىلەن تەمىنلىدى .

مەدەنىيەت كەسىپىي ئورۇنلىرىنىڭ ئىسلاھاتى ئاساسلىقى كادىر ئىشلىرى تۈزۈمى ، تەقسىمات تۈزۈمى ، راسخوت ئورۇنلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت مۇشۇ ئۇچ تۈرلۈك تۈزۈمنى دەۋر قىلغان ھالدا ئېلىپ بېرىلدى . ئىش ئىختىساس ئىگىلىرىنى باشقۇرۇشتىن ، كادىر ئىشلىرى تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىشتىن باشلىنىپ ، ئاساسىي زىددىيەت چىڭ تۇتۇلدى . ئاممىۋى مەدەنىيەت كەسىپىي ئورۇنلىرى ۋە ئاممىۋى كۈتۈپخانىلار ئومۇميۈزلۈك ھالدا بىر يۈرۈش مەسئۇل باشلىقنى خىزمەتكە تەكلىپ قىلىش تۈزۈمى ، ئاساسىي باشلىق مەسئۇل بولۇش تۈزۈمى ، ھەممە خادىملارنى تەكلىپ بىلەن ئىشقا قويۇش تۈزۈمى ۋە ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت تۈزۈمى قاتارلىق ئىسلاھات

تەدبىرلىرىنى يولغا قويۇپ ، ئىش ئورۇنلىرىنى ئىلمىي ھالدا تەسىس قىلىش ، ئىش ئورنىنى تاللاپ خىزمەت ئىشلەش ، سەرخىللىرى گۈرۈپپا بولۇپ ئۆيۇشۇش ، نىشانلىق باشقۇرۇش ، ئۆلچەمنى مىقدارلاشتۇرۇپ ، قاتتىق تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ، ياخشىلارنى مۇكاپاتلاپ ناچارلارنى جازالاش ، تەڭ تەقسىماتچىلىق « داشقازان » نىڭ چېقىپ تاشلاپ ، كادىرلار ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى ئومۇميۈزلۈك قوزغاش مەقسىتىگە يەتتى ، ئىچكى قىسىمدا خىزمەتنى ھەممە ئادەم تالىشىپ ئىشلەيدىغان ، ساپاسىنى ئۈزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈشكە تىرىشىدىغان ، ئىختىساس ئىگىلىرى ئۈزلۈكسىز پېتىشىپ چىقىدىغان ، ئاساسىي كەسىپ كۈندىن ـ كۈنگە جۇشقۇن يۇقىرى ئۆرلەيدىغان سەرخىل كىچىك مۇھىت يارىتىلدى . تەقسىمات تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىش ـــ كادىر ئىشلىرى تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىشنىڭ كۈچلۈك يۆلەنچۈكى ، بۇ پۈتكۈل ئىسلاھاتنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى ياكى مەغلۇپ بولۇشىنى بەلگىلەيدۇ . نۆۋەتتە ، بەزى ئورۇنلار يولغا قويغان ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ خىزمەتتىكى ئەمەلىي نەتىجىسىنى شەخسنىڭ مۇكاپات پۇلى ياكى قىسمەن لەيلىمە (تۇراقسىز) كىرىمى بىلەن باغلاش چارىسى ھەققەتەن كارغا كېلىپ روشەن ئۈنۈم بەردى ، بۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش كېرەك ھەم مۇشۇ ئاساستا ئۇنى داۋاملىق مۇكەممەللەشتۈرۈپ ، ياخشىلارنى مۇكاپاتلاپ ناچارلارنى جازالاش ، كۆپ ئىشلىگەنلەرگە كۆپ ھەق بېرىشتەك سوتسىيالىستىك قىممەت قارىشىنى ۋە تەقسىمات پرىنسىپىنى ھەقىقىي گەۋدىلەندۈرۈش كېرەك . راسخوت ئورۇنلاشتۇرۇش بۇنىڭدىن كېيىنكى بىر مەزگىل ئىچىدە يەنىلا بىر قەدەر جىددىي بولىدۇ ، ئىسلاھاتنىڭ چوڭقۇرلىشىشىغا ۋە دۆلەتنىڭ كەسىپى

ئىشلار راسخوتىنى ئورۇنلاشتۇرۇش جەھەتتىكى سىياستىنىڭ تەدرىجىي تەڭشىلىشىگە ئەگىشىپ ئەھۋالدا يەنە زور ئۆزگىرىش بولۇشى مۇمكىن . مەدەنىيەت كەسىپي ئورۇنلىرىدا بولۇپمۇ ئاممىۋى مەدەنىيەت كەسىپي ئورۇنلىرىدا يىراقنى كۆرەرلىك ، ئالدىن كۆرۈش دانالىقى بولۇشى ، تەخىرسىزلىك تۇيغۇسى بولۇشى كېرەك . ئىسلاھات داۋامىدا ھەربىر مەدەنىيەت مېخانىزمىنى بازار ئىگىلىكى ئىزىغا سېلىش چارىسى ئۈستىدە پائال ئىزدىنىپ ، تىجارەت مېخانىزمىنى كىرگۈزۈپ ، راسخوت مەنبەسىنى كېڭەيتىپ ، تەدرىجىي ھالدا ئۆزىنىڭ مۇقىم « قان ياساش » مېخانىزمىنى بەرپا قىلىشى لازىم .

3) بازارغا يۈزلىنىپ مەدەنىيەت ئىگىلىكىنى پائال ئېچىش ۋە راۋاجلاندۇرۇش كېرەك . بىز مەدەنىيەت ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش مەسىلىسىگە يالغۇز ئاممىۋى مەدەنىيەت ئورۇنلىرىنىڭ نۆۋەتتىكى راسخوت قىينىچىلىقىنى ھەل قىلىش نۇقتىسىدىنلا قاراپ ، بولسىمۇ بولىدىغان ، بولمىسىمۇ بولىدىغان ۋاقىتلىق تەدبىر قاتارىدا مۇئامىلە قىلماسلىقىمىز لازىم . شۇنى تونۇش لازىمكى ، مەيلى دۆلەتنىڭ مەدەنىيەتنى ئۇچىنچى كەسىپ ساھەسىگە مەنسۇپ دەپ ئايرىغانلىقى جەھەتتىن ياكى مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ ماددا ئىگىلىكى ۋە تاۋار خاراكتېرىگە ئىگە ئىكەنلىكى جەھەتتىن بولسۇن ، مەيلى مەدەنىيەت ئىشلەپچىقىرىشى ۋە مۇلازىمەتنىڭ جەرمەن بازارغا كىرىشى ۋە بازار قانۇنىيىتى ۋە قىممەت قانۇنىنىڭ ئىلكىدە بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت رېئاللىق جەھەتتىن ياكى مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىنى تەدرىجىي ھالدا ئىجتىمائىيلاشتۇرۇش ، كەسىپلەشتۈرۈش ، مەھسۇلات ئىگىلىكىگە ئايلاندۇرۇش ، زامانىۋىلاشتۇرۇش يۈزلىنىشى جەھەتتىن بولسۇن ، مەدەنىيەت ئىگىلىكىنى پائال ئېچىش ۋە

راۋاجلاندۇرۇش مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرى ئىسلاھات داۋامىدا دۇچ كېلىۋاتقان مۇھىم ۋەزىپە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ .

مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى ئوتتۇرىغا قويغان مەدەنىيەت ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش نىشانى مۇنداق : يېقىنقى مەزگىللىك نىشان ئۇچ يىلدىن بەش يىلغىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە مەملىكەت بويىچە تەدرىجىي ھالدا مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش ۋە مەدەنىيەت كۆڭۈل ئېچىش مۇلازىمەت سىستېمىسىنى دەسلەپكى قەدەمدە قۇرۇپ چىقىشتىن ئىبارەت ؛ بۇ سىستېما ئاساسلىقى كۆڭۈل ئېچىش كەسپى ، ئويۇن قويۇش كەسپى ، كىنو ، تېلېۋىزور كەسپى ، ئۇن ـ سىنئالغۇ كەسپى ، نەشرىياتچىلىق كەسپى ، ھۈججەت ـ ماتېرىيال ، ئۇچۇر كەسپى ، سەنئەت بويىچە تەربىيىلەش كەسپى ۋە باشقا مەدەنىيەت كەسىپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . بىراق ، كەلگۈسى نىشان ، ئون يىل ۋاقىت ئىچىدە ، يەنى كېلەركى ئەسىرنىڭ باشلىرىدا مەملىكەت بويىچە مەدەنىيەت ، كۆڭۈل ئېچىش مۇلازىمىتى سىستېمىسىنى قۇرۇپ چىقىش ئىشنى تاماملاش ، يەنى ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى مۇۋاپىق بولۇش ، تۇر ـ خىللىرى تولۇق بولۇش ، مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ، تىجارەت قىلىش ۋە مەدەنىيەت مۇلازىمىتىنىڭ مەقسۇلات ئىگىلىكىگە ئايلىنىش ، ئىجتىمائىيلىشىش دەرىجىسى بىر قەدەر زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن ، ئىقتىسادنىڭ ، جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ساغلام تۇرمۇش ئېھتىياجىغا مۇۋاپىق كەلگەن بولۇش مەقسىتىگە يېتىشتىن ئىبارەت .

مەدەنىيەت ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشتا بىز دېڭ شىياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنى يېتەكچى ، مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ ، مەدەنىيەت ئىقتىسادى سىياسىتىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشنى

كاپالەت ، مەدەنىيەت ئارقىلىق مەدەنىيەتنى تولۇقلاش پائالىيىتىنى تايانچ ، غوللۇق كىرىم يارىتىش ئەمەلىي گەۋدىلىرى (كارخانىلار) نى باش ، كەسپىي ئىشلارنى گۈللەندۈرۈشنى نىشان قىلىپ ، پۈرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ، ئۈزلۈكسىز يۇقىرى ئۆرلىشىمىز لازىم . بۇنىڭ ئۈچۈن ، بىز ھەم ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ دادىل يول ئېچىشىمىز ، ھەم قانۇنىيەتكە ھۆرمەت قىلىپ ، سالماق ، پۇختا ئىش قىلىشىمىز ، ھەم پىلانلىق ئىگىلىك ئەندىزىسىنى بۇزۇپ تاشلىشىمىز ، ھەم ماكرولۇق باشقۇرۇشنى كۈچەيتىشىمىز ، ھەم مەدەنىيەت ئىقتىسادى سىياسىتىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشىمىز ، ھەم ئىچكى باشقۇرۇش مېخانىزمىنى ئوبدان ئالماشتۇرۇشىمىز ؛ ئىزدىنىش ئېلىپ بارغۇچىلارنى قوللاپ « سۇنى قۇيۇپ بېرىپ بېلىق بېقىش »قا رۇخسەت قىلىشىمىز ، ھەم ئىلغارلارغا مەدەت بېرىپ ، ئىلھاملاندۇرۇپ ، « ھەدىسىلا ئايىغى چاققان كالىنى قامچىلاش » قىلمىشلىرىدىن ساقلىنىشىمىز لازىم .

بۇنىڭدا مۇناسىۋەتنى توغرا بىر ياقلىق قىلىشىمىز لازىم .

بىرىنچىسى ، كەسىپ بىلەن ئىگىلىكنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىرياقلىق قىلىش كېرەك ، بۇنىڭدا كەسىپ ئاساس ، ئىگىلىك كەسىپى قوشۇمچە بولۇپ ، ئاساس بىلەن قوشۇمچىنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتىشكە بولمايدۇ . شۇڭا ئىگىلىك كەسىپىنىڭ كۆلىمى كېڭىيىپ كېتىپ ، كەسىپ ئىستېھكاملىرى كۈچكەيپ كېتىش ؛ ئىقتىسادىي ئۈنۈم زورىيىپ كېتىپ ، مۇلازىمەت دائىرىسى كېچىكەيپ كېتىش ؛ تىجارەت قوشۇنى زورىيىپ كېتىپ ، كەسىپ قوشۇنى كېچىكەيپ كېتىش ، ھەتتا « سودىنى مەدەنىيەتنىڭ ئورنىغا دەسسىتىپ قويۇش » ، « مەدەنىيەت خارابلىشىپ ، سودا گۈللىنىپ كېتىش » تەك

ئەھۋالىنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىدىن ھەقلىق تۇردە ساقلىنىش كېرەك .

ئىككىنچىسى ، ئىگىلىك كەسپى بىلەن شۇغۇللانغۇچى تىجارەتچىلەر بىلەن دۆلەت ، كوللېكتىپنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىرياقلىق قىلىش كېرەك . مۇكەممەل باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى ۋە ھۆددىگەرلەرنىڭ خەۋپسىزلەندۈرۈش بويىچە رەنىگە قويۇش تۈزۈمىنى ئورنىتىپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ ، دۆلەت مال ـ مۈلكى ۋەدۆلەت مەبلىغىنىڭ زىيانغا ئۇچرىماسلىقىغا ھەقلىق تۇردە كاپالەتلىك قىلىپ ، دۆلەتنى ، كوللېكتىپنى زىيانغا ئۇچرىتىش ھېسابىغا شەخسلەر بېيىش « راھىبلار باي بولۇپ ، ئىبادەتخانا گادايلىشىپ كېتىش » تەك مەسىلىلەرنىڭ قايتا يۈز بېرىشىنى تۇگىتىش كېرەك .

ئۇچىنچىسى ، ئىجتىمائىي ئۇنۇم بىلەن ئىقتىسادىي ئۇنۇمنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر ياقلىق قىلىش كېرەك . باشتىن ـ ئاخىر غەچە ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇپ ، نۇقۇل ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى قوغلىشىدىغان ، ھەتتا پايدىنى دەپ ئىنسابنى ئۇنتۇپ ، قانۇنغا ، ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلىدىغان قىلمىشلارنىڭ يۈز بېرىشىدىن ھەقلىق ساقلىنىش كېرەك .

4) مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ، ماكرو مۇھىتنىى سەرخىللاشتۇرۇش لازىم .

ئاممىۋى مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرى ۋە ئاممىۋى كۇتۇپخانىلارنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ياخشى ئېلىپ بېرىش ـ ياخشى ئېلىپ بارالماسلىقنىڭ ئاچقۇچى ـــ مەۋقەنى ئىچكى قىسىمغا قويۇپ ، ئىچكى ماھارەتنى ئوبدان پىتىلدۇرۇشتە ، ئەمما ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ماكرولۇق ئىسلاھات مۇھىتنى سەرخىللاشتۇرۇپ ، ئىسلاھات تەدبىرلىرىنى يۇرۇشلەشتۇرۇش ،

سستېمىلاشتۇرۇشمۇ سەل قارىغىلى بولمايدىغان مۇھىم بىر تەرەپ .

مەدەنىيەت مەمۇرىي تارماقلىرى مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى تەشكىللىگۈچىلەر ۋە ئۇنىڭغا رەھبەرلىك قىلغۇچىلار بولۇپ ، ئورگانلارنى ئىسلاھ قىلىش ، قۇرۇلمىنى سەرخىللاشتۇرۇش ، مېخانىزمنى ئالماشتۇرۇپ ، فۇنكسىيىنى ئۆزگەرتىپ ، سىباسەت ـ تەدبىرلەرنى ياخشىلاش ئارقىلىق مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى ئەتراپلىق چوڭقۇر ئېلىپ بېرىش لازىم .

مەدەنىيەت پائالىيىتى ئېلىپ بېرىشنى مەدەنىيەتنى باشقۇرۇشقا ئۆزگەرتىپ ، كۆپ خىل ۋاستىلەر بىلەن مەدەنىيەت ئىشلىرى ئىسلاھاتىنىڭ تەرەققىياتىنى ماكرو تىزگىنلەشنى ئىلگىرى سۈرۈش كېرەك .

مەمۇرىي ئايپاراتلارنى ئىخچاملاپ ، مەدەنىيەت كەسىپلىرى ئورۇنلىرىغا مەنسۇپ بولغان ئادەم ، مالىيە ، ماددىي ئەشيا باشقۇرۇش ھوقۇقىنى قەتئىي تۆۋەنگە چۈشۈرۈپ ، مەدەنىيەت كەسىپلىرى ئورۇنلىرىنىڭ مۇستەقىل قانۇنىي ئىگىلىك فۇنكسىيىسىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش لازىم .

ھۆكۈمەتنىڭ باشقا فۇنكسىيىلىك تارماقلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئوبدان ماسلاشتۇرۇپ ، مەدەنىيەت كەسىپلىرى ئورۇنلىرىنىڭ ئىسلاھات داۋامىدا يولۇققان تۈرلۈك مەسىلىلەرنى ئوبدان ھەل قىلىۋېلىشىغا ياردەم بېرىش كېرەك .

مەدەنىيەت ئىقتىسادىي سىياسەتلىرىنى پائال مۇكەممەللەشتۈرۈپ ، ماكرولۇق باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ ، مەدەنىيەت ئىگىلىك كەسىپىنىڭ قۇرۇلۇشىنى ۋە مەدەنىيەت بازىرىنى ساغلام راۋاجلىنىش ، تىجارەتنى تەرتىپلىك ئېلىپ بېرىش تەرىپىگە

قاراپ يېتەكلەپ ، ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي ئۇنۇمدىن ئوخشاشلا مول هوسۇل ئېلىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك .

تۆتىنچى ، ئاممىۋى مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ يېڭى يولى

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ئوتتۇرىغا قويغان « مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىشتىكى ئاچقۇچ — ئۇنى قۇرۇشتا » ، « مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى شەھەر - يېزا ئاساسىي قاتلاملارغىچە ئەمەلىيلەشتۈرۈش لازىم » دېگەن يېتەكچى فاكتورلار ئاممىۋى مەدەنىيەتنىڭ يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدا ئىسلاھ قىلىش ، راۋاجلاندۇرۇش ، گۈللەندۈرۈش يولىدا مېڭىشى ئۈچۈن ئېنىق نىشان كۆرسىتىپ بەردى . مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈش — مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ۋە نىشانى ، مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى بولسا مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ۋاستىسى ۋە يولى . ئاساسى قاتلامغا يۈزلىنىپ ، قۇرۇشنى مۇھىم ئورۇنغا قويۇش — ئاممىۋى مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ خاراكتېرى ۋە ئالاھىدىلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ ، بۇنىڭدا ئاممىۋى مەدەنىيەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىكى ئاساسىي زىددىيەت چىڭ تۇتۇۋېلىنغان ، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشنىڭ ئېچىكى ، ماهىيەتلىك تەلىپى گەۋدىلەندۈرۈلگەن .

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنى بەرپا قىلىشتىن ئىبارەت يېڭى ۋەزىيەتتە ئاممىۋى مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ يولى هاللىق مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى نىشان ، مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاهاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشنى هەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ ، ئاساس قاتلامدىكى ئۇچ دەرىجىلىك مەدەنىيەت تورىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشنى ئاساس ، ئۇچ چوڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى مۇهىم نۇقتا ، ئاممىۋى

مەدەنىيەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈپ ، مول مەزمۇنلۇق تۈرلۈك مەدەنىيەت پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرۇشنى مەزمۇن قىلىپ ، قۇرۇلۇشنى جان ـ دىل بىلەن ياخشى تۇتۇش ، مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇشنى ئاساس قىلىپ ، خىزمەتنى ئۇزاققىچە قانات يايدۇرۇش ، قۇرۇلۇش ئارقىلىق تەرەققىياتقا تۈرتكە بولۇش ، ئاممۇي مەدەنىيەتنى ، شۇنداقلا پۈتكۈل ئىجتىمائىي مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈشنى ئىشقا ئاشۇرۇش لازىم .

يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدىكى ئاممۇي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى كۆپ تەرەپلىمىلىك بولۇپ ، جايلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەت تەجرىبىلىرى بىزگە تۆۋەندىكى تۆت جەھەتتىكى قۇرۇلۇشنى ياخشى تۇتۇش كېرەكلىكىنى ئۇقتۇردى :

ئاممۇي سەنئەت سارىيى ، مەدەنىيەت يۇرتى (پونكتى) ۋە ئاممۇي كۈتۈپخانىلارنىڭ قۇرۇلۇشنى ياخشى تۇتۇش كېرەك . ئاممۇي سەنئەت سارىيى ، مەدەنىيەت يۇرتى (پونكتى) ۋە كۈتۈپخانىلار جامائەت پاراۋانلىقى خاراكتېرىدىكى مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرى بولۇپ ، ئاممۇي مەدەنىيەت پائالىيەتلىرىنى تەشكىللەش ، ئۇنىڭغا يېتەكچىلىك قىلىش ۋە جەمئىيەتنى پاراۋانلىق خاراكتېرىدىكى مۇلازىمەت بىلەن تەمىنلەش قاتارلىق كۆپ خىل ۋەزىپىنى زىممىسىگە ئالغان . ئاممۇي سەنئەت سارىيى ، مەدەنىيەت يۇرتى (پونكتى) نىڭ قۇرۇلۇشنى ياخشى ئىلىپ بېرىش هاللىق مەدەنىيەت قۇرۇلۇش نىشانىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا بۇۋاستە مۇناسىۋەتلىك ، جايلاردىكى پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىنىڭ ۋە جەمئىيەتتىكى ھەر ساھەدىكىلەرنىڭ ئاممۇي مەدەنىيەت ئىشلىرى قۇرۇلۇشىغا كۆڭۈل بۆلۈشنى ، ئەھمىيەت بېرىشنى ، تەشكىل ، رەھبەرلىك ، پىلان ، سىياسەت ، مالىيە ، ماددىي كۈچ جەھەتلەردىن ئاممۇي مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرى

ۋە ئاممىۋى كۇتۇپخانىلارنىڭ مۇئەسسەسە قۇرۇلۇشى ، قوشۇن قورۇلۇشى ، تور قۇرۇلۇشى ، پائالىيەت قۇرۇلۇشى ۋە باشقۇرۇش قۇرۇلۇشىنى پائال قوللىشنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك . ئاممىۋى مەدەنىيەت كەسىپلىي ئورۇنلىرى ۋە كۇتۇپخانىلار قۇرۇلۇش داۋامىدا خىزمەتنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشنى مەركەز ، ئىچكى قىسمىدىكى ھەربىر كەت مېخانىزمىنى جانلاندۇرۇش ۋە مۇقىم ، ئىشەنچلىك ئىقتىسادىي كاپالەت بەرپا قىلىشنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ ، بىر ياخشى رەھبەرنى سەپلەش ، ئىسلاھاتقا دائىر بىر يۈرۈش ياخشى تەسەۋۋۇرنى بېكىتىش ، بىر ياخشى قوشۇن قۇرۇش ، بىر ئوبدان تۈزۈلمىنى شەكىللەندۈرۈش ، بىر ياخشى ئەملىي گەۋدىنى بەرپا قىلىش ئارقىلىق مەدەنىيەت يۈرتلىرىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ياخشى يولىنى تېپىپ چىقىش لازىم .

ئىجتىمائىي چوڭ مەدەنىيەت قۇرولۇشىنى ياخشى تۇتۇش لازىم . ھۆكۈمەت مەدەنىيەتنى ھۆددىگە ئېلىپ باشقۇرۇشتەك ۋەزىيەتنى ئۆزگەرتىپ ، ئىجتىمائىي مەدەنىيەتنى جەمئىيەت باشقۇرۇش ، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان مەدەنىيەت ئىشلىرى قۇرۇلۇشىدىكى بىر مۇھىم ئىسلاھات . دۆلەت مەبلەغ چىقىرىپ مەدەنىيەتنى باشقۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، پۇتۇن جەمئىيەتنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى كەڭ تۈردە قوزغاپ ، مەدەنىيەتنى جەمئىيەتنىڭ ئىجتىمائىي چوڭ مەدەنىيەتنى باشقۇرۇش يولىنى كېڭەيتىش كېرەك . ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى جامائەت پاراۋانلىقى خاراكتېرىدىكى مەدەنىيەتنى ئاساسىي گەۋدە ، ئاساسىي بېتەكچى قىلىش ، كۆپ خىل ئىقتىسادىي تەركىبلەر مەدەنىيەت ئىشلىرىنى ئورتاق باشقۇرۇش فاكتورىنىڭ چىڭ تۇرۇپ ، ئىجتىمائىي رايونلار مەدەنىيىتى ، كەنت ـ بازار مەدەنىيىتى ، كارخانا مەدەنىيىتى ، مەكتەپ مەدەنىيىتى ، ھەربىي گازارما مەدەنىيىتى ، ئائىلە مەدەنىيىتى

قاتارلىق مەدەنىيەت شەكىللىرىنىڭ ساغلام راۋاجلىنىشىنى تېخىمۇ قوللاپ ۋە يېتەكلەپ ، ئۇنى سوتسىيالىستىك بازارئىگىلىكى شارائىتىدىكى ئىجتىمائىي مەدەنىيىتىنىڭ يېڭى ئېچىلغان رايونى ۋە يۆكسىلىش نۇقتىسىغا ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ جانلىق ئارمىيىسىگە ئايلاندۇرۇش لازىم .

نۇقتىلىق مەدەنىيەت قۇرۇلۇشلىرىنى ياخشى تۇتۇش لازىم . مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى تەشەببۇس قىلغان ۋە تەشكىللەپ ئېلىپ بېرىۋاتقان ئۇچ چوڭ مەدەنىيەت سىستېما قۇرۇلۇشى يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدا مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئومۇمىي گەۋدە بويىچە ئىلگىرى سۈرۈشنىڭ كۈچلۈك تەدبىرى . ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا نۇقتىلىق مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت بۇ تېپىلغۇسىز ياخشى پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ، ئۇچ چوڭ قۇرۇلۇشنى تارماقنىڭ ھەرىكىتىدىن ھۆكۈمەتنىڭ ھەرىكىتىدىن يۇكسەكلىككە كۆتۈرۈپ ، جەمئىيەتنىڭ ئورتاق قۇرۇش ھەرىكىتىگە ئايلاندۇرۇپ ، ئۇنىڭ پۈتكۈل مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشى ، تەرەققىي قىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش داۋامىدىكى يېتەكچىلىك رولىنى، ئۈيۇشتۇرۇش رولىنى ، باشچىلىق رولىنى جارى قىلدۇرۇپ ، ئىجتىمائىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ كەڭلىك ۋە چوڭقۇرلۇق جەھەتتىن راۋاجلىنىشىنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم .

ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەرىيىۋى قۇرۇلۇشىنى ياخشى تۇتۇش كېرەك . توغرا ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەرىيىسى ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرى قۇرۇلۇشىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ كۈچلۈك يېتەكچىسى . ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرى ئىسلاھاتى ۋە قۇرۇلۇشى ئەمەلىيەتكە مۇۋاپىق كېلىدىغان ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەرىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىگە موھتاج . بىز بازار ئىگىلىكى شارائىتى ئاستىدىكى ئىسلاھات ۋە ئىزدىنىشىنىڭ ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەرىيە تەتقىقاتى

ئالدىغا نۇرغۇن يېڭى ، قىيىن مەسىلىلەرنى قويۇۋاتقانلىقىنىمۇ كۆرۈشمىمىز ، شۇنداقلا ئاممىۋى مەدەنىيەت كەسىپلىي ئورۇنلىرىدا ئىلىم بېرىلغان كەڭ ، چوڭقۇر ئىلاھات ئەمەلىيىتىنىڭ بىزگە قىيىن مەسىلىلەرگە جاۋاب بېرىشنىڭ پايدىلىق شارائىتىنى يارىتىپ بېرىۋاتقانلىقىنىمۇ كۆرۈشمىز لازىم . ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەريە قۇرۇلۇشىنى ياخشى تۇتۇشتىكى ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدىغان ئاچقۇچلۇق مەسىلىلەر — ئاممىۋى مەدەنىيەت ، نەزەريە قوشۇنى قۇرۇلۇشىنى ياخشى تۇتۇشتا ، ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەريە تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار ئۆزئىنىڭ ساپاسىنى تىرىشىپ ئۆستۈرۈشى ، بىرىنچىدىن ، دەۋرگە لايىق مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى ، ۋەزىپە تۇيغۇسىنى تۇرغۇزۇپ ، يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدىكى ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەريە تەتقىقاتىنىڭ مۇھىم رولى ۋە ئورنىنى تولۇق تونۇشى ، بۇنىڭغا ئۆزئىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنى تەقدىم قىلىشى ، قەتئىي تەۋرەنمەسلىك روھىنى تۇرغۇزۇشى لازىم ؛ ئىككىنچىدىن ، ئەمەلىيەتكە ئەھمىيەت بېرىپ ، ئاساسىي قاتلامغا چوڭقۇر چۆكۈپ ، جەمئىيەتكە ، ئەمەلىيەتكە يېقىنلىشىش ، ئاساسىي قاتلامدىكى مول مەزمۇنلۇق ئىلاھات ، قۇرۇلۇش ئەمەلىيىتى ئىچىدىن يېڭى ماتېرىياللارنى قېزىپ چىقىرىش ۋە ئۇنى ئىسپاتلاش ، يېڭى نۇقتىئىنەزەرلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇش ، يېڭى نەزەريىلەرنى بەرپا قىلىش ئارقىلىق ، ئاممىۋى مەدەنىيەت نەزەريە تەتقىقاتىنىڭ يېڭى باسقۇچقا كۆتۈرۈلۈشىگە تۇرتكە بولۇش لازىم ؛ ئۇچىنچىدىن ، ئۆگىنىشنى كۈچەيتىپ ، بىلىمنى يېڭىلاپ ، ئىدىيىنى دېڭ شىياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى بىلەن قوراللاندۇرۇپ ، ئۆزىنى زامانىمىزدىكى مۇناسىۋەتلىك پەن بىلىملىرى بىلەن بېيىتىپ ، نەزەريە ساپاسىنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈرۈش كېرەك ؛ تۆتىنچىدىن ، ئىلمىي تەتقىقات ئۇسۇلىدا چىڭ

تۇرۇپ ، ئىسلاھات داۋامىدا ئوتتۇرىغا چىققان پايدىلىق تەرەپ بىلەن ئىللەتلەرگە ، پايدا بىلەن زىيانغا ، ياخشىلىق بىلەن رەزىللىككە ، ئېسىل نەرسىلەر بىلەن ناچار نەرسىلەرگە ئاڭلىق كۆز قاراشتا تۇرۇپ توغرا مۇئامىلە قىلىش ۋە چۈشىنىش ، ئىسلاھات داۋامىدا ئوتتۇرىغا چىققان تۈرلۈك مۇرەككەپ ھادىسىلەرنى دىئالېكتىكىلىق پىكىر قىلىش ئۇسۇلى بويىچە تەھلىل قىلىش ۋە چۈشەندۈرۈش ھەم بۇنىڭدىن توغرا يەكۈن چىقىرىش لازىم . شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئەمەلىيەتنىڭ ھەقىقەتنى تەكشۈشنىڭ بىردىنبىر ئۆلچىمى ئىكەنلىكىدە چىڭ تۇرۇپ ، ئۆزلۈكسىز ئىزدىنىش ۋە ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش داۋامىدا ئاممۇي مەدەنىيەت نەزەريىسىنى كۈندىن ـ كۈنگە مۇكەممەللەشتۈرۈش كېرەك . ئاممۇي مەدەنىيەت نەزەريىە قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشتە ، ئاممۇي مەدەنىيەت ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ رولىنى ئوبدان جارى قىلدۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ . ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئاممۇي مەدەنىيەت ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئۇلى ۋە ئاساسىي تايانچلىرىنىڭ ھەممىسى جايلاردىكى ئاساسىي قاتلامدا . شۇنىڭ ئۈچۈن ، يۇقىرى بىلەن تۆۋەننى ئوبدان بىرلەشتۈرۈپ جەمئىيەت خىزمىتىنى كۈچەيتىش كېرەك . جەمئىيەتنىڭ تەشكىلىي قۇرۇلۇشى جەھەتتە تېخىچە ئاممۇي مەدەنىيەت ئىلمىي جەمئىيىتى قۇرمىغان ۋىلايەت ، ئوبلاستلار جەمئىيەتنى ئىمكانقەدەر تېزرەك قۇرۇشى ، قۇرۇلغان بولسىمۇ پېتەرلىك دەرىجىدە مۇكەممەل بولمىغانلىرى تېزرەك مۇكەممەللەشتۈرۈشى لازىم . جايلاردىكى ئاممۇي مەدەنىيەت ئىلمىي جەمئىيەت تەشكىللىرى شۇ جايدىكى مەدەنىيەتكە مەسئۇل تارماقلار قارايدۇ . مەدەنىيەتكە مەسئۇل تارماقلاردىكى ئاممۇي مەدەنىيەتكە مەسئۇل رەھبەر جەمئىيەت خىزمىتىنى تۇتۇشقا مەسئۇل بولىدۇ . بىگتۇمن ، ئىشچىلار

ئۇيۇشمسى ، ئىنتىپاق كومىتېتى قاتارلىق ھەر قايسى سىستېمىلار ۋە ۋىلايەت ، ئوبلاست ، شەھەرلەردىكى ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىلمىي جەمئىيەتلىرى (گۇرۇپپىلىرى) تەشكىلىي قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش ئارقىلىق ئەزالارنى باشقۇرىدىغان ئادەم بار بولۇش ، ئەزالىق بەدىلىنى يىغىدىغان ئادەم بار بولۇش ، پائالىيەتنى تەشكىللەيدىغان ئادەم بار بولۇش ، كۈندىلىك خىزمەتكە مەسئۇل مەخسۇس ئادەم بار بولۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇشى لازىم . جەمئىيەت پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرۇش جەمئىيەتتە ، ھەرقايسى سىستېمىلار ، جايلاردىكى ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىلمىي جەمئىيەت (گۇرۇپپىلار) نىڭ يىللىق پىلان ھەم يىراق كەلگۈسى پىلانى بار بولۇشى ، ھەم ئۇنى جايلارنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتى پىلانى ئىچىگە كىرگۈزۈش ئارقىلىق تەرەققىيات نىشانىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ، پائالىيەت تۈرلىرىنى ئېنىق بېكىتىشى لازىم ، شىخەنزە شەھىرى ، مەكىت ناھىيىسى ، قۇمۇل ۋىلايىتى ، باربكۆل ناھىيىسى ، ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئاممىۋى سەنئەت سارىيى قاتارلىق ۋىلايەت ۋە ئورۇنلاردىكى ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىلمىي جەمئىيەتلىرىگە ئوخشاش نەزەرىيە مۇھاكىمە پائالىيەتلىرىنى ئوبدان تەشكىللەشكە دىققەت قىلىپ ، ھەم تەشكىلنىڭ ئۇيۇشۇش كۈچىنى ئاشۇرۇشى ، ھەم ئاممىۋى مەدەنىيەتنىڭ نەزەرىيە قۇرۇلۇشىنى يۈكسەلدۈرۈشى كېرەك . بۇ يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدا بازار ئىگىلىكىنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان ئىقتىسادقىلا ئەھمىيەت بېرىپ ، نەزەرىيىگە سەل قارايدىغان ، تىجارەتكىلا ئەھمىيەت بېرىپ ، تەتقىقاتقا سەل قارايدىغان ناچار خاھىشلارنى تۈگىتىپ ، ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىلمىي جەمئىيەتلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىنى ياخشى ئىلىپ بېرىشتا ئىنتايىن زۆرۈر .

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى

سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ۋە مەدەنىيەت ئىشلىرى ئىسلاھاتى تەرەققىياتىغا يېڭى يول ۋە يېڭى زېمىن ئېچىپ بەردى . پارتىيىنىڭ 14 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 5 ـ ئومۇمىي يىغىندا سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تېخىمۇ كۈچەيتىش ، مەدەنىيەتلىك ، ئەخلاقلىق ، غايىلىك ، ئىنتىزامچان يېڭى ئادەملەرنى يېتىشتۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ تۈپكى ۋەزىپىنى چىڭ تۇتۇش ، مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ ئاچقۇچى ـــ ئۇنى قۇرۇشتا ، دېگەن فاكتىنى چىڭ تۇرۇش ، پۈتكۈل جەمئىيەت تەڭ ھەرىكەتلىنىپ ئورتاق قۇرۇشتەك يېڭى ۋەزىيەتنى شەكىللەندۈرۈش ئوتتۇرىغا قويۇلدى . بىز پارتىيىنىڭ 14 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 5 ـ ئومۇمىي يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش ئارقىلىق ئوتتەكنكى ئىسلاھات تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلەش ، قوبۇل قىلىش ئاساسىدا ، يېڭى تەسەۋۋۇر ، يېڭى خىزمەتمەز بىلەن يېڭى خىزمىنى كۈتۈۋېلىشىمىز ، ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ، ئاممىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ياخشى ئېلىپ بېرىش داۋامىدا دەۋرگە لايىق يېڭى تۆھپىلەرنى يارىتىشىمىز لازىم .

شنجاڭنىڭ بۈگۈنكى مەدەنىيەت ـ سەنئەت مۇڭدىپەقىيەتلىرى ھەققىدە

شنجاڭ تارىختىن بۇيان ئالەمگە مەشھۇر « مۇقام ـ مەشرەپ دىيارى » ، « ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانى » ، بۇ يەردە شانلىق قەدىمكى مەدەنىيەت ، باي ۋە گۈزەل خەلق سەنئىتى بارلىققا كەلگەن .

ئازادلىقتىن كېيىن ، بولۇپمۇ پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان ، پارتىيىنىڭ مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە سىياسىتىنىڭ شانلىق نۇرىدا شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئىتى مىسلسىز گۈللەپ ـ ياشنىدى . ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ئىلھامات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش داۋامىدا ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ ، جاسارەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۇچۇن ، سوتسىيالىزم ئۈچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشى ۋە « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەسته سايراش » فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇپ ، ئېسىل مىللىي مەدەنىيەتنى زور كۈچ بىلەن جارى قىلدۇرۇپ ، ئەدەبىيات ، كىنو ، تېلېۋىزىيە ، مۇزىكا ، ئۇسسۇل ، گۈزەل سەنئەت ، تىياتىر قاتارلىق تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىدا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى دەۋر روھىغا ۋە شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ساغلام مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىن ئېتىپ ، خەلقنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى ئۇزلۇكسىز بېيىتىپ ، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى ، گۈللىنىشىنى ، مەدەنىيەتلىك بولۇشىنى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئىككى

مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا مۇھىم تۆھپە قوشتى ، نۇرغۇن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر ، ئويۇن (نومۇر) لار دۆلەت ئىچى ۋە خەلقئارادىكى چوڭ سەنئەت پائالىيەتلىرىدە مۇكاپاتقا ئېرىشىپ ، « ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانى » بولغان شىنجاڭنىڭ شۆھرىتىنى نامايان قىلىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن شان ـ شەرەپ كەلتۈردى .

ئازادلىقتىن بۇيان پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتى شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت خىزمەتلىرىگە زور دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىپ ، 1949 ـ يىلىدىن 1994 ـ يىلىغىچە مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئۈچۈن 290 مىليون يۈەن مەبلەغ سالدى . بۇنىڭ بىلەن مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرى سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش داۋامىدا ئۇزلۇكسىز مۇكەممەللىشىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېزا ـ قىشلاقلىرىغىچە مەدەنىيەت ـ سەنئەت تور ـ نۇقتىلىرى بارلىققا كەلدى . نۆۋەتتە ، ئاپتونوم رايونىمىزدا ھەر دەرىجىلىك ، ھەر خىل كەسىپىي سەنئەت ئۆمەكلىرىدىن 89 ى ، مۇنتىزملاشقان ، كۆلەملەشكەن ئويۇن قويۇش سورۇنىدىن 26 سى ، تۇرلۇك كۇتۇپخانىلاردىن 64 ى بار . بۇ كۇتۇپخانىلاردا ساقلىنىۋاتقان ھەرخىل يېزىقتىكى كىتاب ـ ژۇرناللار 4 مىليون 700 مىڭ پارچىغا يېتىپ ، 1978 ـ يىلىدىكىدىن 12 ھەسسە كۆپەيدى . تۇرلۇك ئامما مۇزىكا مەدەنىيەت ئورۇنلىرى 987 گە يەتتى . بۇنىڭ ئىچىدە ئامما مۇزىكا سەنئەت يۇرتى 16 گە ، مەدەنىيەت يۇرتى 92 گە يېتىپ ، « ھەمما ناھىيىدە مەدەنىيەت يۇرتى بولۇش » نىشانى ئاساسەن ئىشقا ئاشتى . يېزا ـ كەنتلەرنى ئاساس قىلغان مەدەنىيەت پونكىتلىرىمۇ تېز تەرەققىي قىلىپ ، يېزا ـ بازار دەرىجىلىك مەدەنىيەت پونكتى 880 گە ، كەنتلەرنىڭ مەدەنىيەت ئۆيلىرى 5461 گە يەتتى . كىنو فىلىم قويۇش ـ تارقىتىش ئىشلىرىمۇ تېز تەرەققىي

قىلىپ ، كىنو فىلىم تارقىتىش ئورنى 95 كە ، كىنو قويۇش ئورۇنلىرى 2234 كە ، بۇنىڭ ئىچىدە يېزىلاردىكى كىنو قويۇش ئورۇنلىرى 1476 كە يەتتى . مەدەنىيەت ـ سەنئەت تەتقىقاتى خىزمىتىدىمۇ يۇكسىلىش بولدى . مەخسۇس سەنئەت ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورۇن ئىككىگە ، سەنئەت تەتقىقات ئورنى ئىككىگە يەتتى . مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورۇن 35 كە يەتتى . بۇنىڭ ئىچىدە مەدەنىيەت يادىكارلىقىنى مەخسۇس قوغدايدىغان ئورۇن 27 بولۇپ ، قوغدىلىدىغان يادىكارلىق 13 مىڭ 245 كە يەتتى . سەككىز مۇزېي بولۇپ ، بۇلاردا ساقلىنىۋاتقان مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى 36 مىڭ 619 غا ، بۇنىڭ ئىچىدىكى 1 ـ دەرىجىلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقى 503 كە يەتتى .

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغان 40 يىل مابەينىدە ، شىنجاڭنىڭ سوتسىيالىستىك مىللىي مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن بىر قاتار خىزمەتلەرنى ئىشلىدى . بولۇپمۇ ، يېقىنقى ئون نەچچە يىلدىن بۇيان ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ 1 ـ ، 2 ـ نۆۋەتلىك « تەڭرىتاغ ئاۋازى » مۇزىكا كۆرىكى ۋە شىنجاڭ سەنئەت بايرىمى ، غەربىي شىمال بويىچە مۇزىكا ھەپتىلىكى پائالىيىتى ، غەربىي شىمال بويىچە سېرىك مۇسابىقىسى ، ئاپتونوم رايون بويىچە تىياتىر كۆرىكى ، ئۇسسۇل مۇسابىقىسى ، ئەلنەغمە كۆرىكى ، ئۇسسۇل ئىجادىيىتى مۇھاكىمە يىغىنى قاتارلىق كۆلىمى چوڭ ، تەسىر دائىرىسى كەڭ بولغان پائالىيەتلەرنى ئۈيۇشتۇرۇپ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ سوتسىيالىستىك مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇپ ، سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈش يولىدا ئېرىشكەن نەتىجىلىرىنى كۆرەك قىلدى .

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى كۇچلۇك دەۋر روھىغا ، روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۇپەتكە ۋە تەسىر چانلىققا ئىگە بىر تۇركۈم بۆسۈش خاراكتېرىدىكى نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش ، دائىم يېڭى نومۇرلارنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ ، يېڭى تارىخىي دەۋر ۋە ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ، ئېچىۋېتىشنى كېڭەيتىش ، زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتىغا ماسلاشتۇرۇش — سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش — راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى دەپ قاراپ ، ئۇدا ئالتە يىل ئىجادىيەت خادىملىرىنى تەربىيەلەش بويىچە تۇرلۇك شەكىلدىكى كۇرسلارنى ئېچىپ ئۇلارنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈردى . بۇ ئارقىلىق ئىجادىيەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپچانلىقى جارى قىلدۇرۇلۇپ ، ئاز بولمىغان نادىر نومۇرلارنىڭ ئىجاد قىلىنىشى ئۈچۈن شارائىت ھازىرلاندى . 1990 ـ يىلى 12 ـ ئايدىن 1991 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ باشلىرىغىچە مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى ۋە دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ئۇيۇشتۇرغان ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۆسمۈل مۇسابىقىسىدە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئۇيغۇر ، قازاق ، ئۆزبېك مىللەتلىرىنىڭ يەتتە نومۇرى 27 تۇرلۇك مۇكاپاتقا ئېرىشتى . مۇكاپاتقا ئېرىشىش جەھەتتە مەملىكەت بويىچە ئالدىنقى قاتارغا ئۆتۈپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مىللىي ئۆسمۈل سەنئىتىنىڭ تەرەققىياتىنى نامايان قىلدى . 1992 ـ يىلى 2 ـ ئايدا يۇنىەن ئۆلكىسىدە ئۆتكۈزۈلگەن 3 ـ نۆۋەتلىك جۇڭگو سەنئەت بايرىمىغا ئاپتونوم رايونىمىز 400 كىشىلىك ۋەكىللەر ئۆمىكى ئەۋەتىپ ، سەككىز مىللەتنىڭ ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە ناخشا ـ ئۇسسۇللىرىنى كۆرەك قىلىپلا قالماي ، بەلكى يەنە « رەڭگارەڭ گۈلگە پۇركەنگەن تەڭرىتاغ » ناملىق چوڭ تېپتىكى ناخشا ـ ئۇسسۇلنى تەييارلاپ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى 13 مىللەت خەلقىنىڭ ئۆزئارا ئىتتىپاقلىشىپ ، ئورتاق

كۇرەش قىلىپ شىنجاڭنى گۈللەندۈرگەنلىك مەنزىرىسىنى نامايان قىلدى . ئۇنىڭدىن باشقا ، مەملىكەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن تۇرلۈك شەكىلدىكى مۇزىكا ، ئۇسسۇل ، ئېپىزوت كۆرەكلىرىدە ئاپتونوم رايونىمىز ماھىرلىرى ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىپ شىنجاڭ خەلقى ئۈچۈن شان ـ شەرەپ كەلتۈردى .

نەتىجىلەر سۆزلەنگەن ۋاقىتتا ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مىللىي ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتىگە بۇكسەك شان ـ شۆھرەت ئېلىپ كەلگەن ئىككى خاسىيەتلىك ئىشنى ئىپتىخار بىلەن تىلغا ئالىمىز . ئۇنىڭ بىرىنچىسى ، 1994 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى بېيجىڭدا ئىياغلاشقان جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ 20 ـ ئەسىردىكى كلاسسىك ئۇسسۇللىرىنى باھالاش پائالىيىتىدە ئاتاقلىق ئۇسسۇل ئۇستارى ، مەرھۇمە قەمبەر خانىم رەتلەپ سەھنىلەشتۇرگەن « تەخسە ئۇسسۇلى » بىلەن ئاتاقلىق ئۇسسۇل ئىجادىيەتچىسى ۋە رېژىسسورى ، مەرھۇم ھاجى راھمان ئىجاد قىلغان « ئۇزۇمچىلىك ئۇسسۇلى » ئالتۇن ھەيكەل مۇكاپاتىغا ، ھاجى راھمان بىلەن زەينەپ سىدىق ئىجاد قىلغان « دولان سەنىمى » كۆرسىتىش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى . ئۇنىڭ ئىككىنچىسى ، بۇ يىل 16 ـ مايى مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى ئۆتكۈزگەن 5 ـ نۆۋەتلىك « مەدەنىيەتلىك جۇڭخۇا » مۇكاپاتى بويىچە سەنئەت نومۇرلىرىنى باھالاش پائالىيىتىدە ، شىنجاڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ 40 يىللىق تويىغا سۇۋغات سۈپىتىدە يېڭىدىن تەييارلىغان « تەڭرىتاغدىكى ھەسەن ـ ھۈسەن » ناملىق چوڭ تىپتىكى مىللىي مۇزىكىلىق ناخشا ـ ئۇسسۇل « مەدەنىيەتلىك جۇڭخۇا » يېڭى نومۇر مۇكاپاتىغا ، « تەڭرىتاغدىكى ھەسەن ـ ھۈسەن » نىڭ مۇزىكىسىنى ئىجاد قىلغان نۇسرەت ۋاجىدى ، جۇجى ، نۇرمۇھەممەت سايىت ، ما چېڭشياڭلار مۇزىكا ئىجادىيىتى

بويىچە « مەدەنىيەتلىك جۇڭخۇا مۇزىكا ئىجادىيىتى مۇكاپاتى » غا ، « تەڭرىتاغدىكى ھەسەن ـ ھۈسەن » نىڭ باش ئۇسسۇلچىسى دىلنار ئابدۇللا « مەدەنىيەتلىك جۇڭخۇا ئورۇندىش مۇكاپاتى » غا ئېرىشىپ ئاپتونوم رايونىمىزغا زور شان ـ شەرەپ كەلتۈردى . رەئىس ئابلەت ئابدۇرىشىتنىڭ « مۇنەۋۋەر مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇپ ، سەنئىتىمىزدە تېخىمۇ شانلىق نەتىجە يارىتايلى » دېگەن ماقالىسىدە تەكىتلەپ ئۆتكىنىدەك :« چوڭ تېپتىكى مىللىي مۇزىكىلىق ناخشا ـ ئۇسسۇل 〈 تەڭرىتاغدىكى ھەسەن ـ ھۈسەن 〉 نىڭ ئوچ تۇر بويىچە 〈 مەدەنىيەتلىك جۇڭخۇا 〉 مۇكاپاتىغا ئېرىشىپ ، مەملىكەت بويىچە مۇزىكا ، ناخشا ـ ئۇسسۇل تۇرىدە تۇنجى قېتىم ئەڭ ئالىي دەرىجىلىك پەۋقۇلئاددە شەرەپ مۇكاپاتىغا مۇيەسسەر بولغانلىقى ، ئاپتونوم رايونىمىز مىللىي سەنئىتىنىڭ بىر يېڭى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىدىن ، شۇنداقلا سەنئەت كەسپى بويىچە تېخى دۆلەت دەرىجىلىك ئەڭ يۇقىرى كاتتا مۇكاپاتقا ئېرىشەلمەسلىكتەك ۋەزىيەتكە خاتىمە بېرىلگەنلىكىدىن دېرەك بەردى » .

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى ۋىلايەت ، ئوبلاست ، ناھىيىلەردىكى كەسپىي سەنئەت ئۆمەكلىرىمۇ دەۋر روھى ، ئىسلاھات روھى مەدھىيىلەنگەن كۆپلىگەن نومۇرلارنى تەييارلاپ ، ئۆز جايىدىكى خەلقلەرنىڭ مەنۇى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپلا قالماي ، مەملىكەت ئىچى ۋە خەلقئاراغا يۈزلىنىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مىللىي مەدەنىيىتىنىڭ يېڭى تەرەققىياتىنى نامايان قىلدى . كىنو ، دراما ، ئەلنەغمە سەنئىتىدىمۇ زور تەرەققىياتلار بولدى . « تەڭرىتاغ » كىنو ستۇدىيىسى ئىشلىگەن ھېكايە فىلىملاردىن « يول باشلىغۇچى » 1979 ـ يىلى مەملىكەت بويىچە « مۇنەۋۋەر فىلىم » ؛ « ئارتىس بولمايدىغان قىز » 1983 ـ يىلى

مەملىكەت بويىچە 1985؛ ـ يىلى ئىستانبۇل خەلقئارا كىنو بايرىمىدا « مۇنەۋۋەر فىلىم » ؛ « مۇھەممەت ھەققىدە پاراڭ » مەملىكەت بويىچە « ئالتۇن خوراز » ؛ « خانىش ئاماننىساخان » مەملىكەت بويىچە « بەش بىر قۇرۇلۇشى » مۇكاپاتلىرىغا ئېرىشتى . ئۇيغۇرلارنى ئاساس قىلغان ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ ئاز بولمىغان نادىر سەھنە ئەسەرلىرى سەھنىلەشتۈرۈلۈپ ، يېڭى دەۋردىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ يېڭىچە روھىي قىياپىتى ۋە تۇرمۇشى بەدىئىي يۇكسەكلىككە كۆتۈرۈلۈپ ئاممىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى . بولۇپمۇ ، قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى ، ئاقسۇ ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى ، ئىلى ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى ، شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكى قاتارلىق كەسىپىي ئۆمەكلەر ئاساسىي كۈچىنى دراما ئىجادىيىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا قارىتىپ ، « غېرىب ـ سەنەم » ، « غۇنچەم » ، « مەسلىھەت چېيى » ، « قېرى يىگىتنىڭ تويى » ، « مۇقام ئەجدادلىرى » ، « ئەل قىساسى » ، « ۋىجدان سوتى ئالدىدا » ، « تۇمان » قاتارلىق 40 تىن ئارتۇق نادىر تىياتىرنى ئويندى . شىنجاڭنىڭ دراما سەنئىتىنى يەنمۇ تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن ، 1991 ـ يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە تىياتىر كۆرىكى ئۆتكۈزۈلۈپ ، « قېرى يىگىتنىڭ تويى » ، « مەلىكە جېپ يۈي » ، « ۋىجدان سوتى ئالدىدا » ، « سالام ، ئاقسۇ » ، « ئۆركەشلە ، سۆيگۈ دەريا سى » ، « ئەزىزە » قاتارلىق نادىر ئەسەرلەر كۆرەك قىلىندى . بۇ قېتىمقى تىياتىر كۆرىكى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ تىياتىر سەنئىتى قوشۇنىنىڭ زورىيىۋاتقانلىقىنى نامايان قىلىپلا قالماي ، سەھنە سەنئىتىنىڭ يۇكسەكلىككە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئىسپاتلىدى . كۆپلىگەن تىياتىرلار ئىچكى ئۆلكىلەردە ئوينىلىپ ، قېرىنداش مىللەتلەرنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى ، « غېرىب ـ سەنەم » ، « مەلىكە

جيپ يۈي » پايتەخت سەھنىسىنى زىلزىلىگە سالدى .
« غەربىب ـ سەنەم » ئوپېراسى 1992 ـ يىلى ئۆزبېكستان ،
قازاقستان قاتارلىق دۆلەتلەردە ئوينىلىپ ياخشى تەسىر قوزغىدى .

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سېرىك سەنئىتى يېقىنقى ئون يىلدىن
بۇيان غايەت زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى . مىللىي پۇراق بىلەن
دەۋر ئالاھىدىلىكى زىچ بىرلەشتۈرۈلگەن ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ
سېرىك سەنئىتى مەملىكەتتىن ھالقىپ دۇنياغا يۈزلىنىپ ، ھەر
مىللەت خەلقى ئۈچۈن زور شان ـ شەرەپلەرنى كەلتۈردى .
بولۇپمۇ ، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەنئەنىۋى تەنتەربىيىسىدىن بىرى
بولغان دارۋازلىق سەنئىتى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان تېز تەرەققىي
قىلىپ ، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدا زور شۆھرەت قازاندى .
نۆۋەتتە ئۇ ، چەت ئەللىكلەر نەزەرىدە « جۇڭگودىكى بىرىنچى
سەنئەت » دەپ تەرىپلەنمەكتە .

ھەرقايسى جايلار مەدەنىيەت ـ سەنئەتنى ئىقتىسادىي
قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇپ ، يەرلىك ئىگىلىكنى
راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن تاشقى سودا ، سایاھەت بىرلەشتۈرۈلگەن
مەدەنىيەت ـ سەنئەت پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇردى . مەسىلەن ،
تۇرپاندا « ئۇزۇم بايرىمى » ، سانجىدا « شاپتۇل بايرىمى » ،
قەشقەر ، خوتەنلەردە « نوروز بايرىمى » ، بورتالادا « نادام
بايرىمى » ، ئاقسۇدا « كۆسەن مەدەنىيەت ـ سەنئەت » بايرىمى ،
ئىلىدا « تۇلىپار بايرىمى » ، قۇمۇلدا « قوغۇن بايرىمى »
ئۆتكۈزۈلدى .

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى يەنە ئەنئەنىۋى
مەدەنىيەت مىراسلىرىنى توپلاش ، رەتلەش ۋە ئۇنىڭغا ئىجادىي
ۋارىسلىق قىلىش جەھەتتە زور خىزمەتلەرنى ئىشلىدى . بولۇپمۇ ،
ئون ئىككى مۇقامنى رەتلەش ، تەتقىق قىلىش ، سەھنىلەشتۈرۈش

جەھەتتە قالتىس نەتىجىگە ئېرىشتى .

« شەرق مۇزىكىسىنىڭ گۆھىرى » دەپ شۆھرەت قازانغان ئون ئىككى مۇقام ئەمگەكچان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى ، ھەقىقىي مەنىسىدىن ئالغاندا ، ئۇ پۈتۈن ئۇيغۇر ھاياتىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى مۇزىكىلىق تىل بىلەن ئىپادىلىگەن چوڭ ھەجىمدىكى بەدىئىي قامۇس ، غايەت زور ھەجىمدىكى قېلىپلاشتۇرۇلغان نادىر مۇزىكا ئەسىرى بولۇپ ، ئۇ ئىلمىي ، تارىخىي ، بەدىئىي ، ھۆزۈر ئېلىش ۋە ئۆرنەكلىك قىممىتىگە ئىگە . ئون ئىككى مۇقام قەدىمدىن تارتىپ خەلق ئارىسىدا ئاغزاكى ناخشا ۋە مۇزىكا شەكلى ئارقىلىق تارقىلىپ كەلگەندى . تارىختىن بۇيان فېئودال ئەكسىيەتچى كۈچلەرنىڭ نابۇت قىلىشى تۈپەيلىدىن مۇقامچىلار بارغانسېرى ئازىيىپ كەتكەن ، شىنجاڭ ئازاد بولۇش ھارپىسىغىچە ئون ئىككى مۇقامنى بىر قەدەر تولۇق ئېيتالايدىغان ئىككى ـ ئۈچ نەپەر ياشانغان مۇقامچىلا قالغان بولۇپ ، ئون ئىككى مۇقام يوقىلىپ كېتىش گىردابىغا بېرىپ قالغانىدى .

ئازادلىقتىن كېيىن پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتى بۇ قىممەتلىك مۇزىكا مىراسىنى جىددىي قوتقۇزۇۋېلىشقا ئىنتايىن ئەھمىيەت بەردى . پارتىيە ، ھۆكۈمەتنىڭ سىياسەت ، مەبلەغ جەھەتتىن ئىزچىل ، كۈچلۈك تۈردە قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىشى بىلەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى قىرىق بەش يىل جاپالىق ئىلمىي ئىزدىنىش ، ئىجتىھات بىلەن ئىشلەش ئارقىلىق ، مەشھۇر مۇقام ئۇستازى تۇردى ئاخۇن ئاكا ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە ۋارىسلىق قىلىپ ، زامانىمىزغىچە يەتكۈزگەن ئون ئىككى مۇقامنى قېزىش ، توپلاش ، رەتلەش ، ئورۇنداش ، سەھنىلەشتۈرۈش ، نەشر قىلىش خىزمىتىنى غەلىبىلىك تاماملىدى . ئون ئىككى مۇقام ئۇيغۇر

خەلقىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى سۈپىتىدە خەلقنىڭ ئارزۇ ـ ئۈمىدىنى ئىپادىلىگەنلىكى ، ئىجتىمائىي تۈرمۇشقا تولىمۇ يېقىن بولۇشى ، خەلقنىڭ ئېستېتىك ئېڭى ۋە ھۈزۈرلىنىش ئادىتىگە ئۇيغۇن كەلگەنلىكى ، مۇزىكا ، ئۇسسۇل ، ناخشا بىرلەشتۈرۈلگەن ئالاھىدە سەنئەت تۈرى بولغانلىقى ، مۇزىكا رېتىمىنىڭ ئاجايىپ گۈزەل ، تەسىرلىك جەلپ قىلىش كۈچى ، خىلمۇ خىل ئىپادىلەش شەكلى ، يېقىملىق ، سەلتەنەتلىك بايان خاراكتېرلىك سەنئەت ئۇسلۇبى يېڭى دەۋر ئۇيغۇر سەنئىتى ئۈچۈن مەنبە ۋە خۇرۇج بولۇپ ، مۇزىكا ، ئۇسسۇل ، ناخشا ، تىياتىر ئىجادىيىتى ئۈچۈن ھەقىقىي جانلىنىش ، قالتىس گۈللىنىش مەنزىرىسىنى ئېلىپ كەلدى . مۇقام نەغمىلىرى ، داستانلىرى ئاساسىدا قايتا سەھنىلەشتۈرۈلگەن « غېرىب ـ سەنەم » ئوپېراسى ۋە « مۇقام ئەجدادلىرى » ، « ئاماننسا » ، « پەرھاد ـ شېرىن » ، « رابىيە ـ سەئدىن » ئوپېرالىرى ، جۈملىدىن مۇقاملاردىن پايدىلىنىپ ئىجاد قىلىنغان سىمفونىيىلەر ۋە كۆپلىگەن ناخشا ـ ئۇسسۇل ، مۇزىكىلار خەلقنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشى ، ياقتۇرۇپ كۆرۈشى ، يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى . « چەببىيات » مۇقامى ، جۈملىدىن مۇقاملاردىن پارچىلار مەملىكىتىمىز سەھنىلىرىدە ۋە ئەنگلىيە ، پاكىستان ، گېرمانىيە ، بېلگىيە ، گوللاندىيە ، ئىران قاتارلىق دۆلەتلەر ھەم شىياڭگاڭدا ئورۇندىلىپ قالتىس ئالقىشقا ئېرىشىپ ، ئۇيغۇر سەنئىتىگە دۇنياۋى شۆھرەت ئېلىپ كەلدى .

چەت ئەللەر بىلەن بولغان مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن ، شىنجاڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكى ، شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلى ، شىنجاڭ سېرىك ئۆمىكى ، شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكى ۋە بىر قىسىم ۋىلايەت ، ئوبلاست ، شەھەر ، ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرى يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ئاسىيا ،

ياۋروپا ، ئافرىقا ، لاتىن ئامېرىكىسىدىكى 50 نەچچە دۆلەت ۋە رايونغا بېرىپ ئويۇن قويۇپ ، شىنجاڭنىڭ مىللىي سەنئىتىنى دۇنياغا تونۇتتى .

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئۆسمۈرلەر سەنئىتىدە خۇشاللىنارلىق نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى . شىنجاڭ « ئاقتېرەك » ئۆسمۈرلەر ئىشتىن سىرتقى سەنئەت ئۆمىكىدىن قۇربانجان مېھمانجان بىلەن خانقىز ئۆمەر 1989 ـ يىلى مەملىكەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئۆسمۈرلەر ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدە « قىزىلگۈل غۇنچىسى » ناملىق داپ ئۇسسۇلىنى ئورۇنداپ ، 1 ـ دەرىجىلىك ئورۇنداش مۇكاپاتىغا ، 1990 ـ يىلى مەملىكەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۆسمۈرلىرىنىڭ مۇزىكا كۆرىكىدە يەنە قۇربانجان مېھمانجان ئورۇندىغان داپ پەدىسى 1 ـ دەرىجىلىك ئورۇنداش مۇكاپاتىغا ؛ 1992 ـ يىلى ياپونىيىدە ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارا ئۆسمۈرلەر ناخشا مۇسابىقىسىدە بۇ ئۆمەكتىكى ئىلىار مۇتەللىپ بىلەن رەناگۈل ئورۇندىغان « ئاق بۆجەن » ناملىق ناخشا 2 ـ دەرىجىلىك ئورۇنداش مۇكاپاتىغا ؛ 1991 ـ يىلى ئىشلەنگەن ، قۇربانجان مېھمانجان ، خانقىز ئۆمەر ، گۈلستان قاتارلىق ئۆسمۈر ئارتىسلار ئاساسلىق رول ئالغان « ئىدىقۇتتىن كەلگەن داپچى بالا » ناملىق ھېكايە فىلىم بېرلىن خەلقئارا كىنو بايرىمىدا « ئالتۇن ئېيىق » مۇكاپاتىغا ئېرىشىپ ئاپتونوم رايونىمىز ئۆسمۈرلىرىگە زور شان ـ شەرەپ كەلتۈردى .

يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ، ئاپتونوم رايونىمىز مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى خىزمىتىدە مەركەزنىڭ « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى قوغداشنى ئاساس قىلىش ، قۇتقۇزۇشنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇش » فاكتورىنى ئەستايىدىل ئىجرا قىلىپ ، ئاسار

ئەتىقلەرنى قوتقۇزۇش ، رېمونت قىلىش خىزمىتىنى مۇھىم ئورۇنغا قويدى . ئۈچ يىلدىن بۇيان ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ئون ئورۇندىكى دۆلەت ۋە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى زور كۆلەملىك قوتقۇزۇش خاراكتېرلىك رېمونت قىلدى . بۇنىڭغا 5 مىليون 940 مىڭ يۇەندىن كۆپرەك مەبلەغ سېلىندى . 1990 - يىلىدىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزدا ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ئۈرۈمچى ، تۇرپان ، شىنخەنزە ، قەشقەر قاتارلىق تۆت ئورۇندا ۋاقتىلىق مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىخانىسى قۇرۇلدى . مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتى 1988 - يىلى باشلىنىپ 1990 - يىلى ئاساسىي جەھەتتىن ئاخىرلاشتى . بۇ قېتىم تەكشۈرۈلگەن ئورۇن 2500 بولۇپ ، يېڭىدىن 1862 ئورۇن بايقالدى . ھازىرغىچە مۇقىملاشقان مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنىڭ تارقىلىش ئەھۋالى ئاساسىي جەھەتتىن ئېنىقلاندى .

بىز ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغان 40 يىل مابەينىدە شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت - سەنئەت خىزمىتىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەرنى ئەسلەپ ، كەلگۈسىگە نەزەر تاشلىساق ، قەلبىمىز چوڭقۇر ئىپتىخارلىق ، يۈكسەك بۇرچ ، كۈچلۈك مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىغا چۆمۈلىدۇ . پارتىيە ۋە خەلق شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىدىن زور ئۈمىد كۈتمەكتە . بىز تېخىمۇ زىچ ئىتتىپاقلىشىپ ، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك مىللىي مەدەنىيەت - سەنئىتىدە مىسلىسىز راۋاجلانغان ۋە گۈللەپ - ياشنىغان يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش ئۈچۈن باتۇرلارچە كۈرەش قىلىمىز .

ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنىڭ پەيدا بولۇشى

شەرق مۇزىكىسىنىڭ گۈلى

شىنجاڭ ئۇزۇن تارىخقا، پارلاق مەدەنىيەتكە ئىگە كۆپ مىللەتلىك قەدىمكى دىيار، ئالەمگە مەشھۇر «مۇقام ـ مەشرەپ، ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانى»، ئۇ ئۇزۇن مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ۋە مۇنبەت سەنئەت تۇپرىقىغا ئىگە.

«شەرق مۇزىكىسىنىڭ گۈلى» دەپ شۆھرەت قازانغان ئون ئىككى مۇقام ناخشا ـ ئۇسسۇل، مۇزىكىچىلىقنىڭ ئەڭ قەدىمكى ماكانلىرىدىن بىرى بولغان شىنجاڭدا ئۇزاق تارىخىي تەرەققىيات ئارقىلىق مەيدانغا كەلگەن، ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز بېيىتقان ئېسىل سەنئەت بولۇپ، ئەمگەكچان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى، ھەقىقىي مەنىسىدىن ئالغاندا، ئۇ، يۈتۈن ئۇيغۇر ھاياتىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى مۇزىكىلىق تىل بىلەن ئىپادىلىگەن چوڭ ھەجىمدىكى بەدىئىي قامۇس، غايەت زور ھەجىمدىكى قېلىپلاشتۇرۇلغان نادىر مۇزىكا ئەسىرى، ۋەتىنىمىزنىڭ مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى قىممەتلىك، ببباھا مىراستۇر. ئۇ، ئىلمىي، تارىخىي، بەدىئىي، ھۇزۇر ئېلىش ۋە ئۆرنەكلىك قىممىتىگە ئىگە. شۇڭا، ئون ئىككى مۇقامنى ئاساسىي گەۋدە قىلغان ئۇيغۇرلارنىڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتى دۆلىتىمىزنىڭ مەدەنىيەت تارىخىدا قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە مىللەتنىڭ پاراسەت ھەم ماھارەتلىرىنى نامايان قىلىپ كەلمەكتە.

ئون ئىككى مۇقام ئون ئىككى پارچە مۇزىكا قامۇسىدۇر. ئۇلار، راك مۇقامى، چەببىيات مۇقامى، مۇشاۋرەك مۇقامى،

چارىگاھ مۇقامى ، پەنجىگاھ مۇقامى ، ئۆزھال مۇقامى ، ئەجەم مۇقامى ، ئوششاق مۇقامى ، بايات مۇقامى ، ناۋا مۇقامى ، سىگاھ مۇقامى ، ئىراق مۇقامىدىن ئىبارەت بولۇپ ، 365 ئاھاڭ ، 2500 مىسراغا يېقىن شېئىرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ، تولۇق ئورۇنداشقا يىگىرمە تۆت سائەت ۋاقىت كېتىدۇ .

ئون ئىككى مۇقام ئەلنەغمە ، مەشرەپ مۇزىكىلىرى ئاساسىدا مەيدانغا كەلگەنلىكى ئۈچۈن ، ئىنتايىن قويۇق خەلق ئاھاڭلىرى خۇسۇسىيىتىگە ، يارقىن مىللىي خاسلىققا ، روشەن مۇزىكىلىق ئالاھىدىلىككە ، سىستېمىلاشقان مۇزىكىلىق قۇرۇلمىغا ، مول ئاھاڭدارلىققا ، مۇرەككەپ ـ قىيىن ئودار ـ رېتىمچانلىققا ئىگە . ھەر بىر مۇقام ئۆزگىچە كۈي شەكلى ۋە خىلمۇخىل ئاھاڭ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بولۇپ ، « چوڭ نەغمە » ، « داستان » ، « مەشرەپ » تىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ قىسىمدىن تەركىب تاپقان . ئون ئىككى مۇقامدىكى « چوڭ نەغمە » ، « داستان » ، « مەشرەپ » تىن ئىبارەت بۇ ئۈچ قىسىملىق مۇزىكا بىر پۈتۈن گەۋدە سۈپىتىدە سالماق باشلىنىپ ، جانلىق ئېچىلىش ، قىزغىن راۋاجلىنىش ۋە يېنىك چۈشۈرۈلۈشتەك ئالاھىدىلىكى بىلەن كىشىدە زوق ۋە ھاياجان قوزغايدۇ ، ھۆزۈر بېغىشلايدۇ .

ئون ئىككى مۇقام خەلقىمىزنىڭ سەنئەت جەھەتتىكى ئىشتىياقىنى ، ئارزۇسىنى ، ھېس ـ تۇيغۇلىرىنى ۋە قابىلىيەت ـ ماھارەتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇپ ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىشتەك خاسىيەت ئالاھىدىلىكى ، باي تارىخىي مەنبەدارلىقى ، ئەخلاق ئىلمى ، پسىخولوگىيە ئىلمى ، جەمئىيەتشۇناسلىق ، ئىنسانشۇناسلىق ئىلملىرى بىلەن زىچ بىرىككەن ئىلمىي سەنئەتلىك رولى ئارقىلىق جەمئىيەتكە ئەدەب ـ ئەخلاق ئۆگىتىدىغان ، مەنىۋى قۇدرىتى

بىلەن خەلقىمىزنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتىنى بېيىتىدىغان ، مىللىي غۇرۇرىنى ، ئىقتىدارىنى نامايان قىلىدىغان ، سەنئەت ھۈزۈرىنى ئاشۇرىدىغان ئىجتىمائىي قىممىتى بىلەن ھازىرقى زامان سەنئىتىمىزنى گۈللەندۈرۈشتىكى باي مەنبە ۋە قۇرۇلماس بۇلاقتۇر .

ئون ئىككى مۇقام قەدىمدىن تارتىپ خەلق ئارىسىدا ئاغزاكى ناخشا ۋە مۇزىكا شەكلى ئارقىلىق تارقىلىپ ، ئەۋلادمۇ ئەۋلاد ساقلىنىپ كەلگەن بولۇپ ، ئۆز تارىخىدا ئىككى قېتىم توپلىنىش ، رەتلىنىش ، قېلىپلاشتۇرۇلۇش ، سەھنىلەشتۈرۈلۈشتىن ئىبارەت جاھانشۇمۇل ئىلمىي ئەمگەك باسقۇچىنى بېسىپ ئۆتۈپ ، يۇرۇشلەشتۈرۈلگەن ، قېلىپلاشتۇرۇلغان ، سىستېمىلاشتۇرۇلغان بۈيۈك مۇزىكا قامۇسىغا ، خۇددى جۇياڭ تەرىپلىگەندەك : « شەرق مۇزىكا تارىخىدىكى غايەت زور بايلىق » قا ئايلاندى .

مۇقام ئەجدادلىرىنىڭ تارىخىي تۆھپىسى

بۇنىڭدىن 400 نەچچە يىل ئىلگىرى يەكەن سەئىدىيە خانلىقى دەۋرىدە ، مەرىپەتپەرۋەر ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ھامىيسى سۇلتان ئابدۇرەشىد خانىنىڭ ھاكىمىيەت كۈچى بىلەن قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىشى ، مەشھۇر مۇقام ئۇستازى ، شائىرە ئامانىساخانىنىڭ بىۋاستە رىياسەتچىلىكى ، قىدىرخان قاتارلىق مەشھۇر ئۇيغۇر مۇقام ـ مۇزىكىشۇناسلىرىنىڭ غوللۇق خىزمەت كۆرسىتىشى ، ھەر تەرەپتىن ئوردىغا جەلپ قىلىنغان سازەندىلەر ، شائىرلار ، ئۇسسۇلچىلارنىڭ تىرىشچ ئىشلىشى بىلەن ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى تەرتىپكە سېلىشتەك ئۇلۇغ تارىخىي خىزمەت ئىشلەندى . ئامانىساخان بىلەن قىدىرخان ئون نەچچە يىل يۈرەك قېنىنى سەرپ قىلىپ ، ئۇيغۇرلار قەدىمدىن ئەقىدە قىلىپ ، ئادەتلەنگەن ۋاقىت بىرلىكلىرى ۋە ئاستىرونومىيىلىك ئۆلچەم ـ

قانۇنىيەتلەرگە ئاساسلىنىپ ، ئەسلىدە خەلق ئارىسىدا تارقاق ، ئۆلچەمسىز هالدا مەۋجۇت بولۇپ كەلگەن ئون يەتتە كۈي مۇقام ئاساسىدا « ئون ئىككى ئاي » غا ، « ئون ئىككى ۋاقىت ـــ 24 سائەت » كە ، « 365 كۈن » گە ئۆلچەملەشتۈرۈپ ، « ئون ئىككى مۇقام » نى ئىلگىرىكى نەغمە ۋە مەشرەپ هالىتىدىن ، « چوڭ نەغمە » ، « داستان » ، « مەشرەپ » تىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ قىسىمدىن ، هەربىر چوڭ قىسىمدىكى مۇزىكىلار مۇقىم ، قانۇنىيەتلىك بولغان نازۇك ئىچكى رىتىم ئۆزگىرىشلىرىدىن تەركىبلەنگەن مۇكەممەل ، ئىلمىي ، چوڭ تېپتىكى يۇرۇشلەشكەن ، قېلىپلاشقان مۇزىكا قامۇسىغا ئايلاندۇردى . بىز هازىر ۋارىسلىق قىلىۋاتقان ئون ئىككى مۇقام ئەنە شۇ مۇقام ئەجدادلىرىنىڭ تارىخىي تۆھپىسىدۇر .

ئامانىنساخان ، قىدىرخانلار تەرىپىدىن ئون ئىككى مۇقامنىڭ تەرتىپكە سېلىنىشى ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى كلاسسىك سەۋىيىگە كۆتۈردى . ئۇلار ئون ئىككى مۇقام تېكىستلىرىنى سوپى ـ ئىشانلارنىڭ جاهالەتلىك قاراشلىرىغا زىت ئىلغار كىشىلىك قارىشىنى كۈيلەيدىغان تېكىستلارغا ، ئالدى بىلەن ئەلشىرنەۋائى غەزەللىرى ، خەلق داستانلىرى نەزمىلىرى ۋە خەلق قوشاقلىرىغا ئالماشتۇردى . بۇ ، ئون ئىككى مۇقامنى پەلسەپىۋى ، ئەخلاقىي ۋە تەربىيىۋى يۆنىلىش جەهەتتە خەلقنى ئىنسانپەرۋەرلىك ئىدىيىلىرى بىلەن تەربىيىلەشتە غايەت زور ئەهمىيەتكە ئىگە قىلىپ ، مۇقامنى ئىنسانپەرۋەر ئىدىيىلەر دەستۇرىگە ئايلاندۇردى . ئۇلار رەتلەپ مۇكەممەللەشتۈرگەن ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى ئون ئىككى مۇقام هەجمىنىڭ چوڭلۇقى ، نەغمە خەزىنىسىنىڭ موللۇقى ، مېلودىيىسىنىڭ گۈزەللىكى ، ئىستېتىك لەززەت ۋە ئەخلاقىي تەربىيىۋى رولىنىڭ

تەسىر چانلىقى بىلەن يېپەك يولى باغرىدىكى بۇ ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانىغا غايەت زور جانلىنىش ۋە شۆھرەت ئېلىپ كېلىپ ، غەربتە ياۋروپا كلاسسىك مۇزىكا ژانىرىنى سىمفونىيىلەر مەيدانغا كەلگەن زامانىدا ، شەرقتە ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى ئاساسىي گەۋدە قىلغان ، مۇزىكا ، ئۇسسۇل ۋە شېئىرىيەت زىچ بىرىككەن كلاسسىك سەنئەتنىڭ ئالتۇن دەۋرى مەيدانغا كەلدى .

40 يىللىق مۇساپە ، مىللىي مەدەنىيەت ساھەسىدىكى غايەت زور نەتىجە

يېپەك يولىنىڭ خارابلىشىشى مەدەنىيەتكە ، جۈملىدىن سەنئەتكە پاجىئەلىك ئاقىۋەتلەرنى ئېلىپ كەلدى . ئىلىم ـ پەن ، سەنئەت ئورنىغا جاھالەت ، نادانلىق ۋە ئەسەبىيلىك ئالماشتى . فېئودال ، ئەكسىيەتچى كۈچلەرنىڭ چەكلىشى ، نابۇت قىلىشى تۈپەيلىدىن « ئون ئىككى مۇقام » پارچىلىنىش ، ئۇنتۇلۇش ۋە يوقىلىش خەۋپىگە ئۇچراپ ، مۇقامچىلارمۇ بارغانسېرى ئازىيىپ كەتتى . شىنجاڭ ئازاد بولۇش ھارپىسىغچە ئون ئىككى مۇقامنى بىر قەدەر تولۇق ئېيتالايدىغان ئىككى ـ ئۈچ نەپەرلا ياشانغان مۇقامچىلارلا قالغان بولۇپ ، ئون ئىككى مۇقام يوقىلىپ كېتىش گىردابىغا بېرىپ قالغانىدى .

شىنجاڭ ئازاد بولغاندىن كېيىن پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتى ئون ئىككى مۇقامنى جىددىي قوتقۇزۇۋېلىشقا ئىنتايىن ئەھمىيەت بەردى . ئون ئىككى مۇقامنى قوتقۇزۇۋېلىش ، توپلاش ، رەتلەش ، نەشر قىلىش ، راۋاجلاندۇرۇش بويىچە يېڭى تارىخىي دەۋر باشلىنىپ ، پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ شانلىق نۇردا بۇ قىممەتلىك مۇزىكا مىراسى يېڭى ھاياتقا ئېرىشتى .

ئون ئىككى مۇقامنى سىمغا ئېلىش ئىشى تۇنجى قېتىم 1950 ـ يىلى ئۈرۈمچىدە باشلاندى .

شۇ يىلى ، سەنئەت ئەربابى ، سابىق يەكەن ۋىلايىتىنىڭ ۋالىيسى قاسىمجان قەمبىرى قاغىلىق ناھىيىسىدە مەشھۇر مۇقام ئۇستازى تۇردى ئاخۇن ئاكىنى بايقاپ ئۆلكىلىك خەلق ھۆكۈمىتىگە مەلۇم قىلدى . سەپىدىن ئەزىزىنىڭ تۇردى ئاخۇن ئاكا بىلەن ئۇنىڭ ئوغلى ھوشۇر ئاخۇن ، قەشقەرلىق مۇقامچى قاسىم ئاخۇن (قاسىم ئەلنەغمە) ، ئىلىدىكى مەشھۇر مۇقامچى روزى تەمبۇر ، مۇقامشۇناس زىكرى ئەلپاتتا ، ئاتاقلىق ئۇيغۇر خەلق ناخشىچىسى ئابدۇۋەلى جارۇللايۇۋلارنى ئۈرۈمچىگە تەكلىپ قىلىشى ، مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى بىلەن دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى مەركىزىي مىللەتلەر ئىنىستىتۇتىدىكى كومپوزىتور ۋەن تۇڭشۇنى يارەمگە ئەۋەتىشى بىلەن شۇ يىلى 8 ـ ، 9 ـ ئايلاردا ئون ئىككى مۇقام ، جۈملىدىن بىرقىسىم ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى سىمغا ئېلىندى .

بۇ قېتىم تۇردى ئاخۇن ئاكا بىلەن ھوشۇر ئاخۇننىڭ ئورۇندىشىدا ئون ئىككى مۇقام ، قاسىم ئاخۇننىڭ ئورۇندىشىدا ئون ئىككى مۇقامنىڭ چوڭ نەغمىلىرى ، روزى تەمبۇر بىلەن ئابدۇۋەلى جارۇللايۇۋنىڭ ئورۇندىشىدا ئون ئىككى مۇقامنىڭ داستان ، مەشرەپلىرىمۇ سىمغا ئېلىنىپ ، تۇردى ئاخۇن ئاكا ، ھوشۇر ئاخۇن ، روزى تەمبۇر ، زىكرى ئەلپەتتا ، ئابدۇۋەلى جارۇللايۇۋ جۈملىدىن كومپوزىتور ۋەن تۇڭشۇ بىلەن ئايالى لېيەن شياۋمېي ئۇيغۇر مۇزىكا تارىخىدا تۇنجىمەس خىزمەت كۆرسەتتى .

1951 ـ يىلى سەپىدىن ئەزىزىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن سابىق شىنجاڭ ئۆلكىلىك مەدەنىيەت ئىدارىسىدە « مۇزىكا گۇرۇپپىسى » تەسىس قىلىنىپ ، ۋەن تۇڭشۇ ، زىكرى ئەلپەتتا

باشلىنىش ئون ئىككى نەپەر خادىم ناچار ماددىي شارائىت ئاستىدا قاتمۇ قات قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ ، شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تارقىلىپ يۈرگەن ئون ئىككى مۇقامنى توپلاش ، سىمغا ، لېنتىغا ، نوتىغا ئېلىش ، رەتلەش ، نەشر قىلىش ، تەتقىق قىلىش بويىچە ئون يىل جاپالىق ، ئەمما ئاجايىپ نەتىجىلىك ئىلمىي خىزمەتلەرنى ئىشلىدى .

1955 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن داغدۇغىلىق تەييارلىق خىزمەتلىرى ئىشلىنىۋاتقان كۈنلەردە تۇردى ئاخۇن ئاكا بىلەن ئوغلى ھوشۇر ئاخۇن يەنە بىر قېتىم ئۇرۇمچىگە تەكلىپ قىلىنىپ ، تۇردى ئاخۇن ئاكىنىڭ ساتار بىلەن ئون ئىككى مۇقامنى پۈتۈن تېكىستلىرى بويىچە ئوقۇپ چىقىشى ، ھوشۇر ئاخۇننىڭ داپ چېلىپ بېرىشى بىلەن ئون ئىككى مۇقام قايتىدىن تەپسىلىي لېنتىغا ۋە پلاستىنكىغا ئېلىندى . شۇنداقلا ، روزى تەمبۇر ، قاسىم ئاخۇن ، روزى ھوشۇر قاتارلىق مۇقامچىلارنىڭ ئايرىم ـ ئايرىم مۇقام ئورۇندىشلىرىمۇ لېنتىغا ئېلىندى .

تۇردى ئاخۇن ئاكا يەكەن سەئىدىيە خانلىقى زامانىدا رەتلەنگەن كلاسسىك ئون ئىككى مۇقامنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نوپۇزلۇق ۋەكىلى ، ئون ئىككى مۇقامنى ئەڭ تولۇق ۋە ئەڭ ساپ ساقلاپ دەۋرىمىزگىچە يەتكۈزگەن پىشقەدەم نامايەندە ، يىتۈك مۇقام ئۇستازى ، تۆھپىكار مۇقامشۇناس بولۇپ ، ئۇ بۇ بۈيۈك تۆھپىسى بىلەن 1987 ـ يىلى ب د ت تەرىپىدىن نەشرگە تەييارلانغان « دۇنيا مۇزىكا قامۇسى » غا كىرگۈزۈلدى . ئۇ ئۇيغۇر مۇزىكا تارىخىدا تۇنجى قېتىم « دۇنيا مۇزىكا قامۇسى » غا كىرگۈزۈلگەن مەشھۇر شەخستۇر .

بۇ قېتىمقى ئون ئىككى مۇقام تېكىستلىرىنى رەتلەشكە

شائىرلاردىن نەمشېھىد ئەرمىيا ئېلى داموللا سايرامى ، ئەرشىددىن تاتلىق ، رەتلەنگەن تېكىستلارنى تەكشۈرۈپ بېكىتىشكە شائىر تېيىپجان ئېلىيوپ ۋە ياسىن ھاجى خۇدابەردى ، تەرجىمە قىلىشقا شائىر ، ئەدەبىي تەرجىمان ئابدۇكېرىم خوجا ، نوتىغا سېلىشقا كومپوزىتور ۋەن تۇڭشۇ ئىشتىراك قىلىپ ، قالتىس خىزمەت كۆرسەتتى .

ۋەن تۇڭشۇ باشچىلىقىدىكى ھەرمىللەت مۇزىكا خادىملىرى 1955 ـ يىلىدىن 1960 ـ يىلىغىچە ، تۇردى ئاخۇن ئاكا بىلەن ھوشۇر ئاخۇن 1955 ـ يىلى ئورۇندىغان ئون ئىككى مۇقامنى نوتىغا ئېلىپ ئەشىرگە تاييارلىدى . تۇردى ئاخۇن ئاكا ئورۇندىغان نۇسخىسىغا ئاساسەن نوتىغا ئېلىنغان ئون ئىككى مۇقام 1960 ـ يىلى بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى بىلەن مۇزىكا نەشرىياتى تەرىپىدىن ئىككى تومىلۇق كىتاب بولۇپ نەشر قىلىندى ۋە شۇنىڭ بىلەن ئون ئىككى مۇقام قۇتقۇزۇپ قېلىندى .

بۇ كاتتا مۇۋەپپەقىيەت دەرھال جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردىكى مۇزىكا ساھەسىدىكىلەرنىڭ ئالاھىدە دىققەت ـ ئېتىبارىنى قوزغىدى . « خەلق گېزىتى » ، « خەلق مۇزىكىسى » ، « شىنجاڭ گېزىتى » قاتارلىق نوپۇزلۇق گېزىت ـ ژۇرناللار ئارقىدىن ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدىكى مەشھۇر ئەربابلارنىڭ ماقالىلىرىنى ئېلان قىلىپ ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت مىراسلىرىنى توپلاش ، رەتلەش خىزمىتىدە قولغا كەلتۈرگەن بۇ كاتتا نەتىجىسىنى تەبرىكلىدى ھەم ئون ئىككى مۇقام نەشر قىلىنغانلىقىنىڭ مۇھىم ئەھمىيىتىنى شەرھلەپ ، بۇ كلاسسىك مۇزىكا ئەسىرىنى « شەرق مۇزىكىسىنىڭ گۆھىرى ، ۋەتەنىمىزنىڭ مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى بىباھا مىراس » دەپ تەرىپلىدى ؛ جۇياڭ مەملىكەتلىك 4 ـ نۆۋەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر قۇرۇلتىيىدا

« نەچچە مىڭ يىللاردىن بېرى داۋام قىلىپ كەلگەن شەرق مۇزىكا تارىخىدىكى غايەت زور بايلىق » دەپ يۇكسەك باھا بەردى .

« تۆت كىشىلىك گۇرۇھ » يوقىتىلغاندىن كېيىن ، بولۇپمۇ پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن ئارىلىقتا ئۇزۇن يىللار ئۇرۇلۇپ قالغان مۇقام تەتقىقاتى نورمال ئىزغا سېلىنىپ ، ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنىڭ يېڭى باھارى يېتىپ كەلدى .

1976 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى مۇقام ئۆگىنىش گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى . 1981 ـ يىلى ئىسمائىل ئەھمەدنىڭ بىۋاستە تەشەببۇسى ۋە قوللىشى بىلەن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مۇقام تەتقىقات ئىشخانىسى قۇرۇلدى . 1989 ـ يىلى 3 ـ ئايدا تۆمۈر داۋامەتنىڭ قوللىشى ۋە نەشەببۇسى بىلەن شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلى ، 5 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئون ئىككى مۇقام ئىلمىي تەتقىقات جەمئىيىتى قۇرۇلدى . بۇنىڭ بىلەن ، ئون ئىككى مۇقامنى قېزىش ، توپلاش ، رەتلەش ، ئورۇنداش ، سەھنىلەشتۈرۈش ، تەتقىق قىلىش ، نەشر قىلىش خىزمىتى تەشكىلىي ، ماددىي ، ئىلمىي كاپالەتكە ئىگە بولۇپ ئوگۇشلۇق ئېلىپ بېرىلدى . تۇردى ئاخۇن ئاكا ئورۇنداشلىرىغان ئون ئىككى مۇقام نۇسخىسىغا ئاساسەن مۇزىكا خادىملىرىنىڭ قىرىق يىل جاپالىق ئىلمىي ئىزدىنىشى ، ئىجتىھاد بىلەن ئىشلىشى ئارقىلىق ئون ئىككى مۇقامنى توپلاش ، رەتلەش ، نەشر قىلىش ، سەھنىلەشتۈرۈش جەھەتتە غايەت زور نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى . 1990 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى شىنجاڭ خەلق سارىيىدا ئۆتكۈزۈلگەن ئاخبارات ئېلان قىلىش يىغىنىدا ئاپتونوم رايونلۇق رەئىسى تۆمۈر داۋامەت ئۇيغۇر خەلقىنىڭ نادىر كلاسسىك مۇزىكىسى ئون ئىككى مۇقامنى قېزىش ،

توپلاش ، قايتىدىن تولۇق يۈرۈشى بىلەن رەتلەپ چىقىش خىزمىتى ئاساسىي جەھەتتىن تامامىلانغانلىقىنى جاكارلاپ ، بۇ ، پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ پارلاق نۇربدا ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت سېپىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن شانلىق نەتىجە ، بۇ ، ئۇيغۇر خەلقىنىڭلا ئەمەس ، پۈتكۈل ئېلىمىز خەلقىنىڭ كلاسسىك مىللىي سەنئەت ساھەسىدىكى غايەت زور زەپەر تەنتەنىسى ، دېدى .

ۋارىسلىق قىلىش ــ يېڭىلىق يارىتىش دېمەكتۇر

خەلقىمىزنىڭ ئون ئىككى مۇقامدىن ئىبارەت تارىخىتكى بۇ ئۇلۇغ مەدەنىيەت مىراسىنى ھازىرقى زامان سەنئىتىمىزنىڭ مەنبەسى سۈپىتىدە قەدىرلەش ، ئۆگىنىش ، تەتقىق قىلىش ، ۋارىسلىق قىلىشتىن مەقسەت ــ ئېسىل مىللىي ، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى ئىجادىي راۋاجلاندۇرۇش ئارقىلىق ، ناخشا ــ ئۇسسۇلنى ئاساس ، ئون ئىككى مۇقامنى مەنبە ۋە خۇرۇچ قىلغان ئۇيغۇر سەنئىتىنى زامانىۋىلىق يولىغا باشلاش ، مۇقامنىڭ سەنئەت شەكلى ، ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى ئۆرنەك قىلىپ ، ئۇنىڭدىن ئىجادىي پايدىلىنىپ ، يېڭى دەۋر ئالاھىدىلىكى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ، سوتسىيالىستىك مەزمۇن ۋە مىللىي شەكىل تەلىپى بويىچە قەدىمكىنى بۇگۈنكى ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇپ ، كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىپ ، كۈچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بۆسۈش ياراكتېرىدىكى بىر تۈركۈم نادىر مۇزىكا ئەسەرلىرىنى ئىجاد قىلىپ ، شىنجاڭنىڭ سەنئەت سەۋىيەسىنى ، بولۇپمۇ ناخشا ــ ئۇسسۇل سەنئىتىنى مەملىكەت بويىچە ئالدىنقى سەۋىيىگە يەتكۈزۈپ ، شۇ ئاساستا يېڭى ۋە يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈپ ، پۈتۈن مەملىكەتكە ۋە دۇنياغا يۈزلەندۈرۈشتىن

ئىبارەت .

بىز ئون ئىككى مۇقام مۇزىكىلىرىدىن پايدىلىنىش ، ئىجادىي ۋە ئۆزلەشتۈرۈپ پايدىلىنىش ، بەزى تېكىستلىرىنى مەزمۇنەن ئۆزگەرتىپ ئىشلەش ئارقىلىق كۆپلىگەن ئوپېرا ، تېياتىر مۇزىكىلىرىنى ئىشلىدۇق ؛ مۇقامنى « خەلق ئۇچۇن ، سوتسىيالىزم ئۇچۇن خىزمەت قىلىدۇرۇش » ، « قەدىمكىنى بۈگۈنكى ئۇچۇن خىزمەت قىلىدۇرۇش » ، « كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىش » ، سوتسىيالىستىك يېڭى دەۋرگە خىزمەت قىلدۇرۇش جەھەتتە دەسلەپكى قەدەمدە ئىزدىنىپ ، سىناق ئېلىپ بېرىپ ، خۇشاللىنارلىق نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ ، قەدىمكى سەنئەت بىلەن ھازىرقى مۇزىكا ، ئۇسسۇلنى بىرلەشتۈرۈش جەھەتتە بەلگىلىك ئىجادىيەت تەجرىبىسىگە ئىگە بولدۇق .

1965 ـ يىلى « ئوششاق » مۇقامى ئاساسىدا چوڭ تىپتىكى ناخشا ـ ئۇسسۇل ئىجاد قىلىنغاندىن كېيىن ، 1975 ـ يىلى مۇقام مۇزىكىلىرى ئاساسىدا ، ياپونغا قارشى ئىنقلابىي كۈرەش تېما قىلىنغان ئوپېرا « قىزىل چىراغ » ئۇيغۇرچىغا ئۆزلەشتۈرۈپ ئىشلىنىپ ، قەدىمكى سەنئەت بىلەن ھازىرقى زامان مۇزىكا ـ ئۇسسۇلنى بىرلەشتۈرۈش ـــ « كونىدىن يېڭىنى يارىتىش » جەھەتتە سىناق ئېلىپ بارغان ، ئىزدەنگەنىدۇق . بولۇپمۇ پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن ، « ئۆزھال » مۇقامى ئاساسىدا ئىشلەنگەن چوڭ تىپتىكى ناخشا ئۇسسۇل ـــ « مۇقام يۇرتىنىڭ باھارى » ، شۇنداقلا ، مۇقام نەغمىلىرى ، داستانلىرى ئاساسىدا قايتا سەھنىلەشتۈرۈلگەن « غېرىب ـ سەنەم » ئوپېراسى ۋە « مۇقام ئەجدادلىرى » ، « ئامانىسا » ، « پەرھاد ـ شېرىن » ئوپېرالىرى ، جۈملىدىن مۇقام نەغمىلىرى ، داستانلىرى ۋە مەشرەپلىرى ئاساسىدا ئىشلەنگەن

كۆپلىگەن ناخشا ـ مۇزىكا ۋە ئۇسسۇللار ھەر مىللەت خەلقىنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشى ، ياقتۇرۇپ كۆرۈشى ، يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى .

ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغىنى شۇكى ، 1990 ـ يىلى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بۇيرۇقى ۋە كۆچلۈك قوللىشى ئارقىلىق ، شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلى بىلەن شىنجاڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكى بىرلىشىپ ، « ئۆزھال » مۇقامى ئاساسىدا چوڭ تېپىتكى ناخشا ـ ئۇسسۇل « مۇقام يۇرتىنىڭ باھارى » نى ئىشلەپ چىقتى . كۆچلۈك دەۋر روھىغا ، روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۇپەتكە ئىگە بۇ يېڭى دەۋر مۇقامىدا پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدا ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىشتە قولغا كەلتۈرگەن غايەت زور نەتىجىلىرى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بولۇپ ، ساغلام ئىدىيىۋى مەزمۇن بىلەن مۇككەممەل بەدىئىي شەكىل ئورگانىك بىر گەۋدە قىلىنغانلىقى ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئېستېتىك تەلىپى ـ زوقلىنىشى نەزەرگە ئېلىنغانلىقى ئۈچۈن ، ئوينىلىشى بىلەنلا جەمئىيەتتە كۆچلۈك تەسىر قوزغاپ قىزغىن قارشى ئېلىندى ؛ تاماشىبىنلار سەنئەتتىن بەھرە ئېلىپلا قالماي چوڭقۇر تەربىيە ئالدى ؛ ۋاربىسلىق قىلىش ئاساسىدا يېڭىلىق يارىتىش ، ئەنئەنىۋى سەنئەت شەكىلدىن تىرىشىپ پايدىلىنىپ ۋە ئۇنى يېڭىلاپ ، يېڭى دەۋرنى ئەكس ئەتتۈرۈش ئارقىلىق مىللىتىمىزنىڭ روھىنى ئۇرغۇتۇپ ، خەلق ئاممىسىنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈپ ، خەلقنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىگە ئىلھام بېرىپ ، كىشىلەرنىڭ روھىي دۇنياسىنى گۈزەللەشتۈرۈپ ، ئىجتىمائىي تەرەققىياتنى ئىلگىرى سۈرۈش

ئۇچۇن ياخشى ئۆرنەك بىلەن تەمىن ئەتتى .

قالتىس ئالقش ، دۇنياۋى شۆھرەت

ئون ئىككى مۇقام ئۇيغۇر خەلقنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى سۈپىتىدە خەلقنىڭ ئارزۇ ـ ئۈمىدىنى ئىپادىلىگەنلىكى ، ئىجتىمائىي تۇرمۇشقا تولمۇ يېقىن بولۇشى ، خەلقنىڭ ئىستېتىك ئېڭىنى ۋە ھۆزۈرلىنىش ئادىتىگە ئۇيغۇن كەلگەنلىكى ، مۇزىكا ، ئۇسسۇل ، ناخشا بىرلەشتۈرۈلگەن ئالاھىدە سەنئەت تۈرى بولغانلىقى ، مۇزىكا رېتىمىنىڭ ئاجايىپ گۈزەللىكى ، تەسىرلىك جەلپ قىلىش كۈچى ، خىلمۇ خىل ئىپادىلەش شەكلى ، يېقىملىق ، سەلتەنەتلىك بايان خاراكتېرلىك سەنئەت ئۇسلۇبى يېڭى دەۋر سەنئىتىدە ھېلىمۇ ئاجايىپ زور ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولۇپ ، ئۇنى بىۋاستە سەھنىلەشتۈرۈش ئارقىلىق سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمىغا ئايلاندۇرۇپ ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتقىلى ، پۈتۈن مەملىكەتكە ۋە دۇنياغا يۈزلەندۈرگىلى بولىدۇ . مەشرەپ شەكىلىدە سەھنىلەشتۈرۈلگەن « چەبىيات » مۇقامىنىڭ دۆلەت ئىچى ۋە چەت ئەللەردە ئورۇندىلىپ قالتىس مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىقى ، جۈملىگە ۋە چەت ئەل تاماشىبىنلىرىنىڭ غايەت زور ئالقشى ۋە يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشكەنلىكى بۇنىڭ روشەن دەلىلىدۇر .

« چەبىيات » مۇقامى سەھنىلەشتۈرۈلگەندىن كېيىن ، ئاپتونوم رايونىمىزدا يۇز مەيداندىن ئارتۇق قويۇلدى . ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرى قايىللىق بىلەن : « مۇقامدىن ھەقىقىي ھۆزۈرلاندۇق » دېيىشتى .

« چەبىيات » مۇقامى 1986 ـ يىلى 10 ـ ئايدا بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن « 4 ـ نۆۋەتلىك جۇڭخۇا ساداسى ـــ مۇزىكا

كۆرىكى » دە ئورۇندىلىپ پايتەختتىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدىكى رەھبەرلەر ۋە مۇتەخەسسىسلەرنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى . 1987 ـ يىلى 9 ـ ئايدا تۇنجى قېتىملىق « جۇڭگو سەنئەت بايرىمى ـــ تەڭرىتاغدا كۆز » سەنئەت بايرىمىدا ۋە 1988 ـ يىلى 7 ـ ئايدا چىڭخەي ئۆلكىسىنىڭ مەركىزى شىنىڭ شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن « 4 ـ نۆۋەتلىك غەربىي شىمال مۇزىكا ھەپتىلىكىنىڭ شىخەي مۇزىكا كۆرىكى » دە ئورۇندىلىپمۇ قىزغىن قارشى ئېلىندى . لى رۇيخۇەن ئۇرۇمچىدە « چەببىيات » مۇقامىنى كۆرگەندە : « ئاجايىپ ئېسىل سەنئەت ئىكەن ، تېكىستلىرىنى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىپ پۈتۈن مەملىكەتكە تونۇشتۇرۇڭلار » دېدى .

1992 ـ يىلى 11 ـ ئايدا بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن « جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى پائالىيىتى » جەريانىدا ، 11 ـ ئاينىڭ 17 ـ كۈنى كەچتە خەلق سارىيىدا « چەببىيات » مۇقامىنىڭ چوڭ نەغمىسى ، مۇقاملاردىن پارچىلار ، مۇقام سىمفونىيىسى ئورۇندىلىپ ، ئويۇننى 90 غا يېقىن دۆلەتتىنىڭ جۇڭگودا تۇرۇشلۇق باش ئەلچىلىرى ، چەت ئەللىك ئوقۇغۇچىلار ، پايتەختتىكى مۇناسىۋەتلىك مىنىستىرلىك ، ئىدارىلەرنىڭ مەسئۇللىرى ، مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇقام ئالىملىرى ، مۇتەخەسسىسلەر ، پايتەخت خەلقىدىن بولۇپ 2000 دىن ئارتۇق كىشى قىزىقىپ كۆرۈپ ، قىزغىن ئالقىش ياڭراتتى .

« جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى پائالىيىتى » جەريانىدا « چەببىيات » مۇقاملا ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ خەلق سارىيى ، بېيجىڭ مۇزىكا زالى ، مەركىزىي مىللەتلەر ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكىنىڭ زالىدا ۋە پايتەخت پولات ـ تۆمۈر شىركىتىدە توققۇز مەيدان ئورۇندىلىپ ، قىزغىن ئالقىش سادالىرىغا كۆمۈلدى .

مۇقام سىمفونىيىسى ئورۇندالغان تۇنجى كۈنى 30 دىن كۆپرەك تىيەنجىنلىك خۇەيخې دەريا‌سى بويىدىن ئايتوبۇس بىلەن بېيجىڭغا كېلىپ سىمفونىيىنى ئاڭلىدى ۋە كېچىلەپ تىيەنجىنگە قايتتى ، ئۇلار خۇشاللىق بىلەن : « شىنجاڭدا مۇشۇنداق سىمفونىيىنىڭ بارلىقىنى ئويلاپ باقمىغانىكەنمىز ، سەۋىيىسى ئىنتايىن يۇقىرى ئىكەن » دېيىشتى .

« چەبىيات » مۇقامىنىڭ ، جۇملىدىن بەزى مۇقام بۆلەكلىرىنىڭ سىمفونىيىلەشتۇرۇلۇپ خەلق ساريىدا ئورۇندىلىشى بېيجىڭدا قالتىس زىلزىلە پەيدا قىلدى . تاماشىبىنلار چىن قەلبىدىن هايا‌جانلىنىپ : « قالتىس مۇۋەپپەقىيەت » دەپ ئالقىش ياڭراتتى . بەزى ئالىملار بۇ « ئون ئىككى مۇقامنى خەلقئارا سەھنىگە ئېلىپ چىقىشنىڭ توغرا يولى » دېيىشتى . چەت ئەللەرنىڭ دۆلىتىمىزدە تۇرۇشلۇق بەزى ئەلچىلىرى ۋە مەدەنىيەت مەسلىھەتچىلىرى هايا‌جانلىنىپ ، مۇقام ۋە مۇقام سىمفونىيىلىرىنى ئۆز دۆلەتلىرىنىڭ سەھنىلىرىدىمۇ كۆرۈشنى بەك ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى .

« چەبىيات » مۇقامى نادىر مۇزىكا ئەسىرى سۈپىتىدە دۇنيا‌غا يۇزلىنىپ دۆلىتىمىزگە قالتىس شان ـ شەرەپ كەلتۈردى .

1987 ـ يىلى 7 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى ئەنگلىيىنىڭ پايتەختى لوندۇندا ئۆتكۈزۈلگەن « خەلقئارا ئەنئەنىۋى مۇزىكا بايرىمى » مۇناسىۋىتى بىلەن ئايال پادىشاه ئىلىزابىت مۇزىكا زالىدا « چەبىيات » مۇقامى ئورۇندالغاندا تاماشىبىنلار هايا‌جانغا تولۇپ ، چاۋاك چېلىپ ، تەنتەنە قىلىپ ، زالنى لەرزىگە كەلتۈردى . ئەنگلىيە BBC رادىئو شىركىتىنىڭ مەسلىھەتچىسى ، مۇزىكاشۇناس ئاندېرسون ئەپەندى : « بۇگۈن ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ كامالەتكە يەتكەن ئىجرا‌سىنى ئاڭلىدىم » دېدى . ئەنگلىيىنىڭ گېزىت ـ ژۇرنالىرى ، رادىئو ـ تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرى « چەبىيات »

مۇقامى ھەققىدە باھا ، ئىلمىي ماقالىلەرنى ئېلان قىلىپ كەڭ كۆلەمدە تونۇشتۇردى . تاماشىبىنلار : « ‹ ئون ئىككى مۇقام › دۇنيا مۇزىكا خەزىنىسىدىكى گۆھەر ئىكەن » دەپ باھا بېرىشتى .

« چەببىيات » مۇقامى 1988 ـ يىلى ئۆكتەبردە شياڭگاڭ رايونىدا ئۆتكۈزۈلگەن « 12 ـ قېتىملىق ئاسىيا سەنئەت بايرىمى » دا ئورۇندىلىپ قىزغىن ئالقىشلاندى . « چەببىيات » مۇقامىنىڭ ئورۇندىلىشى بۇ قېتىمقى سەنئەت بايرىمىنى يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈردى . بۇ ئون بىر دۆلەت ۋە رايوننىڭ ئىچىدە ئەڭ ئالدىنقىسى بولدى . شياڭگاڭ گېزىتلىرى « چەببىيات » مۇقامى توغرىسىدا قىرىق سەككىز پارچە ماقالە ئېلان قىلدى . بۇ ماقالىلەردە : « شىنجاڭدىن بىر توپ قىزىلگۈل كېلىپ ئاسىيا سەنئەت بايرىمىنى قىزىلگۈلگە پۈركىدى » دېيىشتى . ياپونىيە مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ ئويۇن ئۈيۇشتۇرغۇچىسى شياۋچەي خانىم ئويۇننى كۆرگەندىن كېيىن قىزغىن ھېسسىيات بىلەن : « سىلەر ئورۇندىغان بۇ مۇقام ئاسىياغا ھەم ياۋروپاغا تەسىر كۆرسىتىدۇ . سىلەرنىڭ ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇپ ، ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى دۇنياغا يۇزلەندۈرۈشكە تىرىشىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن . مەن بۇ ئىشتا سىلەرگە كۆڭۈرۈكلۈك رول ئوينىپ بېرىشكە رازىمەن » دېدى . ئامېرىكىلىق ئاتاقلىق مۇزىكاشۇناس ، پروفېسسور يۇسۇف فاخول چىيەك ئەپەندى « چەببىيات » مۇقامىنى ئۇدا ئىككى قېتىم كۆرگەندىن كېيىن ، ئىنتايىن ھاياجانلانغان ھالدا : « مەن ئاھاڭدارلىقى يېقىملىق ، رىتىمچانلىقى كۈچلۈك ، ئاھاڭ بايلىقى مول ، ھەجمى چوڭ بولغان مۇنداق مۇقامنى ھازىرغىچە ئاڭلاپ باقماپتىكەنمەن . بۇ ، ھەقىقەتەن جۇڭگولۇقلارنىڭ ئەڭ قىممەتلىك بايلىقى ئىكەن ، بۇنى چوقۇم قوغداپ قېلىش كېرەك . ئىمكانىيەت بولسا ‹ ئون

ئىككى مۇقام) نىڭ ھەممىسىنى مۇشۇنداق مىللىي شەكىل ئارقىلىق دۇنياغا يۈزلەندۈرۈشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن » دېدى .

1990 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنىدىن 20 ـ كۈنىگىچە شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلى پاكستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىسلامئاباد ، كاراچى ، لاھۇر ، راۋالپىندى ، پىشاۋۇر شەھەرلىرىدە زىيارەتتە بولۇپ ئويۇن قويۇپ ، « چەببىيات » مۇقامىنى ئورۇنداپ ، ئورتاق ھېسسىيات ، كۆچلۈك تەسىر قوزغىدى . « چەببىيات » مۇقامى تۇنجى كۈنى (5 ـ مارت) كاراچىدا قويۇلغاندا كۆلۈبقا لىق تولغان تاماشىبىنلار ئويۇن داۋامىدا باشتىن ـ ئاياغ گۈلدۈراس ئالقىش سادالىرىنى ياڭرىتىپ تۇردى . ئويۇن ئاخىرلاشقاندا سېندى ئۆلكىسىنىڭ باشلىقى : « سىلەرنىڭ ئويۇنىڭلار مېنى ئۆزىگە بەكمۇ جەلپ قىلدۇالدى . بۇ مەن ئۆچۈن بىر قېتىملىق سەنئەت گۈزەللىكىدىن بەھرە ئېلىش بولدى . . . مۇقامىڭلار پاكستاننىڭ خەلق سەنئىتى بىلەن بەكمۇ يېقىن ئىكەن ، شۇڭا بىزگە بەكمۇ يېقىن تۇيۇلدى » دېدى .

3 ـ ئاينىڭ 9 ـ ، 10 ـ كۈنلىرى لاھۇردا قويۇلغان ئىككى مەيدان ئويۇنمۇ قىزغىن ئالقىشلاندى . پەنجاپ ئۆلكىسىنىڭ مەدەنىيەت ـ تەنتەربىيە نازىرى ، سەنئەت كومىتېتىنىڭ مۇدىرى شاھناز شۇدىرى خانىم شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلىدىكىلەرگە : « سىلەرنىڭ ئويۇنۇڭلارنىڭ سەۋىبىسى ھەقىقەتەن يۇقىرى ئىكەن ، نومۇرلىرىڭلارنىڭ مەزمۇنى مول ، رېتمى ئېنىق ئىكەن ، كىشىنى بەكمۇ خۇشاللاندۇرىدىكەن ، روھلاندۇرىدىكەن ، سىلەر قويغان ئويۇن لاھۇرنى قايتام ـ تاشقىنلىققا چۆمدۇردى » دېدى .

پاكىستاندىكى ئون ئالتە كۈنلۈك ئويۇن قويۇش جەريانىدا شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلى بارغانلا سېرىدە ئىنتايىن قىزغىن قارشى ئېلىندى . پاكىستانىنىڭ مەدەنىيەت ـ تەنتەربىيە ـ سايامەت

ئىشلىرىغا مەسئۇل ئىچكى كابىنت مىنىستىرى قايىللىق بىلەن : « جۇڭگو ھۆكۈمىتى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىدىكەن ، سىلەرنىڭ خەلق ئارىسىدا تارقالغان قەدىمكى سەنئەتنى توپلاپ ، رەتلەپ ، سەھنىلەشتۈرۈپ يېڭى ھاياتقا ۋە شان ـ شەرەپكە ئىگە قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈنىشكە ، ئۆزىنىڭ قىلىشقا ئەرزىيدۇ » دېدى . ئويۇنىنى كۆرگەن جۇڭگو مۇھاجىرلىرى تەسىرلەنگەنلىكىدىن كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئالغان ھالدا : « سىلەرنىڭ ئېسىل مۇقامچىلار ئانا ۋەتىنىمىزگە شان ـ شەرەپ كەلتۈردى . جۇڭگو ـ پاكىستان ئىككى دۆلەت خەلقلىرى ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇقنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن تۆھپە قوشتى ، بىز سىلەر بىلەن پەخىرلىنىمىز » دېيىشتى . پاكىستان گېزىت ـ ژۇرناللىرى ۋە رادىئو ـ تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرى شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلىنىڭ پائالىيەتلىرىنى كەڭ كۆلەمدە تەشۋىق قىلدى .

1991 ـ يىلى 6 ـ ئاينىڭ 4 ـ كۈنىدىن 7 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنىگىچە « چەببىيات » مۇقامى ياۋروپادا ئۆتكۈزۈلگەن « ياۋروپا ـ يىپەك يولى سەنئەت بايرىمى » غا قاتناشتۇرۇلۇپ ، بايرام مەزگىلىدە گېرمانىيىنىڭ بېرلىن ، مىيۇنخېن ، كىيولىن ، ماينىز ، فرانكفورت شەھەرلىرىدە ، بېلگىيىنىڭ بريۇسسېل شەھىرىدە ، شۋېيتسارىيىنىڭ جەنۋە ، بېرىن ، بازىل شەھەرلىرىدە ، گوللاندىيىنىڭ ئامستىردام ۋە دېڭىز قىرغىقى شەھەرلىرىدە ئورۇندىلىپ ياۋروپا ئەللىرىدىكى خەلقلەرنىڭ ، ھەر ساھە ئەربابلىرىنىڭ ئومۇميۈزلۈك قىزغىن ئالقىشىغا ، يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى .

شەرق مۇزىكىسى غەربىي ياۋروپا سەھنىسىدە ، ياۋروپا خەلقىنىڭ سەنئەتتىن ھۇزۇرلىنىش ئادىتى ، ئېستېتىك خاھىشىغا ئۈيغۇن كېلەمدۇ ـ يوق ، دېگەن مەسىلىدە دەسلەپتە بىزدىمۇ تازا

ئىشەنچ يوق ئىدى . لېكىن گېرمانىيىنىڭ مىۋنخېن شەھىرىدە قويۇلغان تۇنجى مەيدان ئويۇنىمىز ئاجايىپ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى . ئويون باشلىنىپ ، قەدىمكى پاسوندىكى مىللىيچە كىيىملىرىنى كىيگەن ، ساتار ، دۇتار ، غىجەك ، خۇشتار ، تەمبۇر قاتارلىق مىللىي چالغۇلارنى تۇتقان مۇقامچىلىرىمىز سەھنىدە پەيدا بولغاندا زال ئىچىدە ئۇزۇنغىچە ئالقىش سادالىرى ياڭرىدى . « چەببىيات » مۇقامىنىڭ مۇقەددىمىسى باشلانغاندا ، چاۋاك ئاۋازلىرىدا زىلزىلىگە كەلگەن ھەيۋەتلىك زال ئىچى بىردىنلا تىمتاسلىققا چۆكتى . مۇقامنىڭ چوڭ نەغمە ، داستان ، مەشرىپىدىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ قىسمىنىڭ ھەربىر بۆلەكچىسى ئاخىرلاشقاندا زال ئىچىدە قىزغىن چاۋاك ، چۇقان سادالىرى ياڭراپ تۇردى . مۇقامنىڭ پۈتۈن قىسمى ئورۇندىلىپ بولغاندىن كېيىن ئىلانچىكلىرىمىز سەھنىگە چىقىپ ، ئويۇننىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى قايتا ـ قايتا ئىلان قىلغان بولسىمۇ ، تاماشىبىنلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ چاۋاك چېلىپ ، چۇقان كۆتۈرۈپ ، ئويۇننى يەنە داۋاملاشتۇرۇشنى قاتتىق تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى . ئاخىر مۇقامچىلىرىمىز قايتىدىن سەھنىگە چىقىپ ، « راك » مۇقامىدىن ئارىيە بىلەن بىر قانچە ناخشا ـ ئۇسسۇل ، مۇزىكا ئورۇنداشقا مەجبۇر بولدى . ئەسلىدە شۇ مەيدانلىق ئويۇندا بىرگە بېرىلگەن ۋاقىت بىر سائەت ئون مىنۇت ئىدى . ئەمما تاماشىبىنلارنىڭ قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋېلىشى بىلەن تۇنجى مەيدانلىق ئويۇن ئىككى سائەت داۋاملاشتى . ئويۇن ئاخىرلاشقاندا مىۋنخېن مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ مەسئۇلى ، بۇ قېتىملىق سەنئەت بايرىمىنىڭ ۋەكىلى ، مۇزىكاشۇناس ماريې خانىم ئويۇنىمىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغانلىقى ئۈستىدە توختىلىپ : « بۈگۈن تۇنجى مەيدان ئورۇندىغان ئويۇنۇڭلار گېرمانىيە تاماشىبىنلىرىنىڭ قەلبىگە

بىر خىل گۈزەل ـ ئېستېتىك زوق بېغىشلاپ ، قىزغىن ئالقىشلاندى . سىلەر چالغان مۇزىكىلار ، ئېيتقان ناخشىلار ، سىلەرنىڭ ئورۇنداش ماھارىتىڭلار مەنده چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى . ئويۇن نومۇرلىرىڭلار كۆپ خىل ۋە جەلپ قىلارلىق ئىكەن . بىز سىلەرنى تەبرىكلەيمىز ، گېرمانىيە خەلقى سىلەرنى قىزغىن قارشى ئالىدۇ » دېدى .

ئىككىنچى مەيدان ئويۇن بېرلىن شەھىرىنىڭ مۇزىكا زالىدا قويۇلدى . « چەببىيات » مۇقامى ئورۇندىلىپ مەشرەپ قىسمىغا كەلگەنده ، تاماشىبىنلار ھاياجىنىنى باسالماي ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ، سەھنىگە چىقىپ مۇقامچىلىرىمىز بىلەن بىرلىكته ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كەتتى . پۈتۈن زال قاينام ـ تاشقىنلىقتا چۆمدى . ئويۇن ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ، ياۋروپا خەلق سەنئىتى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ، « ياۋروپا يىپەك يولى سەنئەت بايرىمى » نىڭ رەئىسى ، دوكتۇر خەبىب توما ئەپەندى بىزگە : « جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامچىلىرىنى تەكلىپ قىلغانلىقىمىزنىڭ نەتىجىسىنى كۆردۇم . بۇ ئىشتا تامامەن توغرا قىلغانلىقىمدىن پەخىرلىنىمەن . بۇگۈنگىچە بۇ زالدا نۇرغۇن سەنئەت ئۆمەكلىرى ئويۇن قويغاندى . ئەمما بېرلىن خەلقىنى سىلەردەك ھاياجانغا سالغان ئۆمەك بۇ سەھنىگە كەم چىقتى » دېدى .

« چەببىيات » مۇقامى بىلگىيە ، شۋېيتسارىيە ۋە گوللاندىيەدىمۇ ئاجايىپ قىزغىن قارشى ئېلىندى . شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى بېلگىيىنىڭ پايتەختى بريۇسسېل شەھىرىنىڭ مۇزىكا زالىدا ئويۇن قويغاندا دۆلىتىمىزنىڭ بېلگىيىده ۋە ياۋروپا ئورتاق گەۋدىسىده تۇرۇشلۇق باش ئەلچىسى شاۋ داۋشىن ھاياجانلانغان ھالدا سەھنىگە چىقىپ : « بىز جۇڭگولۇق بولغانلىقىمىز بىلەن

پەخىرلىنىمىز ، مەن تا ھازىرغىچە بۇ يەردىكى تاماشىبىنلارنى ھاياجانغا سېلىپ بۇ قەدەر ئالقىشلانغان ئۆمەكنىڭ ئويۇنىنى تېخى كۆرمىگەنىدىم . بىز سىلەر بىلەن پەخىرلىنىمىز » دېدى .

ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتى مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن ، شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلىنىڭ ئوسمان ئەمەت ، مۇھەممەت تۇرسۇن قاتارلىق ياش مۇقامچىلىرىدىن تەركىب تاپقان جۇڭگو شىنجاڭ مۇقام ئۆمىكى 1993 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن 7 ـ كۈنىگىچە ئۆتكۈزۈلگەن « ئىران مۇزىكا بايرىمى » غا قاتنىشىپ مۇكاپاتقا ئېرىشىپ ، ۋەتىنىمىزگە شان ـ شەرەپ كەلتۈردى .

تۇنجى مەيدان ئويۇنىنى جۇڭگو شىنجاڭ مۇقام ئۆمىكى قويدى . ئويۇن جەريانىدا ئوسمان ئەمەت ئورۇندىغان « چەببىيات مۇقامىنىڭ مۇقەددىمىسى » ، « راك مۇقامىنىڭ مۇقەددىمىسى » ، مۇھەممەت تۇرسۇن ئورۇندىغان « چارىگاھ مۇقامىنىڭ 3 ـ داستانى » ، « مۇقام ئەجدادى » قاتارلىق مۇقام ـ ناخشىلار تاماشىبىنلارنىڭ توختىماي ياڭراتقان ئالقىش سادالىرى ئىچىدە قايتا ـ قايتا ئورۇندالدى . ئىران تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ، ئىران رادىئو ئىستانسىسى ئويۇنىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى پۈتۈن مەملىكەتكە كۆرسەتتى ۋە ئاڭلاتتى . ئىراننىڭ گېزىت ـ ژۇرناللىرى ئويۇنىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى توغرىسىدا خەۋەر ـ ماقالىلەرنى ئېلان قىلدى . مۇقام ئۆمىكى تەلەپ بويىچە تېھرانداا يەنە بىر نەچچە مەيدان ئويۇن كۆرسەتتى . مۇزىكا بايرىمى ئاخىرلاشقاندا ئىران مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى ۋە باھالاش كومىتېتى جۇڭگو شىنجاڭ مۇقام ئۆمىكىگە « شەرەپ مۇكاپاتى » بەردى .

دېمەك ، « چەببىيات » مۇقامىنىڭ دۆلىتىمىزدە ۋە خەلقئارادا شۇنىچە زور تەسىر قوزغاپ ، دۇنياۋى كاتتا شۆھرەتكە

ئېرىشكەنلىكى « ئون ئىككى مۇقام » دىن ئىبارەت بۇ ئېسىل مىللىي سەنئەتكە بولغان پەخرىيمەنلىك ۋە ھۆرمىتىمىزنى ئاشۇرۇپلا قالماي ، مىللىتىمىزنىڭ مۇقامدىن ئىبارەت بۇ بىباھا گۆھىرىنى تېخىمۇ قەدىرلەش ، تېخىمۇ جۇلالاندۇرۇش ، ئۇنى دۇنيا سەھنىلىرىگە يۈزلەندۈرۈشنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى ؛ بۇ ئېسىل مىللىي سەنئىتىمىزنى خىلمۇ خىل شەكىللەر بىلەن سەھنىلەشتۈرۈپ ۋە ئۇنى يېڭى دەۋر سەنئەت ئىجادىيىتى ئۇچۇن مەنبە ۋە خۇرۇچ قىلىپ ، تاماشىبىنلارنىڭ ئېستېتىك زوقىغا ھۆرمەت قىلىپ ، ئۇلار ياقتۇرىدىغان بەدىئىي شەكىللەرنى تېپىپ چىقىپ ، يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت ۋە يۇقىرى سۈپەتلىك ئويۇنلارنمز بىلەن ئۇنى تېخىمۇ نۇرلاندۇرۇپ ، زامانىۋىلىق يولىغا باشلاپ ، مىللىي ھېسسىياتنى تەربىيىلەپ ، مىللىي ھېسسىياتنى ساغلاملاشتۇرۇپ ، مىللىي روھنى يۇكسەلدۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك مەزمۇنغا ، روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ زۆرۈر تولۇقلىمىسى ، مۇھىم تەركىبىي قىسمى قىلىشىمىزنىڭ زۆرۈرلۇكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدۇق .

خاسىيەتلىك يىل ، كاتتا مەرىكە

1992 ـ يىلى ئۇيغۇر مۇقاملىرى تارىخىدا قالتىس خاسىيەتلىك ، قۇتلۇق بىر يىل بولدى . مۇقام ئەھلىنىڭ تارىختا كۆلىمى ئەڭ زور ، تەسىرى ئەڭ چوڭ بولغان ئاپتونوم رايون ، مەملىكەت خاراكتېرلىك كاتتا يىغىلىشى ـ ئاپتونوم رايون بويىچە 2 ـ قېتىملىق ئۇيغۇر « ئون ئىككى مۇقام تەتقاتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى » يەكەندە ، « جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى پائالىيىتى » بېيجىڭدا قىزغىن تەنتەنە ئىچىدە غەلىبىلىك ئۆتكۈزۈلدى !

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ سەممىي غەمخورلۇقى بىلەن 1992 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنىدىن 9 ـ كۈنگىچە ئاپتونوم رايون بويىچە 2 ـ قېتىملىق ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقام تەتقىقاتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى مۇقام يۇرتى يەكەن ناھىيىسىدە تەنتەنىلىك ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا مۇناسىۋەتلىك ئالىم، مۇتەخەسسىس، سەنئەتكارلار، ئىچكى ئۆلكىلەر ۋە ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرىدىن تەكلىپ قىلىنغان 200 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى.

يىغىننىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىدا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم دائىمىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قەيۇم باۋۇدۇن مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئىسمائىل ئەھمەدنىڭ يىغىنغا بېغىشلاپ يازغان تەبرىك خېتىنى ئوقۇپ ئۆتتى. ئاپتونوم رايونىنىڭ رەئىسى تۆمۇر داۋامەت ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىغا يۇكسەك باھا بېرىپ مۇھىم سۆز قىلدى.

8 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى چۈشتىن كېيىن، ئاپتونوم رايونىنىڭ بىر قىسىم پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيەت رەھبەرلىرى، يىغىن قاتناشقۇچىلىرى، يەكەندىكى 5000 دىن ئارتۇق ھەر مىللەت خەلقىنىڭ قاتنىشىشى، شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلى، يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ ئارتىسلىرى ئورۇندىغان ياڭراق مۇقام ساداسى، شائىرلارنىڭ يالقۇنلۇق دىكلاماتسىيىلىرى، كوللېكتىپ ساما ئۇسسۇلى ساداسى ئىچىدە يەكەن غەدىگەرلىك باغچىسىدا، ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئۆچمەس تۆھپە قوشقان مەشھۇر مۇقام ئۇستازى، شائىرە ئامانىنساخانىمنىڭ ھەيكىلى پۈتۈش مۇناسىۋىتى بىلەن داغدۇغىلىق يوپۇق ئېچىش مۇراسىمى، يەكەن

« ئالتۇنلۇقۇم » قەبرىستانلىقىدا ئامانىنساخانىنىڭ يېڭىدىن ياسالغان قەبرىگاھى پۈتۈشى مۇناسىۋىتى بىلەن تەنتەنىلىك لېنتا كېسىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى . تۆمۈر داۋامەت ئامانىنساخان ھەيكىلىنىڭ يوپۇقىنى ئېچىپ ، بۇ مۇراسىمغا بېغىشلاپ يازغان « زەرەپشان بويىدىكى شادلىق كۈلكىسى » ۋە « ياڭرا مۇقام » ناملىق ئىككى شېئىرىنى دىكلاماتسىيە قىلدى . يوپۇق ئېچىش مۇراسىمىدا قەيۇم باۋۇدۇن سۆز قىلىپ ، ئامانىنساخان ۋە مۇقام ئۇستازى قىدىرخاننىڭ ئون ئىككى مۇقامنى توپلاش ، رەتلەش ، بېيىتىش ۋە كۈيى شەكىلى بويىچە يۇرۇشلەشتۈرۈش ئارقىلىق ، ئۇنى بىر پۈتۈن ، مۇكەممەل ئىلمىي سىستېمىغا ئىگە چوڭ ھەجىملىك مۇزىكا قامۇسى قىلىپ رەتلەپ چىققان بۈيۈك تارىخىي تۆھپىسىگە يۈكسەك باھا بەردى .

يوپۇق ئېچىش مۇراسىمى ئاياغلاشقاندىن كېيىن تۆمۈر داۋامەت « ئالتۇنلۇقۇم » قەبرىستانلىقىدا ئامانىنساخانىنىڭ يېڭىدىن ياسالغان قەبرىگاھىنىڭ پۈتۈش مۇناسىۋىتى بىلەن لېنتا كەستى .

رەئىس تۆمۈر داۋامەتنىڭ يېغىنىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىدا سۆزلىگەن مۇھىم سۆزى ئون ئىككى مۇقام تەتقىقاتىنىڭ يۇنىلىشى ۋە يېتەكچى ئىدىيىسىنى شەرھلەپ ، ئالىملار ، تەتقىقاتچىلار ، سەنئەتكارلارغا زور ئىلھام ۋە مەدەت بەردى . يېغىن جەريانىدا 70 كە يېقىن ئالىم ۋە مۇتەخەسسىس ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى تونۇرىسىدىكى ئىلمىي ماقالىلىرىنى ئوقۇپ ئۆتتى . يېغىن قاتناشقۇچىلىرى تولۇپ تاشقان ئېپتىخارلىق بىلەن ، ئازادلىقتىن كېيىن ، بولۇپمۇ پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يېغىنىدىن بۇيان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەشھۇر كلاسسىك مۇزىكىسى ئون ئىككى مۇقامنى قۇتقۇزۇۋېلىش ، توپلاش ، رەتلەش ، نوتىغا ، قاپلىق لېنتىغا ئېلىپ نەشر قىلىش ۋە

تەتقىقات جەھەتتە قولغا كەلتۈرۈلگەن زور نەتىجىلەرنى كەڭ ـ كۆشادە سۆزلىدى . بۇ قېتىمقى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى قەيۇم باۋۇدۇن خۇلاسلەپ ئۆتكەندەك ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى ، ئالىملار ، مۇتەخەسسىسلەر ، سەنئەت ئەربابلىرى ، كەڭ سەنئەتخۇمار خەلقنىڭ بىر قېتىملىق كاتتا مۇقام مەرىكىسى ، ئىلمىي تەتقىقات نەتىجىلىرىنىڭ كۆرىكى ، ھەقىقەتەن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېچىلغان ، كۆڭۈل ئازادىلىكىگە تولغان كاتتا يىغىن بولدى ؛ شۇنداقلا ، ئۆزئارا ئۆگىنىش ، تەتقىقات نەتىجىلىرىنى ئالماشتۇرۇش يىغىنى ؛ بىر دەك ئىنتىپاقلىشىپ ئورتاق ئالغا بېسىش يىغىنى بولدى . . . يەل ئاخىرىدا بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۇنجى قېتىملىق خەلقئارالىق جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى پائالىيىتىگە ئوبدان ئاساس سالدى .

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئەستايىدىل كۆڭۈل بۆلۈپ ، ئەتراپلىق ئورۇنلاشتۇرۇپ ، ھەر تەرەپلىمە پۇختا تەييارلىق قىلىشى ، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ، مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى ، جۇڭگو ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ، جۇڭگو ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ باشتىن ـ ئاخىر قىزغىن قوللىشى ، مەدەت بېرىشى ۋە يېتەكچىلىك قىلىشى بىلەن 1992 ـ يىلى 11 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنىدىن 20 ـ كۈنىگىچە بېيجىڭدا « جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى پائالىيىتى » ئۆتكۈزۈلدى . بۇ پائالىيەتكە جۇڭگولۇق ۋە چەت ئەللىك ئالىملار ، مۇتەخەسسىسلەر ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سەنئەتچىلىرىدىن بولۇپ 300 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى . جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى ، دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى لى تېيىڭ گوۋۇيۈەن زۇڭلىسى لى پېڭغا ۋەكالىتەن يىغىننىڭ ئېچىلىش

مۇراسىمغا قاتنىشىپ قىزغىن تەبرىكلىدى .

« جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى پائالىيىتى » ئىلمىي مۇھاكىمە ، ئويۇن قويۇش ، كۆرگەزمە ۋە مۇقام تۆھپىكارلىرىنى مۇكاپاتلاشتىن ئىبارەت تۆت مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ ، مەملىكىتىمىزدە ئۇيغۇر مۇقامىنى ئاساسىي تېما قىلغان تۇنجى قېتىملىق كاتتا ئىلمىي مۇھاكىمە پائالىيىتى ۋە سەنئەت پائالىيىتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ .

ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىندا قازاقستان ، ئۆزبېكستان ، كورىيە ، گېرمانىيە ، تۈركىيە ، ياپونىيە قاتارلىق دۆلەتلەردىن ۋە شىياڭگاڭ ، تەيۋەندىن كەلگەن ئالىملار ، مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ، جۈملىدىن ئاپتونوم رايونىمىزدىن بارغان ئالىم ، مۇتەخەسسىسلەر ، مەركىزىي مۇزىكا ئىنستىتۇتى ، جۇڭگو مۇزىكا ئىنستىتۇتى ، شاڭخەي مۇزىكا ئىنستىتۇتى ، مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتى قاتارلىق ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدىن كەلگەن ئىلىم ئەھلىلىرى بىرلىكتە مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىپ ، ئۇيغۇر مۇقاملىرى تەتقىقاتىدىكى يېڭى ئىلمىي نەتىجىلىرىنى يىغىنغا سۇنۇپ ، تارىخىي پاكىتلارغا ھۆرمەت قىلىش ، ھەققەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش ، ئىلمىي ئۆلچەم ، ئىلمىي پوزىتسىيىدە چىڭ تۇرۇش ئاساسىدا ، ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنىڭ شەكىللىنىش ، قېلىپلىشىش تارىخى ، مۇزىكىلىق قۇرۇلمىسى ، مەنبە ـ ئېقىملىرى ۋە ئۇنىڭ ئېلىمىز ۋە دۇنيا مۇزىكا مەدەنىيىتىدە تۇتقان ئورنىنى ئىلمىي يۇسۇندا شەرھلەپ ئوبيېكتىپ باھا بەردى . ئۇلار مۇقامنىڭ پەيدا بولۇشى ، شەكىللىنىشى ، تەرەققىياتى ، تارىخى ، مۇزىكا قۇرۇلمىسى ، ئىپادىلەش ئۇسۇلى ، مۇقاملارنىڭ ئىسمى ، تېكىستولوگىيىسى قاتارلىق تەرەپلەردىن تارىخىي يۇسۇندا ئەتراپلىق ئىزدىنىپ ، ئىلمىيلىكى كۈچلۈك يېڭى قاراشلارنى

ئوتتۇرىغا قويدى . ئۇلار مۇنداق دېيىشتى : « ئۇيغۇر مۇقامى ئۇزاق مۇددەتلىك تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا بارلىققا كەلگەن ، تەدرىجىي تەرەققي قىلغان ، يېڭىلانغان ، ئۇ خەلق ئاممىسىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى ، مۇقام رەسمي شەكىللەنگەندىن كېيىن زور دەرىجىدە تۇراقلاشتى ، شۇنداقلا ، ئوتتۇرا ئاسىيا ، غەربىي ئاسىيا ، ھەتتا كورىيەگىچە كۇچلۇك تەسىر كۆرسەتتى » .

مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن ۋېيېۋەنجاڭى سەيپىدىن ئەزىزى ئىلمي مۇھاكىمە يىغىنىدا مەخسۇس تېمىدا سۆز قىلدى . ئۇ ئۆز سۆزىدە ، مۇقام تەتقىقاتى ، مۇقامغا ۋارىسلىق قىلىش ، ئۇنى راۋاجلاندۇرۇش ، ئۆستۇرۇش توغرىسىدىكى تەلەپ ۋە ئۈمىدلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى . ئۇ چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ مۇنداق دېدى : « بۇ قېتىمقى جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى ئىلمي مۇھاكىمە يىغىنى ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ مەدەنىيەت تارىخىدا ، ھەتتا ئىنسانىيەت مەدەنىيەت تارىخىدا مۇقەررەر خاتىرە قالدۇرىدۇ . مۇقام ــ ئۇيغۇر مىللي مەدەنىيەت تارىخىدىكى غايەت زور بايلىق ، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ پارلاق مەدەنىيىتىگە قوشقان تۆھپىسى ، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ سەنئەت خەزىنىسىدىكى گۆھەرلەرنىڭ بىرى . دەل مۇشۇ سەۋەبتىن ، مۇقام مەملىكەت ئىچى ۋە خەلقئارا ئىلىم ساھەسىدىكىلەرنىڭ دىققەت ـ ئېتىبارىنى جەلپ قىلىدىغان تېمىغا ئايلاندى ھەم مۇشۇ ئاساستا يېڭى بىر خىل ئىلىم ــ مۇقامشۇناسلىق ئىلمى شەكىللەندى » .

رەئىس تۆمۈر داۋامەتنىڭ ئىلمي مۇھاكىمە يىغىنىغا ئەۋەتكەن يازما نۇتقىدا ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە بېسىپ ئۆتكەن ئۇزاق تارىخىي مۇساپىسى ئەسلەپ ئۆتۈلگەندىن كېيىن

مۇنداق دېيىلگەن : « ئازادلىقتىن كېيىن ئون ئىككى مۇقام يېڭى ھايىاتقا ئېرىشتى ، پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 ـ ئومۇمىي يىغىنى مەدەنىيەت ئىشلىرىغا جۇشقۇن ھاياتىي كۈچ ئاتا قىلدى . ئون ئىككى مۇقامنى توپلاش ، رەتلەش خىزمىتىنىڭ سۈرئىتى تېز بولدى . ئون يۈرۈش مۇقام مۇزىكىسى يېڭىباشتىن نوتىغا ئېلىندى . 〈 ناۋا مۇقامى 〉 ، 〈 پەنجىگاھ مۇقامى 〉 ، 〈 چەببىيات مۇقامى 〉 قاتارلىق ئون ئىككى يۈرۈش مۇقام قۇتلۇق ئۇنئالغۇ لېنتىسى قىلىپ ئىشلەپ تارقىتىلدى . نۆۋەتتە ، مۇقام تەتقىقات ئىشخانىسى ئامېرىكا ، فرانسىيە ، ئەنگلىيە ، گېرمانىيە ، ياپونىيە ، ئاۋسترالىيە ، تۈركىيە ، ئىران ، كورىيە ھەم تەيۋەن ، شىياڭگاڭلار بىلەن ئالاقە ئورنىتىپ ، ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورتاق تەتقىق قىلماقتا . بۇنىڭ بىلەن مۇقام خەلقئارادا كەڭ ئالاقە ئورنىتىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى ، ئۇيغۇر مۇقامى خەلقارا مۇنبەرگە ، خەلقئارالىق چوڭ سەھنىگە چىقتى » .

بۇ قېتىمقى « جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى پائالىيىتى » دە ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغان يەنە بىر خاسىيەتلىك ئىش شۇ بولدىكى ، بىر ئۆمۈر مۇقام تەتقىقاتى ۋە مۇقام سەنئىتى ئۇچۇن ئاجايىپ سەمەرىلىك ئىلمىي ئەمگەكلەرنى قىلغان ، ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى ۋە يەرلىك مۇقاملارنى ساقلاش ، كامالەتكە يەتكۈزۈپ ئورۇنداش ، دەۋرىمىزگىچە يەتكۈزۈشتە قالتىس خىزمەت كۆرسەتكەن ئالىملار ، تەتقىقاتچىلار ، مۇقامچىلار ، ئاتاقلىق خەلق سەنئەتچىلىرىدىن ھۈسەنجان جامى ، ۋەن تۇڭشۇ ، ئەمەتجان ئەھمەدى ، ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن ، جۇ جېڭباۋ ، ئابلىز شاكىر ، قاۋۇل تۇردى ، تۇرنىسا سالاھىددىن ، ئوسمان ئەمەت ، ئېلى ئىسمائىل قاتارلىق ئون نەپەر كىشىگە « مەملىكەت بويىچە ئۇيغۇر مۇقامچىلىقىدا خىزمەت كۆرسەتكەن مۇقامشۇناس » دەپ ،

ئابدۇۋەلى جارۇللايۇۋ ، شېرىپ ئاخۇن ، ئۆمەر ئاخۇن ، روزى هوشۇر ، شاھ مۇھەممەت ، مەگلەشخان ، ئىسمائىلجان ئۆمەر ، مۇھەممەت تۇردى ، قەييۇم يۇنۇس ، ئىبراھىم ئاخۇن قاتارلىق ئون نەپەر كىشىگە « مەملىكەت بويىچە ئۇيغۇر مۇقامچىلىقىدا خىزمەت كۆرسەتكەن خەلق سەنئەتچىسى » دەپ نام بېرىلىپ ، مۇكاپاتلىنىپ ، پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتى ئۇلارغا يۇكسەك شان ـ شەرەپ ئاتا قىلدى .

يەكەندە ئۆتكۈزۈلگەن شىنجاڭ بويىچە 2 ـ قېتىملىق ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقام تەتقىقاتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى بىلەن بۇ قېتىمقى « جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى پائالىيىتى » ئارقىلىق ئازادلىقتىن بۇيانقى قىرىق ئىككى يىل مابەينىدە ئون ئىككى مۇقامنى قېزىش ، توپلاش ، رەتلەش ، سەھنىلەشتۇرۇش ، نەشر قىلىش ، تەتقىق قىلىش جەھەتتە قولغا كەلتۇرۇلگەن غايەت زور نەتىجە ۋە مۇۋەپپەقىيەتلەر داغدۇغىلىق كۆرەك قىلىندى . بۇ ، ئون ئىككى مۇقام تەتقىقاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ، كۆچلۈك ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئويىندى ، شۇنداقلا ، ئۇيغۇر مۇقاملىرى تەتقىقاتى بويىچە يېڭى بىر پەن شەكىللىنىشكە باشلاپ ، قابىل ئىلمىي تەتقىقات قوشۇنى مەيدانغا كېلىۋاتقانلىقىنى ، مۇقام تەتقىقاتىنىڭ سىستېمىلىق ، مۇكەممەل ۋە يۇرۇشلەشكەن ھالدا يېڭى تارىخىي باسقۇچقا قەدەم قويغانلىقىنى ، تەتقىقات ئوبيېكتى ، كۆلەمى ، سەۋىيىسىنىڭ يېڭى پەللىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ناماياں قىلدى .

ياخشى باشلىنىش ، جىددىي تەقەززا

بىز ھازىر ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئىزىنى بېسىپ ، ئەۋلادلىرىمىزغا يول ئاچىدىغان ، قىممەتلىك مەدەنىيەت مىراسلىرىمىزغا ۋارىسلىق قىلىپ ، يېڭىلىق يارىتىشقا تىرىشىدىغان

تارىخىي دەۋردە تۇرماقتىمىز . بىز ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ئۇيغۇر مۇقاملىرىنىڭ ئۆتمۈشىنى ئەسلەپ ، كەلگۈسىگە نەزەر تاشلىساق ، قەلبىمىز چوڭقۇر ئىپتىخارلىق ، يۈكسەك بۇرچ ، كۈچلۈك مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىغا چۆمۈلىدۇ .

نەتىجىلەر سۆزلەنگەن ۋاقىتتا شۇنىمۇ كۆرۈشىمىز كېرەككى ، ئون ئىككى مۇقامنى قېزىش ، توپلاش ، تولۇق يۇرۇشى بىلەن رەتلەش خىزمىتى ئاساسىي جەھەتتىن نەتىجىلىك تامامىلانغان بولسىمۇ ، بۇ ئىلمىي خىزمەتنىڭ تېخى تەلتۆكۈس تامامىلانغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ . يەرلىك مۇقاملار ۋە تۇرلۈك سەنئەت مىراسلىرىنى توپلاش ، رەتلەش ئەمدىلا باشلىنىۋاتىدۇ .

ئون ئىككى مۇقامنىڭ يۇرۇشلەشتۈرۈلگەن ، قېلىپلاشتۇرۇلغان ، سىستېمىلاشتۇرۇلغان مۇزىكىلىق قۇرۇلمىسى ، مول ئاھاڭدارلىقى ، مۇرەككەپ ـ قىيىن ئۇدار ـ رېتىمچانلىق خۇسۇسىيىتى نۇقتىسىدىن ئالغاندا ، تۇردى ئاخۇن ئاكا ئېيتقان ئون ئىككى مۇقامنى ئاساس قىلىپ ، جايلاردىكى ئەلنەغمىچىلەر تارقاق ھالدا ئورۇندىغان مۇقاملاردىن پارچىلار ۋە خەلق ناخشىلىرىدىن بىر قىسمىنى مۇقاملارغا سەپلىگەنلىكىمىز ئۈچۈن ھازىرقى رەتلەنگەن ئون ئىككى مۇقامنى تېخى تولۇق ، مۇكەممەل ، مۇقىم شەكىلگە كىرگەن ، قېلىپلاشتۇرۇلغان بىردىنبىر نۇسخىسى دەپ ئېيتالمايمىز . ئۇزاق مۇددەتلىك سەنئەت ئەمەلىيىتى جەريانىدا يەنىمۇ ئىزدىنىشىمىزگە ، تولۇقلىشىمىزغا ، مۇكەممەللەشتۈرۈشىمىزگە توغرا كېلىدۇ . ئون ئىككى مۇقام ۋە يەرلىك مۇقاملارنى داۋاملىق يېغىش ، توپلاش ، رەتلەش ، تەتقىق قىلىش خىزمىتىنى تەخىرسىزلىك تۇيغۇسى بىلەن داۋاملىق قانات يايدۇرۇپ ، ئورۇنداش ، سەھنىلەشتۈرۈش ، نەشىر قىلىش خىزمىتىنى چىڭ تۇتۇش ، ۋارىسلىق قىلىش ئاساسىدىكى

ئىجادچانلىقنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەش بىلەنلا توختاپ قالماستىن ، مۇقام ساھەسىدە مۇستەقىل يېڭىلىق يارىتىش ئاساسىدىكى ئىجادچانلىقنى تەشەببۇس قىلىپ ۋە قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەپ ، يېڭى ـ يېڭى مۇقاملارنى ئىجاد قىلىش ئارقىلىق ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئىزنى بېسىپ ، ئەۋلادلىرىمىزغا يېڭى يول ئېچىپ ، مۇقام مەدەنىيىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ـــ دەۋرىنىڭ تەلىپى ، تەقەززاسى ! ئاتاقلىق مۇقامشۇناس زىكرى ئەلپەتتا ئىجاد قىلغان « رۇخسار » مۇقامىنىڭ خەلق ئىچىدە ئېتىراپ قىلىنىپ ، رەسمىي مۇقام ئاتالىپ ئون ئىككى مۇقام قاتارىدا شۆھرەتلەنگەنلىكى بۇ پىكرىمىزنىڭ روشەن ئىلمىي دەلىلىدۇر .

شىنجاڭ قەدىمكى « يىپەك يولى » نىڭ مۇھىم تۈگۈنىگە جايلاشقان . بۇ يەردە شانلىق قەدىمكى مەدەنىيەت ، باي ۋە گۈزەل خەلق سەنئىتى بارلىققا كەلگەن . ئون ئىككى مۇقام ، جۈملىدىن يەرلىك كۈي ـ نەغمىلەر (مەشرەپلەر) ، قوشاق ـ بېيىتلار ئەجدادلىرىمىز ياراتقان قىممەتلىك مەنىۋى مەدەنىيەت ، سەنئەت مىراسى ، ھازىرقى زامان سەھنە سەنئىتىمىزنىڭ خەزىنە بۆشۈكى بولۇپ كەلمەكتە .

ھازىر تولۇق يۇرۇشى بىلەن رەتلىنىپ قايتا نەشر قىلىنغان ئون ئىككى مۇقام قەشقەر ، خوتەن ، كۇچا ، ئىلىدا كەڭ تارقالغان بولۇپ ، تارىختىن بۇيان خەلق ئىچىدە « قەشقەر مۇقاملىرى » دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە . ئۇنىڭدىن باشقا ، يەكەن دەريا ۋادىسى ، تارىم دەريا ۋادىسى ، مەكىت ، ئاۋات ، لوپنۇر ناھىيىلىرىدە كەڭ تارقالغان « دولان مەشرەپ مۇقاملىرى » (دولان توققۇز مۇقامى) ، كۇچا ، توقسۇ ، شايار ناھىيىلىرىدە كەڭ تارقالغان « كۇچا چوڭ نەغمىلىرى » (ئون يۇرۇش چوڭ نەغمە) ، تۇرپاندا كەڭ تارقالغان « تۇرپان مەشرەپ مۇقامى » (ئون يۇرۇش چوڭ نەغمە) ،

توقسۇندا كەڭ تارقالغان « دەرد ـ داغ مۇقامى » ، قۇمۇلدا كەڭ تارقالغان « قۇمۇل مەشرەپ مۇقامى » قاتارلىق يەرلىك مەشرەپ مۇقاملىرى بار . بۇ مۇقاملار گەرچە « قەشقەر مۇقاملىرى » نىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان بولسىمۇ ، لېكىن قويۇق يەرلىك پۇراقتا ۋە ئۆزىگە خاس ئالاھىدە سەنئەت ئۇسلۇبىغا ئىگە پىشقەدەم ئەلنەغمىچىلەر ئىچىدە « يۇسۇف ـ ئەھمەد » ، « ھۇرلقا ـ ھەمراھجان » قاتارلىق ئۇيغۇر خەلق داستانلىرىنىڭ ئاساسلىرى ۋە ھەرخىل تارماق مۇقاملار ساقلانماقتا . ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت ـ سەنئەت تارماقلىرى بۇ ئېسىل سەنئەت مىراسلىرىنى توپلاشنى تەخىرسىز مۇھىم ئىش قاتاردا تۇتۇپ ، پىلانلىق ، تەشكىللىك ، قەدەم ـ باسقۇچلۇق ھالدا توپلاپ ، رەتلەپ نەشر قىلىشى كېرەك . قۇمۇل ۋىلايىتى توپلاپ رەتلىگەن « قۇمۇل مۇقامى » ئۇيغۇر ، خەنزۇ تىللىرىدا نەشر قىلىنىش ئالدىدا تۇرماقتا . بۇ ، كلاسسىك سەنئەت مىراسلىرىنى توپلاش ، رەتلەشتىكى ئۆرنەك خاراكتېرلىك بىر ياخشى باشلىنىش !

ئۇن ئىككى مۇقامنىڭ شېئىرىي تېكىستلىرىگە « غېرىب ـ سەنەم » ، « يۇسۇف ـ ئەھمەد » ، « سەنۇبەر » ، « ھۇرلقا ـ ھەمراھجان » ، « يۇسۇف ـ زۇلەيخا » قاتارلىق ئۇيغۇر خەلق داستانلىرىدىن شېئىرىي پارچىلار ، ئەينى زامانىنىڭ شېئىرىيەت نەمۇنىلىرى كىرگۈزۈلگەن بولۇپ ، كۆپ سانىدىكى مۇقام تېكىستلىرىدە ۋەتەنپەرۋەرلىك ، ئىنسانپەرۋەرلىك ، چىن مۇھەببەت كۈيلەنگەن . خەلق ئامما سىنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇش تەجرىبىلىرى پەلسەپىۋى نۇقتىدىن خۇلاسىلىنىپ ، ئېسىل ئەخلاقىي پەزىلەت مەدھىيىلەنگەن . ئۇن ئىككى مۇقامغا كىرگۈزۈلگەن خەلق داستانلىرى ۋە قوشاقلىرىدا ياخشىلىق يامانلىق ئۈستىدىن ،

ھەققانىيەت رەزىللىك ئۈستىدىن ، يورۇقلۇق قاراڭغۇلۇق ئۈستىدىن مۇقەررەر غەلبە قىلىدىغانلىقى بايان قىلىنغان .

گەرچە ئون ئىككى مۇقام تېكستلىرىدە فېئودالىزمغا قارشى دېموكراتىك ۋە خەلقپەرۋەر ئىدىيەلەرنىڭ شېئىرىي ئىپادىسى بولسىمۇ ، لېكىن مۇقام تېكستلىرى يەنىلا فېئودالىلىق ئىجتىمائىي تۈزۈمنىڭ مەھسۇلى بولغانلىقى ئۈچۈن ، قىسمەن تېكستلەردە ئىدېئالىستىك تارىخىي قاراشلار ۋە پاسسىپ ئىدىيەلەر ، دىنىي خۇراپاتلىق ، ئۈمىدسىزلىك ۋە تەركىدۇنياچىلىق ئىدىيىسىنىڭ تەسىرى ساقلانغان . مۇقام تېكستلىرى فېئودالىلىق دەۋرىدىكى تارىخىي رېئاللىقنىڭ ئىنكاسى ، ئىدېئولوگىيە شەكلىنى ئالغان بولۇپ ، ھامان روشەن سىنىپىيلىققا ۋە ئىدېئولوگىيە خاراكتېرىگە ئىگە . ئۇنىڭدا ئېكسپلاتاتسىيە قىلغۇچى سىنىپلارنىڭ ئىدىيىسى ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ئىلغار ، دېموكراتىك ئىدىيىلىرى بار . بىز ئۇلارنى پەرقلەندۈرۈشىمىز ، ئون ئىككى مۇقامغا ۋارىسلىق قىلىش ئاساسىدا يېڭىلىق يارىتىشنى تەكتىلىگىنىمىزدە ، مۇقام تېكستلىرىگە تەنقىدىي قارىشىمىز ، سەلبىي ـ ئەھمىيەتسىزلىشىپ تۇرغان ، خۇراپاتلىق ، چۈشكۈنلۈك ، تەركىدۇنياچىلىق تەرغىب قىلىنغان ، چۈشىنىكسىز ، مەزمۇنى تەكرار بەزى تېكستلەرنى مۇقاملىرىنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكى ۋە بەدىئىي سەنئەت جەۋھىرىگە دەخلى يەتكۈزمىگەن شەرت ئاستىدا دادىل ئىسلاھ قىلىشىمىز ، تەنقىدىي قاراش ئاساسىدا كونىلىرىدىن يېڭىنى يارىتىپ ۋە ئىجاد قىلىپ ، شەكلى مىللىي ، مەزمۇنى زامانىۋى مۇقام سەنئىتىنى يارىتىشىمىز كېرەك .

ئون ئىككى مۇقامنى توپلاش ، رەتلەش ، سەھنىلەشتۈرۈش بىلەن تەتقىق قىلىش بىر ـ بىرىگە ئورگانىك باغلانغان . ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قىممەتلىك تارىخىي ، بەدىئىي مىراسى ، ئۇيغۇر مىللىي

مۇزىكىلىرىنىڭ ئانىسى بولغان ئون ئىككى مۇقامنى ئىلمىي ئاساستا كۆپ تەرەپلىمە ، ياخشى تەتقىق قىلغاندىلا ، ئۇيغۇر مۇزىكىچىلىقى ، ناخشىچىلىقى ، ئۇسسۇلچىلىقىنى ئىلمىي ئاساستا چۇشەندۈرگىلى ، ئىزاھلىغىلى ۋە ئۇنى ئۇنۇملۇك هالدا سوتسىيالىستىك دەۋرىمىز ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرغىلى بولىدۇ .

ئون ئىككى مۇقام مۇزىكا جەهەتتە يۇرۇشلەشكەن ، قېلىپلاشقان ، مۇكەممەل سىستېمىغا ئايلانغان ئالاهىدە سەنئەت تۈرى سۈپىتىدە « مۇقام هادىسىسى » دېگەن نام بىلەن ئىلىمىزدە ۋە دۇنيادا كۆچلۈك تەسىر پەيدا قىلدى . دۆلىتىمىزدە ، ئاساسلىقى شىنجاڭدا « ئون ئىككى مۇقام » تەتقىقاتى بويىچە ئىقتىدارلىق ، قابىل تەتقىقاتچىلار قوشۇنى مەيدانغا كېلىپ ، مۇقام تەتقىقاتى بويىچە يېڭى بىر پەن شەكىللەنمەكتە . پروفېسسور ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن يازغان « ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇزىكىسى ئون ئىككى مۇقام هەققىدە » ، مۇزىكا تەتقىقاتچىسى جۇجېڭباۋ يازغان « يېپەك يولىدىكى مۇزىكا مەدەنىيىتى » ، مۇقام تەتقىقاتچىسى ، كومپوزىتور ئەمەتجان ئەهمىدى يازغان « ئۇيغۇر مۇقاملىرى » قاتارلىق نوپۇزلۇق ئىلمىي كىتابلار بىلەن مۇقام تەتقىقاتىغا ئائىت يۇقىرى ئىلمىي قىممەتكە ئىگە بىر تۈركۈم نادىر ماقالىلەر نەشر قىلىنىپ جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردىكى ئىلىم ساهەسىدىكىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى . لېكىن غايەت زور هەجىمدىكى قېلىپلاشتۇرۇلغان نادىر مۇزىكا ئەسىرى ، پۈتۈن ئۇيغۇر هاياتىنىڭ هەممە تەرەپلىرىنى مۇزىكىلىق تىل بىلەن ئىپادىلىگەن كاتتا بەدىئىي قامۇس ئون ئىككى مۇقامغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ، مۇقام تەتقىقاتىدىكى نۇرغۇن ئىلمىي مەسىلىلەر تېخى ئېچىلمىغان سىر هالىتىدە تۇرماقتا . بىز مۇقام تەتقىقاتىنى تېرىشچان چوڭقۇرلاشتۇرۇشىمىز ، هەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت ،

تەتقىقات خادىملىرى ئۆزئارا زىچ ھەمكارلىشىپ ، ئۆزئارا ئۆگىنىپ ، ئۆزىمىزگە خاس كەسپىي ئالاھىدىلىكىمىزنى جارى قىلدۇرۇپ ، مۇقام تەتقىقاتىدا بۆسۈش خاراكتېرلىك نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشىمىز ، مۇقام تەتقىقاتى جەريانىدا خەلقئارا ئىلىم ساھەسىدىكىلەر بىلەن بولغان توغرا لىنىيىلىك ئىلىم ، ئۇچۇر ئالماشتۇرۇش ۋە ھەمكارلىقىنى كۈچەيتىشىمىز ، تەتقىقاتتا ئېچىۋېتىش سىياستىنى يولغا قويۇپ ، چەت ئەللەردىكى مۇقامغا ئائىت ماتېرىياللارنى تەرجىمە توپلاپ ، ئۇلارنى سېلىشتۇرۇپ چوڭقۇر تەتقىق قىلىشىمىز ، خەلقئارادىكى ھەر خىل ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىغا قاتنىشىپ مۇقام تەتقىقاتىنى دۇنياغا يۈزلەندۈرۈشىمىز كېرەك .

ئون ئىككى مۇقامغا ۋارىسلىق قىلىش ئاساسىدا يېڭىلىق يارىتىشتا ۋارىسلىق قىلىش ھامان ئاساستۇر . تەرەققىيات ـــ يېڭىلىق ۋارىسلىق قىلىش ئاساسىدا مەيدانغا كېلىدۇ . ۋارىسلىق قىلىش ، يېڭىلىق يارىتىشتا ئاساسىنى ـــ يىلتىزنى ئۇنتۇماسلىق ، ئەنئەنىنى يوقاتماسلىق كېرەك . ئون ئىككى مۇقامغا تولۇق ، توغرا ، ئومۇمىيۈزلۈك ۋارىسلىق قىلىش ۋە شۇ ئاساستا ئون ئىككى مۇقامنى راۋاجلاندۇرۇش لازىم . مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىمىزدا تارىخنى ئۇزۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئون ئىككى مۇقامنى كەڭ ئاممىغا ، بولۇپمۇ كەڭ ياشلارغا ئومۇملاشتۇرۇش بەكمۇ مۇھىم . بىز ئون ئىككى مۇقامنى ئومۇملاشتۇرۇشنىڭ ئەۋزەل شەرت ـ شارائىتىغا ئىگە . شۇنجاڭدا يۈزگە يېقىن سەنئەت ئۆمىكى بار . بۇ ئۆمەكلەردە ئون ئىككى مۇقام ۋە يەرلىك مۇقاملارنى ئۆگىنىش ، ئورۇنداش ، مۇقاملاردىن پايدىلىنىپ ناخشا ـ مۇزىكا ، ئۇسسۇللارنى ئىجاد قىلىشنى تەشەببۇس قىلىش لازىم . ياشلار ئارىسىدا ئون ئىككى مۇقامنى ئۆگىنىش كۇرسلىرىنى ئېچىش كېرەك . ئۇن ـ سىن قوراللىرى ۋە

ۋاسىتىلىرى ئارقىلىق مۇقامنى ، مۇقامنىڭ ئۆن ـ سىن لېنتىلىرىنى كەڭ تارقىتىش ۋە تەشۋىق قىلىش ، پائال تۈردە مۇقام سەنئىتى بايرىمى ، ھەرخىل كەسىپىي ۋە ئىشتىن سىرتقى سەنئەت كۆرەكلىرىنى ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق مۇقامنى كەڭ خەلق ئاممىسىغا يۈزلەندۈرۈش ، ئومۇملاشتۇرۇش ھەتتا ھەر دەرىجىلىك مەكتەپلەرگىچە ئومۇملاشتۇرۇش كېرەك . ئون ئىككى مۇقام كۈچلۈك ئاممىۋى ئاساسقا ئىگە بولغاندىلا ئۇنىڭغا ھەقىقىي ۋارىسلىق قىلغىلى ، ۋارىسلىق قىلىش ئاساسىدا ئۇنۇملۇك راۋاجلاندۇرغىلى ، يېڭىلىق يارىتقىلى بولىدۇ .

1992 ـ يىل نويابر ، بېيجىڭ ؛ 1993 ـ يىل فېۋرال ، ئۈرۈمچى

« مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش قانۇنى » نى تېخىمۇ ياخشى ئىزچىللاشتۇرايلى

« جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش قانۇنى » ــ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنىڭ تۈپ قانۇنى بولۇپ ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ، باشقۇرۇش خىزمىتىنى كۈچەيتىشىمىزنىڭ قانۇنىي قورالى . « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ، باشقۇرۇشقا دائىر بىرقانچە بەلگىلىمىسى » ــ « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش قانۇنى » ئاساسىدا ، شىنجاڭ مەدەنىيەت يادىكارلىق خىزمىتىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ۋە كونكرېت مەسىلىلەرگە بىرلەشتۇرۇپ تۈزۈپ چىقىلغان كونكرېت ، يەرلىككە مۇناسىپ قانۇن ـ نىزام . ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش تارماقلىرى « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش قانۇنى » ۋە « بىر قانچە بەلگىلىمە » نى تەشۋىق قىلىش ، ئىزچىللاشتۇرۇشنى باشتىن ـ ئاخىر چىڭ تۇتۇپ مەلۇم نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى . بۇلار قىسقىچە تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت .

1 . مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى قوغداش ، رېمونت قىلىش خىزمىتى زور كۈچ بىلەن قانات يايدۇرۇلۇپ ، كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىق خىزمىتىدە

« مۇھاپىزەت قىلىشنى ئاساس قىلىش ، قۇتقۇزۇشنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇش » فاكتىنى قەتئىي تەۋرەنمەستىن ئىجرا قىلىنىپ ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى قوتقۇزۇش ، رېمونت قىلىش خىزمىتى باشتىن ـ ئاخىر ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇلدى . ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە ، ھۆكۈمەت تارماقلىرىنىڭ رەھبەرلىكىدە ، دۆلەت مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىدارىسى ، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ غەمخورلۇقى ، قوللىشى ئاستىدا ، كەڭ مەدەنىيەت يادىكارلىق خىزمەتچىلىرىنىڭ ئورتاق تىرىشىشى بىلەن ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بىر تۈركۈم قەدىمكى قۇرۇلۇشى ، قەبىرە (مازار) لار ، تاش غار ئىبادەتخانىسى (مىڭئۆي) خارابىلىرى مۇڭاپىق تۈردە مۇھاپىزەت قىلىندى ۋە رېمونت قىلىندى . يېقىنقى يىللاردىن بۇيان نەچچە ئون يەردىكى دۆلەت دەرىجىلىك ۋە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورۇنلىرىدا خېلى زور كۆلەمدە قۇتقۇزۇش خاراكتېرلىك رېمونت ئېلىپ بېرىلدى . قىزىل مىڭئۆينى رېمونت قىلىش قۇرۇلۇشىنى مىسالغا ئالساق ، بۇ ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە سېلىنمىسى بىرقەدەر زور بولغان دۆلەت دەرىجىلىك مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان ئورۇن بولۇپ ، مەركەز 1988 ـ يىلىدىن بۇيان ئون مىليون يۈەن خەلق پۇلى مەبلەغ سېلىپ ، مىڭئۆينىڭ غەربىي جىلغا رايونى ، شەرقىي جىلغا رايونىدىكى ئۆڭكۇرلەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى رېمونت قىلىپ بولدى . بۇ قىزىل مىڭئۆيدىكى پۈتكۈل ئۆڭكۇرلەرنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەك قىسمىنى ئىگىلەيدۇ . ئاپتونوم رايونىمىز ئاجرىتىپ بەرگەن ئۇچ مىليون يۈەن خەلق پۇلى بىلەن ئالدىنقى باسقۇچلۇق قۇرۇلۇش ئىشلىنىپ ، مىڭئۆي رايونىغا قارىتا ئومۇميۈزلۈك پىلانلاش ئېلىپ بېرىلىپ . ئومۇمىي مۇھىتى

ياخشىلاندى . تۇرمۇش رايونى ، خىزمەت رايونى (كۆتۈۋېلىش زالى ، مېھمانخانىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) سېلىندى . يول قاتنىشى ، پار بىلەن ئىسسىتىش ۋە تېلېفون ھەل قىلىندى . تېلېۋىزور ئورنىتىلىپ ، يۇقىرى بېسىملىق توك تارتىلدى ، نەچچە يۈز مىڭ تۇپ جىرىم تىكىلدى . مىڭئۆينىڭ ئومۇمىيۈزلۈك رېمونت ۋە مۇھاپىزەت قىلىنىشى بىلەن تەتقىقات خىزمىتى كاپالەتلەندۈرۈلدى . نۆۋەتتە يەنە يېرىمغا يېقىن نومۇر قويۇلغان ئۆكۈرلەرنى رېمونت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ .

يارغول قەدىمكى شەھىرى ـــ دۆلەت تەرىپىدىن نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنى بولۇپ ، يېقىندا دۇنيا مەدەنىيەت مىراسلىرى قاتارىغا كىرگۈزۈشكە ئىلتىماس قىلىش خىزمىتى ئىشلىنىۋاتىدۇ . 1993 ـ يىلى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ مائارىپ ، پەن ـ مەدەنىيەت تەشكىلاتى ئوتتۇرىغا چىقىپ تەشكىللەش بىلەن ، ياپونىيە دۆلىتى يارغول قەدىمكى شەھىرىدە مۇھاپىزەت قىلىش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن مەبلەغ سالدى . سېلىنغان ئومۇمىي مەبلەغ بىر مىليون دولار (ياپونىيە تەرەپ تەمىنلىدى) بولۇپ ، دۆلەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىدارىسى يۇرۇشلەشتۇرۇش ئۈچۈن سالغان مەبلەغ 900 مىڭ يۈەن . ھازىر يارغول قەدىمكى شەھىرىنىڭ مۇداپىئە قىلىش تۇسىمىسى نۇقتىلىق قۇرۇلۇش قىلىپ تاماملىنىۋاتىدۇ . 11 ـ ئايدىن بۇرۇن تاماملاش مۆلچەرلەندى . تەپسىلىي تەكشۈرۈش ، ئارخېئولوگىيىلىك قېزىش نەتىجىسىدە قەدىمكى شەھەر بىلەن ئۇنىڭ ئەتراپىغا سايا ھەت مەنزىرە نۇقتىسى قۇرۇش پىلانلاندى . قەدىمكى قەبرە ، يارغول مىڭئۆيلىرىدە رەتلەش ئېلىپ بېرىلدى . كىچىك بۇددا ئىبادەتخانىسى ، بۇددا مۇنارلىرى توپى رېمونت قىلىندى .

فۇكاك شەھىرىدىكى تۇدۇنزا مەسچىتى ئاپتونوم رايونىمىزدا ھازىرغىچە ئەڭ ياخشى ساقلانغان چىڭ سۇلالىسى دەۋرىگە مەنسۇپ بولغان گۈمبەزلىك ئىمارەت بولۇپ ، ئاپتونوم رايونىمىز تەرىپىدىن 350 مىڭ يۈەن مەبلەغ ئاجرىتىلىپ رېمونت قىلىندى .

يېڭىچان ناھىيىسىدىكى شەرقىي چوڭ جامائەت — چىڭ سۇلالىسى دەۋرىگە مەنسۇپ بولغان ياغاچ ـ خىش قۇرۇلمىلىق مەشھۇر ئىمارەت بولۇپ ، ساقلىنىشى خېلى ئوبدان مەسچىت ئىكەن . ئاپتونوم رايونىمىز ئۇنىڭ رېمونت قىلىنىش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن 110 مىڭ يۈەن مەبلەغ سالدى . قۇرۇلۇش ھازىر ئىشلىنىۋاتىدۇ . كېلەر يىلى پۈتتۈرۈش مۆلچەرلەندى .

بېزەكلىك مىكئۆيى — دۆلەت دەرىجىلىك نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنى ، دۆلەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىدارىسى مۇھاپىزەت قىلىش قۇرۇلۇشىنىڭ ئالدىنقى باسقۇچلۇق قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئوتتۇز مىڭ يۈەن مەبلەغ سالغان ، ئورۇندىلىپ بولدى . كېلەر يىلى رېمونت قىلىش قۇرۇلۇشى رەسمىي قانات يايدۇرۇلماقچى .

ئاپپاق خوجا مازىرى — دۆلەت تەرىپىدىن نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنى بولۇپ ، 1992 ـ يىلىدىن باشلاپ دۆلەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىدارىسى 550 مىڭ مەبلەغ سالغانىدى . ئالدىنقى باسقۇچلۇق قۇرۇلۇش پۈتتى . 1995 ـ يىلى رەسمىي رېمونت قىلىش قۇرۇلۇشىنى باشلاش مۆلچەرلەنمەكتە .

يەركەنت خانلىقى شاھلىرىنىڭ مەقبەرىسى — ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنى بولۇپ ، دۆلەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىدارىسى 1993 ـ يىلى 100 مىڭ يۈەن مەبلەغ سالغانىدى ، 1994 ـ

يىلى رېمونت قىلىش باشلاندى .

بۇنىڭدىن باشقا ، يەنە نۇرغۇن مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورۇنلىرىمۇ تېگىشلىك مەبلەغ بىلەن تەمىن ئېتىلىپ رېمونت قىلىندى ۋە مۇھاپىزەت قىلىندى .

قىسقىسى ، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ، رېمونت قىلىش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تەخمىنەن 27 مىليون يۈەن خەجلەندى . بۇنىڭ ئىچىدە ئاپتونوم رايونىمىز مالىيەسىدىن تەمىن ئېتىلگەن پۇل تەخمىنەن 4 مىليون يۈەن .

دۆلەت مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىدارىسىنىڭ مەبلەغ سېلىشى بىلەن قىزىل مىڭئۆيىنىڭ جىلغا ئىچى رايونى ، ئارقا تاغ رايونىدا 1995 ـ يىلىدىن باشلاپ قۇتقۇزۇش خاراكتېرلىك رېمونت قىلىش قۇرۇلۇشى ئىشلەنمەكچى ؛ كۈسەن مىڭئۆي رەسىملىرىگە قارىتا مۇھىتنى باشقۇرۇش ، نازارەت قىلىش ، مۇھاپىزەت قىلىش ئىشلىرىنى ئىشلىمەكچى ؛ قىزىل مىڭئۆيىنى رېمونت قىلىش قۇرۇلۇشىنىڭ 1 ـ ، 2 ـ ، 3 ـ مەزگىللىك قۇرۇلۇشلىرىنىڭ پۈتۈش ئەھۋالىدىن دوكلاتنى پىزىپ پۈتتۈرمەكچى ؛ قۇمتۇرا مىڭئۆيىدىن سۆكۈپ چۈشۈرۈۋېلىنغان تام رەسىملىرى ئۈچۈن كۆرگەزمە زالى سالماقچى ، ئەسلىدە بۇ تۈر ئۈچۈن ئاپتونوم رايونىمىزدىن 500 مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ بېرىمەكچى بولغان ؛ جىمىسار ناھىيىسىدىكى غەربىي چوڭ ئىبادەتخانىغا قارىتا قۇتقۇزۇش خاراكتېرلىك رېمونت قىلىش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بارماقچى ، بۇ تۈر ئۈچۈن دۆلەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىدارىسى مەبلەغ سالدى ھەم مۇشۇ يىل ئىچىدە مەلۇم مىقداردىكى مەبلەغنى ئەمەلىيلەشتۈرمەكچى .

2 . مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ، باشقۇرۇش خىزمىتى كۇچەيتىلىپ ، تەدرىجىي رەۋىشتە ئۆلچەملەشتۈرۈش ، تۈزۈملەشتۈرۈشنىڭ ئىبارەتباشقۇرۇش يولىغا سېلىندى

ھازىر ئاپتونوم رايونىمىزدا ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ، باشقۇرۇش ئاپپاراتلىرىدىن قىرىق بىرى بار . ئۇلايەت ، ئوبلاست ، شەھەرلەر ۋە مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى بويىچە قىسمەن نۇقتىلىق ناھىيىلەردە مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ، باشقۇرۇش ئورگىنى تەسىس قىلىندى . 1990 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى 3 ـ تۈركۈمدىكى ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان ئوتتۇز ئۈچ مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنىنى ئېلان قىلدى . ئەسلىدە بار بولغان 121 ئورۇندىكى مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنىنى قوشقاندا ، ھازىر ئاپتونوم رايونىمىزدا دۆلەت دەرىجىلىك نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنىدىن ئونى ، ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنىدىن 154 ى بار بولۇپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ نۇقتىلىق مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش تۈرى ئاساسىي جەھەتتىن شەكىللەندى . يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ئورۇنلىرى « تۆت بولۇش » قۇرۇلۇشى خىزمىتىدە بىر قەدەر زور ئۈتۈقلارنى قولغا كەلتۈردى . نۆۋەتتە ، دۆلەت دەرىجىلىك ۋە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورۇنلىرىنىڭ مۇھاپىزەت قىلىش دائىرىسىنى بېكىتىش ۋە ئارخېئولوگىيەلىك خىزمىتى ئېلىپ بېرىلماقتا . زور كۆپ قىسمىدا

مۇھاپىزەت قىلىش ئاپپاراتى ۋە باشقۇرۇش خادىملىرى ئەملىيلەشتۈرۈلدى .

3 . ئارخېئولوگىيىلىك قېزىش ۋە مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى تەتقىق قىلىش خىزمىتىدە زور ئۇنۇم قولغا كەلتۈرۈلدى

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت مەدەنىيەت يادىكارلىق ئارخېئولوگىيە خادىملىرى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئارخېئولوگىيە ئىشلىرى ئۈچۈن ناھايىتى زور تۆھپىلەرنى قوشتى . قېزىل مىڭئۆيلىرىنىڭ غار ئالدىنى رەتلەش ، تارباغاتاي تىببىي مەكتەپتىكى قەدىمكى قەبرىلەرنى قېزىش ، قېزىل دەريا سىدىكى قەبرىلەرنى قېزىش ، سايئوپۇ كۆلدىكى قەدىمكى قەبرىلەرنى قېزىش ، خېجىڭ ناھىيىسى چاپقا جىلغىسىدىكى قەدىمكى قەبرىلەرنى قېزىش ، نىيەدىكى ئارخېئولوگىيىلىك تەكشۈرۈش ، كىرورەندىكى قەدىمكى خارابىلەرنى تەكشۈرۈش ، قۇمۇلدىكى قارا دۆۋە قەبرىستانلىقى ، توقسۇن ناھىيىسىدىكى سۇ بېشى جىلغىسى ۋە پىچان ناھىيىسىدىكى تۈيۈق جىلغىسىنى ئارخېئولوگىيىلىك قېزىش جەريانىدا ، ئارخېئولوگىيە خادىملىرى قاتمۇ قات قىينىچىلىقلارنى يېڭىپ ، قېزىش ۋەزىپىسىنى ئاجايىپ ئوبدان ئورۇنداپ ، بىر قاتار زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى . بىر تۈركۈم مۇتەخەسسىس ، ئىلىم ئەھلىلىرى تارىختىن بۇرۇنقى مەدەنىيەت ، قەدىمكى يېپەك يولى ، ئانتروپولوگىيە ، قەدىمكى ھۇججەت ـ ماتېرىياللار ، تاش غار (مىڭئۆي) سەنئىتى ، قەدىمكى جەسەتلەرنى تەتقىق قىلىش ، قەدىمكى پۇل ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش قاتارلىق جەھەتلەردىكى تېمىلارنى مۇھاكىمە قىلىشتا خېلى يۇقىرى سەۋىيىلىك

مۇۋەپپەقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈردى . بىر تۈركۈم كىتاب ، مەخسۇس ئەسەرلەر نەشر قىلىنىپ ، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدا ناھايىتى زور تەسىر پەيدا قىلدى .

« شىنجاڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى » ژۇرنىلى (پەسىللىك ژۇرنال) خەنزۇچە ، ئۇيغۇرچە يېزىقلاردا نەشر قىلىنۇاتقىنىغا ئون يىل بولدى . بۇ ژۇرنال مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ دىققەت ـ ئېتىبارىنى بارغانسېرى كۈچلۈك قوزغىماقتا . بۇ ژۇرنالنىڭ كېلەر يىلى ئاشكارا نەشر قىلىنىشىنى ئۈمىد قىلىمىز .

بولۇپمۇ ، بۇ يىل 9 ـ ئايدا قىزىل مىڭئۆيىدە چاقىرىلغان « كوماراجىۋا تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1650 يىللىقىنى خاتىرىلەش خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى » ناھايىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى . مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدا خېلى ياخشى تەسىر قوزغىدى . ياپونىيىلىك مەشھۇر زات چىتېەن دازۇ قاتارلىقلار تەبرىك تېلېگراما ، تەبرىك خەتلىرىنى ئەۋەتتى . ياپونىيە قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ گېزىتلىرى ، ئېلىمىزنىڭ شىنخۇا ئاگېنتلىقىمۇ كەينى ـ كەينىدىن ئۇلاپ خەۋەر بېرىپ تۇردى .

4 . مۇزېي ئىشلىرى خېلى زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلىپ ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى كۆرگەزمە قىلىش سەۋىيىسى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى

1990 ـ يىلىدىن بۇيان ، ئاپتونوم رايونىمىزدا ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ ئۈرۈمچى ، تۇرپان ، ئىلى ۋىلايىتى قاتارلىق جايلاردا ۋىلايەت ، ئوبلاست دەرىجىلىك مۇزېيلار قۇرۇلدى . قۇمۇل ،

ئالتاي ، بايىنغولىن موڭغۇل ئاپتونوم ئوبلاستى ، بورتالا موڭغۇل ئاپتونوم ئوبلاستى ، تارباغاتاي قاتارلىق جايلار ئەسلىدىكى ئورنىنى ئىشلىتىپ ياكى ئىجارىگە ئېلىش ، ئۆتنە ئېلىش ئۇسۇلىدىن پايدىلىنىپ ، ۋاقتىلىق كۆرگەزمىخانىلارنى ئاچتى . سانجى ، ئاقسۇ ، قەشقەردە يېڭىدىن مۇزېي قۇرۇلۇپ ، كۆرگەزمىگە تەييارلىق قىلىنىۋاتىدۇ . خېجىڭ ، مورى قاتارلىق ناھىيە ، شەھەرلەرمۇ بار بولغان ئىمكانىيەتلەردىن پايدىلىنىپ مۇزېي قۇردى ، ئۇنىڭدىن تاشقىرى يەنە بەزى ۋىلايەت ، ناھىيىلەر مۇزېي قۇرۇشقا پائال تەييارلىق كۆرمەكتە . بۇگۈنگە قەدەر ئاپتونوم رايونىمىزدا ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇزېيدىن بىرى ، ۋىلايەت ، شەھەر دەرىجىلىك مۇزېيدىن سەككىزى ، ناھىيە دەرىجىلىك مۇزېيدىن بەشى بار . باشقا تۈردىكى كۆرگەزمىخانا ، خاتىرە سارىيدىن بەشى بار . تولۇق بولمىغان ستاتىستىكىغا قارىغاندا ، ساقلىنىۋاتقان تۈرلۈك مەدەنىيەت يادىكارلىق بۇيۇملىرى سەكسەن مىڭغا يېتىدىكەن .

بۇ يىل ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېي ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسى ئېلىپ بېرىش تۇغرىسىدىكى پروگراممىنى ئەملىيلەشتۈرۈش ئۈچۈن ، تۈرلۈك ئالىي مەكتەپلەر ، تۈرلۈك ئوتتۇرا دەرىجىلىك مەكتەپلەر ۋە باشلانغۇچ مەكتەپلەر ئوقۇغۇچىلىرىغا ھەقسىز ئېچىپ بېرىپ ، ناھايىتى ياخشى ئۇنۇم ھاسىل قىلدى ، ھازىرغىچە تەخمىنەن ئوتتۇز بەش مىڭ ئوقۇغۇچى ئېكسكۇرسىيە قىلىپ تەربىيە ئالدى . لېكىن ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېينىڭ كۆرگەزمىسى 1985 ـ يىلى ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتى ئېلىپ بارغاندىن بۇيان تا ھازىرغىچە ئىقتىسادىي كۆچىنىڭ يوقلۇقى سەۋەبلىك ھېچقانداق ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلمەي كېلىۋاتىدۇ . 1995 ـ يىلى ـــ ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 40 يىللىق خاتىرە يىلى ، كۆرگەزمىگە بىرقەدەر

زور دەرىجىدە ئۆزگەرتىش كىرگۈزمەكچى . جۈملىدىن « يىپەك يولى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى » ، « قەدىمكى جەسەتلەر كۆرگەزمىسى » ، « كىيىم ـ كېچەكلەر كۆرگەزمىسى » نى ئاچماقچى ھەم « ئىنقىلاب مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى » قاتارلىق مەخسۇس تېما كۆرگەزمىلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرمەكچى . ھازىر خىراجەت ئىنتايىن ئېغىر دەرىجىدە كەمچىل بولماقتا . يۇقىرىقى كۆرگەزمىلەرنى ۋاقتىدا ئېچىشقا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ئاپتونوم رايونلۇق ئىمكانقەدەر تېزرەك مەخسۇس خىراجەت ئاجرىتىپ بېرىشىنى ئۆتىنىمىز .

5 . مەددىنىيەت يادىكارلىقلىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتى ئوڭۇشلۇق ئورۇندالدى

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئازادلىقتىن بۇيانقى تۇنجى قېتىملىق پۈتۈن شىنجاڭ خاراكتېرلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش بويىچە ئېلىپ بېرىلغان زور كۆلەملىك خىزمىتى 1989 ـ يىلى باشلىنىپ ئۇچ يىل داۋاملىشىپ ، 1990 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا ئاساسىي جەھەتتىن تاماملاندى . بۇ قېتىمقى چوڭ كۆلەملىك ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈشتە ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ 2500 دىن ئارتۇق مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنى قېدىرىپ تەكشۈرۈلدى . يېڭىدىن بايقالغان مەدەنىيەت يادىكارلىق نۇقتىلىرى 1862 گە يېتىدۇ . ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش دوكلاتى ، ماتېرىيال ، خەرىتىدىن 5000 پارچىدىن كۆپرەك ئىشلەندى . تەكشۈرۈپ ئېنىقلىنىشچە ، ئاپتونوم رايونىمىزدا يۆتكىگىلى بولمايدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق نۇقتىلىرى تەخمىنەن 4000 دىن ئاشىدىكەن . ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنىڭ جايلىشىش

ئەھۋالى ئاساسىي جەھەتتىن ئېنىقلاپ چىقىلىپ ، بۇنىڭدىن كېيىنكى ئارخېئولوگىيىلىك قېزىش ۋە مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش خىزمىتى ئۈچۈن ئىشەنچلىك ماتېرىيال ئاساسى بىلەن تەمىن ئېتىلدى . ھازىر « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى سۈرەت ، خەرىتە ـ چېرتيوژ توپلىمى » نى يېزىپ پۈتتۈرۈش خىزمىتى جىددىي ئىشلەنمەكتە .

6 . مەدەنىيەت يادىكارلىق قانۇن ـ تۈزۈم قۇرۇلۇشى يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا كۆچەيتىلىپ ، « مەدەنىيەت يادىكارلىق قانۇنى » بويىچە تەشۋىق ـ تەربىيە پائالىيىتىدە مۇئەييەن ئۇنۇم قولغا كەلتۈرۈلدى

« مەدەنىيەت يادىكارلىق قانۇنى » نى تەشۋىق قىلىش ، ئىزچىللاشتۇرۇش جەھەتتە ، مۇشۇ بىر نەچچە يىلدا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت يادىكارلىق تارماقلىرى نۇرغۇن خىزمەتلەرنى ئىشلەپ ، بىرمۇنچە تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ مۇئەييەن ئۈنۈمگە ئېرىشتى . 1991 ـ يىلى ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى « مەدەنىيەت يادىكارلىق قوللانمىسى » نى تۈزۈپ چىقىپ ، 5000 پارچە باستۇرۇپ ، جايلاردىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارغا تارقىتىپ بەردى . مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى ۋە دۆلەت مەدەنىيەت يادىكارلىق ئىدارىسىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىغا دائىر مۇھىم قانۇن ـ نىزاملار مەدەنىيەت سىستېمىسىنىڭ « 2 ـ بەش يىللىق » قانۇننى ئومۇملاشتۇرۇش پىلانىغا كىرگۈزۈلدى . ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت تارماقلىرىدىكى كادىرلار ، بولۇپمۇ مەدەنىيەت يادىكارلىق خىزمەتچىلىرى ئەستايىدىل ئۆگىنىشكە

تەشكىللەندى . ۋىلايەت ، ئوبلاست ، شەھەر ، ناھىيىلەردىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش تارماقلىرى « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش قانۇنى » نى تەشۋىق قىلىش ، ئىزچىللاشتۇرۇش جەريانىدا ، تېلېۋىزور ، گېزىت ـ ژۇرنال ، رادىئو ، قارا تاختا گېزىتى قاتارلىق شەكىللەردىن پايدىلىنىپ ، كەڭ خەلق ئاممىسىغا مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىغا دائىر قانۇن ـ نىزاملارنى تەشۋىق قىلىپ ، ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ قانۇن ـ تۈزۈم كۆز قارىشىنى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈردى . كادىرلار ئاممىسىنىڭ قانۇنغا تايىنىپ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ئاڭلىقلىقى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى . بەزى ۋىلايەت ، ئوبلاستلار يەنە « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش قانۇنى » ۋە « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىشتا سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇلىدىغان تەپسىلىي پىرىنسىپ » بىلەن « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ، باشقۇرۇشقا دائىر بىر نەچچە بەلگىلىمىسى » نى ئۆگىنىش قوللانمىسى قىلىپ تۈزۈپ چىقىپ ھەم ئۇيغۇرچە ، قازاقچە ، موڭغۇلچىغا ئوخشاش ئاز سانلىق مىللەت يېزىقىغا تەرجىمە قىلىپ ، دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق رايونلىرىغا تارقىتىپ ، ھەر قايسى ئاز سانلىق مىللەت ئاممىسىنىڭ ئۆگىنىشىنى تەمىن ئەتتى . ھەر يىلى 3 ـ ئاينى « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى تەشۋىق قىلىش ئېيى » قىلىپ بەلگىلەپ ، « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى قانۇنى » نى تەشۋىق قىلىش خىزمىتىنى ئۇنۇملۇك ئېلىپ بارىدى . بەزى جايلاردىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرغۇچى پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى مەدەنىيەت يادىكارلىق خىزمىتىنى كۈندىلىك ئىشلار قاتارىغا قويۇپ ، مەدەنىيەت يادىكارلىق خىزمىتىنى ئەستايىدىل نۇتتى . مەدەنىيەت يادىكارلىق

خىزمەتىنى تۈتىدىغان ئادەم بولۇش ، مەدەنىيەت يادىكارلىق نۇقتىلىرىنى باشقۇرىدىغان ئادەم بولۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى . شۇنىڭ بىلەن بىللە ، مەدەنىيەت يادىكارلىق قانۇنىنى ئىجرا قىلىشنى تەكشۈرۈش خىزمىتىنى كۈچەيتىشكە كۆڭۈل بۆلۈندى . مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداشنى تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى تەشكىللەپ ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش خىزمىتىنى ئاساسىي قاتلامغا چوڭقۇر چۆكۈپ تەكشۈرۈپ تۇردى . يۇقىرىقىدەك تەشۋىقات خىزمىتى ئارقىلىق مەدەنىيەت يادىكارلىق خارابە ـ ئىزلىرىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن مۇھاپىزەت قىلىدىغان ئادەم كۆپەيدى . مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن يۇقىرىغا تاپشۇرىدىغان ئادەم كۆپەيدى ؛ مەدەنىيەت يادىكارلىق خارابە ـ ئىزلىرىنى بايقىسا تەشەببۇسكارلىق بىلەن مەلۇم قىلىدىغان ئادەملەرمۇ كۆپەيدى .

7 . چەت ئەللەرگە قارىتىلغان مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى بويىچە ئىلمىي مۇھاكىمە ـ ئالماشتۇرۇش كۇنسىيىنى جانلىنىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىغا قارىتا ئېچۇشتىش كېڭەيتىلىپ ، مەدەنىيەت يادىكارلىق خىزمىتىنىڭ تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىق تارماقلىرىدىن ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ ئون نەچچە ئۆمەك ، گۇرۇپپا ياپونىيە ، فرانسىيە ، ئىتالىيە ، بېلگىيە ، قازاقىستان ، ئافغانىستان ، سىنگاپور ، مالايشيا ، شۋېتسىيە ، تەيۋەن ، شىياگگاڭ ، ئاۋمېن قاتارلىق ئون نەچچە دۆلەت ۋ
تەخمىنەن

بېرىش ، ئېكسكۇرسىيە ، تەكشۈرۈش ۋە مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزۈش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى ئېلىپ باردى . مەسىلەن ، ياپونىيىگە بېرىپ كوجيۇ خافۇ « يىپەك يولىدىكى غەربىي رايون مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى » گە ، « شىنجاڭ كرورەن مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى » گە قاتناشتۇق ؛ ئىتالىيىگە بېرىپ « يىپەك يولى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى » گە قاتناشتۇق ؛ مالايشياغا بېرىپ « شىنجاڭ مىللىي ئۆرپ ـ ئادەتلىرى كۆرگەزمىسى » گە قاتناشتۇق ؛ سىنگاپورغا بېرىپ « يىپەك يولى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى » گە قاتناشتۇق ۋەھاكازالار . جۇڭگو ـ ياپونىيە ئىككى تەرەپ نىيە خارابىسىدە ئالتە قېتىم ئارخېئولوگىيىلىك تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى ، جۇڭگو ـ فرانسىيە كېرىيە دەريالىق ۋادىسىدا تەكشۈرۈش قېزىش ئېلىپ باردى ؛ جۇڭگو ـ شۋېتسىيە ياتوگۇز دەريالىق ۋادىسىدا تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى ، جۇڭگو ـ بېلگىيە ئالتاي رايونىغا بېرىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى . ۋەھاكازالار . بۇ پائالىيەتلەر مول ئۇتۇقلارنى قولغا كەلتۈردى . 1995 ـ يىلى يۇقىرىقىدەك ھەمكارلىق تۈرلىرىنى داۋاملاشتۇرىمىز .

خەلقئارادىكى مەدەنىيەت يادىكارلىق ساھەسىدىكى دوستلار بىلەن بولغان باردى ـ كەلدى ئىشلىرى ئىلگىرى سۈرۈلدى . كۆپ يول ، كۆپ قاتلاملىق ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى چەت ئەللەرگە ئاچقىپ ئالماشتۇرۇش ۋە ھەمكارلىشىش ساھەسى كېڭەيتىلدى . ھۆكۈمەت تەرەپ ۋە خەلق ئارىسىدىكى ئالماشتۇرۇش كېڭەيتىلىپ ، بىرقەدەر زور ئۇنۇم ھاسىل قىلىنىپ ، كۆزگە كۆرۈنەرلىك ئىقتىسادىي ئۇنۇم قولغا كەلتۈرۈلدى . سەككىز يىلدىن بۇيان تەخمىنەن يېگىرمە مىليون

يۇەندىن كۆپرەك تاشقى پىرىۋوت خەلق پۇلى كىرىم قىلدۇق .

« مەدەنىيەت يادىكارلىق قانۇنى » نى تەشۋىق قىلىش ۋە ئۇنى يولغا قويۇش جەھەتتە گەرچە بىرمۇنچە خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن بولساقمۇ ، ئەمما يەنە سەل قارىغىلى بولمايدىغان بىر مۇنچە مەسىلىلەر ساقلانماقتا . شۇڭا بۇلارنى تەدبىر قوللىنىپ ھەل قىلىشقا توغرا كېلىدۇ .

(1) زور كۆلەمدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ۋە قەدىمكى ئىزلار يەنىلا ئېغىر دەرىجىدە بۇزۇلۇپ كېتىش گىرداۋىدا تۇرماقتا ، شۇڭا ئۇلارنى قۇتقۇزۇش ، رېمونت قىلىش جىددىي زۆرۈرىيەت بولۇپ قالدى .

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېرى كەڭ ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىنتايىن مول بولۇپ ، جۇغراپىيىلىك ئامىللار ، كېلىمات ۋە تەبىئي ئېكولوگىيىلىك مۇھىتنىڭ كۆچۈشى بىلەن ، قەدىمكى خارابىلەر ، تاش غارلار (مىڭئۆيلەر) ۋە قەدىمكى قۇرۇلۇشلار ئىسسىق ـ سوغۇقنىڭ خورىتىشى بىلەن كاردىن چىقىپ خەتەرلىك ئەھۋالدا تۇرماقتا . مۇناسىۋەتلىك تارماقلار ۋە كەڭ مەدەنىيەت يادىكارلىق خىزمەتچىلىرى زور قىزغىنلىق بىلەن تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ ، زور بىر تۇركۈم مەدەنىيەت يادىكارلىق خارابىلىرىنى قۇتقۇزۇپ زور مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بولسىمۇ ، ئەمما ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنىڭ جايلىشىش دائىرىسى كەڭ ، كۆپ ساندىكى رايونلارنىڭ تەبىئي شارائىتى ناچار ، قاتناشى قولايسىز ، ئادەم قەدەم باسمىغان جايلار بولغانلىقتىن ، مۇھاپىزەت قىلىش ، باشقۇرۇش خىزمىتىگە ناھايىتى كۆپ قىيىنچىلىق كەلتۈرۈپ بەردى . كۆپ ساندىكى قەدىمكى خارابىلەر ھېلىھەم كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىر تەبىئي بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىماقتا . بەزىلىرى نابۇت بولۇش گىرداۋىدا تۇرماقتا .

يۇقىرىقىدەك جىددىي ۋەزىيەتنى نەزەردە تۇتۇپ ، پۈتۈن شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ئىزلىرىنى پىلانلاپ ، مۇھاپىزەت قىلىش تېخنىكىسى ، ئىلمىي سانلىق مەلۇماتلار ، پىلان لايىھىسى قاتارلىقلارنى تەمىنلەپ ، « مۇھاپىزەتنى ئاساس قىلىش ، قۇتقۇزۇشنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇش » ئاڭچىنىنى تېخىمۇ ياخشى ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈچۈن ، « شىنجاڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش تېخنىكىلىق تەتقىقات ئورنى » نى ئىمكان قەدەر تېزرەك تەسىس قىلىشنى تەكلىپ قىلىمىز .

(2) مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى قانۇنىغا خىلاپلىق قىلىدىغان جىنايى قىلمىشلار يەنىلا ئەشەددىيلەشمەكتە .

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى بەزى جىنايەتچى ئۇنسۇرلارنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى قانۇنسىز ھالدا ئېلىپ ـ سېتىش ، ئوغرىلىقچە قېزىش ، ئوغرىلاش ، مەدەنىيەت يادىكارلىق ئەتىكەسچىلىكى بىلەن شۇغۇللىنىشتەك قانۇنغا خىلاپ جىنايى قىلمىشلىرى ئىنتايىن ئېغىر بولماقتا . دېلو سادىر بولۇش نىسبىتى بىرقەدەر يۇقىرى بولۇپ ، ئەھۋال بارغانسېرى ئېغىرلاشماقتا . مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى ئوغرىلاش ، ئوغرىلىقچە قېزىشتەك چوڭ دېلولار جايلاردا ھەر يىلى دېگۈدەك يۈز بېرىپ تۇرۇۋاتىدۇ .

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىغا دائىر دېلولارنى بىر تەرەپ قىلىشى ، ئايرىم رايون ۋە ئايرىم دېلولارنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، قالغانلىرىنىڭ نەتىجىسى چىقمىدى . مەسىلەن ، خوتەن مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش ئورنى ، جىمسار مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش ئورنىدىن ئوغرىلىنىش دېلوسى ، مارالبېشى ناھىيىسىدىكى قەدىمكى جەسەتلەرنى ئوغرىلاش دېلوسى ، خوتەن راۋاق قەدىمكى خارابىلىرى ھەم

قەدىمكى بۇتىنىڭ ئوغرىلىنىش دېلوسى قاتارلىقلارنىڭ ئايىغى چىقمىدى . ئۇقۇشمىزچە ، بۇنىڭدىكى ئاساسىي سەۋەب ، دېلو ئىشلەش خىراجىتى كەمچىل ئىكەن . شۇنداق كېتىۋەرسە ، جىنايەتچىلەر تېگىشلىك زەربە ۋە جازاغا ئۇچرىمايدۇ ، مەدەنىيەت يادىكارلىق جىنايەتچىلىرىنى توسۇشقا ئەلۋەتتە ئامال بولمايدۇ .

(3) مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ، باشقۇرۇش كۈچى ئاجىز ، ئاپپاراتلار مۇكەممەل بولمىغاچقا ، مەدەنىيەت يادىكارلىق ئىشلىرىنىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ماسلىشىشى قېيىن بولماقتا .

مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىق باشقارمىسى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ 1 مىليون 600 مىڭ كۋادرات كىلومېتىرلىق پايانسىز زېمىنىدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرىدىغان تارمىقى بولۇپ ، ئۇنىڭ شتاتى بەش بولسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە ئاران ئىككىلا ئادەم ئىشلەۋاتىدۇ .

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش كومىتېتى ئىسمى بار ، جىسمى يوق ھالەتتە تۇرۇۋاتقىنىغا 20 يىل بولاي دېدى . شتاتىمۇ ، خىراجەتمۇ يوق بولغاچقا ، خىزمەتلەرنى قانات يايدۇرۇشقا تۈپتىن ئامالسىز قالماقتا . بۇ ئورگاننىڭ ئىسمى جىسمىغا لايىق مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرىدىغان ھوقۇقلۇق ئاپپارات بولۇشى ئۈچۈن ئاپتونوم رايونلۇق شتات كومىتېتىنىڭ ئۈچتىن بەشكىچە شتات ئاجرىتىپ بېرىشىنى تەكلىپ قىلىمىز .

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىق خىزمەت قوشۇنى پۈتۈن شىنجاڭدىكىلەرنى قوشقاندا 500 گە يەتمەيدۇ . بۇ ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىق بايلىقلىرىنىڭ ئەھۋالى ۋە مەدەنىيەت يادىكارلىق ئىشلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا ماس

كەلمەيدۇ . مۇشۇ بىر نۇقتىنىلا ئالساق ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش ئاپپاراتلىرىنىڭ زور كۆپ سانىدىكىلىرىنىڭ راسخوتى ئاز (كىشى بېشىغا تەقسىم قىلىنىدىغان پۇل) ، ئادەم كەمچىل (شتات خىلمۇخىل ئېتىبار بېرىش ئوبيېكتلىرى تەرىپىدىن ئىگىلىنىپ كەتكەچكە ، قابىلىيەتلىك خادىملار يېتىشمەيدۇ) بولغاچقا ، ئۆز جايىدىكى ھەرقايسى مەدەنىيەت يادىكارلىق نۇقتىلىرىنىڭ خىزمىتىنى ئىشلەشكە يېتىشلىمەيۋاتىدۇ . پۈتۈن شىنجاڭدىكى 86 ناھىيە ، شەھەرنىڭ ئاران 24 دىلا مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش ئاپپاراتى قۇرۇلغان ، كۆپ سانىدىكى ناھىيىلەر يەنىلا بوشلۇق بولۇپ تۇرۇۋاتىدۇ . ھەتتا مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرىدىغان بىرەرمۇ مەخسۇس كادىر يوق . مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى خىزمىتى جاپالىق خىزمەت ، ئاساسىي قاتلامدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىق قوشۇنىنى قانداق قىلغاندا مۇستەھكەملىگىلى ، خادىملارنىڭ كۆڭلىنى قانداق قىلغاندا خاتىرجەم قىلغىلى بولىدۇ ، دېگەندەك ئىشلارنى تېخىمۇ تىرىشىپ تەتقىق قىلىپ ، ھەل قىلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ .

1993 ـ يىلى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى قارار چىقىرىپ ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى خىراجىتىنى ئەسلىدىكى 300 مىڭ يۈەن ئاساسىدا ، 2 مىليون يۈەنگە كۆپەيتىپ بېرىشنى بەلگىلىگەن ، ئەمەلىيەتتە ئاران 1 مىليون يۈەنگە ئاشۇرۇپ بېرىلدى ، قالغان 1 مىليون يۈەننى تولۇقلاپ بېرىشنى ئۆتۈنمىز .

(4) « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى قانۇنى » نى تەشۋىق قىلىش خىزمىتى يېتەرلىك ئىشلەنمىدى .

« مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى قانۇنى » نى تەشۋىق قىلىش جەھەتتە گەرچە بىرمۇنچە خىزمەتلەر ئىشلەنگەن بولسىمۇ ، لېكىن

ئەمەلىيەتتە ئومۇمەن ئۇنۇمى دېگەندەك كۆرۈنەرلىك ، دائىرىسى دېگەندەك كەڭ بولمىدى . بولۇپمۇ ئاساسىي قاتلامدىكى (ناھىيە دەرىجىلىك رەھبىرىي كادىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا) پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىگە بولغان تەشۋىقات يېتەرلىك بولمىدى . بىرمۇنچە جايلاردىكى رەھبەرلەر مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش قانۇنىنىڭ بارلىقىنى بىلمەيدىكەن . بىر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش مەجبۇرىيىتىنىڭ بارلىقىنى تېخىمۇ بىلمەيدىكەن . بەزى ئاساسىي قاتلامدىكى رەھبەرلەر « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى دۆلەتكە مەنسۇپ » دېگەن بەلگىلىمىنى چۈشەنمىگەچكە ، ئۆز تەۋەسىدىكى رايونىنىڭ قەدىمكى ئاسار ئەتىقە . قەدىمكى خارابىلىرىگە قارىتا بىر بولسا كارى بولماسلىق پوزىتسىيە بىلەن يۈرسە ، بىر بولسا مۇستەقىل بولۇۋېلىپ ، بۆلۈۋېتىش چارىسىنى قوللىنىپ ، ئۇنى ئۆز رايونىنىڭ شەخسىي مۈلكى دەپ قاراپ ، خالىغانچە بىر تەرەپ قىلىۋەتكەن . بەزى ۋىلايەت ، ناھىيىلەر دۆلەتنىڭ قانۇن ـ نىزاملىرىغا پەرۋا قىلماي ، ئۆز رايونى تەۋەسىدىكى دۆلەت دەرىجىلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى چەت ئەللەرگە خالىغانچە ئېچىۋەتكەن ؛ بەزى ناھىيىلەر نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورۇنلىرىنى ئىسقتىسادىي گەۋدىلەرنىڭ تىجارەت قىلىپ پايدا ئېلىشى ئۈچۈن كۆتۈرە بەرگەن .

يۇقىرىقى مەسىلىلەرنى نەزەردە تۇتۇپ ، مۇنۇلارنى تەكلىپ قىلىمىز : 1 . « 2 ـ بەش يىللىق » قانۇنىنى ئومۇملاشتۇرۇش تەشۋىقاتىغا « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى قانۇنى » نى كىرگۈزىشكە ؛ 2 . « تۆت بولۇش » خىزمىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشتە ئالىنونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى مەخسۇس

هۆججەت چىقىرىپ ، « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى دۆلەتكە مەنسۇپ » دېگەن قانۇنىي بەلگىلىمىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ ، مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنىڭ دائىرىسىنى بېكىتكەندە يەر سېتىۋېلىش خراجەتلىرىنى كەچۈرۈم قىلىۋېتىشنى ئۆتۈنمىز .

(5) ئاساسىي قۇرۇلۇشقا ماسلىشىپ ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىشنى تەشۋىق قىلىش كۈچلۈك بولمىدى .

ئەسلىدە ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى قانۇنىدىكى بەلگىلىمە ناھايىتى ئېنىق بولۇپ ، ئىجرا قىلىشمۇ ھېچقانداق مۇرەككەپ ئەمەس ئىدى . ئەمما ، تەشۋىقات يېتەرسىز بولۇپ ، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار ئىجرا قىلىمغانلىقتىن ، بەزى يۇز بېرىشكە تېگىشلىك بولمىغان ئىشلار يۇز بېرىپ ، تولۇقلىغىلى بولمايدىغان زىيان كېلىپ چىقتى . ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ چوڭ تېپتىكى ئاساسىي قۇرۇلۇش ، نېفىت قېدىرىپ تەكشۈرۈش ، تۆمۈر يول ، تاشيول قۇرۇلۇشى ، سۇ ئامبىرى ، سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت يۇقىرىقى قۇرۇلۇشلارنىڭ ھەممىسى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىشقا چېتىلىدۇ . ئەمما ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يۇقىرىدىكى چوڭ تېپتىكى ئاساسىي قۇرۇلۇشلىرىنىڭ بىرەرىمۇ قانۇنغا ئاساسەن ئىشتىن ئىلگىرى مەدەنىيەت يادىكارلىق تارماقلىرىغا ئۇقتۇرۇش قىلىپ باقمىدى . مەدەنىيەت يادىكارلىق تارماقلىرى گېزىتتىن ياكى كوچا خەۋەرلىرىدىن ئاڭلاپ ، قۇرۇلۇش قىلىنىدىغانلىقىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن ئاساسىي قۇرۇلۇش تارماقلىرىنى ئىزدەپ تېپىپ ، ئۇزۇن ۋاقىت تالاش ـ تارتىشتىن كېيىن مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى قانۇنىدىكى تەلەپلەرگە ئاساسەن (ئاساسىي قۇرۇلۇشقا ماسلىشىپ)

مەدەنىيەت يادىكارلىق خارابلىرى ياكى قەدىمكى خارابلەرگە قارىتا رەتلەش ئېلىپ بارىدىغان ئىشلار كۆپ بولدى. بەزى ئاساسىي قۇرۇلۇشلار ھەققىدىكى تالاش - تارتىشلار ئۇزۇن يىللار سۆرىلىپ (مەسىلەن، جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قېدىرىپ تەكشۈرۈش) ، بۈگۈنكى كۈنگە قەدەر ھەل بولماي كېلىۋاتىدۇ. گېزىت - ژۇرناللاردا خەۋەر قىلىنمىغان، ئاڭلىماي قالغان مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىغا ئالاقىدار بولغان ئاساسىي قۇرۇلۇشلارغا كەلسەك، قۇرۇلۇش جەريانىدا قانچىلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنىڭ نابۇت قىلىنغانلىقىنى ستاتىستىكا قىلىش مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە.

« مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى قانۇنى » نىڭ ئۇچىنچى باب 18 - ماددىسى، « دۆلەت قۇرۇلۇشىغا يەر ئېلىش نىزامى » نىڭ 23 - ماددىسى، « ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش، باشقۇرۇش ھەققىدىكى بىر قانچە بەلگىلىملىرى » نىڭ 4 - ماددىسىغا ئاساسەن مۇناق تەكلىپىنى ئوتتۇرىغا قويىمىز: ئاساسىي قۇرۇلۇش تۈرىنى تۇرغۇزۇشنى تەكشۈرۈپ تەستىقلايدىغان چاغدا، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش تارمىقى تامغىسىنى بېسىپ، ئېتىراپ قىلىشى شەرت.

(6) مەدەنىيەت يادىكارلىق قۇشۇنى قۇرۇلۇشنى كۈچەيتىپ، ئاز سانلىق مىللەت مەدەنىيەت يادىكارلىق كەسپىي تېخنىكا ئىختىساس ئىگىلىرىنى پائال يېتىشتۈرۈپ، ھەر مىللەت مۇنەۋۋەر ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش لازىم.

غەربىي شىمال داشۆسىنىڭ مەدەنىيەت يادىكارلىق مۇزېي شۆيۈەنى بىلەن 1989 - يىلىدىن باشلاپ بىرلىكتە سىنىپ ئېچىشنى

يولغا قويغاندۇق ، ئىككى قارارلىق ئوتتۇز ئوقۇغۇچى ئوقۇش پۈتتۈردى ، يەنە ئۈچ قارارلىق ئوقۇغۇچى ئۆگىنىش قىلىۋاتىدۇ . دۆلەتلىك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىدارىسىنىڭ زور كۈچ بىلەن قوللىشى ئارقىلىق 1992 ـ يىلى ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېيدا « شىنجاڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش تېخنىكىسى كۇرسى » ئېچىلىپ ، پۈتۈن شىنجاڭ بويىچە 50 نەپەر مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى خادىمى تەربىيىلەنگەنىدى . 1995 ـ يىلى قەزىل مىڭئۆيىدە « مەملىكەت بويىچە مىڭئۆي ئارخېئولوگىيە كۇرسى » ئاچماقچىمىز .

(7) مەدەنىيەت يادىكارلىق بازىرىنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى ئالماشتۇرۇش يوللىرىنى راۋانلاشتۇرۇش ، مەدەنىيەت يادىكارلىق بازىرىنىڭ نورمال ھەرىكەت مېخانىزمىنى تۇرغۇزۇپ ، ئاممىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش لازىم .

(8) مەدەنىيەت يادىكارلىق تارماقلىرى « مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئارقىلىق مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى ېقىش » نى تەشەببۇس قىلىش لازىم . ئىدىيىنى تېخمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئازاد قىلىپ ، باشقۇرۇشنى ياخشىلاپ ، بازار ئىگىلىكىنىڭ چوڭ دولقۇنىدا يول ئېچىپ ، مەبلەغ يارىتىشنى تەۋسىيە قىلىمىز . بۇنىڭدا ئاساسلىقى ھازىر بار بولغان مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئارقىلىق چەت ئەللەر بىلەن ھەمكارلىشىش ، كۆرگەزمە قىلىش قاتارلىقلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

يىپەك يولى باغرىدىكى مىلودىك چەشمە ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى توغرىسىدا

يىپەك يولى ــ ئاجايىپ سېھرىلىك ئۇلۇغ قانال. بۇ قانال ساھەسىگە قەدىمكى رىمدىن سەلتەنەتلىك چاقنىغان بولغان بىپايان زېمىنلىك ئەك گۈزەل مەدەنىيەت گۈلشەنلىرى ۋە سەنئەت چەشمىلىرى جايلاشقان.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھايات سەرگۈزەشتىلىرى، ھېسسىيات يالقۇنلىرى ۋە تەپەككۇر دۇردانىلىرىدىن پەيدا بولغان ئاجايىپ مۆجىزىدار سەنئەت گۈلزارىدا سېھرىلىك بىر چەشمە ئەسىرلەردىن ئەسىرلەرگىچە جاۋاھىرات بۇژغۇنلىرىنى چاچرىتىپ كەلمەكتە. ئۇ بولسىمۇ ھېكمەتلى مەنىدار، سەنئەتلى مەپتۇنكار ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرىدىن ئىبارەت.

ناخشا يۇرەكنىڭ ساداسى، ئۇسسۇل قەلبنىڭ ئىزھارىدۇر. ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى ئۇزاق تارىخىي تەرەققىياتنىڭ مەھسۇلى. ئۇ، ئۇلۇغ، ئۆلمەس ۋە ئېگىلمەس ـ سۇنماس بۇيۇك شائىر ــ بىر پۈتۈن ئۇيغۇر خەلقى قەلبىنىڭ زىلزىلىسى، شادلىق ــ نالىشى، مۇھەببەت ـ نەپرىتى، ئۈمىد ـ ئارزۇلىرىدىن تويۇنۇپ پارتلىغان مىلودىك فونتان بولۇپ، تارىختىن بۇيان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ روھىي دۇنياسىغا، ئىجتىمائىي ھاياتىغا، پسىخولوگىيىسىگە سىڭىپ كەتكەن. ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى جەمئىيەت كىشىلىرىنى ئىجتىمائىي ھەققانىيەت، پاك مۇھەببەت، ھالال تۇرمۇش، گۈزەل غايە، گۈزەل ئەخلاق ۋە گۈزەل تۇرمۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشقا ئىلھاملاندۇرۇشتەك خاسىيەت ئالاھىدىلىكى، مەزمۇنى، شەكلى ۋە

بەدىئىي ئۇسۇلۇب جەھەتلەردىكى ئىلمىيلىكى ، ئاممۇبلىقى ، چىنلىقى ، تەسىرچانلىقى ، شوخلۇقى ، خىلمۇ خىللىقى ، جەڭگىۋارلىقى بىلەن جەمئىيەتكە ئەدەب ـ ئەخلاق ئۆگىتىدىغان ، مەنۇى قۇدرىتى بىلەن خەلقنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتىنى بېيىتىدىغان ، خەلقنىڭ مىللىي غۇرۇرىنى ، ئىقتىدارىنى نامايان قىلىدىغان ، سەنئەت ھۇزۇرىنى ئاشۇرىدىغان قۇدرەتلىك مەنۇى ئەڭگۈشتەرلىك رولىنى ئۆتەپ كەلمەكتە .

قەدىمكى « يىپەك يولى » باغرىدا ئەسرلەردىن بۇيان ياڭراپ كەلگەن ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى شېئىر جەھەتتە چوڭقۇر تىل ، شېرىن مۇھەببەت ، ئۆتكۈر كىنايە ، جانلىق سىمۋول ، تەبىئىي ئوخشىتىش ، كۈچلۈك مۇبالىغە ، ئەينەن تەقلىد ، ئىلھامبەخش قوشما تەسۋۋۇر ، ھېكمەتلىك ماقال ـ تەمسىل ، پىچىملىق ئوبرازلار بىلەن ئۆزىنىڭ سېھرىي كۈچىنى ئاشۇرغان .

ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى ئەدەبىيات نۇقتىسىدىن قوشاق ، مۇزىكا نۇقتىسىدىن ناخشا . ئۇنى چالغۇ ئەسۋابلىرى بىلەن ئوقۇشقىمۇ ، ئۇسسۇلغا تەڭكەش قىلىپ ئوقۇشقىمۇ ، چالغۇ ئەسۋابلارسىز ئوقۇشقىمۇ بولىدۇ .

ناخشا خۇمارلىق ئەزەلدىن ئۇيغۇر خەلقنىڭ روھىي دۇنياسىغا ، ئۆمرى روھىغا ، پسىخولوگىيىسىگە ، ھەممە ئېنىق ھەرىكەتلىرىگە ، بۆشۈكتىن گۆرگىچە بولغان بارلىق تىرىكچىلىكلىرىگە سىڭىپ كەتكەن . شۇڭا ، تارىختىن بۇيان يەر يۈزىدە ناخشىنى ياخشى كۆرمەيدىغان ، سەنئەت تۇيغۇسى ئۆلگەن ، ناخشىنى يات كۆرىدىغان بىرمۇ ئۇيغۇر نەسلىنى ئۇچراتقىلى بولمايدۇ !

ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى زامان ـ ماكان توسۇقلىرىدىن ھالقىپ كەتكەن . ئۇنىڭ تارىخىي قاتلىمى تولمۇ ئۇزاق

ئەسىرلەردىن بۇگۈنگىچە بولسا ، ئۇنىڭ ماكان (جۇغراپىيىلىك) ۋە كەسپىي چەمبىرى بىرەر يۇرت ياكى بىرەر كەسپىي پائالىيەت بىلەنلا چەكلەنمىگەن . ئۇنى ناھايىتى ئۇششاق ـ نۇرغۇن ، كونكرېت تۇرلەرگە ئاجراتساقمۇ ، مەزمۇن ئومۇملۇقى جەھەتتە ئۇچ چوڭ تۇرگە بۆلۈش مۇمكىن . ئۇلار :

1 . ئىجتىمائىي تۇرمۇش تېما قىلىنغان خەلق ناخشىلىرى ؛

2 . ئېتنىك ئۆرپ ـ ئادەت ئەكس ئەتتۈرۈلگەن خەلق ناخشىلىرى :

3 . ئىشق ـ مۇھەببەت ئىپادىلەنگەن خەلق ناخشىلىرىدىن ئىبارەت .

ئىجتىمائىي تۇرمۇش تېما قىلىنغان خەلق ناخشىلىرىدا ئەمگەك ناخشىلىرى ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدۇ .

ئەمگەك ناخشىلىرى كەڭ ئەمگەكچى خەلقنىڭ ئەمگەكتىن بىۋاسىتە ئىلھاملىنىشى جەريانىدا مەيدانغا كەلگەن بولۇپ ، ئەمگەكنىڭ ئۇلۇغ خاسىيىتىنى بۇكسەك شېئىرىي پىكىر بىلەن سۈرەتلەپ بېرىدۇ .

گۈل ـ گۈلىستان بولغۇدەك ،
ئالەم گۈلىستان بولغۇدەك .
ياخشىلار بىر يەرگە كەلسە ،
چۆللەرمۇ بوستان بولغۇدەك .

ئەمگەك ناخشىلىرى ھەققىدە سۆز بولغاندا ، ئۇنى ئىنسانىنىڭ نۇقۇل تەبىئەت بىلەن بولغان جىسمانىي ئەمگەك مۇناسىۋىتىنى تەسۋىرلەيدىغان ناخشىلاردىن چۈشىنىش بىر تەرەپلىمىلىكتۇر . ماركس ئېيتقاندەك ، سىنىپىي جەمئىيەتتە ئەمگەك ئەسلى ماھىيىتىدىن ياتلاشقان بولغاچقا ،

ئۇيغۇر خەلقىمۇ ئەمگەك ناخشىلىرىنى زۇلۇم ـ مۇشەققەتنى قارىلاش ۋە ئەركىن ـ ئازادلىكنى ئارزۇ قىلىش بىلەن ، شۇنىڭدەك ئىشق ـ مۇھەببەت بىلەن بىرلەشتۇرۇپ ئەمگەك ناخشىلىرىنىڭ ئىجتىمائىي ئۇنۇمدارلىقى ۋە بەدىئىي كۈچىنى ئاشۇرغان . « ئالۋاڭ ناخشىسى » ، « ئۆستەڭ ناخشىسى » ، « سېپىل ناخشىسى » قاتارلىقلاردا مەجبۇرىي زۇلۇم ئاستىدىكى قۇللارچە ئەمگەك ۋە ئەمگەكچى خەلقنىڭ مۇڭلۇق نالىسى ، كۆرەش ئىرادىسى گەۋدىلەنگەن .

ئۆستەڭنىڭ تېگى لايدۇر ،
دەسسىسەم لىغىلدايدۇ .
زالىملار چىقىپ كەلسە ،
يۈرەكلەر جىغىلدايدۇ . . .

* * *

دەريانىڭ سۈيى تاشسا ،
چوڭ كۆرەنى باسماقچى .
ئەقىلسىز نادان بەگلەر ،
ھاشار بىلەن توسماقچى .

* * *

سۇلتان خوجام سورايدۇ ،
سېپىل سوققانلار نەلىك .
بىز خانغا نېمە قىلغان ،
بىكار ياتىدۇ شەلىك .

* * *

ئۆستەڭنىڭ تېگى قاتتىق ،
چاپسام كەتمەن ئۆتمەيدۇ .
زالىم تۇڭچىسى بەگلەر ،
بېشىمىزدىن كەتمەيدۇ .

* * *

ئەجەب بىر زامان بولدى ،
ئالەم چۆرگىلەي دەيدۇ .
يۇرەكتىكى زەرداپ سۇ ،
قانغا ئۆرۈلەي دەيدۇ .

* * *

يامۇلنىڭ ئىچى زەيلىك ،
بۇ دەردلەرگە نېمە دەيلىك .
ئەركىنلىككە بەل باغلاپ ،
ياخشىلىقنى ئىزدەيلىك .

بۇ ، ئەمگەكچى خەلقنىڭ ئىجتىمائىي تەڭسىزلىك مۇھىتىكى ئېچىنىشلىق تۇرمۇشىنىڭ ھەقىقىي كارتىنىسى ، ئۇلارنىڭ كۆرەشچان ھايات تارىخىنىڭ ئوبرازلىق خاتىرىسىدۇر .

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئېتنىك ئۆرپ ـ ئادەتلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ناخشىلىرى ئۇيغۇر تۇرمۇشىنىڭ دائىمىي مېلودىك ھەمراھى بولۇپ ، ئۆتمۈشتىن ھازىرغىچە داۋام قىلىپ كەلدى . بۇلار قاتارىغا ئالدى بىلەن توي ـ تۆكۈن ، ئۆلۈم ـ مەرسىيە ، بۆشۈك تويى ، ئەللەي ناخشىلىرى ، ئاندىن قالسا ھەرخىل ھېيت ـ

ئايەم ، سەيلە قوشاق ـ ناخشىلىرى كىرىدۇ .

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بۆشۈك ناخشىلىرى ـــ « ئەللەي كۈيى » تولىمۇ مۇڭلۇق ۋە تەسىرلىك . مېھرىبان ئانىلار ئوماق بالىلىرىنى بۆشۈكتە تەۋرىتىپ ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك ئارزۇ ـ ئارمانلىرىدىن يىغلايدۇ ۋە بۆشۈكتىكى يېڭى ئەۋلادنىڭ يۇرەكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىكى ئەڭ شېرىن ئارزۇ ـ تىلەكلىرىنى تىلەيدۇ . ئەللەي ناخشىسىنى ئۇيغۇر خەلقى ئىجتىمائىي بەخت قاراشلىرىنىڭ ئىخچام شەكلى دېيىشكە بولىدۇ .

مەسىلەن :

ساڭا قويدۇم ياخشى ئات ، ئەللەي ،
ياخشى نىيەتتۇر مۇراد ، ئەللەي .
ئەل ـ يۇرتۇڭغا سۆيۈنسەڭ ، ئەللەي ،
ساڭا بولغۇسى قانات ، ئەللەي .

* * *

مەن بالامنى بۆلەيمەن ، ئەللەي ،
ئالتۇن تاغقا يۆلەيمەن ، ئەللەي .

* * *

قولى ئارسلان بىلەكلىك ،
باتۇر قاپلان يۈرەكلىك .
ياخشى ـ يامان كۆنۈمدە ،
ماكا بەكمۇ كېرەكلىك .
ئەللەي بالام ، ئەللەي ،
جانىم بالام ئەللەي .

مۇراسىم ناخشىلىرى ئۇيغۇرلاردا ناھايىتى ئۇزاق تارىخقا ئىگە. مەسىلەن، « تۈركىي تىللار دىۋانى » دىكى ئەفراسىياپ ئۆلۈمىگە بېغىشلانغان مۇراسىم قوشىقى بىلەن مىلادى 998 ـ يىلى يېزىلغان ـ يەكەن ـ يوپۇرغا ئارىسىدىكى سەلقۇمدا شېھىت بولغان ئەلى ئارسلانخانغا ئاتالغان مەرسىيە ناخشىسى بۇنىڭغا تېپىك مىسالدۇر.

« ئالىپ ئەرتۇڭا ئۆلدىمۇ،
ئىسىز ئاڑون قالدىمۇ.
ئۆزلەك ئۆچىن ئالدىمۇ،
ئەمدى يۇرەك يىرتىلۇر ».

يەشمىسى:

« باتۇر تۇڭا (ئەفراسىياپ) ئۆلدىمۇ،
ۋاپاسىز دۇنيا قالدىمۇ.
پەلەك ئۆچىنى ئالدىمۇ،
ئەمدى يۇرەك تىلىنماقتا ».

ـــ « تۈركىي تىللار دىۋانى » 1 ـ توم، 59 ـ بەت.

ئاتاسى شاھى مەرداندۇر،
ئاناسى نۇرئەلا نۇرخان.
خۇدا يولىدا جان بەرگەن،
شەھىدۇ ئارسلانخاندۇر ».

ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى قاتاردا قەھرىمانلىك ئۆلۈم ئالدىدىكى ئەڭ ئاخىرقى ناخشىلىرى خەلق ئاغزىدىكى ئىپتىخارلىق مەرسىيە ناخشىلىرى تۇسىنى ئالغان، مەسىلەن، سىيىت نوچىنىڭ:

« مېنى ئاتساڭ ئۇستاڭ ئات
نا ئۇستاڭ يېقىن كەلمە » .
دېگەن ناخشىسى ، نۇزۇگۇمنىڭ :
« نۇزۇڭ قولى باغلاندى ،
ئۆلتۈرمەككە چاغلاندى » .
دېگەن ناخشىسى ، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇمنىڭ ئانىسىنىڭ ئوغلىغا يىغلىغان :
« كىيگەن تونلىرىڭىز قالدى بالام ، بالام ،
مىنگەن ئاتلىرىڭىز قالدى بالام ، بالام .
ئابدۇراھمان خان غوجام بالام ، بالام ،
كۆزۈمدە يېشىم قالدى بالام ، بالام » .
دېگەن مەرسىيىسى بىلەن :
« گۈلباغ سۈپەت قەشقەردەك ،
يېڭى سوققان شەر بارمۇ ؟
مايمخان شېھىت بولدى ،
ئاڭا ئوخشاش ئەر بارمۇ ؟ »ۋە باشقىلار بۇ پىكرىمىزنىڭ ئىلمىي دەلىللىدۇر .
مەرسىيە ناخشىلىرىنىڭ يەنە بىر تۈرى يېتىم ـ يېسىرلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىنى ، دوست ـ يارەنلىرىنى ئەسلەش شەكلىدىكى ناخشىلاردىن ئىبارەت . بۇ ناخشىلار ئىچىدە مەرھۇمنىڭ ۋاپاتىنى ناھايىتى ئوبرازلىق ۋە جانلىق سۈرەتلەپ بەرگەن « ئانام ـ ئانام » ناخشىسى ۋەكىللىك خاكتېرگە ئىگە .
ئانام سەكراتقا چۈشكەندە ،
خورەك تارتتى دەپتىمەن .
كۆزلىرى يۇمۇلغاندا ،
ئۇخلاپ قالدى دەپتىمەن .

ئېڭىكى تېڭىلغاندا ،
رومال ئارتتى دەپتىمەن .
پۇتلىرى چېتىلغاندا ،
ئارام ئالدى دەپتىمەن .

غۇسلى سۈيى قۇيغاندا ،
تەرەت ئالدى دەپتىمەن .
كېپەنلىك تىكىلگەندە ،
كۆڭلەك كىيدى دەپتىمەن .

جىنازىغا سالغاندا ،
مەپىگە چۈشتى دەپتىمەن .
خەلقى ئالەم يىغلىغاندا ،
توي بولدىغۇ دەپتىمەن .
. . . . . .
يېتىپ باردۇق مازارغا ،
كىرىپ كەتتى سارايغا .
قاراپ قالدۇق كامارغا ،
يېتىم قالدۇق تالادا .

ئۇيغۇرلار ئىچىدە ھەر يىلى تۇنجى قارنىڭ شەرىپىگە ئۇيۇشتۇرۇلىدىغان « قارلىق بەزمىسى » دە ئېيتىلىدىغان ناخشىلار ، نورۇز ناخشىلىرى ؛ ئەتىياز ، ياز ، كۈز پەسىللىرىدە ئۆتكۈزۈلىدىغان قىزىلگۈل سەيلىسى ، باغ سەيلىسى ، قوغۇن سەيلىسىدە ئوقۇلىدىغان ناخشىلار ئەڭ كۆچلۈك ئاممىۋى خاراكتېرگە ئىگە .

تاپقىنى گۈل كەلتۈرۈر ،
تاپمىغىنى بىر باش پىياز .
تاپقىنى قوي كەلتۈرۈر ،
تاپمىغىنى چۈچەخوراز .
ـــ (قارلىق ناخشىلىرىدىن)

ئىپتىدا قىلدۇق نورۇزدىن ياخشى كۈننى باشلىدۇق ،
كۆڭلىمىزنىڭ خۇشلۇقىدىن بۇ ئويۇننى باشلىدۇق .
شاتىۋادىن تون كىيىپ ، جۇۋا ـ تۇماقنى تاشلىدۇق ،
سايىلەردە ئولتۇرۇپ نەغمە ـ ناۋانى باشلىدۇق ،
ئات مىنىپ ، ئوغلاق ئېلىپ ، مەشرەپ قىلۇر كۈندۇر ،
بۇگۈن .
ـــ (نورۇز سەيلىسى مەشرەپ ناخشىلىرىدىن)

باغدىن چىقىپ كەلدى بىر قىز ،
قىزىلگۈلنى ئارىلاپ .
كىشى كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ ،
گۈل ئارىسىدىن ماڑىلاپ .

ئاھ ئۇرۇپ مەن گۈلنى سۇندۇم ،
خۇش كۆرۈپ ئالۇرمۇ دەپ .
مېھىر باغلاپ كۆڭۈل بەردىم ،
مېھرىبان بولۇرمۇ دەپ .
ـــ (قىزىلگۈل سەيلىسىدىكى ناخشىلاردىن)

ئۇيغۇر خەلقى ئىچىدە خەلق تۇرمۇشىغا چوڭقۇر سىڭگەن ، خەلقنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتىگە ئايلىنىپ كەتكەن ، ناخشا ـ مۇزىكا ، ئۇسسۇل ۋە ھەر خىل خەلق ئويۇنلىرى ، يەرلىك ئۆرپ ـ ئادەتلەر بىرلەشتۈرۈلگەن بىر

خەلق ئەڭ ئاممىۋى ، ئەڭ تەسىرچان ، ئەڭ قەدىمكى سەنئەت شەكلى مەشرەپ بولۇپ ، مەشرەپ بولسا ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى كۆرەڭ قىلىنىدىغان ئاممىۋى سورۇندۇر .

ئاي بىلەن كۈن دوست ئىكەن ،
چولپانغا ھەمراھ يوق ئىكەن .
ئاخۇنۇمدىن سورىسام ،
ئاشىققا نىكاھ يوق ئىكەن .

* * *

مەن بۇ يەرنى چۆل دېسەم ،
چۆل ئەمەس گۈلزار ئىكەن .
توغرىقى ئالماغا ئوخشاش ،
يۈلغۇنلىرى مازار ئىكەن .

* * *

سەھەردە سايرىغان بۈلبۈل ،
ئەمدى سايرىماس بولدى .
ئاۋۋال قارىغان يارلار ،
ئەمدى قارىماس بولدى
ـــ (دولان مەشرەپ ناخشىلىرىدىن)
ئەسسالام دەپ ئۆيگە كىرسەم ،
ئۆردە بىر مېھمان تۇرۇر .
قاشلىرى قىيغان قەلەمدەڭ ،
كۆزلىرى ئويناپ تۇرۇر .
. . . . . .

مەن سالام بەردىم ساڭا ،
قىلغان ئىشارەتىڭ قېنى ؟
كۆڭلى يازلىقتىن خەۋەر ،
ئەقلى كارامەتىڭ قېنى ؟

ئەر ئېيتتىدۇ :
تۆردە مېھمانىڭ بولۇپ ،
تۇرغان چېغىم ـ كۈلگەن چېغىم .
رەھمىتىم ـ مېھرىم بىلەن ،
ساڭا بېرىلگەن بۇ دىلىم .
. . . . . .
بىر سالامغا مىڭ ئىشارەت ،
قىلمىقىم ئارزۇ ـ ھەۋەس .
بۇ كۆڭۈلنىڭ قىشى يوقتۇر ،
ئەقلىم ـ كارامەتىم پەۋەس .

ئايال ئېيتتىدۇ :
دىل خۇمارىم سەن ئىرۇرسەن ،
شوخا بويلۇق شۇل يىگىت .
لەۋزىدىن شېكەر تامادۇر ،
خۇشمۇ تاقەتلىك يىگىت .
. . . . . .
سەن ئۇچۇن كۆيمەكلىكىم ،
غەپلەت ئەمەس ، يا ، جا ئەمەس .
كۆڭلىمىز كۇن ، قىلچە شەك يوق ،
مەن ساڭا ئورتاق نەپەس .
. . . . . .

ئەر ئېيتىدۇ :

بۇ ئەزىز قەلبىڭ ئۈچۈن ،
قەلبىم ، ۋۇجۇدۇم سەندىدۇر .
ئىككى دۇنيا بىر قەدەمدۇر ،
سەن بىلەن ئۆتسە نەپەس .

ـــ (قارا قۇرۇملۇقلاردىكى توي مەشرىپى ئېيتىشىشلىرىدىن)

قارا‌ڭ ، مەشرەپ ئۆزى بىر شېئىرىي دەريا ئەمەسمۇ ؟

مۇھەببەت ناخشىلىرى ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى ئىچىدە ئاساسىي سالماقنى ئىگىلىگەن بولۇپ ، ئەركىن مۇھەببەت ، ئىنسانپەرۋەرلىك ، ۋاپادارلىق ئاساسىي مەزمۇن قىلىنغان . تىلى ئىنتايىن گۈزەل پاساھەتلىك .

سېنىڭ جېنىڭ ، مېنىڭ جېنىم ،
بىر جان ئەمەسمۇ .
سېنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ جېنىم ،
قۇربان ئەمەسمۇ .

* * *

يۈرەكىم چاك ـ چاك بولدى ،
لېۋىڭدىن سۇ ئىچەي يارىم .
ئۆتەر يولۇڭغا باش قويۇپ ،
ئەجەل يەتسە ئۆلەي يارىم .

ئۇيغۇر خەلق مۇھەببەت ناخشىلىرىنىڭ تېماتىك مەزمۇنى تولىمۇ كەڭ بولۇپ :

« يارنى يار دەمدۇ كىشى ،
يامانىنى يار دەمدۇ كىشى .

ياخشى يار ياندا تۇرۇپ ،
يامانىنى خالامدۇ كىشى .

* * *

ئالما گۈلى گۈل بولامدۇ ،
باشقا قىسما بىر قۇچاق .
كىشىنىڭ يارى يار بولامدۇ .
ئۆلگۈچە جانغا پىچاق » .

* * *

« قىل بىلەن تۇگكەن تۇگۈچنى ،
قول بىلەن بولماس يېشىپ .
ئەپلىشىپ قالغان كۆڭۈلنى .
تىغ بىلەن بولماس كېسىپ . »

دېگەن ناخشىلاردا بىر ـ بىرىگە سەمىمىي ـ سادىق ، ۋاپادار بولۇش ، ئۆمۈر بويى ئۆزى ياخشى كۆرگەن يارلا يار بىلەن ئۆتۈش ، باشقا قىز ـ ئايالارغا كۆز قىرىنى سالماسلىقتەك ئالىيجانابانە ئەخلاقىي پەزىلەت ئۇلۇغلانسا :

« ئەلكىدە قوغۇن تېرىپ ،
قاپاق باراڭلىق قىلدىلا .
يار ئۇستىگە يار تۇتۇپ ،
ئەجەب ساراڭلىق قىلدىلا »

دېگەن ناخشىدا بۇۋاپالىق ، ئۇجمە كۆڭۈللۈك قاتتىق قامچىلانغان .

« زىبىخان ھەيدە قويۇڭنى باقمەن ،
ئېرىقبۇدا چەشمە بولۇپ ئاقمەن .

ئېرىقىڭدا چەشمە بولۇپ ئاقمىسام ،
لەۋلىرىڭدە پىستە ـ بادام چاقمىمەن .

پۇلى بار دەپ سودىگەرنى باشلىماڭ ،
پۇلى يوق دەپ مەرد يىگىتنى تاشلىماڭ .
پۇل دېگەن قولنىڭ كىرىدۇر بىز تاپارمىز ھەر زامان ،
پۇلى يوق دەپ مەرد يىگىتنى تاشلىماڭ .
سودىگەر شاڭخەيگە كەتتى مال ئۇچۇن ،
زىبىخان ھەسرەتتە قالدى پۇل ئۇچۇن . »

دېگەن ناخشىدا پۇلغا بېرىلگەن مۇھەببەتنىڭ ئاقىۋىتى ، ھەسرىتىنى ئىپادىلىسە :

« غازىمەنۇ غازىمەن ،
چۆلدە يۈرگەن غازىمەن .
بۇاپالىق قىلغۇچە ،
ئۆلگىنىمگە رازىمەن . »

دېگەن ناخشىدا مۇھەببەتكە ساداقەت ، ئاشىق ـ مەشۇقلار ئوتتۇرىسىدىكى بىر ـ بىرىگە سەمىمىي ئەقىدە ـ ئېتىقاد ئىزھار قىلىنسا :

« يانغانىنى چىراغ دەڭلار ،
كۆيگەنىنى پىراق دەڭلار .
ۋاپا قىلمىغان يارنى ،
كۆڭۈلدىن يىراق دەڭلار . »

دېگەن ناخشىدا ۋاپاسىزلىق شىكايەت قىلىنىدۇ .

* * *

ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى ناخشا ـ ئۇسۇل ،

مۇزىكىچىلىقنىڭ ئەڭ قەدىمكى ماكانلىرىدىن بىرى بولغان ئاتا ماكان ـ شىنجاڭدا ئۇزاق تارىخىي تەرەققىيات ئارقىلىق مەيدانغا كەلگەن ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز ئىجاد قىلغان ، بېيىتقان ئېسىل سەنئەت بۇلۇپ ، 2000 يىلغا يېقىن داۋام قىلغان « يىپەك يولى » ئالاقىلىرى داۋامىدا ، ۋەتىنىمىزنىڭ مەدەنىيەت تارىخىدا مىللەتنىڭ پاراسەت ھەم ماھارەتلىرىنى ، مىللىي روھنىڭ غايەت زور سېھرىي كۈچىنى نامايان قىلىپ كەلدى .

ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى ـــ خەلقىمىزنىڭ سەنئەت جەھەتتىكى ئىشتىياقىنى ، ئارزۇسىنى ، ھېس ـ تۇيغۇلىرىنى ۋە قابىلىيەت ـ ماھارەتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇپ ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىشتەك خاسىيەت ئالاھىدىلىكى ، باي تارىخىي مەنبەدارلىقى ۋە ئىجتىمائىي قىممىتى بىلەن ھازىرقى زامان ناخشا سەنئىتىمىزنى گۈللەندۈرۈشتىكى باي مەنبە ۋە قۇرۇلماس بۇلاقتۇر .

1993 ـ يىل 4 ـ ئىيۇن ، ئۈرۈمچى

شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ كەلگۈسى تەرەققىيات نىشانى ۋە نۆۋەتتىكى ۋەزىپىلەر

رەئىس ئابلەت ئابدۇرېشىت « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ خەلق ئىگىلىكى تەرەققىياتى ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىيات توغرىسىدىكى 9 ـ بەش يىللىق پىلانى ۋە 2010 ـ يىلىغىچە بولغان كەلگۈسى نىشانى پروگراممىسى توغرىسىدا دوكلات » نىڭ : « مەدەنىيەت خىزمىتىدە 〈 خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش 〉 يۆنىلىشىدە ۋە 〈 بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەسته سايراش 〉 فاكتورىنىڭ چىڭ تۇرۇپ ، باش مىلودىيىنى ياڭرىتىپ ، كۆپ خىللاشتۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىپ ، 〈 بەش بىر قۇرۇلۇشى 〉 نى ياخشى تۇتۇپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمەتچىلىرىمىزنى ئىلھاملاندۇرۇش ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە مەدەنىيەتكە ئىنتىلىش روھىنى ئەكس ئەتتۇرىدىغان نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشقا رىغبەتلەندۇرىمىز . ئون مىڭ چاقىرىملىق چېگرا رايون مەدەنىيەت كارىدورى قۇرۇلۇشىنى يولغا قويۇپ ، جايلاردىكى كۈتۈپخانا ، مەدەنىيەت يۇرتى ، ئاممىۋى سەنئەت يۇرتى قاتارلىق مەدەنىيەت سورۇنلىرىنى تىرىشىپ ئوبدان باشقۇرۇپ ، ئاممىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتىمىز » دەپ ئوتتۇرىغا قويۇپ ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ كەلگۈسى تەرەققىيات نىشانى ۋە نۆۋەتتىكى مۇھىم ۋەزىپىلىرىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بەردى .

ئىلھاملاندۇرۇشنىڭ چوڭقۇرلىشىشى ،

سوتسيالىستىك بازار ئىگىلىكىنى بەرپا قىلىشتىن ئىبارەت ئىقتىسادىي تۈزۈلمىدە ئېلىپ بېرىلغان ئۇلۇغ ئىسلاهات ئەسىر ئالمىشىش هارپىسىدا تۇرغان ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىقتىسادىي ساهەسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپلا قالماستىن ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساهەسىنمۇ زىلزىلىگە كەلتۈرۈپ ، ئۇنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن هەم پۈرسەت يارىتىپ بەردى ، هەم ئۇنىڭ تەرەققىياتىنى يېڭى رىقابەتكە يۈزلەندۈرۈپ ، قانداق قىلغاندا ئۆزىنىڭ ئۆزاق تارىخىي زامانلاردىن بۇيان شەكىللەندۈرگەن ، هەر مىللەت خەلقىنىڭ پاراسەت هەم ماهارەتلىرىنى نامايان قىلىپ كەلگەن بەدىئىي ئۇسلۇبىنى هەم سوتسيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئېهتىياجىغا ، هەم ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەرەققىياتىنىڭ قانۇنىيىتىگە ئۇيغۇنلاشتۇرغىلى بولىدۇ ، دېگەن مۇهاكىمىنى چۆرىدىگەن هالدا بىر قاتار نەزەريىۋى ، ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ئالدىمىزغا قويىدى . بۇنىڭ ئۈچۈن بىز تۆۋەندىكى بىر قانچە تۈرلۈك خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەپ ، ئەمەلىي ئۇنۇم هاسىل قىلىشىمىز كېرەك .

1 . شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىش لازىم

پارتىيە 14 ـ قۇرۇلتىيىدا ، جۇڭگوچە سوتسيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ داۋامى ۋە راۋاجى . ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئۆگىنىشنىڭ مەركىزىي مەزمۇنى دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسيالىزم قۇرۇش نەزەريىسىنى ئۆگىنىش ، دەپ ئېنىق

كۆرسىتىلدى ۋە جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسى ئارقىلىق پۈتۈن پارتىيىنى قوراللاندۇرۇشتىن ئىبارەت ستراتېگىيىلىك ۋەزىپە جىددىي ئوتتۇرىغا قويۇلدى .

يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسى پۈتۈن پارتىيە ، پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەنىۋى تۈۋرۈكى ، بىزنىڭ قىينىچىلىقنى يېڭىپ ، خىزمەتنى ياخشى ئىشلەپ ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكنى ئېچىۋېتىش ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇش ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىزدىكى قۇدرەتلىك ئىدىيىۋى قورال ۋە قۇدرەتلىك كاپالىتى بولۇپ ، بىز ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنى ئۆگەنگەندە ئۇنىڭغا بىرلەشتۇرۇپ بۇ شانلىق نەزەرىيىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى بولغان دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنمۇ قېتىرقىنىپ ئۆگىنىشىمىز لازىم . يولداش دېڭ شياۋپىڭ يېڭى تارىخىي شارائىتتا ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى تۈپ پرىنسىپلىرىدا چىڭ تۇرۇپ ، تارىخىي تەجرىبىلەرنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ ، ماركسىزم ـ لېنىنىزم ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى ئىجادىي تەرەققىي قىلدۇردى ۋە بېيىتتى . ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تارىخىي بۇرچىنى تېخىمۇ توغرا يېغىنچاقلاپ ، ئۇنى ساغلام تەرەققىيات يولىغا سالدى . يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى يېڭى تارىخىي باسقۇچتىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىمىزدىكى پروگراممىا خاراكتېرلىك مۇھىم ھۆججەتتۇر . يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ

جۇڭگوچە سوتسيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى ۋە ئۇنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى بولغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى ئۆگىنىش ـ بىز ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ مارکسىزملىق مەيدان ، نۇقتىئىنەزەر ۋە ئۇسۇل ئارقىلىق مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلىش ، مۇھاكىمە قىلىش ، ھەل قىلىش ئىقتىدارىمىزنى ئۆستۈرۈش ، ئىلمىي دۇنيا قاراش ۋە توغرا كىشىلىك دۇنيا قارىشى تۇرغۇزۇپ ، كومموئنستىك غايە ۋە ئېتىقادنى چىڭىتىپ ، جان ـ دىل بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئىدىيىمىزنى كۈچەيتىش ، زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدا ھازىرلاشقا تېگىشلىك بىلىملەرنى ئىگىلىشىمىزدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولۇپ ، ئۇ بىزنى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكنى ئېچىۋېتىش داۋامىدا ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ ، جاسارەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۈنىلىشى ۋە « بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش » فاكىچىندا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ كۆپ خىل رولىنىڭ بىرلىكىدە ، تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇش بىلەن دەۋرنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسىنى گەۋدىلەندۇرۇشنىڭ بىرلىكىدە چىڭ تۇرۇپ ، ئېسىل مىللىي مەدەنىيەتنى زور كۈچ بىلەن جارى قىلدۇرۇپ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى دەۋر روھىغا ۋە شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ساغلام مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىن ئېتىپ ، خەلقنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى ئۇزلۇكسىز بېيىتىپ ، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقى ، گۈللىنىشى ، مەدەنىيەتلىك بولۇشى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە يېتەكلەيدىغان قۇدرەتلىك ئىدىيىۋى قورالدۇر .

يولداش دېڭ شياۋپىڭ : « خەلق ئەدەبىيات ـ

سەنئەتچىلەرنىڭ ئانىسى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ سەنئەت هاياتى ئۇلارنىڭ خەلق بىلەن بولغان قان بىلەن گۆشتەك مۇناسىۋىتىنى ياشنايدۇ . ئېسىمزدە بولسۇنكى ، بۇ خىل مۇناسىۋەت ئۇزۇلۇپ قالسا ياكى بۇ خىل مۇناسىۋەتكە سەل قارالسا ، سەنئەت هاياتىمىز نابۇت بولىدۇ . خەلق سەنئەتكە موهتاج ، سەنئەت خەلققە تېخىمۇ موهتاج . شۇڭا خەلق تۇرمۇشىدىن ماتېرىيال ، باش تېما ، سۈژېت ، تىل ، هېسسىيات ۋە گۈزەللىك ئېلىپ ، خەلقنىڭ تارىختىكى قەهرىمانە روهىنى يارىتىش ئارقىلىق خەلقنى تەربىيەلەش كېرەك . بۇ ، سوتسيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشچىلىرىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ تۈپ يولى » دەپ كۆرسەتكەنىدى . شۇڭا ، هەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرى ئىدىيىدە يەنىمۇ ئازاد بولۇپ ، كۆزقاراشنى يېڭىلاپ ، يېڭى تارىخىي دەۋردىكى خەلقنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلى ، تۇرمۇش ئۇسۇلى ۋە تەپەككۇر ئۇسۇلى قاتارلىقلاردا بارلىققا كەلگەن ئۆزگىرىشلەرنى تېخىمۇ چوڭقۇر تونۇشىمىز ؛ قايناق تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، جانلىق ، تەسىرلىك بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ئىسلاهات ، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدهىيىلەيدىغان ، مول ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ۋە خەلقنىڭ روهىي دۇنياسىنى ، دەۋر رېتىمىنى ، تارىخىي تەرەققىياتىنىڭ يۈزلىنىشىنى هەقىقىي ئەكس ئەتتۈرىدىغان بەدىئىي جەزبىلىكە ئىگە مەنىۋى مەهسۇلاتلارنى تېخىمۇ كۆپ ئىجاد قىلىپ ، مەزمۇنى مول ، كۆپ قاتلاملىق ، خىلمۇ خىل ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى بىلەن شىنجاڭدىكى هەر مىللەت خەلقنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت تۇرمۇش ئېهتىياجىنى قاندۇرۇشىمىز كېرەك . شۇنداق قىلغاندىلا ، هەر مىللەت خەلقنىڭ يۈرەك سادالىرىنى هەقىقىي ئىپادىلەيدىغان ، هەر مىللەت خەلقى ياقتۇرىدىغان ،

يۇقىرى ئۆلچەم ، يۇقىرى سۈپەتكە ئىگە بولغان ، سوتسيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت ئاساسىي مىلودىيە جارى قىلدۇرۇلغان ياخشى ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلغىلى بولىدۇ . مانا بۇ — شىنجاڭنىڭ سوتسيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى ھەقىقىي تۈردە گۈللەندۈرۈشنىڭ تۈپ يولى .

2 . سوتسيالىستىك بازار ئىگىلىكى يېڭى تۈزۈلمىسىنىڭ تەلىپى ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەرەققىيات قانۇنىيىتى بويىچە مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇش كېرەك

شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسىدە ھازىرغا قەدەر ئېلىپ بېرىلغان ئىسلاھاتتا بەزىبىر پايدىلىق سىناقلار ئېلىپ بېرىلدى . بولۇپمۇ ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىگە بۈاستە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىدە ئۆمەك باشلىقلىرىنى ئاشكارا خېرىدار چاقىرىپ ، قىسمەن ھۆددىگە بېرىش قاتارلىق ئىسلاھات تەدبىرلىرى يولغا قويۇلدى . بۇنىڭدا ئىسلاھاتنىڭ ئومۇمىي يېتەكچى ئىدىيىسى توغرا بولۇپ مەلۇم ئۇنۇمگە ئېرىشتى . لېكىن ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت سەھاسىدىكى ئىسلاھاتنىڭ چوڭقۇرلاشماسلىقىدىكى ئاچقۇچلۇق مەسىلە ، مېنىڭچە ، تۆۋەندىكى ئىككى نۇقتىدا ئىپادىلىنىۋاتىدۇ :

بىرىنچىدىن ، قاراپ بېقىش پوزىتسىيىسىدە بولۇپ ، ئىسلاھاتنىڭ چوڭقۇرلاشمىغانلىقى ، دادىل ئېلىپ بېرىلمىغانلىقى ، ئۈزۈل ـ كېسىل بولمىغانلىقىدا ؛ بىر تەرەپلىمە ھالدا شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە مۇقىملىق تەكتلىنىپ ھازىرقى ھالەتتىن قانائەتلىنىش ، ئالدىرىماي ئىش كۆرۈش ئىدىيىسىنىڭ بىرقەدەر

ئومۇميۈزلۈك ساقلانغانلىقى ، يېڭىلىق يارىتىشتىكى ، بول ئېچىپ ئىلگىرىلەشتىكى ، باتۇرلۇق بىلەن ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىشتىكى پىكىر يوللىرىنى توسۇپ قويىدىغان بىكىنمە ئىدىيە ، ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان كونىچە كۆز قاراشلار چوڭقۇر يىلتىز تارتقانلىقىدا ؛

ئىككىنچىدىن ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت قوشۇنى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش داۋامىدا ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ ، تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، جاسارەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ ، ئاز بولمىغان سەنئەت ئەسەر (نومۇر) لارنى ئىجاد قىلىپ ، شىنجاڭنىڭ ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا تۆھپە قوشقان بولسىمۇ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ ئومۇمىي تەرەققىياتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ، ئۇ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى بەرپا قىلىش تەلىپىگە ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ كۈنسايىن ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىغا ماسلىشالمايۋاتىدۇ . تۇرلۇك ژانىردىكى سەنئەت ئەسەر (نومۇر) لار سان ـ سۈپەت جەھەتتىن ئېھتىياجنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ . سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ ئۆزلۈكسىز مۇكەممەللىشىشگە ئەگىشىپ ، مەدەنىيەت خىزمىتىمۇ يېڭى ئەھۋال ، يېڭى مەسىلىلەرگە دۇچ كەلمەكتە .

نامۇۋاپىق ، كونا مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمىسىدىكى قاتمالليق ، بەزى سەنئەت ئۆمەكلىرى تاماشىبىنلارغا يىللاپ تۇرلۇك ئويۇن قويمىسىمۇ ، بىر تىيىن ئىقتىسادىي كىرىم قىلمىسىمۇ ، ئۆمەك خادىملىرىنىڭ مائاشى بىلەن مۇكاپات پۇلى ئوخشاشلا تارقىتىلىۋېرىدىغان « ئىشلىمەي چىشلەش » تەك تەقسىماتچىلىق ئۇسۇلى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ رىقابەت ، خەۋپ تۇيغۇسىنى ، ئىزدىنىش ، ئىجاد قىلىش ھەم ئىقتىسادىي قىممەت

يارىتىش ئىقتىدارىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ ، سەنئەت تەشكىلاتلىرى ۋە سەنئەتكارلاردا سەھنە ، ئېكران ، بازار ھەم خېرىدار تالىشىدىغان جانلىق رىقابەت مۇھىتى ھەققىي تۇردە شەكىللەنمىگەچكە ، ھازىر بىرمۇنچە سەنئەت ئۆمەكلىرى خەلقتىن ئايرىلىپ قالماقتا . خەلق ئامما سەنئەتكە مەدەنىيەت تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ كۆندىن - كۈنگە كۆپ خىللىشىشى كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىغا نىسبەتەن تاللىشىنى مىسلىسىز دەرىجىدە كۈچەيتەكتە . نەتىجىدە ، ھەر خىل تېپتىكى كىنو - تىياتىر خانىلار ھەر قېتىمدا تاماشىبىنلار بىلەن لىق تولىدىغان ھالەت يوقالماقتا ، بولۇپمۇ سەنئەت ئۆمەكلىرى ھازىر ئېغىر ۋەزىيەتكە دۇچ كەلمەكتە . ئەمدى مەدەنىيەت - سەنئەت ساھەسى پۈتۈن زېھنىمىزنى يېغىپ بازار رىقابىتىگە توغرا تۇرمىسىق ، ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرمىسىق بولمايدىغان بولۇپ قالدى . بۇنىڭ ئۈچۈن ئىدىيىنى يەنمۇ ئازاد قىلىپ ، كۆز قاراشنى يېڭىلاپ ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى يېڭى تۈزۈلمىسىنىڭ تەلىپى ۋە ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتى بويىچە مەدەنىيەت - سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشىمىز تۇغرا كېلىدۇ .

مەدەنىيات - سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدىكى ئۆلچەم ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق قوزغاش ۋە جارى قىلدۇرۇشقا پايدىلىق بولۇش - بولماسلىقىغا ، يېڭى ئەسەرلەرنىڭ كۆپلەپ مەيدانغا كېلىشى ۋە ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەشكە ، سوتسىيالىستىك مىللىي مەدەنىيەت ئىشلىرىنى گۈللەندۇرۇپ ، كىشىلەرنىڭ كۆندىن - كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان مەدەنىيەت تۇرمۇشى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشقا پايدىلىق ئىكەنلىكى ياكى ئەمەسلىكىگە ، ئىقتىسادىي تەرەققىيات ۋە جەمئىيەتنىڭ ئومۇميۈزلۈك ئالغا بېسىشىنى ئىلگىرى

سۇرۇشكە پايدىلىق ياكى ئەمەسلىكىگە قاراشتىن ئىبارەت . بۇ ئارقىلىق جۇڭگوچە ئالاھىدىلىككە ئىگە ئەدەبىيات ـ سەنئەت تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىپ ، سوتسىيالىستىك مىللىي ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە گۈللەپ ـ ياشنىغان ياخشى ۋەزىيەتنى يارىتقىلى بولىدۇ .

مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسى يەنىلا ھەر دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرى بولۇپ ، مەدەنىيەت ـ سەنئەتكە رەھبەرلىك قىلغۇچى تارماقلار بىلەن سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ مۇناسىۋىتىنى راۋانلاشتۇرۇپ ئۇلارنىڭ مەسئۇلىيەت ۋە مەجبۇرىيىتىنى ئېنىق بەلگىلەش لازىم . ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەرنىڭ مەدەنىيەت تارماقلىرى كۆچىنى مەركەزلەشتۇرۇپ ، ۋەكىللىك ـ نەمۇنىلىك خاراكتېرىگە ئىگە سەنئەت ئۆمەكلىرىنى ياخشى باشقۇرۇشى ، ھەر خىل ئىجتىمائىي كۆچىلەرنى سەنئەت ئۆمەكلىرىنى باشقۇرۇشقا رىغبەتلەندۈرۈشى ، كارخانىلار بىلەن بىرلىشىش يولىغا مېڭىشى ، دۆلەت باشقۇرۇشنى ئاساس قىلغان ھالدا كۆپ خىل يول بىلەن سەنئەت ئۆمەكلىرىنى باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىشى لازىم . سەنئەت ئۆمەكلىرىدە خادىملارنى تەكلىپ قىلىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇشنى بۆسۈش نۇقتىسى قىلىپ ، باشقۇرۇش ئۇسۇلى ، تەقسىمات ، خادىملارنى باشقۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە داۋاملىق ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىنى مەركەز قىلغان ھالدا مەبلەغ سېلىش قۇرۇلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش ، ھەرخىل قانۇن ـ تۈزۈملەر بىلەن سەنئەت ئۆمەكلەر ئىسلاھاتىنى ئىلمىي ئاساسقا ، قانۇن يولىغا سېلىش لازىم . سەنئەت ئۆمەكلىرى بويىچە باھالاپ سېلىشتۇرۇشنى يولغا قويۇپ ، بۇرۇنقىدەك مەمۇرىي رايون ياكى مەمۇرىي دەرىجە بويىچە سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ دەرىجىسىنى بېكىتىدىغان باقىۋەندىلىك دەرىجە تۈزۈمىنى بۇزۇپ

تاشلاپ ، سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئەمەلىي سەۋىيىسى بويىچە دەرىجىگە يېكىتىدىغان ، دۆلەتتىن يېرىلىدىغان مەبلەغ تەقسىماتىنى ئومۇمىي سەنئەت سەۋىيىسى بىلەن بىرلەشتۈرىدىغان تۈزۈمنى يولغا قويۇپ ، ساقلاپ قېلىشقا تېگىشلىكلىرىنى ساقلاپ قېلىش ، قالدۇرۇشقا تېگىشلىكلىرىنى ئىككىلەنمەي قالدۇرۇش لازىم . ئىلمىي ئۇسۇلدا باھالاپ دەرىجىگە ئايرىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش ئارقىلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشىنى ، كەسپىي قۇرۇلمىسىنى تېخىمۇ ياخشى تەڭشەپ ۋە ئورۇنلاشتۇرۇپ ، سەنئەت ئۆمەكلىرىنى يېڭى تەرەققىيات يولىغا ، خەلقنىڭ كۈنسايىن ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى تەلىپىگە ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى ئېھتىياجىغا ماسلىشالايدىغان قىلىش لازىم .

مەدەنىيەت ـ سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتى سىستېمىلىق چوڭقۇرلۇش بولۇپ ، ئۇ ، سەنئەت ئۆمەكلىرى ئىسلاھاتى ، كىنو ـ تېلېۋىزىيە ئىسلاھاتى ، مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇش ئىسلاھاتى ، ئۇمۇمىۋى مەدەنىيەت ئىسلاھاتى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . جۈملىدىن ، ھەر قايسى جەھەتلەردىكى ئىسلاھاتلار بىر ـ بىرىگە باغلىنىدۇ . بىر ـ بىرىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ . شۇڭا ، بۇ ساھەلەر ئۆز ئەمەلىيىتىنى چىقىش قىلغان ھالدا ئىسلاھات لايىھىلىرىنى تۈزۈپ چىقىپ ، دادىل سىناق قىلىپ ، تەجرىبىلەرنى ئەستايىدىل خۇلاسىلەپ ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىسلاھاتىنى ئومۇمىيۈزلۈك يولغا قويۇپ ئەمەلىي ئۇنۇم ھاسىل قىلىشى لازىم .

3 . سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن مەدەنىيەت بازىرىنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ ، ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى ئالىي پرىنسىپ قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ ، ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈمنىڭ بىرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش لازىم

سوتسىيالىستىك سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تۈپ

مەقسىتى ـ جەمئىيەتنى باي ، خىلمۇ خىل ، ساغلام ، پايدىلىق مەنىۋى مەھسۇلات بىلەن تەمىنلەپ ، خەلق ئاممىسىنىڭ كۈنسېرى ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ، يولداش جىيانڭ زېمىن ئېيتقاندەك : « كىشىلەرنى ئىلمىي نەزەرىيە ئارقىلىق قوراللاندۇرۇش ، تۇغرا جامائەت پىكرى ئارقىلىق يېتەكلەش ، ئالىيجانابروھ ئارقىلىق يېتىلدۇرۇش ، ئېسىل ئەسەرلەر ئارقىلىق ئىلھاملاندۇرۇش ، ئەۋلادمۇ ئەۋلاد غايىلىك ، ئەخلاقلىق ، مەدەنىيەتلىك ، ئىنتىزامچان سوتسىيالىستىك يېڭى كىشىلەرنى ئۈزلۈكسىز تەربىيىلەش ۋە يېتىلدۈرۈش » تىن ئىبارەت . سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدىمۇ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ بۇ تۈپ مەقسىتى ۋە ۋەزىپىسى ئۆزگەرمەيدۇ .

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ، مۇتلەق كۆپ سانلىكى سەنئەت مەھسۇلاتلىرى ، مەنىۋى مۇلازىمەت خاراكتېرلىكى كۆڭۈل ئېچىش بۇيۇملىرى تاۋار شەكلىدە مەدەنىيەت بازىرى ئارقىلىق خەلق ئاممىسىغا تەقدىم قىلىنىدۇ . مۇشۇ مەنىدىن ئالغاندا ، مۇتلەق كۆپ سانلىكى سەنئەت مەھسۇلاتلىرى ، كۆڭۈل ئېچىش بۇيۇملىرى تاۋار خاراكتېرىنى ئالغان بولىدۇ . لېكىن سەنئەت مەھسۇلاتلىرى مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى سۈپىتىدە ماددىي مەھسۇلات بىلەن ئوخشىمايدىغان ئالاھىدىلىككە ئىگە . ھەقىقىي سەنئەت مەھسۇلاتلىرى نۇقۇل ھالدا ئۆزئارا ئالماشتۇرۇش ئۇچۇنلا ئىشلەنمەيدۇ . شۇڭا ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىرى ئادەتتىكى بازار بىلەن مەلۇم ئوخشاشلىققا ئىگە بولسىمۇ ، لېكىن ماددىي مەھسۇلات بازارلىرى بىلەن ئوخشىمايدىغان ئالاھىدىلىككە ۋە ئۆزىگە خاس تەلەپكە ئىگە . ھەر قايسى مەدەنىيەت ـ سەنئەت تارماقلىرى ئەمەلىي خىزمەت جەريانىدا ئەدەبىيات ـ سەنئەت

مەھسۇلاتلىرى ۋە مەدەنىيەت بازىرىنىڭ بۇ خىل ئىككى ياقلىما خۇسۇسىيىتىنى توغرا ئىگىلەپ ، ماددىي تاۋار بازىرىنى باشقۇرۇش ئۇسۇلىنى ئۆلۈك هالدا مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇشقا كۆچۈرۈپ كەلمەسلىكى لازىم . مەدەنىيەت بازارلىرىنى باشقۇرۇشتا ، بىر تەرەپتىن ، بازار ئىگىلىكىنىڭ ئادەتتىكى قانۇنىيەتلىرىگە ئەمەل قىلىپ ، بازار مېخانىزمىنىڭ سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىغا بولغان ئاكتىپ تەڭشەش رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىنى بازار ئىگىلىكى تەرەققىياتىغا ئاكتىپ ماسلاشتۇرۇپ ، جەمئىيەتنىڭ مەنۇى مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىغا بولغان هەر تەرەپلىمە تەلىپىنى قاندۇرۇشقا تىرىشىش ، يەنە بىر تەرەپتىن ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ ئالاهىدىلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ ، سەنئەتنىڭ ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيىتىگە هۆرمەت قىلىپ ، سوتسىيالىستىك مەنۇى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇش چارىسىنى تۈزۈپ چىقىش لازىم . خاراكتېرى ، قۇرۇلمىسى بىر ـ بىرىگە ئوخشاش بولمىغان سەنئەت تۈرلىرىنىڭ قىممىتى ۋە تەرەققىياتىنى بازار بىلەنلا ئۆلچىگىلى ، بازار بىلەنلا ئۆلارنىڭ تەقدىرىنى بەلگىلىگىلى ، ئوخشىمىغان سەنئەت تۈرلىرى ۋە سەنئەت ئۆمەكلىرىنى پەرقلەندۇرمەي قارا ـ قويۇقلا بازارغا يۈزلەندۇرگىلى بولمايدۇ . ماددىي تاۋار بازىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ، دۆلەتنىڭ مەدەنىيەت بازىرىغا بولغان ماكرو جەهەتتىكى يېتەكچىلىكى تېخىمۇ مۇهىم ۋە كۆچلۈك بولىدۇ .

كۇتۇپخانا ، مۇزېي قاتارلىق ئاممىۋى مۇلازىمەت خاراكتېرلىك مەدەنىيەت تۈرلىرىگە ، نەمۇنىلىك ـ ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ئىگە سەنئەت ئۆمەكلىرى ، نەپىس سەنئەت ، مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت جەۋهەرلىرىگە قارىتا دۆلەت مەبلەغ سېلىپ

بىۋاستە باشقۇرىدۇ ۋە يۆلەيدۇ .

سوتسىيالىستىك سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشى ۋە مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش مۇلازىمەتلىرىدە ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى ئالىي پرىنسىپ قىلىشتا چىڭ تۇرۇش بىلەن بىرگە ، ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى بىرلەشتۈرۈشنى تىرىشىپ ئەمەلگە ئاشۇرۇش لازىم . شۇنى ئېتىراپ قىلىش كېرەككى ، كۆپ ھاللاردا ئەڭ ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈمنىڭ بىرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرغىلى بولسىمۇ ، بەزىدە ئەكسىچە بولىدىغان ئىشلارمۇ بولۇپ تۇرىدۇ . سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ، مەدەنىيەت بازىرىغا نىسبەتەن ماكرو جەھەتتىكى تەڭشەشنى كۈچەيتىش قاتارلىق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ، تېخىمۇ كەڭ دائىرىدە ئەڭ ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئەڭ ياخشى ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى قولغا كەلتۈرۈش مۇمكىن . ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى كۆپ خىل مەزمۇنىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . تەربىيۋى ئۇنۇم ، ئەقلىي ـ بىلىم بېرىش ئۈنۈمى ، كۆڭۈل ئېچىش ئۈنۈمى ، ئېستېتىك ئۈنۈملەرنىڭ ھەممىسى ئىجتىمائىي ئۈنۈمنىڭ مۇھىم مەزمۇنىدۇر . ئىجتىمائىي ئۈنۈم بەزىدە بىۋاستە ئەمەلگە ئاشىدۇ . بەزىدە ۋاستىلىك ھالدا ، كىشىلەرنىڭ روھىغا تەسىر كۆرسىتىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ . شۇڭا ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى تار دائىرىدە چۈشىنىشتىن ساقلىنىپ ، ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى بىر ـ بىرىگە قارشى قويماسلىق ، ئۈنۈمبىرسال ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم ؛ شۇنداقلا مەلۇم مەزگىللىك ئىجتىمائىي ئۈنۈمنىلا كۆزلەپ ، ئۇزۇن مەزگىللىك ئىجتىمائىي ئۈنۈمگە سەل قاراشتەك بىر تەرەپلىمىلىكنى تۈگىتىپ ، تەرەققىيات

نۇقتىئىنەزەرى بىلەن قىسقا مەزگىللىك ئىجتىمائىي ئۇنۇم بىلەن ئۇزۇن مەزگىللىك ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈش لازىم . ئىجتىمائىي ئۇنۇم بىلەن ئىقتىسادىي ئۇنۇم قارىمۇ قارشى كېلىپ قالغان ئەھۋالدا ئىقتىسادىي ئۇنۇم جەزمەن ئىجتىمائىي ئۇنۇمگە شەرتسىز بويسۇنۇشى لازىم .

4 . دەۋرنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسىنى ياخشىتىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى زور كۆچ بىلەن گۈللەندۈرۈش لازىم

ھەر قانداق دەۋر ، ھەر قانداق ئىجتىمائىي جەمئىيەتنىڭ تارىخىي تەرەققىياتىنى ئالغا سۈرىدىغان ئاساسىي مېلودىيىسى ، بىر پۈتۈن ئىدىيە ـ مەدەنىيەت تەرەققىياتىدا يېتەكچى ئورۇندا تۇرىدىغان دەۋر روھى بولىدۇ . رېئال تۇرمۇشنىڭ ھەرىكەتچان ئېستېتىك ئىنكاسى بولغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭمۇ ئاساسىي مېلودىيىسى بولۇشى لازىم . يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە ئالاھىدىلىككە ئىگە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسى ، پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشىيەنى ۋە فاڭجېن ـ سىياسەتلىرى ، ۋەتەنپەرۋەرلىك ، كوللېكتىۋىزم ، ئېسىل ئەخلاقىي پەزىلەت دەۋرىمىزنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسىدۇر . مۇشۇ ئاساسىي مېلودىيىگە ماسلاشقان ھالدا ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسىمۇ ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ، كوللېكتىۋىزملىق روھىنى ، جۇڭگوچە ئالاھىدىلىككە ئىگە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئىرادىسىنى ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى جەريانىدىكى بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ ، جاپاغا چىداپ ئىگىلىك يارىتىش جاسارىتىنى ئىپادىلىشى كېرەك .

دەۋرنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسىنى ياخشىتىشمۇ كۆپ خىل

مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . يولداش جياڭ زېمىن مەملىكەتلىك تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يىغىندا قىلغان سۆزىدە : « ئاساسىي مېلودىيىنى ياڭرىتىش دېگىنىمىز ـــ جۈڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى ۋە پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشىەننىڭ يېتەكچىلىكىدە ، ۋەتەنپەرۋەرلىك ، كوللېكتىۋىزم ، سوتسىيالىزمنى جارى قىلدۇرۇشقا پايدىلىق بولغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا پايدىلىق بولغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى ؛ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ، جەمئىيەت تەرەققىياتى ، خەلقنىڭ بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىشگە پايدىلىق بولغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى ؛ سەمىمىي ئەمگىكى ئارقىلىق گۈزەل تۇرمۇشقا ئېرىشىدىغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى زور كۈچ بىلەن تەشەببۇس قىلىش » دېگىنىدەك ، خەلق مەنپەئىتى ۋە جەمئىيەت تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە پايدىلىق بولغان ئىدىيە ۋە روھلار ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسىدۇر .

ئىجتىمائىي تۇرمۇش مول مەزمۇنلۇق ، باي ۋە رەڭگارەڭ بولىدۇ . خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىمۇ كۈنسايىن ئېشىپ بارىدۇ . جۇملىدىن ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىمۇ تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ . شۇڭا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىدە ئاساسىي مېلودىيىنى ياڭرىتىش بىلەن بىللە تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشتا ، ۋەقە ، ژانىر ، شەكىل ۋە ئۇسلۇب جەھەتتە خىلمۇ خىل ، رەڭمۇرەڭ بولۇشقا ئەھمىيەت بېرىشىمىز لازىم . ئىجادىيەت ئۇسۇلى جەھەتتە ئىنقىلابىي رېئالىزم بىلەن ئىنقىلابىي رومانتىزمنى تەشەببۇس قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، كۆپ خىل ، يېڭىچە ئۇسلۇبتا ئىجاد قىلىشنىمۇ ئاكتىپ

تەشەببۇس قىلىش ۋە ئۇنىڭغا يول قويۇش لازىم .

دەۋرنىڭ ئاساسىي مىلودىيىسىنى ياڭرىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، خەلق ئاممىسى تەربىيە ـ ئىلھام ئالدىغان ، كۆڭۈل ئاچىدىغان ، ئېستېتىك زوق ئالدىغان مەنىۋى مەھسۇلاتلارنىڭ كۆپلەپ مەيدانغا كېلىشىگە ئىلھام بېرىش ، رىغبەتلەندۈرۈش لازىم . قىسقىسى ، ئاساسىي مىلودىينىمۇ ياڭرىتىش ، تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشنىمۇ تەشەببۇس قىلىش ـــ ئاساسىي مىلودىينى ياڭرىتىش بىلەن تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشنىڭ بىرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش لازىم . بۇ ، دەۋرنىڭ تەلىپى ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ ئالاھىدە قانۇنىيىتى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى . ئىجتىمائىي تۈرمۇش ـــ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ مول مەنبەسى ، دەۋرنىڭ تەلىپى ـــ ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەرەققىياتىنىڭ كۈچلۈك ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچىدۇر . خەلق ئاممىسى كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان مەسىلىلەرنى ئىپادىلىگەن ، ئۇلارنىڭ يۈرەك سادالىرىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ئەسەرلەرنى خەلق قىزغىن ئالقىشلايدۇ . سوتسىيالىستىك دەۋر روھىنى تەرىشچان ئىپادىلىگەندىلا ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتى دەۋر رىتمىغا ماسلىشالايدۇ . تۈرمۇشتىن ، دەۋردىن ، خەلق ئاممىسىدىن ئايرىلغان بەزى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى گەرچە بىر مەھەل بازار تاپسىمۇ ، لېكىن خەلق ئاممىسىدىن ئايرىلىپ قېلىپ تارىخ تەرىپىدىن شاللۇۋېتىلىدۇ ، ئىستىقبالى خۇنۈك بولىدۇ .

ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ئىجادىيەتنى گۈللەندۈرۈشتە دەۋرنىڭ ئاساسىي مىلودىيىسىنى ياڭرىتىش بىلەن تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشنىڭ بىرلىكىدە چىڭ تۇرۇپ ، تۈرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ دەۋر ئالاھىدىلىكىنى ئىپادىلەشكە ماھىر بولۇشى ،

ھەرخىل خاتا پىكىر ئېقىملىرىغا سەزگۈرلۈك بىلەن تاقابىل تۇرۇپ ، تەرىبىيىلىنىشنى كۈچەيتىشى ، مۇنەۋۋەر تارىخىي مەدەنىيەتتىن ئوزۇق ئېلىپ ، ھازىرقى زامان مەدەنىيەت تەرەققىياتىدىكى يېڭى نەتىجىلەرنى ئىگىلىشى ، شۇ ئاساستا ئىجادىيەت ماھارىتىنى ئۆستۈرۈشى لازىم . شۇندىلا ئۇلار دەۋرىمىزگە مۇناسىپ مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى مەيدانغا كەلتۈرەلەيدۇ .

ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتە ، ئوبزور چىلىقنى كۈچەيتىش ، ھەر خىل مۇكاپات تۈرلىرىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ، مۇكاپاتلارنىڭ يۈكسەك نوپۇزىنى تىكلەش ، مۇكاپات باھالاش ـ تارقىتىشتىكى ھەرخىل ناتوغرا ئىستىللارنى قەتئىي چەكلەش ـ تۈگىتىش لازىم . مۇنەۋۋەر ـ نادىر ئەسەرلەرگە نىسبەتەن مەدەنىيەت تارماقلىرى ئىقتىسادىي جەھەتتىن يۆلەش ، جامائەت پىكرى جەھەتتە قوللاش تەدبىرلىرىنى قوللىنىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ گۈللەپ ـ ياشنىشى ئۈچۈن ياخشى مۇھىت يارىتىپ بېرىش لازىم .

5 . ئومۇمىيۈزلۈك ھاللىق سەۋىيىگە يېتىش نىشانىسى بويىچە يېزا مەدەنىيەت خىزمىتىنى كۈچەيتىش لازىم

ئېلىمىز دېھقانچىلىق دۆلىتى ، مەملىكەت نوپۇسىنىڭ 80پىرسەنتىنى كۆپرەكى دېھقان . شۇڭا ، يولداش دېڭ شياۋپىڭ : « يېزىلاردا زامانىۋىلىشىش بولمسا ، جۇڭگودا زامانىۋىلىشىش بولمايدۇ » دېگەنىدى .

نۆۋەتتە ، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە ، ھۆكۈمەت تارماقلىرى مۇشۇ ئەسرىنىڭ ئاخىرىدا ئومۇمىيۈزلۈك ھاللىق سەۋىيىگە يېتىشنى نىشان قىلىپ ، يېزا خىزمەتلىرىنىمۇ شۇ ئاساستا

ئورۇنلاشتۇرۇۋاتىدۇ . بۇ ، بىزنى يېزا مەدەنىيەت خىزمىتىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئىنتايىن پايدىلىق پۈرسەت بىلەن تەمىن ئەتتى . مەدەنىيەت جەھەتتە ھاللىق سەۋىيىگە يېتىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىمۇ كونكرېت پىلان ، كۆڭۈلدە سان بولۇشى لازىم .

پارتىيە ، ھۆكۈمەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك ھۇججەتلىرى ۋە جايلارنىڭ تەجرىبىلىرىدىن قارىغاندا ، يېزىلاردا مەدەنىيەتتە ھاللىق سەۋىيىگە يېتىش ئۈچۈن :

1 . مەدەنىيەت ئىشلىرىغا سېلىنىدىغان مەبلەغ يەرلىك مالىيە چىقىمىدا مۇۋاپىق نىسبەتنى ئىگىلىگەن بولۇشى ؛

2 . دېھقانلارنىڭ مەدەنىيەت ئىستېمال سەۋىيىسى يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن بولۇشى ، دېھقانلارنىڭ ئومۇمىي ئىستېمال سەۋىيىسى ئىچىدە مەدەنىيەت ئىستېمالى بەلگىلىك نىسبەتنى ئىگىلىگەن بولۇشى ؛

3 . مەدەنىيەت ئەسلىھەلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى مۇۋاپىق ، بىرقەدەر مۇكەممەل بولغان بولۇشى ؛

4 . كۇتۇپخانا ، مەدەنىيەت يۇرتى ، مەدەنىيەت پونكىتلىرىدىكى كىتاب ـ ژۇرناللار شۇ جايدىكى دېھقانلارنىڭ ئېھتىياجىنى ئاساسەن قامدىيالايدىغان بولۇشى ؛

5 . مەدەنىيەت بازىرىنىڭ تەرەققىياتى ، مەدەنىيەت ئەسلىھەلىرى قۇرۇلۇشى بەلگىلىك ئۆلچەمگە ، سىستېمىغا چۈشكەن بولۇشى ، تىجارەت بەلگىلىك دائىرىگە يەتكەن بولۇشى ؛

6 . مەدەنىيەت ساپاسى يۇقىرى ، ئىقتىدارلىق ، مۇقىم مەدەنىيەت قوشۇنى بولۇشى ، كۇتۇپخانا ، مەدەنىيەت يۇرتى ۋە مەدەنىيەت پونكىتلىرىنىڭ شتاتى مۇۋاپىق ھەل بولغان بولۇشى ؛

7 . كەسپىي ۋە ئىشتىن سىرتقى ئىجادىيەت ئىشلىرى راۋاجلانغان ، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر داۋاملىق مەيدانغا

چىققان بولۇشى ؛

8 . مەدەنىيەت پائالىيەتلىرى ئومۇملاشتۇرۇلغان ، كۆپ خىللاشقان ، مەزمۇنى ساغلام ، دېھقانلارنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشكەن بولۇشى كېرەك .

يېزىلاردا مەدەنىيەت جەھەتتە هاللىق سەۋىيىگە يېتىشنىڭ ئۆلچىمى ـ تەلەپلىرىنى ئەمەلىيەت جەريانىدا داۋاملىق تولۇقلاش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈش ، هەر قايسى جايلار تەكشۈرۈپ ـ تەتقىق قىلىش ، تەكرار ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق ئۆز ئورۇنلىرىنىڭ ماددىي تۇرمۇش ئاساسى ۋە نوپۇس سانىغا ماس كېلىدىغان مەدەنىيەتتە هاللىق سەۋىيىگە يېتىش ئۆلچەملىرىنى تۈزۈپ چىقىشى ، جۈملىدىن بۇ ئۆلچەملەرنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان پىلان ـ تەدبىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇشى لازىم .

يېزىلاردا مەدەنىيەتتە هاللىق سەۋىيىگە يېتىش قەدىمنى تېزلىتىش ئۈچۈن مەدەنىيەت مۇنىستىرلىكى قاتارلىق ئورۇنلار « مەدەنىيەتتە ئىلغار ناهىيە قۇرۇش » ، « ئون مىڭ چاقىرىملىق چېگرا رايون مەدەنىيەت كارىدورى قۇرۇلۇشى » ئېلىپ بېرىش ، باللار ئاممۇى مەدەنىيىتى بويىچە « مامكاپ پىلانى » نى يولغا قويۇشتىن ئىبارەت ئەسىر هالقىدىغان نۇقتىلىق مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى تەسەۋۋۇرىنى ئوتتۇرىغا قويدى ۋە بۇ ئۈچ چوڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى دۆلەتنىڭ ئىجتىمائىي تەرەققىيات ئومۇمىي پىلانىغا كىرگۈزۈلدى .

نۆۋەتتە ، مەملىكەت بويىچە 19 ئۆلكە ـ شەھەردە « مەدەنىيەتتە نەمۇنە ناهىيە قۇرۇش » پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلۇپ ، يېزا مەدەنىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتە ناهايىتى زور رول ئويناندى . مەدەنىيەت مۇنىستىرلىكى ئوتتۇرىغا قويغان « مەدەنىيەتتە نەمۇنە ناهىيە قۇرۇش » ئۆلچىمىگە ئاساسەن ، ئۆتكەن يىلى

مەملىكەت بويىچە 66 ناھىيە « مەدەنىيەتتە نەمۇنە ناھىيە » بولۇپ تەقدىرلەندى . بۇ يىل يەنە مەدەنىيەتتە نەمۇنە ناھىيىدىن يۇزنى باھالاپ تەقدىرلەش بېكىتىلدى . بۇ ناھىيىلەرنىڭ ئىلغار تەجرىبىلىرى مەملىكەت بويىچە قانات يايدۇرۇلۇۋاتقان « مەدەنىيەتتە نەمۇنە ناھىيە قۇرۇش » پائالىيىتىنى يېڭى بىر باسقۇچقا كۆتۈرگۈسى .

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى بۇ خىزمەتكە ئەستايىدىل كۆڭۈل بۆلۈپ ، شىنجاڭ بويىچە مەدەنىيەتتە نەمۇنە ناھىيە قۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش توغرىسىدا مەخسۇس ئۇقتۇرۇش چىقاردى . رەئىس ئابلەت ئابدۇرىشىت ، « جۇڭگو مەدەنىيەت گېزىتى » ۋە « شىنجاڭ گېزىتى » دە ئېلان قىلغان « مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇپ ، سەنئەتتە تېخمۇ زور نەتىجىلەرنى يارىتايلى » دېگەن ماقالىسىدە ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە مەدەنىيەتتە نەمۇنە ناھىيە قۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشنىڭ مۇھىملىقىنى ئالاھىدە تەكىتلىدى .

مەملىكەت بويىچە قانات يايدۇرۇلغان « ئون مىڭ چاقىرىملىق چېگرا رايون مەدەنىيەت كارىدورى قۇرۇلۇشى » ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالغا ئاساسەن « چېگرا رايون يېپەك يولى مەدەنىيەت كارىدورى قۇرۇلۇشى » دەپ ئاتىلىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئومۇمىي ئىجتىمائىي تەرەققىيات پىلانىغا كىرگۈزۈلدى . شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى [1995] 111 ـ نومۇرلۇق ھۆججەت چۈشۈرۈپ ، ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بويىچە يېپەك يولى چېگرا رايون مەدەنىيەت كارىدورى قۇرۇلۇشى پىلانى » نى تەستىقلاپ تارقىتىپ ، ئاپتونوم

رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى قاتارلىق ئوتتۇز تارماق ۋە ئاممىۋى تەشكىلاتنىڭ « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بويىچە يىپەك يولى چېگرا رايون مەدەنىيەت كارىدورىنى بىرلىكتە قوغۇش توغرىسىدىكى پىكرى » نى ماقۇللىدى ھەمدە بۇ خىزمەتكە مەخسۇس رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى قۇردى . مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى بىلەن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى « 5 ـ نۆۋەتلىك مەملىكەت بويىچە ئون مىڭ چاقىرىملىق چېگرا رايون مەدەنىيەت كارىدورى قۇرۇلۇشى نەق مەيدان يىغىنى » نى بۇ يىل 9 ـ ئايدا قەشقەر ۋىلايىتىدە ئۆتكۈزۈشنى قارار قىلدى .

بالىلار ئاممىۋى مەدەنىيىتى بويىچە ئېلىپ بېرىلىۋاتقان « مامكاپ پىلانى » ئاپتونوم رايونىمىزدا « قار لەيلىسى بالىلار مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى » دەپ ئاتىلىپ ، سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇلدى . بۇ ئۈچ چوڭ يېزا مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى مەدەنىيەت ساھەسىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ ، ئومۇمىي ھۆكۈمەت ھەرىكىتىگە ، ئورتاق ئېلىپ بارىدىغان جەمئىيەت ھەرىكىتىگە ئايلىنىپ ، يېزا ئاممىۋى مەدەنىيىتىنى راۋاجلاندۇرۇشتا مۇھىم رول ئويناماقتا . بۇ ئۈچ چوڭ يېزا مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى يولغا قويۇش جەريانىدا قىلىدىغان خىزمەتلەر ئىنتايىن كۆپ ۋە مۇشەققەتلىك . مەدەنىيەتتە ھاللىق سەۋىيىگە يېتىش نىشانى بويىچە ئۈچ چوڭ قۇرۇلۇش تەرەققىيات پىلانىغا ئاساسەن تۆۋەندىكى خىزمەتلەرنى كۆچەيتىش لازىم .

1 . 9 ـ بەش يىللىق پىلان مەزگىلىدە « ھەممە ناھىيىدە مەدەنىيەت يۇرتى ۋە كۆتۈپخانا بولۇش ، ھەممە يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى بولۇش ، ھەممە كەنتتە مەدەنىيەت ئۆيى بولۇش » نى جەزمەن ئەملىگە ئاشۇرۇش لازىم . بۇ بىر مۇھىم ۋەزىپە . ئاپتونوم

رايونىمىزدا تېخى 46 ناھىيە (شەھەر) دە كۈتۈپخانا قۇرۇلمىدى ، مەدەنىيەت پونكتلىرى ئىچىدە پونكىت قۇرۇلۇش كۆلىمى دۆلەت ئۆلچىمىدە بەلگىلەنگەن ئەڭ تۆۋەن چەك (200 كۋادرات مېتر) دىن ئاشمىغىنى ئومۇمىي ساننىڭ 40 پىرسەنتىگىمۇ يەتمەيدۇ . شۇڭا ، كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ يېزىلاردىكى مەدەنىيەت ئەسلىھەلىرى قۇرۇلۇشنىڭ قەدىمنى تېزلىتىش لازىم . بولۇپمۇ يېزا ـ بازار مەدەنىيەت ئەسلىھەلەر قۇرۇلۇشنى يېزا ـ بازار ئومۇمىي قۇرۇلۇش ئۆلچىمى بويىچە ئېلىپ بېرىش كېرەك . بۇ قۇرۇلۇشقا سەل قاراشقا ، ئېغىزدا سۆزلەپ قويۇپ ئەمەلىيەتتە قىلماسلىققا قەتئىي بولمايدۇ .

2 . يېزىلاردا ئەدەبىيات ـ سەنئەت پائالىيىتىنى گۈللەندۈرۈپ ، دېھقان ـ چارۋىچىلارنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى جانلاندۇرۇش ، ئۇلارنى تېخىمۇ كۆپ مەنىۋى ئوزۇق بىلەن تەمىنلەش كېرەك . بۇ ، دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ مەركىزىي ۋەزىپىلىرىدىن بىرى .

ئاپتونوم رايونىمىزدا ھازىر 57 ناھىيىدە سەنئەت ئۆمىكى بار . بۇ ، يېزا مەدەنىيىتىدە زور قوشۇن ، ئەلۋەتتە . ناھىيە (شەھەر) دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىنى ياخشى باشقۇرۇپ ، دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىدىكى تايانچلىق رولىنى ئوبدان جارى قىلدۇرۇش لازىم . ئاپتونوم رايونىمىزدىكى نۇرغۇن يېزىلاردا ئىشتىن سىرتقى سەنئەت ئەترەتلىرى بار . بۇ خىل سەنئەت ئەترەتلىرىنى كېڭەيتىش ، تولۇقلاش ، مۇستەھكەملەش لازىم . ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ « مەشرەپ » ، « ئاقىنلار ئېيتىشىش » ، « نادام بايرىمى » قاتارلىق ئەنئەنىۋى سەنئەتلىرىنى زور كۈچ بىلەن قوللاپ ، ئۇنى ساغلام ، مۇقىم تەرەققىيات يولىغا سېلىش لازىم .

مىللىي ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە سەنئەت تۈرلىرىنى ساقلاپ قالغان ، تەرەققىي قىلدۇرغان بىزا ، ناھىيىلەرگە مەخسۇس نام بېرىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ ، ئەنئەنىۋى مىللىي سەنئەت تۈرلىرىنى قوغداش ۋە راۋاجلاندۇرۇش لازىم . مەسىلەن ، مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى مەكىت ناھىيىسىگە « دولان مۇقامى ناھىيىسى » دەپ نام بەردى . مۇشۇ خىل باھالاش ، نام بېرىش ئۇسۇلى ئارقىلىق مىللىي ، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئىلھام بېرىش كېرەك .

كىنو ـ سەنئىتى دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ مەدەنىيەت تۈرمۇشىنى بېيىتىشتا ئالاھىدە رول ئوينايدۇ . خادىملارنىڭ شتات كۆرسەتكۈچى ، كىنو ئاپپاراتى ، قاتناش قورالى قاتارلىقلار ھەل بولغان دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كىنو قويۇش ئەترەتلىرى دېھقان ـ چارۋىچىلار رازى بولغان ئەھۋالدا بېلەت سېتىپ كىنو قويۇش ، ئومۇمىي كىرىمدىن مەخسۇس مەبلەغ ئاجرىتىش ، ھۆددىگە ئېلىپ كىنو قويۇپ بېرىش قاتارلىق ئۇسۇللار بىلە ئۇلارنىڭ كىنو كۆرۈش تەس بولۇش قىينىچىلىقىنى ھەقىقىي تۈردە ھەل قىلىشى لازىم .

3 . ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق رايونلىرىغا يۆزلەندۇرۇشتە چىڭ تۇرۇش لازىم . كەسپىي سەنئەت ئۆمەكلىرىنى دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق رايونلىرىغا بېرىپ ئويۇن قويۇشقا تەشكىللەش ، ئەڭ ياخشى ئويۇن (نومۇر) لار بىلەن دېھقان ـ چارۋىچىلارنىڭ مەنىۋى تەشنالىقىنى قاندۇرۇشقا سەپەرۋەر قىلىش ـ تەشكىللەش ، يىللىق ئويۇن قويۇش ۋەزىپىسىنىڭ 60 پىرسەنتىنى بېزا ـ قىشلاقلاردا ئويۇن قويۇش ئارقىلىق ئورۇنداشنى بۇنىڭدىن كېيىنكى خىزمەتنىڭ يۆنىلىشى قىلىش كېرەك . مەدەنىيەت يۇرتلىرى ۋە ھەر دەرىجىلىك ئاممىۋى

سەنئەت يۇرتلىرى ، كۇتۈپخانىلار ئۆز خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ھەر يىلى مەخسۇس ۋاقىت ئاجرىتىپ دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق رايونلىرىدا مەدەنىيەت ـ سەنئەت پائالىيەتلىرىنى تەشكىللىشى ، يېزا ئاساسىي قاتلام مەدەنىيەت خادىملىرىغا كەسپىي جەھەتتىن يېتەكچىلىك قىلىشى لازىم .

4 . مەدەنىيەتتە نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش لازىم . ئاپتونوم رايونىمىزدا يەنە بىر مىليوندىن ئارتۇق خەلقىنىڭ قورسىقى توق ، كىيىمى پۈتۈن بولۇش قىيىنچىلىقى تېخى ھەل بولمىدى . مەدەنىيەت جەھەتتە تېخىمۇ نامرات . شۇڭا ، پۈتۈن جەمئىيەتنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ ، مەبلەغ ، ئىقتىسادىي سىياسەت جەھەتتە ئالاھىدە ئېتىبار بېرىش تەدبىرلىرىنى قوللىنىپ ، يېزىلاردا مەدەنىيەتتە نامراتلىقتىن قوتۇلۇش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش لازىم . ھازىر پۈتۈن مەملىكەت جۇملىدىن ئاپتونوم رايونىمىز مىقياسىدا يېزىلارغا كىتاب تەقدىم قىلىش ، سىستېمىلار بويىچە ھۆددىگە ئېلىپ ياردەم بېرىش قاتارلىق پائالىيەتلەر يولغا قويۇلۇپ ئەمەلىي ئۈنۈم ھاسىل قىلىنىدى . بۇ خىل ئەمەلىي ئۈنۈمى زور تەدبىرلەرنى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈپ ۋە ئۇنى جەمئىيەتكە ـ ھەر قايسى ئىدارە ـ ئورگان ، شىركەت ، جامائەت تەشكىلاتلىرى ، ئاممىۋى تەشكىلاتلارغىچە كېڭەيتىپ ۋە يۈزلىنىپ ، پارتىيە ، ھۆكۈمەتنىڭ دېھقان ـ چارۋىچىلارغا بولغان غەمخورلۇقىنى يەتكۈزۈپ ، ئۇلارنىڭ مەدەنىيەتتە نامراتلىقتىن قۇتۇلۇشىغا ھەقىقىي تۈرتە ياردەم بېرىشىمىز لازىم . بۇ خىزمەتنى ئوبدان ئىشلەشتە ، دۆلەتنىڭ تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىقتىسادىي سىياسەتلىرىنى ئىجرا قىلىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش مەبلىغىنى مەدەنىيەتتە نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇشقىمۇ ئىشلىتىش لازىم .

6 . بىر قولدا گۇللەندۈرۈشنى ، بىر قولدا باشقۇرۇشنى چىڭ تۇتۇپ ، مەدەنىيەت بازىرىنى ساغلام راۋاجلاندۇرۇش لازىم

پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان ، ئىسلاهات ، ئېچىۋېتىشنىڭ چوڭقۇرلىشىشى ، بولۇپمۇ سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى قۇرۇلمىسىنىڭ تەدرىجىي ئورنىتىلىشىغا ئەگىشىپ ، تىجارەت خاراكتېرىك ئويۇن قويۇش ، ماهارەت كۆرسىتىش ، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرى ، كىتاب ، گېزىت ـ ژۇرنال قاتارلىق نەشر بۇيۇملىرىنى تارقىتىش ، توپ ۋە پارچە سېتىش ، ئىجارىگە بېرىش ، ئۇن ـ سىن بۇيۇملىرىنى توپ ۋە پارچە سېتىش ، ئىجارىگە بېرىش ، ئاڭلىتىش ۋە كۆرسىتىش ، كىنو فىلىملىرىنى تارقىتىش ۋە قويۇش ، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ، گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرى تىجارىتى ، تىجارەت خاراكتېرلىك مەدەنىيەت ـ سەنئەت كۆرگەزمىسى ۋە مەدەنىيەت ـ سەنئەت كۇرسلىرى ، مەدەنىيەت ۋاستىچىلىكى ، چەت ئەللەر بىلەن تىجارەت خاراكتېرلىك مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش قاتارلىق كۆپ خىل مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالغان ، دۆلەت ۋە كوللېكتىپنى ئاساس قىلىپ ، شەخسلەر بىلەن بىرلىكتە باشقۇرىدىغان مەدەنىيەت بازىرى شەكىللەندى ۋە تەرەققىي قىلدى . مەدەنىيەت بازىرى ئېلىمىز ئومۇمىي سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىرى سىستېمىسىنىڭ مۇهىم تەركىبىي قىسمى ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ مۇهىم قىسمى . مەدەنىيەت بازىرىنىڭ ساغلام راۋاجلىنىشى ، مۇنەۋۋەر مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇش ، مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى كۆچەيتىش ، هەرمىللەت خەلقىنىڭ كۆنسېرى ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى

مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئورۇنلىرىنىڭ ئىقتىسادىي شارائىتىنى ياخشىلاشتا مۇھىم رول ئوينىماقتا .

مەدەنىيەت بازىرىدا سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنى ئالماشتۇرۇش ئاساسىي سالماقنى ئىگىلەيدۇ . بۇنىڭدا ئېسىل ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ئاساس قىلغان هالدا هەر خىل ئاممىباپ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىمۇ بىللە راۋاجلاندۇرۇش لازىم . ئەدەبىيات ـ سەنئەت مەھسۇلاتلىرى بازار ئىگىلىكىگە يۈزلەندۇرۇلگەندىن بۇيان ئاممىباپ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئالاهىدە تېز تەرەققىي قىلدى . ئۇ ، خېرىدارلىرى كۆپ ، تارقىلىش دائىرىسى كەڭ بولۇشتەك ئالاهىدىلىكى بىلەن خەلق ئاممىسىنىڭ كۆپ قاتلاملىق مەنىۋى ئېهتىياجىنى قاندۇرۇش ، مەدەنىيەت بازىرىنى گۈللەندۇرۇش ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئاكتىپ رول ئوينىدى . شۇنداقلا ، ئاممىباپ ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە نۇرغۇن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر مەيدانغا چىقتى ، بۇنى ئەلۋەتتە مۇئەييەنلەشتۇرۇش لازىم . لېكىن ئاممىباپ ئەدەبىيات ـ سەنئەتتىمۇ سۈپىتى ناچار ، مۇقامى چۈشكۈن ، مەزمۇنى ساغلام بولمىغان ، تەقلىد قىلىنغان ، سەنئەت جەهەتتە پىشمىغان ئەسەرلەرمۇ ئاز ئەمەس . بۇنىڭغا نىسبەتەن سىياسەت ، قانۇن ۋە تەربىيە ئارقىلىق يېتەكلەش ، باشقۇرۇش ئارقىلىق ئاممىباپ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ساغلام راۋاجلىنىش يولىغا سېلىش لازىم .

ئېسىل ، ئەنئەنىۋى ئەدەبىيات ـ سەنئەت بىر مىللەتنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىنىڭ بەلگىسى ، ئۇزۇن تارىخىي مەزگىللىك مەدەنىيەت تەرەققىياتىنىڭ مېۋىسى ، دۇنيا مەدەنىيەت خەزىنىسىگە قوشقان تۆھپىسىدۇر . ئۇ ، مىللەتنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈش ، ئېتىخارلىق تۇيغۇسىنى ئۇرغۇتۇشتا ئالاهىدە رول

ئويناپدۇ . ئېسىل ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىنى ئىجاد قىلىشنى ئاساس قىلىشتىن مەقسەت ـــ دەۋر ۋە مىللەتكە ۋەكىللىك قىلىدىغان سەنئەت گۆھەرلىرىنى مەيدانغا كەلتۈرۈپ ، مەدەنىيەت تارىخى خەزىنىسىنى بېيىتىشتىن ئىبارەت . مىللەتنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان مۇنداق ئېسىل ئەدەبىيات ـ سەنئەت گۆھەرلىرىنى دۆلەت مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا ئائىت نۇقتىلىق تۈرلەر قاتاردا ئاسرايدۇ ، يۆلەش سىياستىنى يولغا قويىدۇ .

ئېسىل ئەدەبىيات ـ سەنئەت بىلەن ئاممىباپ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىشتىكى ئورنى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتتىكى ئورنى ، مەدەنىيەت بازىرىدىكى رولى ئوخشمايدۇ . شۇڭا ، بۇ ئىككى خىل ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ ، تۈرگە ئايرىپ يېتەكچىلىك قىلىش پرىنسىپى بويىچە ، ئوخشىمىغان باشقۇرۇش تەلىپى ، ئوخشىمىغان سىياسەتلەرنى تۈزۈپ چىقىپ ، ئېسىل ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى بىلەن ئاممىباب ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى بىللە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان ، ئورتاق تەرەققىي قىلىدىغان ، بىر ـ بىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدىغان ، خەلق ئاممىسى ھەر ئىككىسىدىن تەڭ ھۇزۇرلىنىدىغان ئاۋات مەنزىرىنى شەكىللەندۈرۈش لازىم .

مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ ، خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇش ، ئىدىيۇى مەزمۇنى ساغلام ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىلىق مەنىۋى مەھسۇلاتلار ۋە مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىنى تەشەببۇس قىلىش ، مۇنەۋۋەر مىللىي مەدەنىيەتنىڭ ئېسىل ئەنئەنىسىگە ۋارىسلىق قىلىش ۋە جارى قىلدۇرۇش ، يەرلىك

تۇسكە ۋە مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە مەدەنىيەت تىجارەتلىرىگە ئىلھام ـ مەدەت بېرىش كېرەك . دۆلەتنىڭ ئىززەت ـ غۇرۇرىغا داغ تەگكۈزىدىغان ، مەزمۇنى ئەكسىيەتچىل ، شەھۋانىي بولغان ، فېئودال خۇراپاتلىق ، قاتىللىق ، زوراۋانلىق ، قىمارۋازلىق تەرغىب قىلىنىدىغان ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا ۋە تەرەققىياتقا پايدىسىز بولغان ھەر قانداق مەدەنىيەت تىجارىتى مەنئى ۋە بىكار قىلىنىدۇ . دېمەك ، مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇشتا بىر قولدا گۈللەندۈرۈشنى ، بىر قولدا مەنئى ئەخلەتلەرنى تازىلاشنى چىڭ تۇتۇش ، ھەر ئىككىلا قول قاتتىق بولۇش كېرەك .

شىنجاڭنىڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 8 ـ نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ 16 ـ سانلىق يىغىندا : « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مەدەنىيەت بازارلىرىنى باشقۇرۇش نىزامى » ماقۇللاندى ۋە « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئۇن ـ سەن بازارلىرىنى باشقۇرۇشنى يولغا قويۇش چارىسى » يولغا قويۇلۇپ ، مەدەنىيەت بازارلىرىنى باشقۇرۇش قانۇن يولغا سېلىندى . بۇ « مىزان » دا ، مەدەنىيەت بازىرىنىڭ خاراكتېرى ، يېتەكچى ئىدىيىسى تېخمۇ ئايدىڭلاشتۇرۇلۇپ ، مەدەنىيەت بازىرىنى باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى ئېنىق بېكىتىلدى ؛ مەسئۇلىيەت ، ھوقۇق ، مەجبۇرىيەت ئايدىڭلاشتۇرۇلدى . « مىزان » نىڭ ماقۇللىنىشى مەدەنىيەت بازارلىرىنى تېخمۇ جانلاندۇرۇش ، باشقۇرۇش ، ساغلام راۋاجلاندۇرۇشتا چوڭ رول ئوينايدۇ .

مەدەنىيەت بازارلىرىنى باشقۇرۇشتا « مىزان » نى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ، ھەر خىل ئىقتىسادىي سىياسەتلەر ۋە باج سىياسەتلىرىنى ئىجرا قىلىپ ۋە تەتقىق قىلىپ ، مەدەنىيەت بازىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ياخشى ئىقتىسادىي مۇھىت بىلەن تەمىنلەش لازىم .

7 . شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشتىكى ئاچقۇچ ــ يەنىلا مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسىدىكى ئىختىساس ئىگىلىرىنى بايقاش ، تەربىيە لەش ، يېتىشتۈرۈش ، ئىجادىيەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشتە

پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ شانلىق نۇرىدا ئازادلىقتىن بۇيان ، بولۇپمۇ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىشتىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىدا غايەت زور تەرەققىيات ۋە گۈللىنىش مەنزىرىسى بارلىققا كەلدى . ھەر قايسى مىللەتلەردىن بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ئىجادىيەتچىلەر ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلار ، ئارتىسلار مەيدانغا كېلىپ خەلقنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتىش ، شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈشتە قالتىس زور تۆھپە قوشتى . ئۇلارنىڭ تۆھپىسىنى خەلق ئۇنتۇمايدۇ ، تارىخ ئۇنتۇمايدۇ . نەتىجىلەر سۆزلەنگەن ۋاقىتتا شۇنىمۇ كۆرۈشىمىز كېرەككى ، نۆۋەتتە ، سەنئەتنىڭ ھەر قايسى تۈرلىرىدە يەنىلا خەلق ئاممىسىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن ، ۋەكىللىك خاراكتېرلىگە ، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەش روھىغا ئىگە تالانتلىق ئىجادىيەتچىلەر ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلار ، ئورۇندىغۇچىلار كەمچىل بولماقتا . كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدە كونىلار بىلەن يېڭىلارنىڭ ئورۇن ئالمىشىشى بىلەن كېلىپ چىققان ئۈزۈكچىلىك مەسىلىسى ھەل قىلىنغىنى يوق . شۇڭلاشقا ، ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدىكى ئەسىر ھالقىيدىغان ياش ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈش نۆۋەتتىكى ئىنتايىن جىددىي ۋەزىپىمىز بولۇپ تۇرماقتا . ياش ئىختىساسلىق سەنئەتكارلار سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ كېلەچىكى ، ئۈمىدى ۋە ۋارىسى . بىز

سەنئەت تەربىيىسىنى زور كۈچ سەرپ قىلىپ ياخشى يولغا قويۇشىمىز ، كۆپ خىل تۈر ، كۆپ خىل قاتلام ، كۆپ خىل يول ، كۆپ خىل شەكىللەر ئارقىلىق زور بىر تۈركۈم ئىختىساسلىق سەنئەتكارلار ـــ مۇنەۋۋەر كىنو ، تىياتىر ئەسىرى يازغۇچىلىرى ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلار ، ئارتىسلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈشىمىز لازىم . بۇنىڭ ئۈچۈن مەدەنىيەت تارماقلىرىدا مۇئەييەن پىلان ، كۆگۈلدە سان بولۇشى ، ھەر خىل يوللار بىلەن تەربىيىلەشكە ماھىر بولۇشى ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى ھۆرمەت قىلىش ، قەدىرلەش ، ئاسراشنى بىلىشى لازىم .

سەنئەت كۆپ ھاللاردا شەخسىنىڭ ئەمگىكى بولۇپ شەكىللىنىدۇ . سەنئەتتە شەخسىي تالانت زور رول ئويناىدۇ . تالانت ئىگىلىرى خەلق ئىچىدە بولىدۇ . شۇڭا تالانت ئىگىلىرىنى بىخ ـ مايسا ھالىتىدە بايقاشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنىغا داۋاملىق يېڭى قان تولۇقلىشىمىز لازىم . مەدەنىيەت ـ سەنئەت تارماقلىرى ئىختىساس ئىگىلىرىنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش بىلەن بىرگە ، ئاكتىپ تۈردە ھەرقايسى جايلاردىن ئىختىساس ئىگىلىرىنى كىرگۈزۈشى ۋە قوبۇل قىلىشى لازىم . يېقىنقى يىللاردىن بۇيان بەزى ۋىلايەت ، ئوبلاستلاردىكى مەدەنىيەت تارماقلىرى بېيجىڭ ، شاڭخەي قاتارلىق شەھەرلەردىن ئىختىساس ئىگىلىرىنى كىرگۈزۈپ ، ئۇلارنى ئۇستاز تۇتۇپ سەنئەتتە نۇرغۇن يېڭىلىقلارنى يارىتتى . ئۇلار ھاسىل قىلغان بۇ ياخشى تەجرىبىنى تۈزۈمگە ئايلاندۇرۇشىمىز لازىم .

ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشتە ئەڭ مۇھىمى يەنىلا ھەر قايسى مىللەتلەر چارە ـ تەدبىر تېپىپ ، ئۆزىنىڭ ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەش يولىدا مېڭىشى لازىم . ئۇلاردىن كېلىپ

چىقىقان تالانت ئىگىلىرىنىڭ ئاممىۋى ئاساسى كۆچلۈك بولۇپ ، ئۆزلىرىنىڭ مىللىي مەدەنىيەت ئەنئەنىسى ئاساسىدا ئۆسۈپ يېتىلگەن ، تەرەققىيات ئىستىقبالى زور . سەنئەت ئۆمەكلىرى ۋە ھەر دەرىجىلىك سەنئەت مەكتەپلىرىدە نىشانلىق تەربىيەلەش ، جايلارنىڭ يەرلىك سەنئەت ئالاھىدىلىكى ، سەنئەت تۈرلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا ئاساسەن ئۆزئارا ئالماشتۇرۇش ، بىر ـ بىرىنىڭ كەم جايلىرىنى تولۇقلاش تالانت ئىگىلىرىنى تەربىيەلەشتىكى بىر ئۇنۇملۇك ئۇسۇلدۇر .

تالانت ئىگىلىرىنى تەربىيەلەشتە ، بىز يەنە دۆلىتىمىز ۋە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن ، خەنزۇ ئەدەبىـ سەنئەتكارلىرى بىلەن ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىـ سەنئەتكارلىرىنىڭ ئۆزئارا ئۆگىنىشى ، تەجرىبە ئالماشتۇرۇشى ، بىر ـ بىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى قوبۇل قىلىپ بىرلىكتە ئىجاد قىلىشىنى تەشەببۇس قىلىشىمىز لازىم . ئۆزئارا ئۇستاز تۇتۇش ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتىكى مۇھىم تەجرىبە بولۇپلا قالماي ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەشتىمۇ ئەڭ ئىشەنچلىك ، ئۇنۇملۇك چارىدۇر . بىز بۇنى ئاڭلىق تۈردە تۈزۈمگە ئايلاندۇرۇشىمىز لازىم . تالانتلىق سنارىست ـ دراماتۇرگلار ، ئەدىبلەر ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلار ، داڭلىق ئارتىسلار شۇ دەۋردىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەرەققىياتىنىڭ ۋەكىلى ، دۆلەت ۋە مىللەتنىڭ ئەڭ قىممەتلىك بايلىقىدۇر . ئۇلارنى تەربىيەلەپ يېتىشتۇرۇشكە ئالاھىدە كۈچ سەرپ قىلىشىمىز ، بولۇپمۇ ياشلاردىن دەۋر ھالقىيدىغان ئاتاقلىق ئىجادىيەتچىلەر بىلەن سەنئەتكارلارنى تەربىيەلەشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىمىز ۋە بۇ خىزمەتنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشىمىز لازىم . سەنئەت قوشۇنىنى داۋاملىق يېڭىلاش ، يېڭى قان كۆپەيتىش ، سەنئەت تۈر ـ

شەكىللىرى بويىچە نۇقتىلىق تەربىيلەشتە باللار ئىچىدىن تاللاشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش ، ئاقسۇ ، قەشقەر ، كۇيتوگلاردىكى سەنئەت مەكتىپى ۋە سەنئەت سىنىپلىرىنى ۋە شىنجاڭ « ئاق تېرەك » ئۆسمۈرلەر سەنئەت ئۆمىكىنى ياخشى باشقۇرۇش ؛ تالانت ئىگىلىرىنى ۋاقتىدا بايقاش ۋە نۇقتىلىق تەربىيلەشتە ئۇلارنىڭ رولىنى ياخشى جارى قىلدۇرۇش كېرەك . مەدەنىيەت ـ سەنئەت خىزمىتى جەريانىدا ، بىلىمگە ، ئىختىساس ئىگىلىرىگە ، سەنئەتكە ، سەنئەتكارلارغا ھۆرمەت قىلىدىغان ، ئىختىساس ئىگىلىرىنىڭ كۆپلەپ يېتىلىشىگە كەڭ يول ئاچىدىغان كەيپىياتنى شەكىللەندۇرۇش لازىم . مىللىي مەدەنىيەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇش يولىدا تۆھپە قوشقان ئىجادىيەتچى ـ سەنئەتكارلارنى تەقدىرلەش ، ئۇلارنىڭ ئۆز تالانتىنى جارى قىلدۇرۇش يولىدا كۆرسەتكەن ئىجابىي تىرىشچانلىقىنى زور كۈچ بىلەن قوللاش ۋە رىغبەتلەندۇرۇش لازىم . ھەر خىل ئېتىبار بېرىش سىياسەتلىرىنى يولغا قويۇپ ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش شارائىتىنى ياخشىلاش ، ھازىرقى مەدەنىيەت ـ سەنئەت قوشۇنىمىزنى مۇقىملاشتۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، تالانت ئىگىلىرىنىڭ سىرتقا ئېقىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش لازىم . ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيلەش ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى كىرگۈزۈش ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى ھۆرمەت قىلىش ، ئاسراش ئارقىلىق ھەر مىللەتنىڭ زور بىر تۈركۈم تالانت ئىگىلىرى قوشۇنىنى شەكىللەندۇرگەندىلا ، زور قوشۇن ئەۋزەللىكى بىلەن روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ئىگە نادىر سەنئەت ئەسەرلىرىنى كۆپلەپ يارىتىپ ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ سەۋىيىسىنى يېڭى ۋە يۇكسەك پەللىگە كۆتۈرگىلى ، شۇ ئاساستا مەملىكەتكە ۋە دۇنياغا يۈزلەندۇرگىلى بولىدۇ .

8 . ھەر مىللەت مەدەنىيەت ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئىنتىپاقلىقى ـ مەددنىيەت ـ سەنئەت خىزمىتى تەرەققىياتىنىڭ تۈپ كاپالىتى

سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ـ سەنئەت خىزمىتى ـــ ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق ئىشى ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ھەر مىللەت مەدەنىيەت ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئورتاق تىرىشچانلىقىنىڭ نەتىجىسى . ئاپتونوم رايونىمىزدا تېخىمۇ شۇنداق . ئىنتىپاقلىقتىن ئۈيۇشۇشچانلىق ، جەڭگىۋارلىق ، ئەقىل ـ پاراسەت ، ئىجادچانلىق بارلىققا كېلىدۇ . ھەر مىللەت مەدەنىيەت ـ سەنئەت خادىملىرى بىردەك ئىنتىپاقلاشقاندىلا ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت سېپىنىڭ مۇقىملىقىنى ساقلاپ ، زېھنىي ـ كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈپ ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغىلى ، كۆپچىلىكنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ ، تارىخ ۋە ئەجدادلارنىڭ بىزدىن كۈتكەن ئۈمىدىنى ئاقلىغىلى بولىدۇ .

نۆۋەتتە ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر ئىچىدە باش كۆتۈرۈپ قالغان گۇرۇھۋازلىق ، يۇرتۋازلىق ، بىر ـ بىرىنى كۆرەلمەسلىك ، ھەسەتخورلۇق ، تۆھپىكارلارغا توغرا مۇئامىلە قىلماسلىق . . . تەك ئىللەتلەر مەدەنىيەت ـ سەنئەت سېپىنىڭ ئىنتىپاقلىقىغا تەسىر يەتكۈزمەكتە .

شىنجاڭغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ، ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرىنىڭ ئىنتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئىنتايىن مۇھىم . تارىختىن بۇيان ھەر مىللەت خەلقى تەقدىرداش ، قەلبداش بولۇپ ، ئۆزئارا ئۆگىنىش ، ئالماشتۇرۇش ، تولۇقلاش ئاساسىدا شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك مەدەنىيەت ـ سەنئىتىنى يارىتقان . ئازادلىقتىن

بۇيان ،.مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن شانلىق نەتىجىلەر ئالدى بىلەن ھەر قايسى قېرىنداش مىللەتلەرنىڭ ، بولۇپمۇ خەنزۇ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى بىلەن ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ دوستلۇقى ، ھەمجەھەتلىكى ، ئىجادىي ھەمكارلىقىدىن بارلىققا كەلگەن . مەسىلەن ، مەشھۇر مۇقام ئۇستازى تۇردى ئاخۇن ئاكا بىلەن مۇزىكاشۇناس ۋەن تۇڭشۇنىڭ كەسپىي ھەمكارلىقى بولمىسا ، يوقىلىش گىردابىغا بېرىپ قالغان ئۇيغۇر « ئون ئىككى مۇقام » نىڭ نوتىغا ئېلىنىشى ، رەتلىنىشى ، نەشر قىلىنىشى ۋە بۇگۈنكىدەك زور تەرەققىيات ئىستقبالىغا ئىگە بولۇپ ، دۇنياۋى شۆھرەتكە ئىگە بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن ئىدى . بۇ بىر ئۆرنەك قىلغۇدەك ئاجايىپ جانلىق پاكىت ، ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرى ئۆزئارا كەمتەرلىك بىلەن ئۆگىنىش ، ئارتۇقچىلىقلىرىنى جارى قىلدۇرۇپ يېتەرسىزلىكلىرىنى تولدۇرۇش جەريانىدا چۈشىنىشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ، ئىتتىپاقلىقنى ئىلگىرى سۈرۈشى لازىم . بۇ ، ئاز سانلىق مىللەتلەر مەدەنىيەت ـ سەنئەت قوشۇنىنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈش ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا ئىنتايىن مۇھىم تارىخىي تەجرىبىدۇر . بۇ خىل تارىخىي ئەنئەنىنى كەڭ جارى قىلدۇرۇش ھەر مىللەت مەدەنىيەت ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئۆزئارا ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشتە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە .

شىنجاڭ كۆپ مىللەتلىك رايون ، ھەممە مىللەت ئۆزىگە خاس مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ئىگە . شۇڭا ، بىز ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى يەنمۇ كۈچەيتىپ ، ئۆزئارا بىر ـ بىرىنى ھۆرمەتلەيدىغان ، دوستانە ، دېموكراتىك ، تىنچ ـ ئازادە كەيپىيات ۋە مۇھىت يارىتىپ ، ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى

ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ ، دادىل يېڭىلىق يارىتىپ ، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ـ سەنئىتىنىڭ تېخىمۇ زور گۈللەپ ـ ياشنىغان يېڭى باھارىنى كۈتۈۋالايلى .

سەنئەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ئاچقۇچى ــ ئىجادىيەتتە

سەنئەت ئىجادىيىتى ــ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ۋە راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى . بۇنى پۈتكۈل سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشنىڭ قانۇنىيىتى بەلگىلىگەن .

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى يولداش جياڭ زېمىننىڭ « ھەر يىلى ، خەلق ئاممىسى ياخشى كۆرىدىغان بىر تۈركۈم ئېسىل كىنو ، تېلېۋىزىيە ، تېياتىر ، مۇزىكا ، ئۇسسۇل ، گۈزەل سەنئەت ۋە ئەدەبىيات ئەسەرلىرىنى بارلىققا كەلتۈرۈش لازىم . ئاساسىي مېلودىيىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان مەنىۋى مەھسۇلاتلارنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنى ساغلام ، يۇقىرىغا ئۆرلەيدىغان بولۇپلا قالماستىن ، بەدئىيلىكىمۇ كۆپ خىل ، جانلىق ، تېتىك ، كامالەتكە يەتكەن بولۇشى ، كۈچلۈك جەلپ قىلىش كۈچى ۋە تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە بولۇشى ، مەدەنىيەت بازارلىرىدىكى رىقابەتتە ئۇستۇنلۇكنى ئىگىلەيدىغان بولۇشى كېرەك » دېگەن يولىيورۇقىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى دەۋر روھىغا ۋە شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ساغلام مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىن ئېتىپ ، خەلقنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى ئۇزلۇكسىز بېيىتىپ ، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى ، گۈللىنىشىنى ، مەدەنىيەتلىك بولۇشىنى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئىككى مەدەنىيەت قورۇلۇشىغا مۇھىم تۆھپە قوشتى ؛ نۇرغۇن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر ، ئويۇن (نومۇرلار) دۆلەت ئىچى ۋە خەلقئارادىكى چوڭ سەنئەت پائالىيەتلىرىدە مۇكاپاتقا ئېرىشىپ ، « ناخشا ـ ئۇسسۇل

ماكانى » بولغان شنجاڭنىڭ شۆھرىتىنى نامايان قىلىپ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن شان ـ شەرەپ كەلتۈردى . يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ، « چەبىيات » مۇقامىنىڭ چەت ئەل سەھنىلىرىدە قالتىس ئالقىشلىنىپ دۇنياۋى شۆھرەتكە ئېرىشكەنلىكى ؛ ياش ئۇسسۇلچى دىلنار ئابدۇللا 1990 ـ يىلى 12 ـ ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە تۇنجى نۆۋەتلىك ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدە« مۇز تاغدىكى ئوت » ناملىق ئۇسسۇلنى ئورۇندىپ 1 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ، ياش سېرىك ماھىرى روشەنگۈل ئەبەيدۇللانىڭ 1991 ـ يىلى 5 ـ ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە 3 ـ نۆۋەتلىك سېرىك مۇسابىقىسىدە « قارتا ئۇچۇرۇش » نومۇرىنى ئورۇندىپ « ئالتۇن شىر » (1 ـ دەرىجىلىك مۇكاپات) مۇكاپاتىغا ، 1995 ـ يىلى 16 ـ مايدا مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى ئۆتكۈزۈلگەن 5 ـ نۆۋەتلىك « مەدەنىيەتلىك جۇڭخۇا مۇكاپاتى » بويىچە سەنئەت نومۇرلىرىنى باھالاش پائالىيىتىدە شنجاڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكى ئورۇندىغان « تەڭرىتاغدىكى ھەسەن ـ ھۈسەن » ناملىق چوڭ تىپتىكى مىللىي مۇزىكىلىق ناخشا ـ ئۇسسۇل « مەدەنىيەتلىك جۇڭخۇا » يېڭى نومۇر مۇكاپاتىغا ، شۇ يىلى 15 ـ سېنتەبىردىن 23 ـ سېنتەبىرگىچە شېنياڭ شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك 4 ـ نۆۋەتلىك سېرىك مۇسابىقىسىدە شنجاڭ سېرىك ئۆمىكى ئورۇندىغان « داۋاز » ئويۇنى « ئالتۇن شىر » مۇكاپاتىغا، بۇ يىل 25 ـ ئىيۇل خاربىندا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك ئوپېرا كۆرىكىدە شنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكى ئورۇندىغان تارىخىي ئوپېرا « مۇقام ئەجدادلىرى » نىڭ يەتتە تۈردە مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلىكى بۇ پىكرىمىزگە بىر دەللىدۇر .

نەتىجىلەر سۆزلەنگەن ۋاقىتتا شۇنىمۇ كۆرۈشىمىز كېرەككى ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنى

ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشكىنى ئېچىۋېتىش داۋامدا ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ ، تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، جاسارەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ ، ئاز بولمىغان نادىر سەنئەت ئەسەر ، نومۇر (ئويۇن) لارنى ئىجاد قىلىپ ، شىنجاڭنىڭ ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا تۆھپە قوشقان بولسىمۇ ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ ئومۇمىي تەرەققىياتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ، ئۇ ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى بەرپا قىلىش تەلىپىگە ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ كۈنسايىن ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىغا ماسلىشالمايۋاتىدۇ . تۇرلۇك ژانىردىكى سەنئەت ئەسەر ، نومۇر (ئويۇن) لار سان ـ سۈپەت جەھەتتىن يەنىلا ئېھتىياجنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ . بۇنىڭدىكى ئاساسىي سەۋەب ، سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىدىكى ئاجىز ھالقا بولۇپ تۇرۇۋاتقانلىقىدا .

كۈنسېرى كەسكىنلىشىۋاتقان بازار رىقابىتىگە تاقابىل تۇرۇپ شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى ھەقىقىي گۈللەندۈرىمىز دەيدىكەنمىز ، ھېنىڭچە ، « سەنئەت ئىجادىيىتىنى مەركەز قىلىش » ئىدىيىسىنى تۇرغۇزۇپ ، تۆۋەندىكى تۆت نۇقتىنى چىڭ تۇتۇشىمىز كېرەك .

1 . ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتە ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشى ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاكىچىندا ، ئاساسىي مېلودىيىنى جارى قىلدۇرۇش بىلەن تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشنىڭ بىرلىكىدە چىڭ تۇرۇش كېرەك .

پارتىيە 14 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدا : « خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت

قىلىشتا ، بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش فاگجېنىدا چىكۈ تۇرۇپ ، خەلق ئاممىسى ياخشى كۆرىدىغان ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرىنىڭ ئىجاد قىلىنىشىغا ئىلھام بېرىپ ، خەلقنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتىش كېرەك » دەپ كۆرسىتىلدى . بۇ ، ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەردىن ئاساسىي مىلودىيىنى ئەستايىدىل جارى قىلدۇرۇپ ، يۇقىرى ئۆلچەمدە چىكۈ تۇرۇشنى تەلەپ قىلدۇ .

قانداق قىلغاندا ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە ئاساسىي مىلودىيىنى جارى قىلدۇرغىلى بولىدۇ ؟

ئوخشاش بولمىغان دەۋر ئېسىل ئەسەرلەرگە مەزمۇن جەھەتتە ئوخشاش بولمىغان تەلەپلەرنى قويىدۇ . يولداش جياڭ زېمىن مەملىكەتلىك تەشۋىقات - ئىدىيە خىزمىتى يىغىندا سۆزلىگەن سۆزىدە ھازىرقى زامان ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە « ئاساسىي مىلودىيىنى جارى قىلدۇرۇش » تەلىپىنى قويدى . دەۋرىمىزنىڭ ئاساسىي مىلودىيىسى دېگەن نېمە ؟ يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى ، پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشىيەنى ، ۋەتەنپەرۋەرلىك ، كوللېكتىۋىزم ، سوتسىيالىزم ئىدىيىسى ۋە روھى ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكىنى ئېچىۋېتىش ئىشى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا پايدىلىق بولغان ئىدىيە ۋە روھ ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا ، جەمئىيەتنىڭ ئالغا بېسىشىغا ، خەلقنىڭ بەختلىك بولۇشىغا پايدىلىق بولغان روھ ، ھالال ئەمگەك ئارقىلىق گۈزەل تۇرمۇش يارىتىدىغان ئىدىيە ۋە روھلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ ئالغا بېسىشىمىزغا ۋە تەرەققىي قىلىشىمىزغا تۈرتكە بولىدىغان ئاساسىي مىلودىيىدۇر .

ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت - سەنئەت تارماقلىرى خەلق

ئاممىسىنىڭ كۆنسېرى ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ، كىشىلەرنىڭ روھىغا ، غەيرىتىگە ئىلھام بېرىش ، ئىسلاھات ، ئىشىكىنى ئېچىۋېتىش ئىشى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن ، ئاساسىي مېلودىيىنى جارى قىلدۇرىدىغان ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشنى زور كۈچ بىلەن پىلانلىشى ۋە ياخشى ئۇيۇشتۇرۇشى ؛ خەلق ئۈچۈن ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشى ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش فاكتىجىنىدا چىكىش تۈرۈپ ، ئىجادىيەتنى گۈللەندۇرۇش ئۈچۈن ياخشى مۇھىت يارىتىشى ، چوڭ ـ چوڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت پائالىيەتلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ ئۇيۇشتۇرۇپ ئىجادىيەت سۈپىتىنى يەنمۇ ئۆستۈرۈشى ؛ ھەر يىلى ، خەلق ئاممىسى ياخشى كۆرىدىغان بىر تۈركۈم ئېسىل كىنو ، تېلېۋىزىيە فىلىمى ، ئەدەبىي ئەسەرلەر ، تېياتىر ، مۇزىكا ، ناخشا ـ ئۇسسۇل ، ئەلنەغمە ۋە گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرىنى مەيدانغا كەلتۈرۈشى كېرەك .

سەنئەت ئىجادىيىتىدە ئاساسىي مېلودىيىنى جارى قىلدۇرۇش بىلە بىللە ، كۆپ خىللاشتۇرۇشقىمۇ ئەھمىيەت بېرىش كېرەك . بىز دەۋاتقان كۆپ خىللاشتۇرۇش بىر تەرەپتىن ، ئاساسىي مېلودىيىنى جارى قىلدۇرىدىغان ئەسەرلەردىن تېما ، شەكىل ، ئۇسلۇب ، ئىپادىلەش ئۇسۇلىنىڭ مول مەزمۇنلۇق ، جانلىق بولۇشىنى ، يەنە بىر تەرەپتىن ، خەلق ئاممىسىنىڭ كۆپ تەرەپلىك ، كۆپ قاتلاملىق مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ . خەلق ئاممىسىنى تەربىيە ۋە ئىلھامغا ئىگە قىلىدىغان ، كۆڭۈل ئېچىش ۋە گۈزەللىكتىن بەھرىمەن قىلىدىغانلىكى ئەسەرلەرگە تېگىشلىك ئەھمىيەت بېرىش كېرەك .

يولداش دېڭ شياۋپىڭ : « خەلق ئەدەبىيات ـ

سەنئەتچىلەرنىڭ ئانىسى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ سەنئەت هاياتى ئۇلارنىڭ خەلق بىلەن بولغان قان بىلەن گۆشتەك مۇناسىۋەتتىدە ياشنايدۇ ، ئېسىمىزدە بولسۇنكى ، بۇ خىل مۇناسىۋەت ئۇزۇلۇپ قالسا ياكى بۇ خىل مۇناسىۋەتكە سەل قارالسا ، سەنئەت هاياتىمىز نابۇت بولىدۇ . خەلق سەنئەتكە موهتاج ، سەنئەت خەلققە تېخىمۇ موهتاج . شۇڭا خەلق تۇرمۇشىدىن ماتېرىيال ، باش تېما ، سۈژىت ، تىل ، هېسسىيات ۋە گۈزەللىك ئېلىپ ، خەلقنىڭ تارىختىكى قەهرىمانە روهىنى يارىتىش ئارقىلىق خەلقنى تەربىيىلەش كېرەك ، بۇ ، سوتسىيالىستنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ تۈپ يولى » دەپ كۆرسەتكەنىدى . شۇڭا ، هەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرى ئىدىيىدە يەنىمۇ ئازاد بولۇپ ، كۆزقاراشنى يېڭىلاپ ، يېڭى تارىخىي دەۋردىكى خەلقنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلى ، تۇرمۇش ئۇسۇلى ۋە تەپەككۇر ئۇسۇلى قاتارلىقلاردا بارلىققا كەلگەن ئۆزگىرىشلەرنى تېخىمۇ چوڭقۇر تونۇشى ؛ قاينىاق تۇرمۇشقا تېخىمۇ چوڭقۇر چۆكۈپ ، جانلىق ، تەسىرلىك بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ئىسلاهات ، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدهىيىلەيدىغان ، مول ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ۋە خەلقنىڭ روهىي دۇنياسىنى ، دەۋر رېتىمىنى ، تارىخىي تەرەققىياتىنىڭ يۈزلىنىشىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان بەدىئىي جەزبىلىكە ئىگە مەنۇى مەهسۇلاتلارنى تېخىمۇ كۆپ ئىجاد قىلىپ ، مەزمۇنى مول ، كۆپ قاتلاملىق ، خىلمۇ خىل ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى بىلەن هەر مىللەت خەلق ئاممىسىنىڭ مەنۇى مەدەنىيەت تۇرمۇش ئېهتىياجىنى قاندۇرۇشى كېرەك . شۇنداق قىلغاندىلا ، هەر مىللەت خەلقنىڭ يۈرەك ساداسىنى هەقىقىي ئىپادىلەيدىغان ، هەر مىللەت خەلقى ياقتۇرىدىغان ، يۇقىرى ئۆلچەم ، يۇقىرى سۈپەتكە ئىگە

بولغان ، سوتسيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت ئاساسىي مەلۇدىيە جارى قىلدۇرۇلغان ياخشى ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلغىلى بولىدۇ .

2 . كۆچلۈك دەۋر روھىغا ، روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بىر تۈركۈم بۆسۈش خاراكتېرىدىكى نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش ، دائىم يېڭى نومۇرلارنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ ، يېڭى تارىخىي دەۋر ۋە ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ، ئېچىۋېتىشنى كېڭەيتىش ، زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى تەرەققىياتىغا ماسلاشتۇرۇش ــ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ـ راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى .

جەمئىيەتتە ئاممىۋى كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرى شەددەت بىلەن كۆپەيگەن ؛ خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە كۆپ خىللىششى بىلەن كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىغا نىسبەتەن تاللىشىنى مىسلىسىز دەرىجىدە كۆچەيتكەن ؛ كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت ئىستېمالى يېڭىلىققا يۈزلىنىش ، ئۆزگىچىلىككە ئىنتىلىش بولۇۋاتقان ؛ سەنئەت ئۆمەكلىرى ۋە سەنئەتكارلاردا سەھنە ، ئېكران ، بازار ھەم خېرىدار تالىشىدىغان جانلىق رىقابەت مۇھىتى ھەقىقىي تۇردە شەكىللەنمىگەچكە بىرمۇنچە سەنئەت ئۆمەكلىرى ، ھەتتا داڭلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىمۇ خەلقتىن ئايرىلىپ قېلىۋاتقان ، مۇھىمى ، سەنئەت ئۆمەكلىرى ئېغىر ۋەزىيەتكە دۇچ كېلىۋاتقان ھازىرقى پايدىسىز ۋەزىيەتتە ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سەنئەت ئىشلىرىنى ھەقىقىي گۈللەندۈرىمىز ، پۈتكۈل زېھنىي كۈچىمىزنى يېغىپ بازار رىقابىتىگە تۇغرا تۇرىمىز ، سوتسيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىغا ماسلاشتۇرىمىز دەيدىكەنمىز ، ھەر مىللەت

ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ئىقتىسادىي كۇرەش مەركەز قىلىنغان رېئال تۇرمۇشقا ھەرۋاقىت كۆز تىكىپ ، دەۋر دولقۇنىغا ئاتلىنىپ ، يېڭى تېمىلارنى ئىجاد قىلىپ ، ئىدىيۇئىلىك بىلەن بەدىئىيلىك ، مەزمۇن بىلەن شەكىل بىرلەشتۇرۇلگەن ، سوتسىيالىزم ئۇچۇن ، ھەرمىللەت خەلقى ئۇچۇن پايدىلىق بولغان ، ھەر مىللەت خەلقىغە ياقىدىغان ، خەلققە ، تۇرمۇشقا يېقىن ، بەدىئىي سېھرىي كۆچكە ئىگە نادىر سەنئەت ئەسەر ، نومۇر (ئويۇن) لارنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ ، ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرىنىڭ ئېستېتىك زوقىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىپ ، ئۇلار ياقتۇرىدىغان بەدىئىي شەكىللەرنى تېپىپ چىقىپ ،يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت ۋە سۈپەتلىك ئويۇنلىرىمىز بىلەن تاماشىبىنلارنى جەلپ قىلىشىمىز ، تاماشىبىنلار سېپىنى كېڭەيتىشىمىز ، مەدەنىيەتنىڭ ئىستېمال ئۇنۇمى ۋە ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى ئاشۇرۇشىمىز كېرەك .

3 . سەنئەت ساھەسىدىكى ئىختىساس ئىگىلىرىنى بايقاش ، تەربىيەلەش ، پېتىشتۇرۇش ، ئىجادىيەت قوشۇننىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش ، ئىجادىيەتچىلەرنى قاياناق تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدھىيىلەيدىغان ، بەدىئىي جەزبىلىككە ئىگە مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى تېخىمۇ كۆپ ئىجاد قىلىپ ، مەزمۇنى مول ، كۆپ قاتلاملىق ، خىلمۇ خىل سەنئەت ئەسەرلىرى ئارقىلىق ھەرمىللەت خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشقا ئىلھاملاندۇرۇش ، ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئۇچۇن ، ئۇلارغا ئىتتىپاقلاشقان ، دېموكراتىك ، دوستانە ، تىنچ ـ ئازادە كەيپىيات ۋە مۇھىت يارىتىپ بېرىش كېرەك .

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان شىنجاڭدىكى ھەر قايسى

مىللەتلەردىن بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ئىجادىيەتچىلەر ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلار ، ئارتىسلار ـــ سەنئەت ساھەسىدىكى ئىختىساسلىقلار يېتىشىپ چىقتى ، بۇ ئىش بىزنى ئىنتايىن خۇشال ۋە ئۇمىدۋار قىلىدۇ . لېكىن ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدە يەنىلا خەلق ئامما ئىسىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن ، ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەش روھىغا ئىگە تالانتلىق ئىجادىيەتچىلەر ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلار ، ئارتىسلار كەمچىل بولماقتا . كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدە كونىلار بىلەن يېڭىلارنىڭ ئورۇن ئالماششىدىن كېلىپ چىققان ئۇزۇكچىلىك مەسىلىسى ھەل قىلىنغىنى يوق . شۇڭلاشقا ، ھەرقايسى سەنئەت تۈرلىرىدىكى ياش ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈش نۆۋەتتىكى ئىنتايىن مۇھىم ۋەزىپىمىز بولۇپ تۇرماقتا . ياش ، ئىختىساسلىق سەنئەتكارلار سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ كېلەچىكى ، ئۈمىدى ۋە ۋارىسى . بىز سەنئەت تەربىيىسىنى زور كۈچ سەرپ قىلىپ ياخشى يولغا قويۇشىمىز ، كۆپ خىل تۈر ، كۆپ خىل قاتلام ، كۆپ خىل يول ، كۆپ خىل شەكىللەر ئارقىلىق زور بىر تۈركۈم ئىختىساسلىق سەنئەتكارلارنى ـــ مۇنەۋۋەر كىنو ـ تىياتىر ئەسىرى يازغۇچىلىرى ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلار ، ئارتىسلارنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈشىمىز ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئۇلارنى سەنئەت ئەمەلىيىتىدە تەربىيەلەشكە تېخىمۇ ئەھمىيەت بېرىشىمىز ، ئۇلارغا ھەرخىل كۆرەكلەرگە قاتنىشىپ ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىش پۇرسىتىنى يارىتىپ بېرىپ ، تېزرەك تالانتىنى نامايان قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشىمىز لازىم .

يولداش جىياڭ زېمىن مەملىكەتلىك تەشۋىقات ـ ئىدىيە خىزمىتى يىغىندا : « مەنۇي مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىش ـــ ئىنتايىن مۇرەككەپ ئەمگەك ، بۇنىڭدا مۇتەخەسسىسلەر ، ئالىملار ۋە

ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئىجادىي روھىنى جارى قىلدۇرۇشقا تولۇق كاپالەتلەندۈرۈشىمىز كېرەك . ئىجادىيەت قوشۇننىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىپ ، ھەر مىللەت ئىجادىيەت خادىملىرىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە زور كۈچ بىلەن ياردەم بېرىشىمىز ؛ كۆپ خىل شەكىللەرنى قوللىنىپ ، كىنو ـ تىياتىر ئەسىرى يازغۇچىلىرى ، كومپوزىتورلار ، رېژىسسورلارنى قاينىاق تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدھىيىلەيدىغان ، بەدئىي جەزبىلىككە ئىگە نادىر ئەسەرلەرنى تېخىمۇ كۆپلەپ ئىجاد قىلىشىغا ھەقىقىي ئىلھام بېرىشىمىز ؛ ئۇلارنى تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈشكە رىغبەتلەندۈرۈش ئۈچۈن سىياسەت جەھەتتە كۇچلۇك قوللىشىمىز ، ماددىي جەھەتتە ئوبدان ئېتىبار بېرىشىمىز ، ئۇنۇملۇك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ، ھەرخىل ئەملىي قىينىچىلىقلىرىنى ھەل قىلىپ بېرىشىمىز ؛ ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا ئىتتىپاقلاشقان ، دېموكراتىك ، دوستانە ، تىنچ ـ ئازادە كەيپىيات ۋە مۇھىت يارىتىپ بېرىشىمىز كېرەك .

شىنجاڭ كۆپ مىللەتلىك رايون ، ھەممە مىللەت ئۆزىگە خاس مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ئىگە . ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى يەنمۇ كۈچەيتىپ ، مۇنەۋۋەر ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلغان ۋە ئۇنى جارى قىلدۇرغان ئاساستا باشقا قېرىنداش مىللەتلەر ، شۇنداقلا چەت ئەللەرنىڭ مۇنەۋۋەر مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنى دادىل قوبۇل قىلىپ ۋە ئۇنى ئەينەك قىلىپ ، دادىل يېڭىلىق يارىتىپ ، سەنئەتنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقىشقا جۇرئەت قىلىپ ، كۈچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە ، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ئىگە نادىر ئەسەر ، نومۇر (ئويۇن) لارنى ئىجاد قىلىپ سەنئەت بېغىنى رەڭمۇ رەڭ گۈل ـ چېچەكلەر بىلەن بېزىشىمىز لازىم .

4 . مەدەنىيەت ئىقتىسادىي سىياسەتلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ ، كۆپ خىل يوللار بىلەن ئىجادىيەت فوندى توپلاپ ، نۇقتىلىق سەنئەت ئىجادىيىتى تۈرلىرىگە يار ـ يۆلەك بولۇش لازىم .

مەدەنىيەت ـ سەنئەت ساھەسىگە سىلىندىغان سىلىنمىنى داۋاملىق كۆپەيتىش ، ئاپتونوم رايوندا ۋە ھەر قايسى ۋىلايەت ، ئوبلاست ، شەھەرلەردە سەنئەت ئىجادىيەت فوندى قۇرۇپ نۇقتىلىق سەنئەت ئىجادىيىتى ۋە ئويۇن قويۇش تۈرلىرىگە يار ـ يۆلەكتە بولۇش ، جەمئىيەتكە ، زاۋۇت ، كان ـ كارخانىلار ، مەرىپەتپەرۋەر سودا ـ سانائەتچىلەرگە يۈزلىنىپ ، كۆپ خىل يوللار بىلەن مەبلەغ توپلاش ، پىلان ، مالىيە ، باج ، سودا ـ سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ، ئەمگەك ـ كادىرلار ئىشلىرى قاتارلىق تارماقلار بىلەن بولغان ئالاقىنى كۈچەيتىپ ، ئۇلارنىڭ قوللىشىنى قولغا كەلتۈرۈش ئارقىلىق سەنئەت ئىجادىيىتىگە سىلىندىغان زۆرۈر مەبلەغنى كاپالەتلىك قىلىش ، مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنى

راۋاجلاندۇرۇشنىڭ شەرت ـ شارائىتىنى يەنمۇ ياخشىلاش ، ئېسىل ، نەپىس ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىگە ، مىللەتنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان مىللىي سەنئەت جەۋھەرلىرىگە يار ـ يۆلەك بولۇش ۋە مەبلەغ جەھەتتىن نۇقتىلىق ياردەم بېرىش ، سەنئەت مۇكاپاتى تۇزۇمىنى ياخشىلاپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ ، ئىجادىيەتنى گۈللەندۇرۇش ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشنى ئاساسىي مەقسەت قىلىپ ، قەرەللىك يۇقىرى قەرەللىكتىن ھالدا سەنئەت تۈرلىرى ، سەنئەت مۇئەسسەسىلىرىنىڭ دەرىجە ، قاتلاملىرى بويىچە تۈرلۈك باھالاش ، مۇكاپاتلاش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىش ، ئىجادىيەتتە گەۋدىلىك نەتىجىگە ئېرىشكەنلەر ، ئەسىرى (نومۇرى) مەلۇم دەرىجىدە ئىجتىمائىي ئۇنۇم ۋە ئىقتىسادىي ئۇنۇم ياراتقانلارنى ئالاھىدە مۇكاپاتلاش لازىم .

责任编辑：巴力江·札帕尔
封面设计：加拉利丁·巴合拉木
责任校对：吾买尔江

文学艺术与社会主义市场经济（维吾尔文）

（论文集）

买买提·租农　著

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码：830001）
新疆新华书店发行
新疆人民出版社微机室排版
哈密地区印刷厂印刷
787×1092毫米　32开本　6.625印张　2插页
1997年9月第1版　　1997年9月第1次印刷
印数：1——2000

ISBN7—228—04091—0/I·1514　定价：16.00元

مەسئول مۇھەررىرى :باربجان زەپەر
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى :جالالىدىن بەھرام
مەسئول كورراكتور : ئۆمەرجان

مەدەنىيەت ـ سەنئەت ۋە سوتسىيالىستىك
بازار ئىگىلىكى
(ئىلمىي ماقالىلەر)
ئاپتورى : مۇھەممەت زۇنۇن

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى № 348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى كومپيۇتېر ئىشخانىسىدا تىزىلدى
قۇمۇل ۋىلايەتلىك باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 1092 × 787 مىللىمېتر 1/32
باسما تاۋىقى :10.125 قىستۇرما ۋاراقى : 2
1997 ـ يىل 9 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
1997 ـ يىل 9 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 2000 ـــــ 1
ISBN7 - 228 - 04091 - 0/I • 1514
باھاسى : 16.00 يۈەن

ISBN 7—228—04091—0

I·1514（民文）定价:16.00元

ISBN 7-228-04091-0

9 787228 040919 >